DĚJE

MĚSTA ČÁSLAVĚ.

DĚJE

MĚSTA ČÁSLAVĚ.

Sepsal

AUG. SEDLÁČEK,

gymn. profesor v Rychnově, dopisující úd archeologického spolku v Praze
a spolku „Vlastimil“, člen „Včely Čáslavské.“

V PRAZE.

Knihtiskárna C. L. Klaudy-ho. — Nákladem obč. záložny Čáslavské.

1874.

Věnováno

UVĚDOMĚLÝM OBČANŮM

kr. města Čáslavě,

aby

následujíce cnosti a vystříhajíce se vad předkův svých

pracovali

k vzmožení, povznešení, pokroku a zdaru

rodiště svého.

Úvod.

Ocenění dějin Čáslavských. Prameny.

Dějepis města Čáslavě vypravuje nám dějiny osady při prvním svém vystoupení v dějinách znamenitým vlivem na vnitřní stav země české působící a nedlouho po tom i postavením svým co mocný úd stavu městského v Čechách se ukazující. Od nejstarších, nám přístupných dob jest ohniskem okresu značného jak v politicko-soudním, tak i v církevním ohledu. Důležitost tato mizí pádem župní ústavy, za které Čáslav mezi nejpřednější místa v Čechách slušela; avšak jiná, mnohem vážnější okolnost vystupuje v popředí v dějinách Čáslavských. Neb nehledíce k tomu, že Čáslav v následujících dobách jest hlavou okresu politického, vidíme v ní vlivem tehdejších poměrův vykvétati nový mocný stav městský, a týž panovník, za jehož vlády župní ústava klesla, jest původcem téhož stavu městského. Odtud dějiny Čáslavské jeví týž ráz co všeobecné dějiny České, s nimi snáší dobré i zlé časy, a za panování císaře Karla, an vnitřní stav království blahobyt ukazuje, znamenáme i v Čáslavi nemalý blahobyt. Arci, jest to štěp cizího živlu, proto však národní živel v Čáslavi nikterak není umořen, i zdá se, jakoby oba živly se měly spojiti pod panstvím české národnosti a německých obyčejů. A jakož v ohledu národnosti doba tato prvního rozkvětu města značně se liší od doby následující, pohusitské, tak nalezáme podobný rozdíl ve věcech náboženských. Dosud obyvatelstvo čáslavské horlivě se přidržuje katolického vyznání, četné doklady tehdejších poměrův měšťanstva k církvi ukazují, že Čáslav

za malou dobu utrpěla změnu nemalou i v náboženském ohledu. Poměry právě naznačené trvají až do druhého desítiletí 15. století a poněvadž na to nastupují poměry jiné a nové vším právem zde nalezáme ukončení periody, kterou po slovech shora uvedených neváháme děliti ve dva obory časové:

a) Doba přípravy dějin čáslavských až k klesnutí hlavního činitele rázu této přípravy a vyvijení se zvláštního stavu městského (1052 až okolo 1260).

b) Doba prvního rozkvětu města s rázem měšťanstva cizím, avšak posud jádro čistě národní v sobě chovajícího (1260—1420).

Rokem 1420 začíná se druhá perioda dějin Čáslavských. Jeví se tu zvláště dvě okolnosti co rozhodující činitelé. Na místě dřívější shody náboženství s ostatní Evropou vystupuje nyní zásada svobodného bádání ve věcech náboženských a poměrech společenských z nich vyplývajících, a nejen že ona národu českému dodává zvláštního rázu; nýbrž i potřásá celou střední Evropou. Tyto věci v Čáslavi rokem 1420 začínají, a rychlý obrat ve smýšlení města působí, snadno si dráhu klestíce v obyvatelstvu k husitství lnoucímu arci s odporem jalovým aristokratie městské, kteráž však náhlým převratem v boji s ideou a nadšeností podléhá, půdu tratí a úplně z paměti vymizí. Avšak naproti staré, všeobecně uznané jednotě náboženství národní církev bojuje začátečně šťastně, později však s výsledkem nerovným, a jsouc časem sevřena tehdejšími poměry konečně podléhá vyznání římsko-katolickému, čímž nastává v náboženském ohledu reakce k stavu prvotnímu.

V politickém ohledu druží se Čáslav důstojně k ostatním městům českým a hlasem svým na dějiny zemské působí, ano stává se i důležitým stanoviskem dějův vážných a rozhodných. Poněvadž poměry tyto úzce souvisí s náboženskými poměry, tedy jest tak dlouho mocna,

pokud se utrakvismus ve své mladistvé a bujaré síle nachází, a jaké on fase ukazuje, takový i ráz politické dějiny Čáslavě na se přijímají.

Koncem 15. a začátkem 16. století pozorujeme, kterak město počíná zkvétati a jak během prvních desítiletí 16. století výše svého blahobytu dosahuje. Úzké přilnutí k utrakvismu zapletlo obec do osudných dějin roku 1547, kdež se zdá, jakoby město nejen svou morální váhu nýbrž i svůj hmotný blahobyt ztratiti mělo. Avšak jen prvnější stránka jest následek tohoto bouřlivého roku a klesnutí stavu městského vůbec; hmotný blahobyt však ponížením stavu městského obci nebyl odňat; opět rozkvétá, ano i se množí; avšak poněvadž obec ve svém vnitřním životě obmezena jest, nemůžeme další dějiny co zrůst obce pojímati, než viděti v roce 1547 kulminaci, za kterou dějiny městské znenáhla a pomalu ku katastrofě roku 1618 se sklánějí, aniž by bylo pozorovati nějakého pokroku neb reakce. Jest to právě doba, ve které vidíme úplný obraz vnitřního, ale i vnějšího života. Poněvadž rok 1547 ve svých následcích obzvláště důležit jest, určuje též v periodě této dva obory, a sice:

a) Dobu rozkvětu národního živlu oživeného novou ideou náboženskou a dosažení druhého blahobytu, až k zlomení moci stavu městského (1420—1547).

b) Dobu obnovení bojův náboženských až k náhlé reakci třicítiletou válkou spůsobené (1547—1620).

Neblahé události r. 1618—1621 uvrhly nejen stavy panský a vládycký, nýbrž i města v největší bídu. Ferdinand II. po vítězství svém na Bílé hoře krutě trestal Čáslav i jiná města ve vzpouře stavovské se zúčastnivší, násilím vyvrátil utrakvismus, který byl Čáslav opanoval, statky městské pobral a autonomii městské zadal smrtící ránu. Pozorujeme, že od těchto časův svobodného ducha v městě Čáslavi již nenalezáme, na jeho místo nastupuje lízavost a servilnost, válkami vypuklými blahobyt města na mi-

zinu se přivádí vydíráním nejen císařské, ale i švedské soldatesky. Výsledek toho je, že město v čas války této, mnohem pak více po jejím skončení velkým břemenem obtíženo jest a že upadlo v hluboký spánek, který čas od času rachocením zbraně přerušen bývá. Ten pružný duch, který před tím ve filosofii, theologii a klasických vědách zalíbení nalézal a měšťanstvo vzdělanější províval, dávno již vymizel a stopy jeho se najíti nedají; na jeho místo nastupuje hříšná nevšímavost ve věcech pokroku člověčenstva se týkajících.

Nový věk utvořil nové idey a hodnost a úlohu člověčenstva počal nejen chápati ale i idey ty v skutek prováděti, zásady tyto probudily národ náš ze spánku stoletého a ve svých účincích dotknuly se též města Čáslavě. Nemůžeme my, kteříž právě v proudu novověkých idcí se pohybujeme, o jich účincích úsudek pronésti, tolik ale se pozorovati dá, že se město Čáslav důstojně městům pokročilým po bok staví, a že sebe hodnou svých dějin činiti hodlá. Nemůžeme jinak, než své nejvroucnější přání na zdar a zrůst města Čáslavského pronésti.

Doba tuto vylíčená r. 1620 počínajíc až k novějším časům, tvoří třetí hlavní periodu Čáslavských dějin a pro lepší přehled můžeme ji na tyto doby rozštěpiti:

a) Čas klesnutí města a měšťanstva za příčinou válečných strastí a z toho vyplývajících schodkův až do ustálení pokoje v zemi (1620—1650).

b) Čas největšího utišení v dějinách Čáslavských až do probuzení občanstva (1650—1860).

Z právě řečeného vychází, že rozsáhlost dějin Čáslavských pojímá dobu od r. 1052—1860, tedy 808 let, dějiny však měšťanstva asi od r. 1260—1860, tedy 600 let, což při chudosti pramenův pro naši starší topografii značné číslo vykazuje; kdybychom však dějiny nejstarší na domněnkách stavěti měli, mohli bychom rozsáhlost těchto dějin na 900 let zvětšiti.

Prameny k dějinám Čáslavským nejstarší doby jsou různé zprávy u kronikařův, týkající se župy Čáslavské jako i různé listiny, které v Erbenových regestech sebrané nacházíme.

Pro dobu 14. a 15. století musíme litovati ztrátu starých desk zemských, které požárem r. 1541 za své vzaly; částečně je nahražují desky dvorské a listiny originální, které Čáslavský archiv chová. Pro církevní poměry jsou hlavním pramenem libri erectionum a confirmationum, kterýchž část se v museum kr. č., část v arcibiskupské knihovně, část v kapitulárním archivu chová. Vodítkem v těchto dobách jistým jsou Palackého „Dějiny národu českého“ a jiná pomocná dějepisná díla.

Koncem 15. století počínajíce, máme pro dějiny Čáslavské bohatý zdroj desky zemské větší a menší, též stavovský archiv, archiv guberniální, desky dvorské, registra soudu komorního, listiny archivu čáslavského a listiny sem tam se vyskytující, pro vnitřní dějiny města máme větší díl bývalých kněh městských, trhových, smluvných a památných, z nichž nejstarší z roku 1496 ještě z časů před ohněm velkým pochází. Podle těchto kněh bylo spisovateli možno poněkud stav města v 16. století poznati a tak podati obraz nejen zevnějšího působení, nýbrž i života vnitřního.

Knihy tyto jsou:

1. Liber manualis a. 1496.
2. Kniha trhová 1522—1553.
3. „ „ 1553—1569.
4. „ „ 1579—1590.
5. „ „ 1590—1600.
6. „ „ 1600—1617.
7. „ „ 1618—1636.
8. „ „ 1636—1668.
9. „ „ 1669—1720.

10. Kniha kšaftův 1552—1590.
11. „ „ 1590—1699.
12. „ „ 1700—1787.
13. „ smluvní 1561—1577.
14. „ „ 1577—1608.
15. „ „ 1615—1669.
16. „ „ 1669—1739.

Mimo 1. a 16. chovají se knihy všechny při c. k. okres. soudu.

Dějiny třicítileté války dostávají objasnění spisem sepsaným Václavem Formikou († 1661), městským písařem, kterýž vypisováním nákladův na lid vojenský vydatně posloužil chronologii. Jest to kniha, kteráž obsahuje novelly Ferdinanda III., připsáno pak k tomu několik různých pamětí. Knihy veřejné i pro tuto novější dobu své důležitosti nepozbývají, ale i v jiných listinách psaných a dílech tištěných nalezáme zřídel dosti. Netečnost panovavší v Čechách na počátku nynějšího století škodí dějepisci nejvíce proto, že přišlo mnoho starých památek na zmar a zanedbáno nové pamětní knihy zakládati, z nichž bychom o dějích současných světla nabyli. Podle toho spisovatel novější dějiny v též rozsáhlosti nemohl podati, jako by souměrnost celku byla vyžadovala.

V novějších dobách vyskytli se mnozí badatelé obracujíce zrakův svých k památkám minulosti v Čáslavi. První z nich zajisté byl důstojný děkan J. Pečenka, kterýž staré památky pozoroval, objasňoval a výsledek své mnohaleté práce jiným sděloval. Na to c. k. konservator Frant. Jos. Beneš nejznamenitější budovu v městě, děkanský chrám, vědeckým okem prohledav důkladným článkem v Památkách archaeologických (roč. XI., díl VI.) popsal o otec novější topografie a genealogie dvor. sekretář A. Rybička objasnil dějiny Čáslavských rodin šlechtických (Pam. V, 353). V tuž dobu již byl i spisovatel počal prameny své sbírati a některými články menšími v Památ-

kách (o Hrádku Čáslavském (VI. 215), o stavu města v l. 1490—1522 (VII., 15), o pomníku Jistislavově (VII. 310), o pustých vsích v okolí Čáslavském (VII. 562) starší partie dějin Čáslavských objasniti hleděl. „Včela Čáslavská“, tehdá vzniklší, ač málo příspěvkův k dějinám zdejším sebrala, přece velké si dobyla zásluhy, že mezi obyvatelstvem zdejším vzbudila cit Čechům již od sta let přirozený, lásku k dějepisnému čtení. Ale ještě tehdá spisovatel naděje k vydání díla neměl. Ale během krátkého času tak se poměry změnily, že pp. Dr. Jablonský, Kl. Čermák a L. Želina otázku vydání dějin s vlasteneckým citem a občanskou statečností rozluštiti mohli. Buďtež jim za to díky. —

Pomocí tomuto dílu přispěli pp. K. Demuth, c. k. ředitel desk zemských, A. Rausch, c. k. listovní v Čáslavi, V. Fiala, na onen čas purkmistr, a Bulík, městský písař, kteří spisovateli práci sbírání pramenův všemožně a laskavě ulehčovali.

Při spisování díla tohoto hleděl jsem jednak podati obecenstvu Čáslavskému líčení dějin, jednak i podati vědeckému světu výsledek bádání dostatečný. Zdali jsem úkol svůj provedl, nechť znalci, uváživše nesnadnost takého počínání, posoudí. Co vzor mi před očima tanul dějepis Prahy Tomkův, kterýž nám první ukázal, jak máme psáti dějiny městské. Z přílohy topografické může čtenář posouditi, že jsem píle nešetřil, abych zvěděl dějiny jednotlivých domův a podal obraz co možná nejlepší.

Kniha prvá.

ČÁSLAV KATOLICKÁ

se slovanskými a německými řády

(900—1420).

Hlava I.

O NÁZVU A ZALOŽENÍ MĚSTA ČÁSLAVĚ.

BÁJEČNÉ ZPRÁVY.

Po zalidnění vlasti naší národem českým plémě jedno téhož národa zaujalo okolí nynějšího města Čáslavě a tvořilo zvláštní župu podřízenou svrchované moci knížete pražského. [1]) V téže krajině v době jisté (o které později jednáno bude), založena pevná osada, hlava a ohnisko celého kmene či župy. Než však její význam v poměrech naznačených poznáme, dlužno výsledky rozboru názvu „Čáslav" naznačiti.

Věda jazykozpytná nás poučuje, že jména Čáslav, Boleslav, Vratislav a j. končící na *av* a podobné koncovky jsou původně přídavná vynechavší pojem „grad" k nim příslušný, tehdy Čáslavъ grad, Bolesławъ grad, Vratisławъ grad atd. a že tvořena jsou od osobních jmen Čáslavъ [2]), Boleslavъ, Vratisławъ, změkčením písmeny *v*, podobně jako Oldřiš od Oldřich, Jaroměř od Jaromír; též víme z legendy slov. o sv. Václavu (jecha ko Beleslavejů gradu, iz Boleslaveja grada), že se těm místům původně tak říkalo. Znamená tehdy Čáslavъ grad tolik, co Čáslavův hrad [3]) a poukazuje na zakladatele jmenem Čáslav. Původní osada zde založená nebyla však tím, co obyčejně hradem nazýváme, nýbrž osada na ostrohu opevněná příkopy a stěnami neb sruby na náspech, které přirozenou obranu doplňovaly a rozmnožovaly. Neníť na místě nynějšího města Čáslavě příležitějšího místa, kde bychom vznik města hledati měli, než chlum řečený „Hrádek nad rybníkem Podměstským"

[1]) H. Jireček, Slav. právo v Čechách a na Moravě I. str. 41 domnívá se, že až do zdejší krajiny zasáhali Charvátě, větev česká, kteréž připomíná zakládací listina biskupství pražského.

[2]) Místo Častislav, Čestislav, též se nachází tvar Čéslav, zkráceně Čech (?), jako Leslav, Lech, Lešek, Václav, Vach, Vašek, Matěj, Mach, Mašek.

[3]) Z toho vychází, že se jmena ta původně mají užívati v mužském pohlaví a též skláněti dle vzoru mužských kmenů. Patrné to bylo ještě v 16. stol., kdež se říkalo Mladý Boleslav, v Mladém Boleslavi; avšak již tehda předkové formě této nerozuměli, neb psávalo se též „do Mladého Boleslava." V novějším čase kmeny ty přešly do jiné kategorie, a to ženského pohlaví. Chybně je říkati „do Čáslavi," prameny tomu všude odporují. Hrad byl násev tehdejších větších pevných osad. města v nynějším spůsobu vznikla teprvé ve 13. věku.

k západu se táhnoucí. Tento Hrádek podlouhlý, ovalní ostroh tvořící, jest přirozenou svou polohou opevněn spadajícími svahy a k tomu ze dvou stran jej obkličoval rybník, po něm zvaný „Podhradištský“ (kteréž jmeno ale teprv v 15. stol. se vyskytuje). Na něm při orání se nalezly stopy stavení a též pozůstatek nějaké podzemní šije, z čehož vysvítá, že zde beze vší pochyby pevné stavení stálo [4]). Na tomto místě dle vší podoby stála původně osada proti návalu nepřátelskému dosti opevněná, v níž župan s úředníky sídlel. Zde se musí hledati vznik staré Čáslavě, dokud nebyla co město s německými řády založena na svém nynějším místě. O tom svědčí též nalezení několika knížecích mincí na Hrádku. Na počátku 16. století vyskytuje se chlum Hrádek ponejprv v listinách pod významným jmenem „Hradiště“ a to k roku 1522 těmi slovy: Ondřej, sladovník z Bernartovský sladovny tu pod hradištěm položil 4 ss. gř. [5]). Tehda, jak spojené doklady dosvědčují, byly na Hrádku toliko vinice [6]), zahrady [7]) a pustá místa [8]).

Že na takovém vršku velká osada státi nemohla, snadno se připustí, že však pod tímto vrchem hned po založení hradu osada co „podhrádí“ povstala, pochybnosti nepodlehá. Máme zde podobný případ, jaký se u hradův Prahy a Vyšehradu vyskytuje, pod nimi města povstavší dosud trvají, zde Psáry, onde nynější Malá strana. Podobná věc zdá se, že platila i u jiných měst českých, zvláště patrně to vidíme při Hradci Králové, Chrudimi, Boleslavi, Kouřimi, Lokti a j. v.

S touto theorií nesrovnává se neoprávněné mínění těch, kteří na místě města Čáslavě hledají staré bojické město Segodunum. Menso Alting první kladl sem Segodunum v díle svém „expos. tab. Ptolomaei“ 129. Jelikož věc tato nemá ani nejmenšího základu, hodláme ji zcela opominouti. [9])

[4]) Více o Hrádku v topografickém a archaeologickém ohledu jsem vypsal v Památkách archaeologických r. 1865 díl VI. svaz. 6. str. 215.

[5]) Knihy trh. 1522—1553 A. 10.

[6]) L. 1555 Jan a Šimon Ledečtí prodávají „vinici na Hradišti“ (Knihy trh. 1553—1584 C. 10).

[7]) Doklady od r. 1557 atd. „zahrada“ na Hradišti mezi zahradami Kašpara Krejčího a Jakuba Filipova (Tamtéž F. 8).

[8]) Doklady od r. 1556 „místo své na Hradišti“ (Tamtéž D. 7).

[9]) Pubitschka František a Soc. J. v díle svém „Chronologische Geschichte Böhmens unter den Slawen“ Leipzig u. Prag 1770, I. Theil pag. 299 praví: Menso Alting setzt aus einer ungewissen mutmassung das Segodunum des Ptolomaei dahin, quia totius climatis maxime australis ad ipsum limitem tuto rejicitur, 35000 schritte von Prag, wo ihm zufolge Czaslau die vornehmste stadt des Kreises gleiches Namens stehet.“

To, co svrchu bylo řečeno o povstání Čáslavě, nacházíme již co pověst v 16. století, arci v podobě změněné. Václav Hájek z Libočan (1540), který mezery starších dějin českých libovolnými a někdy i nejapnými kombinacemi vyplňovati se snažil, založení Čáslavě takto vypisuje: Leta 796 Mnata kníže povolav k sobě Čáslava, muže múdrého i nad jiné bohatého, oznámil jemu, že se ještě obává Moravanuov, snad aby nechtěli pro ty, kteří sú v Čechách zůstali, nad Čechy pomsty učiniti, protož aby někde v místě příhodném pro obranu jeho i všeho lidu hrad pevný z té strany od Moravy dal sobě postaviti, že jemu chce pomoc učiniti. — — Tu jest poslal hned své služebníky, aby hledali příhodné místo k bydlení jemu, i nalezli sú místo jedno; navrátivše se oznámili sú pánu svému, kterýž bez meškání pojav svú ženu Miloslavu i všecku svú čeleď se všemi svými i jich nábytky i dobytky, obrátil se k východu slunce a přišel k místu, kteréž jemu od služebníkuov ukázáno, a tu hned založiti dal obrubu dřevěnnú, velmi širokú jako veliké město, a od svého jmena dal mu jméno Čáslav a duom jako hrad postavil, tak že sú se tomu dílu všickni lidé divili. [10])

Vyjma všechny bližší okolnosti (které jsou jen nejapné přídavky spisovatelovy), zasluhuje všimnutí hlavní myšlenka celé bájky, že město Čáslav vznik svůj děkuje muži jmenem Čáslav, a že se to stalo již v dávných dobách. Avšak jestli Hájek myšlenku tu všelijakými přílepky přiodil, mnohem nestoudněji si počínali jeho následovníci. Řada spisův, které od středu 16. století až na novější doby sahají a Čáslavě se dotýkají, přijala bájku tu co věrohodnou historii; [11]) mezi všemi vyniká Michal Adam Frank z Frankenšteina, vydavší r. 1716 v Praze spis „syntagma historicogenealogicum de ortu atque progressu illustrissimae & antiquissimae domus illustrissimorum dominorum dd. S. R. J. comitum et baronum Voraczieczkiorum de Pabienicz cum adjectis paralipomenis.“ Jest to kompilat různých zpráv frásemi a floskulemi vykrášlených, při kterém lichotivost a lízavost přílišná v čtenáři cit ošklivosti vzbuzuje. Poněvadž Hájek vynalezl bájku o Čáslavovi co praotci vládyk z Paběnic, mluví Frank též o Čáslavovi a dílo jeho město Čáslav nemůže dosti vychváliti. Týž uvádí pověst, kterou prý bý-

---

[10]) Hájek k r. 796, Beckovského poselkyně příběhův českých str. 78 Dobneri Annales Hajecii tom. II. pag. 386.

[11]) Tito jsou Pulkovae Compediator (v bibl. servitských kněží u sv. Michaela; u Franka str. 148); Paprocký o stavu městském pag. 198; Pešina Mars Morav. lib. II. cap. 4; Stransky resp. Baj. cap. II. num. b.; Balbin Miscellanea x dec. I. lib. sect. 1. 10. c. lib. III. c. 3 §. 4.

vaje v krajině této co mladík „e viro probo et erudito Habrensis eppidi — — exceptam“ slyšel, že totiž datlové určili místo budoucího města. [12])

Hájek nemaje dosti na zprávě k roku 796, dále k rokům 797 a 803 životopis Čáslavův rozpřádá, jehož syny jmenuje Časa(!), Slava(!) a Paběna(!). Prvnější dvě jmena jsou beze vší soudnosti ve tmé polapená a jsou rozštěpení staročeského jmena Čas-slav, poslední jest čistě křesťanské místo latinského Fabianus. Takovými poklesky dal se i jinak pilný a důmyslný Bohuslav Balbín másti (r. 1681) klada dle Hájka Časa a Slava co zakladatele města Čáslavě. [13])

S prvním zakladatelem Čáslavě uvedl Hájek ve spojení stáří blízké vísky Loch snad na základě nějaké staré pověsti. Praví k r. 803, že Čáslav synům svým nařídil, aby jej v „Lošich“ pohřbili. Místo to jinak zjevné nicméně domácím spisovatelům značných vrtoch dělalo. [14])

Jakmile zprávy takové byly do historie domácí přijaty, počali mnozí dějepisci z nich závěrky bludné vyváděti, [15]) které končí koncem 13. století, jak níže k roku 1278 uzříme.

Než ukončíme mythickou dějepravu Čáslavě, poohlédněme se něco po nejstarších osadách, které se v blízkém okolí nalezati

---

[12]) Czaslavenae urbi fundandae locum designavisse picos. Čáslav prý před zakládáním hradu, ptal se bohův o radu; vyslal služebníky své, aby mu vyhledali místo k opevnění, tuť prý náhodou 12 datlův (počet prý to šťastný, jako u Romula) z háje vyletělo a poletujíce až k zemi, takořka meze budoucího města ukazovali. Tím Čáslav potěšen jsa, bohům velká poděkování činil.

[13]) Bohuslai Balbini Miscellanea r. Bohemiae Dec. I. lib. III. cap. 7 §. 1. Paprocký o st. ryt. str. 29 dokládá „proto, že Paběn nejmladší z bratrův meze sobě odvoral od města Čáslavě k Paběnicům k hradu svému, zvali se jeho potomci Voračickými (!!). Mohl si toho povšimnouti, krátce před ním rod ten držel Voračice a odtud se pojmenoval.

[14]) Překladatel Hajkův Sandel nemoha tomu rozuměti vyhnul se takto: dieweil ich dan nun alt bin, so bitte ich, ihr wollet mich nach meinem tode i n d i e s e r g e g e n d t begraben (Sandel fol. 41). Paprocký přibrav do díla svého text Hajkův, čte „v lesích“ maje původní čtení „w Lossych“ za poklesek tiskový, Frank p 344—348 mluvě o pohřebištích pánův z Paběnic, uvádí, že tím míněn název místní, od jiných podzemní jeskyně, jak přirozená tak i uměle vytesaná, Pubitscha, Chronolog. Geschichte Böhmens p. 302 má tuto ves Lochy za ves „Lossyn — in der Prowinz Čáslau,“ Dobner l. c. pag. 411 projevuje totéž mínění.

[15]) Frank str. 21 uvádí dle rukopisu jistého kláštera Třeboňského, již starého, že před r. 1000 v Čechách kvétl Čáslav Paběnický vládce města Čáslavi, který prý od Čáslava prvnějšího jest zcela rozdílný.

mohly, k těm zajisté počítáme ty, které mají názvy osobní, rodinné a topické.

K prvnějším osobním dlužno připočísti Zbislav (místo Zbislavъ grad) od Zbislava zvanou, Semtěš (pův. Semiteš) od Semitěcha. K rodinným především názvy Litošice (původně Ljutošici, jak ukazují Erbenova regesta) potomci neb poddaní Ljutocha, Vícemilice (pův. Viecemilici) Viecemila, Chvalovice (pův. Chvałovici) Chvała, Přibislavice (pův. Přibisłavici) Přibislava, Túrkovici od Tourka, Zbudovice (pův. Zbudovici) Zbuda. Méně patrný jest název Chotusice, který na osobní jméno „Chotuň" upomíná, podobně jako snad Žehušice z Žehuň pojíti mohlo. Nejisté jsou názvy Druhanice,[16]) Drobovice,[17]) Hostovlice.[18])

Mimo topické názvy na -ice, máme ještě Žleby (žlab, žleb, žlíbek), Zaříčany (za řekou), Lipovec (od lípy), Lhoty od slova lhota, a snad také Lochy (porov. Lošany).

Hlava II.

ŽUPA ČÁSLAVSKÁ A JEJÍ DĚJINY ZA PŘEMYSLOVCŮV AŽ DO PRVNÍCH ZMÍNEK O MĚSTU ČÁSLAVI.

Ředmětu důležitějšího pro nejstarší dějiny českých měst královských nad zřízení župní, a to tím více pro ona města, která byla hlavami takových okršlkův.

Stojíce na stanovisku novější vědy poznáváme, že župy byly původu předhistorického, povstavše přivlastněním části země od jednotlivých plemen národu českého, jak kde které dle počtu hlav a všelijakých nahodilých okolností šíře neb úže v tu neb onu stranu víc do délky neb do šířky se rozhostilo.

Nad každou župou byl postaven župan (comes, praefectus) co nejvyšší úředník, sídlo jeho a hlava celé župy bylo vždy pevné místo, kteréž se ani s pozdějšími hrady ani s opevněnými městy srovnati nedá, a kteréž „hrad župní" nazýváno bylo. V prostoře hradním byl dvůr neboli dvorec knížecí (curia, palatium), chrám a jiná některá budova veřejná; prostor sám nebýval právě velký,

---

[16]) Původně Druhynice staroněm. Truhoniz.

[17]) Původně Dobrovice (Dobroviceves?).

[18]) Naproti těmto rodinným názvům stojí Močovice (mok, mokrý atd.), Bučice (buk), Vlačice (vlak), Žitenice (žito), Lovčice (lov, lovec) co názvy topické.

jakž z hradiště našeho vyrozuměti se může. Před hradem nebo pod hradem v některé vzdálenosti bylo předhradí nebo podhradí (suburbium) zde přebývali úředníci župní, zde měla šlechta své domy, zde sídleli řemeslníci s dílnami, a kupci s krámy a sklady svými. Na prostoru mezi hradem a podhradím shromažďoval se lid k trhům a soudům, ke slavnostem a k radovánkám.

I Čáslav již záhy se vyskytuje co hlavní místo takové župy, jejíž rozsáhlosti málo která v Čechách se vyrovnávala, a pro starší dějiny Čáslavské známost o této župě jest nutna.

Abychom však snáze pochopiti mohli objem župy Čáslavské, dlužno připomenouti církevní rozdělení, jaké se na počátku 14. století zachovávalo.

Staré biskupství pražské bylo rozděleno na několik arcijáhenství (archidiaconatus), a každé z těchto rozpadalo se opět na několikero dekanátův. Že však rozdělení to na dekanaty pochází ze starší doby, vychází na jevo ze samého popisu jich porovnaného s některými staršími daty. [19]) V popise tom nachází se mezi 57 tehdejšími jmény dekanátův asi polovice, totiž 29 jmen, která byla zároveň jména buď tehdejších buď aspoň někdejších žup, což již napřed vzbuzuje tušení, že mezi rozdělením na župy a rozdělením na dekanáty byla nějaká srovnalost. Avšak i jiné mnohé důvody nasvědčují, že v čas prvního zřízení děkanství v Čechách církevní tyto okresy se župami se srovnávaly majíce s nimi stejné hranice, arci tak dalece to obmezujíce, pokud nám jen za základ k vyskoumání žup vedle jiných pramenův sloužiti mohou. Nemohouce věc tuto všeobecně uznanou šířiti raději se vrátíme k dřevnímu předmětu.

Župa Čáslavská připomíná se často a záhy k. p. v listině Vyšehradské od roku 1130 a u pokračovatele Kosmy r. 1134 (o čemž později). K ní náležely dva potomní dekanáty Čáslavský i Německobrodský, jak vysvítá dobře z listin od let 1126 a 1144 (čili 1147), ve kterých uvádí se újezd Libický u Chotěboře s lesem ležícím mezi župami Čáslavskou v Čechách a Brněnskou v Moravě. [20]) Jižní části nynějšího kraje Čáslavského byly totiž v první polovici 12. století ještě větším dílem pokryty lesem; tento dělil Čechy od Moravy, bera dle vypravování Kosmy při roce 1101 (p. 219) za-

---

[19]) Šíře toto provedeno od V. V. Tomka „o starém rozdělení Čech na župy a pozdějším na kraje" v Časopisu Musea kr. č. r. 1858, str. 222—234.

[20]) A 1126 circuitum Lubac cum silva interjacente Cazlavensem et Brinensem provinciam — (orig. in arch. capit. Olomuc. — Erben regesta I. 93., Borzek diplom. I. p. 200. V táž slova vzato místo v listině r. 1144 (Boček sc. I. p. 227, Erben I. p. 109).

čátek svůj od Haber. V týchž krajinách blíže Chotěboře nacházela se stráž zemská, která cestu vedoucí z Moravy Habry a Čáslaví do Prahy střežiti měla, „aby jí nikomu bez zvláštního nařízení knížecího cesta zemí českou, buď vcházejícímu neb vycházejícímu, otevřena nebyla“.[21])

Teprv v 13. století počala se krajina tato houšť zalidňovati. Brod Německý jeví se co město teprv od roku 1257; tuť asi tehdáž zřízen zvláštní dekanat Brodský a oddělen od Čáslavského, ježto župa zůstávala vždy jedna.[22])

Dle těchto zpráv nepřekáží nic dekanaty Čáslavský a Brodský počítati dohromady za jednu župu Čáslavskou. Nejlepší část župy Čáslavské činilo dolejší pořičí řeky Doubravky a pořičí několika menších přítokův Labe západněji odtud, nad jichž prameny začínala se méně obydlená krajina, pokrytá pomezním hvozdem při hořejším toku Doubravky a východní Sázavy. Hraničila župa tato na půlnoc s Oldřišskem majíc za pomezní místa Řičeňany, Kojice, Týnec za Labem, Malín, Libenice pod Kankem a Suchdol, na západě s Kouřímskem, Uřetovskem a Rečickem, kdež byly pomezními místy Vysoká, Vidice, Chlistovice, Janovice, Michalovice až k rozhraní mezi přítoky Labe a Sázavy; odtud šla hranice asi po potoku vpadajícím do Sázavy nad Ledčem potom po Sázavě až pod Brod Německý, odtud pak po pohoří, které dělilo Čáslavsko od župy Řečické nad sv. Křížem, Štoky a Zvonějovem. Hranice jižní byla zároveň pomezím zemským proti Moravě. Hranici pak východní činil hřbet Železných hor, které podnes přirozeně dělí kraje Čáslavský a Chrudímský, od hranice zemské nad zřídly Sázavy okolo Vojnína, Krucemburka, Studence, Libice, Běstviny, Lichtenburka, Ronova a Vícemilic až k Turkovicům, odkudž zatáčela se rovinou okolo Lipoltic po tamnějším potoku až ke vtoku jeho do Labe proti Kladrubům. Málo která ze žup českých rovnala se Čáslavské v délce, kteráž od půlnočního cípu u Týnce až k nejjižnějšímu místu na hranici moravské obnášela plných osm mil českých.[23])

V 10. století dle svědectví Kosmy vládl župou Čáslavskou a mnohými jinými Slavník, župan Libický, otec sv. Vojtěcha, což

---

[21]) Silva — — in cujus parte habitabant homines, qui vulgo ztras apellantur, quorum erat officium quondam viam custodire, ne cui per eam sine speciali mandato principis pateret transitus terram Bohemiae ingrediendo vel exeundo (Erben reg. I. 109).

[22]) Časop. musea n. m. n. str. 332.

[23]) Časopis musea tamtéž str. 335—336.

se dá snadno pozorovati z popisu hranic panství Slavníkova. [24]) Praví Kosmas: Tohoto tak znamenitého vojevody předním sídlem byla Libice, stojící v místech, kde řeka Cidlina ztrácí své jméno, vcházejíc do řeky smělejšího toku Labe. Měl pak svého panství tyto meze. Na západní stranu k Čechám potůček Žurinu a hrad, jenž stojí na hoře Oseku podle řeky Mže. Podobně na polední stranu proti Němcům východním (rozuměj Rakušanům a Bavorům) tyto měl hrady pomezní: Chýnov, Doudleby, Netolice až prostřed lesa. Pak na východ k moravské zemi hrad stojící pod lesem, řečený Litomyšl až ku potoku Svitavě, kterýž jest prostřed lesa. Pak na půlnoční stranu proti Polsku hrádek Kladsko, stojící nad řekou řečenou Nisa. [25])

Dle toho naznačení mezí musíme (poněvadž se mluví o panství souvislém, ne různo sem tam rozloženém) rozuměti, že náležela ku panství Slavníkovu jihovýchodní část země české, zejmena župy Libicko, Kouřímsko, Oldřišsko, Úřetovsko, Řečicko, Čáslavsko, Hradecko, Bydžovsko, Opočensko, Kladsko, Kostelecko, Litomyšlsko, Vratislavsko, Chrudímsko, Netolicko, Vltavsko, Chýnovsko, Doudlebsko, Volýňsko a Záosecko. Než však blíže k Slavníkovi přikročíme, dlužno ohlédnouti se po minulosti.

Za panování sv. Václava vládl snad župou Čáslavskou spojenou spolu se Zlickem a Libickem kníže Radslav. [26]) Známo jest, jak zdvihl válku proti sv. Václavu vtrhna do jeho země a jak setkav se s ním u Žitomíře (Štolmíře), vyzval jej na souboj

[24]) Pod župany Libickými čili Zlickými rody či župy někdy nepochybně různé spojeny. Nejstarší praotec rodu toho jest Svatoslav jmenovaný v rukopisu Zelenohorském, r. 872 žili z téhož rodu Svatoslav a Spytimír (viz Jirečkovo „Slov. právo“ I. 54.)

[25]) Scriptores rer. Boh. I. 54. aneb Pertz. Monum. XI. 51. Místa zde jmenovaná, pokudž nám známa jsou, byla někdy sídla žup. Neznámý posud hrad na hoře Osek (jejž Dalemil jmenuje Kazín a Hájek Kašín), stál nedaleko Zbraslavě na chlumku, na kterém stojí kostelíček sv. Havla (viz časop. mus. r. 1852, sv. 4., str. 51.) Žurina (Žiřina) jest potůček, který padá u Všenor do Mže, nebo mohutnější potok něco dále na západ, tekoucí od Všeradic přes Svinaře.

[26]) Dle Dalemila (kap. 28) byl Radislav kníže Zlicka (či dle svědectví téhož Dalemila pozdějšího Kouřímska), kteréž však patřilo později rodu Slavníkovu. Že by se bylo teprv později dostalo k panství Libickému, nepodobá se, proto že při pozdějším sesílení knížecí moci v Čechách takové nové šíření panství toho sotva by se bylo dopustilo. Z toho se musíme domnívati, že Radislav byl z předkův Slavníkových, ano nejpodobněji jeho otec a jakož se zdá, že manželka otce Slavníkova byla dcera Arnolfova († 957), vévody bavorského, tudy zeť téhož Arnolfa a spřízněn s císařským domem saským. Šíře o tom viz časopis musea r. 1856, str. 482—487.

pro ušetření krve obojího lidu, a jak se ukončil boj podáním se Radslavovým pod moc knížecí pražskou. Příběh ten padá dle okolností, s kterými se vypravuje, do prvních let panování Václavova a tuť zdá se též, že stál v nějakém spojení s výpravou krále Jindřicha a vévody Arnolfa do Čech (tento r. 922, oba r. 928). Václav přinucen jest k obnovení poplatku, v čemž ale záleželo smíření s Radslavem můžeme se toliko domysliti z pozdějšího stavu věcí. Radslav podržel panství své v celé rozsáhlosti podrobiv se vrchnímu panství knížecímu. Následovník jeho Slavník byl beze vší pochyby věrným a oddaným služebníkem knížat českých. S manželkou svou Střezislavou († 997) splodil více synův: Soběbora († 1004), Spytimíra, Pobraslava, Pořeje, Čáslava (všickni tito † 996), Vojtěcha († 997) a Radima. Zemřel pak roku 981 a vládu nad dědictvím otcovským převzali synové pozůstalí.

Mezi Slavníkovci a Boleslavem II. nastaly spory buď o meze, buď o spůsob panství synů Slavníkových, v kterýchž za jednoho příměří kníže dal udeřiti na Libici, po jejíž dobytí Vršovci Spytimíra, Pobraslava, Pořeje a Čáslava úkladně zavraždili. [27])

Boleslav II. ujav župy Slavníkovy pod svou knížecí moc, vykázal v nich, jak se zdá, hned úděly svým synům. Známo jest aspoň o Oldřichovi synu jeho, že měl za příbytek v mladších letech hrad Oldříš (u Předhradí za Kolínem) a prvotní jeho úděl, z kterého jej vyhnal Boleslav III., ježto později za panování Jaromíra nalezáme ho v Žatecku. Snad že malá župa Oldříšská bývala prvotně částí župy Čáslavské a teprv tu za vladaření Oldřicha jest oddělena a co zvláštní župa zřízena.

Hlava III.

NEJSTARŠÍ DĚJINY MĚSTA AŽ DO NOVÉHO ZALOŽENÍ ČÁSLAVĚ.

Dosud jsme seznali župu Čáslavskou, jak dalece se její osudy do dávnověkosti stopovati dají. Že takový okršlek bez župního hradu býti nemohl, samo sebou se rozumí, že by jím ale Čáslav vždy býti musila, není nutno uznávati.

Okolnost, že župa Čáslavská patřila k panství Slavníkovu a že jeden ze synův Slavníkových se zval Čáslavem, není jen nahodilá a vzbuzuje v nás domněnky, kterým sice absolutní pravdu

[27]) Porovnej V. V. Tomka děje království českého 1864, str. 37—38.

přičítati nesmíme, které ale dotud za věrohodné považovati můžeme, pokud jim jiné vážnější okolnosti neodporují.

Město Čáslav jmenuje se poprvé v listině r. 1052, avšak dá se souditi, že jest mnohem starší, tak že bychom skoro s jistotou určiti mohli, že již stálo ku konci 10. století; avšak že by starším býti mělo, není příčiny tvrditi. Avšak právě v ty doby padá ona shora uvedená okolnost a vyskytuje se bohatý lech Čáslav, jehož rod měl též župu Čáslavskou ve své moci. Jest na bíledni myšlenka, že snad on jest onen zakladatel města, jehož jmeno ono dosud zachovává a domnění to jest tím více lákavé, že Libice není vzdálena od Čáslavě, ano že i snad někdy (bylo-li Oldřišsko buď s Libickem neb Čáslavskem spojeno) obě župy bezprostředně se dotýkaly.

Tomu nevadí ta okolnost, že župa Čáslavská spočívá na starodávném zřízení, nebo že župy jmena a sídla svá měnily, není nic neobyčejného. Tak Libicko samo v 13. století od hradu Havraně zvalo se Havranskem, staré Zlicko jmenuje se v historické době Kouřímskem, Vratislavsko se r. 1338 počíná jmenovati Mýtskem. poněvadž již za Dalemila hrad Vratislav byl pust, a jiných příkladův se hojně naskytuje. Mohla tehdy župa Čáslavská vždy míti starší sídlo, nyní neznámé (jakové při Zlicku tušíme v nějakém hradě Zlici (?)

Když pak Čáslav na sklonku 10. století nově založený hrad svým jmenem přezval, župní úřady a cúda do něho se přestěhovaly a starší sídlo tím spíše vešlo v zapomenutí, poněvadž se i Čáslav sama teprv r. 1052, tedy později než o půl století, jmenovitě uvádí.

Založena jest Čáslav na statku původně knížecím, zemském, který se táhl od potoku Klejnaru až k horám Železným, jelikož původní městský okršlek (šos) sáhal až za nynější Koudelov a Šintlochy a zde bezprostředně hraničil s královským zbožím Žlebským a Lichtenburským, kteréž však záhy vešlo v cizí zástavu.

Za panování B ř e t i s l a v a I. (1037—1055) počíná vlastní dějepis města, ač v starších dobách nesouvislý a mezerami přetrhaný, a za největšího z Přemyslovcův Přemysla Otakara určitý ráz na se přijímá. Když týž kníže Břetislav založil kostel v Boleslavi (starém), daroval mu k jeho vydržování mnohé statky po Čechách a Moravě; mezi jinými i důchod jistého druhu, který slušel k městu Čáslavi (derivationem, quae pertinet a d u r b e m C a s l a u e) a ve vsi řečené Zhořelice v summě 6 denarův k vý-

živě kanovníkův tuto Bohu sloužících ustanovil (r. 1052).[28]) Nedlouho po tom r. 1055 10. ledna skonal hrdinský svůj život v městě Chrudími.

Od jeho smrti počíná v dějinách nejen města, ale i župy mezera, která trvá až k počátku 12. století.

Jeden z nejpamátnějších knížat českých Soběslav I. (1125 až 1140) nastoupil stolec otcovský v době, kdy se nám prameny o Čáslavi a okolí hojněji počínají vyskytovati. Okolo roku 1126 kostelu Olomouckému udělil dar štědrý, totiž újezd Luběcský (Libický) s lesem ležícím mezi župou Čáslavskou a Brněnskou (cum silva interjacente Cazlavensem et Brinensem provinciam).[29])

R. 1130 týž kníže přiděluje kostelu Vyšehradskému hojné dary, přidal také desátek z výroční daně zemské (t. j. desátou hřivnu stříbra z daně), jejžto měl kostel již ze 16 žup, také ještě z župy Rokytenské, Čáslavské a Chýnovské (addo in tribus his provinciis Rokitnah, Csazlaui, Hinoue, etiam decimam marcam annui tributi).[30]) Darování toto jest ve spojení se snahou Soběslavovou zemi svou zvelebovati, jmenovitě Vyšehrad, kdež odpočívaly kosti otce jeho, rozšiřováním stavení, kostela i kapituly a hojným obdarováním.[31])

Pro nezbednost Boleslava knížete Polského vtrhli jsou Moravané do Polska a tam velikou činili škodu. Čechové také někteří sebravše se bez vědomí knížete svého vtrhli do Polsky od Slezska a tu zemi velmi hubili až do řeky Odry. A nebyli jiní Čechové než Hradečtí, Chrudímští, Čáslavští, Boleslavští a Kladští (1134). Po malém pak času opět se sebravše táhli, aby takovouž neb větší škodu činili. Ale kníže Boleslav sebrav vojsko táhl na ně a oni urozumněvše, že by právi nebyli, k pomezí českému se obrátili pospíchajíce a s loupeží a zájmem domů ve zdraví se navrátili.[32])

Na podzimku roku 1139 konal kníže cesty po východních Čechách, kdežto nejedno místo znova byl ohraditi kázal, zdali též

---

[28]) Original listiny té se nachází v archivu kapituly Olomoucké a jest podán veřejnosti u Bočka I. str. 125 a Erbena I. str. 48. Dobner v Annal. V.. 310 má „Czaslaviae". Český překlad toho v Památkách archaeolog. II, 840 atd.

[29]) Orig. v archivu kapit. Olomuc. uveřejnili Boček I, 200, č. 224 a Erben v Reg. I, 93.

[30]) Orig. této listiny v archivu kapituly Vyšehradské, Regest u Erbena I. 94. Porov. též Tomkovy dějiny Prahy I, 81.

[31]) Porov. o tom „Cosmae Prag. continuator can. Vyšegrad. ap. Pertz XI, 134.

[32]) Hájek k r. 1134. Palackého dějiny I, 2, str. 396.

v naší krajině péči svou k opevnění obracoval, jest velmi pochybno. větší pozornost měl na hranice slezské. kdež i 14. února 1140 v náručí milované své manželky Adlety zesnul.

Na stolec knížecí nastoupil po něm Vladislav II., kníže samostatný i rázný, který však pánům zemským po vůli nebyl. kteříž tedy, všedše ve spolek s jinými Přemyslovci, Kunrada, kníže Znojemské, za kněze zvolili. Za příčinou toho nastal mezi oběma boj, a potkali se v bitvě u hory Vysoké nad Malešovem, kdež však Vladislav ustoupiti musil; Kunrad sice s knížaty Moravskými a pány protivními oblehal Prahu, avšak beze všeho výsledku (1142). Po mnohých z obou stran protivenstvích nastal mír žádoucný.

Léta 1144 potvrdil Vladislav na prosbu Jindřicha biskupa Olomouckého, jemu vždy oddaného, darování, které byl někdy kníže Soběslav kostelu Olomouckému učinil, dav mu újezd Luběcký.[33]) Za panování téhož knížete vznikl v okolí čáslavském r. 1143 klášter Sedlecký. Vladislav postoupil stolce knížecího synu svému Fridrichovi I. 1173 a sám odebral se do kláštera Strahovského, kdež r. 1174 zemřel. Mezi novým knězem a Soběslavem. synem Soběslava I., nastaly již r. 1173 různice o stolec, v kterých císař německý, osobuje si právo nad zemí, přiřknul knížectví Soběslavovi II. Za jeho panování byl představeným města a župy Čáslavské nějaký Budivoj, neb když r. 1175 týž kníže klášteru Plasskému daroval újezd Oboru, Kretkov a Babinu, též újezd Lomnici a „Luti“ znamená se mezi svědky též Budivoj, župan Čáslavský. (Budiwoi praefectus de Sceazlau.)[34])

Za panování následujícího knížete Fridricha (1178—1189) vyskytují se nám o župě a městu Čáslavi zprávy dosti zajímavé. V časích těchto správa žup Čáslavské, Chrudímské a Vratislavské svěřena co knížectví pod vrchností knížete českého Děpoltovi, kněžici z rodu Přemyslova. Tento Děpolt byl syn Děpolta († 1167) a Sibylly z Wittelsbachu, po otci vnukem Vladislava I. († 1125) a tudíž bratr Vladislava II. († 1174).

Jmenovaný Děpolt Děpoltic panoval v župách svrchujmenovaných již roku 1186. V ty časy biskup Pražský Jindřich Břetislav patře s nechutí na světskou podřízenost svou pod hlavu státní a nesa s nechutí veliké daně, které statky církevní obtěžovaly, odvážil se k odboji proti knížeti Fridrichovi prostředky duchovními i svět-

---

[33]) Erben. Regesta I, 109 (z Kod. diplom. Kroměříž. a Olom. rukopisu, též Boček I, 227 č. 248.)

[34]) Erben. Reg. I, 155 (z orig. c. k. dvorského archivu ve Vídni, kopie v museu kr. č., též Boček str. 290 č. 315.) Ten sídlil na nynějším Hrádku.

skými i vydal nejprv klatbu na knížete Děpolta, potom, když viděl zemi bouřiti se a Bedřicha chystati se k hájení Děpolta, hrozil i Bedřichovi stejnou přísností, ale tím zapletl se sám v taková osidla i protivenství, že na počátku r. 1187, když měl císař vrátiti se z Italie, utekl se do Němec, kdež císaře proti knížeti českému podněcoval. [35]) Téhož však roku Děpolt z neznámých příčin v takovou kyselost vešel s Fridrichem, že jen náhlým útěkem uchránil se vězení. Fridrich kníže nedlouho po tom zemřel r. 1189 nemaje dědiců mužského pohlaví. Následoval v panování Kunrat Otta, kníže Moravský (1189—1191), který dosedna na knížecí stolec ihned Děpolta žijícího ve vyhnanství zpět povolal a opět do jeho údělu uvedl. Týž Děpolt nedlouho potom vedl jistý počet lidí branných ku pomoci Fridrichovi císaři proti sultanu Saladinovi. Zástup tento vynikal mezi křižáky jarou smělostí, cvičeností v boji a nedbáním nebezpečí, ale spolu také loupežností. Známotě však s jak žalostným koncem i tato výprava potkala se; ani císař Fridrich, ani náš Děpolt, ani jiných knížat množství nespatřili vlasti své více. [36]).

Po smrti jeho nastoupil vládu údělu otcovského syn jeho Děpolt (III.), který zde vládl za knížat Kunrata Otty (1189—1191), Václava (1191—1192), Přemysla (1192—1193), Břetislava III., Jindřicha (1193—1197), Vladislava III. (1197), a Přemysla Otakara (1197—1230). V Čáslavi měl župana Petra, cúdaře Rudolfa, jak z listiny souvěké vysvítá. R. 1204 dal se s bratrem Soběslavem německým králem Filipem podněcovati k vzpouře proti králi Přemyslovi, kterážto však neměvši štěstí ani stálosti brzo utuchla a ukončena jest nejspíše nějakou přátelskou smlouvou, kterouž i Děpolt své župy podržel. Do této doby padá i obléhání blízkého Zlicka čili Kouřími, o němž Dalimil vypravuje. Někdy okolo r. 1207 učinil smlouvu s klášterem Vilémovským, ve kteréž hranice obou panství byly určeny [37]). Roku 1213 vládl Děpolt Plzeňskem a dělal Hroznatovi, známému pánu českému, velká příkoří. To by ukazovala k tomu, že se Děpolt odřekl tří žup na východě k rukám královým a za to obdržel Plzeňsko na západě; než to je jen pouhá do-

[35]) Palacký, dějiny I, 2, str. 89.

[36]) Palacký, tamtéž str. 91.

[37]) Erbeni reg. Boem. I, p. 227. Svědci byli: Albert, písař Děpoltův, Mikuláš, Ubislav, Hlupeň, Jan z Dušic, Martin Draic, Podoba, Štěpán z Tuklak, Balstin a jeho dva synové, Poňata panoše Petra kastellana v Čáslavi, Nužer, panoše, Rudolf cúdař. Znak Děpoltův byl: polovice lva a polovice orlice spojené zádama. (Medium leonem et medium aquilam invicem junctos dorso. Bočkův Codex dipl. Mor. II, 67 r. 1213).

mněnka. Když potom r. 1216 Přemysl král zrušil posavádní zákon seniorátní, že vždy po smrti králově měl vlásti nejstarší z rodu, a na místo toho ustanovil posloupnost po prvorozenstvu, utrpěli tím Děpoltici, co postranná linie rodu královského, újmu. Děpolt v čele údův rodiny počal vzpouru a v nesnázích a bouřích potom povstalých zmocnil se jednoho hradu králi náležejícího, k jehož navrácení od papeže Honoria III. napomínán jest (1217). Konečně Děpoltici musili se vystěhovati do Slezska, kdež Děpolt vzav kříž na se (1218) odebral se s Vavřincem, biskupem Vratislavským, do Prus. Zemřel prý r. 1223. S manželkou Adelou byl splodil syny, Boleslava a Soběslava, Děpolta a Přemysla, jimiž rod ten v Polsku vymřel. Jestli ne dříve, tak zajisté nyní župy Děpolticův opět králi připadly a knížectví jich po nedlouhém trvání pominulo.

Po těch událostech ujal Přemysl Otakar I. král župy Čáslavskou a Vratislavskou opět pod svou bezprostřední moc, dosazuje zde opět své župany, jichž jmena nám ale pro nepříznivost osudu známa nejsou. Jisto však jest, že za nástupce Přemyslova Václava I. (1230—1253) župní úřady v Čáslavi se nacházely a že také svou moc provozovaly. Neb r. 1248, 4. listopadu král Václav a kralevic Přemysl poroučeli úředníkům Čáslavským, Kouřímským, Chrudimským, Hradeckým a jiným ve svém království, aby svobody klášteru Sedleckému udělené nerušili, zároveň vybavujíce opatství ze soudův úředníkův župních, ponechajíce své osobě toliko soudy nad proviněními, jež slovou: hlava, násilí, loupeže, nárok, nářez, zvod (caput, quod vulgariter hlava dicitur, sive vulnera, sive furta, sive naroch sive narez, sive suoda). [38]).

Hlava IV.

POČÁTEK A VYVOJ NĚMECKÝCH ŘÁDŮV V ČÁSLAVI.

Vyvinutí se Čáslavě co města ukazuje se v době této a souvisí s velkými změnami v Čechách, které se na újmu župního zřízení a k dobru práva německého dály. Dvojími věcmi stará ústava župní zmařena, jednak udělováním tak řečených exemcí a imunit duchov-

[38]) Orig. arch. kláštera Sedleckého (Erben. reg. I, str. 561) Premizl rex Boemiae praecipit „beneficiariis et judicibus in Schazlaw, in Curim, in Chrudim, in Gredic“ etc. Venceslaus rex praecipit „baronibus, nobilibus, beneficiariis et judicibus in Schazlaw, in Churim, in Chrudim, in Gratz.“ K vyjasnění svrchu jmenovaných právnických názvův porovnej listiny k roku 1383 (o rychtářství) a 1547, 24. září.

ním sborům a mocnější osobám, t. j. vybavením jich ze zřízení a právomocnosti žup, jinak uváděním osadníkův německých. Vybavení ono vedlo k boji meži obojím zřízením a ukončilo se pádem úplným úřadův župních. Neb kdež dříve župan obecní, vojenskou a výkonnou moc měl a tak dosti mocně působil, brzo nahlíženo, že tou mocní přednosty ústřední vládě, spojivše se někteří, snadno škoditi mohou. Když tedy morální váha soudův župních klesla, stalo se, že i moc župní a statky knížecí s ní spojené zastaveny byly mocnějším šlechticům. Toto platí zejmena v Tachově, Čáslavi, Kladsku a Bílině.

Zápisný držitel Čáslavě byl za Přemysla Otakara II. (1253 až 1278) šlechtic mocný jmenem Bleh. Byla-li Čáslav jemu aneb snad již otci jeho zastavena, o tom nemáme dostatečných zpráv, taktéž i čas, kdy se to stalo, určitě udati nemůžeme. Ještě 1248 byl soud župní v Čáslavi královskými úředníky osazen, avšak zdá se, že brzo potom král Václav za odměnu buď onomu Blehovi neb jeho předchůdci, z vděčnosti za pomoc sobě proti odbojnému kralevići Přemyslovi poskytnutou, Čáslav zapsal.

Dále nás vede otázka, kdo tento Bleh byl. Ve zprávě dole uvedené nacházíme co držitele dědictví zastavených, osoby vyšší šlechtě tehdá náležející, totéž snad i o řečeném Blehovi platiti může. Což se pak rodiny týče, ku které pan Bleh náležel, máme šťastnou náhodou místo, které nám poněkud světla poskytuje. V listině r. 1288 jmenuje se Jistislav synem Blehovým z Chlumu [39]) a poněvadž páni z Chlumu byli rodina nejmocnější někdejší župy Čáslavské, vším právem tuto otázku za vyřízenou považovati můžeme. [40])

Za krále Přemysla Otakara II. (1253—1278) stala se změna v těchto poměrech. Nastoupiv na trůn ony vládyky, kteří za odměnu své věrnosti na zemřelém králi Václavovi některé statky byly vynutili(1249), obeslal před soud Pražský o jich výplatu. Tehdá jako i později všechna dědictví korunní opět získal. Z toho povstala zpráva u letopisce Neplacha, že oněm držitelům statky jich násilně odňal. Než dědictví ta nebyla zpupná, svobodná, nýbrž královská zápisná a

---

[39]) „Jistislaus miles filius domini Bleh dicti de „Hlum.

[40]) V listině, kterou 1289 Haiman z Lichtenburka napsal, uvádí se mezi svědky Bleh z Hostovlic, tuším Blehův syn (Hostovlice i později náležely k hradu Chlumu), vedle něho též Bun a Msteslav bratří z Chlumu a Sezema z Chlumu (orig. někdy kláštera Frantálského, kopie musejní). Nestřízlivě si počínal již často psaný Frank ve své genealogii Voračických. Poněvadž jemu Čáslav jest osadou Páběnických, tuď musela patřiti Blehovi z Páběnic, ale o osobě téhož jména historie neví. (Frank str. 335—336).

když byla vzata od krále majitelům předešlým jinými statky nahrazována. Tak odňal během panování svého Vitkovcům: Ústí a Hradec, Céčovi Hlubokou, Tachov pánům z Seeberka, Kadaň Egerberským, Louny Žirotínským, Kostelec Boršovi z Oseka, Velešín pánům z Michálovic, Fridlant Dubským, Čáslav Blehovi a Poděbrady pánům z Chústníka. [41]) Že Bleh od této doby odbojným Hrabišicům a Vitkovcům přál, dá se snadno usouditi. Syn jeho svrchu dotčený Jistislav r. 1288 od kláštera Vilémovského převzal ves pustou Ružeň, a zemřev na to buď ku konci 13. neb na počátku 14. století, pochován v kostele Čáslavském. Kteréhož Jistislava náhrobek posud se nalezá v sakristii kostela Čáslavského. [42])

Tak opět Čáslav připadla komoře královské, než na místě bývalého podhradí povstalo nové pevné město v též asi podobě, jak ještě nyní stopy ukazují. Hrad Čáslavský na nynějším chlumu Hrádku za dobu zástavy asi byl zpustl a nalezal se v témž stavu, jako někdejší župní hrad Vratislav. [43]) Kde asi zasedala cúda Čáslavská, která ještě později se jmenuje, sotva se kdy dá určiti. Zakládání měst svěřoval Přemysl II. jednotlivým podnikatelům, mezi nimiž známi jsou nejvíce K u n r a t, řečený Š p i t a l á ř, vladař královský na Bétovském hradě, jenž založil město Čáslav a snad i Chrudím, hradbami pak opatřil město Jaroměřice, pak Kunrat z Levendorfu, zakladatel města Poliček. [44]) Nové město vystaveno na planině naproti Hrádku, od tohoto toliko roklí oddělené, kteroužto uzavřevše na straně severní na rybník přetvořili. Město ohraženo na to mohutnými valy a pevnými hradbami, jakož i u jiných měst téže doby nalezáme. Zachovala se nám listina o opevnění nějakého města

[41]) „Czaslaviam domino Blehoni — — abstulit" viz letopisy Neplachovy u Dobnera k r. 1277 a Dalemilovou chroniku kap. 92; porov. Palacký Gesch. Böhm. II. B., 1 Th. 315.

[42]) Že by to byl pomník českého pána Zbislava († o. 1230), jak uvedeno jest v Pam. arch. III, 329, naprosto odporuje nejen erbu na náhrobku, nýbrž i nápisu a pojednali jsme již o tom krátce v Pam. arch. VII, 310. Erb 4 čarami na příč dělený tvoří 3 břevna a přináleží pánům ze Chlumu, Janovici, jichž rodu náležel Zbislav, měli dle bezpečné zprávy (Palac. Děj. I, 2, 477) v erbu orlici. Nápis arci jest všetečnou rukou počerněn, ale forma „YSħYZLAVS" z něho se poznati dá.

[43]) Dalemil dí v kapitole 56. (psal 1314):
Kniez jedno miesto jmieješe
a to Vratisłav słoviešе
ješčе tam hradišče biełé
ot Mýta blíž za pół míle.

[44]) Jirečkovo Slov. právo III, sv. 1, str. 19.

v Čechách, jehož jmeno však vynecháno jest, poněvadž listinu u jenom z formuláře známe. Dle níž král přislibuje podporu městu. aby se náležitě ohraditi mohlo a sice na ten spůsob: předně. na několik let mu platy, berně a služby jiné odpustil, pak i důchody z soudu nad měšťany jim zastavil a clo, budeli moci, též zastaviti slíbil, posléz královská komora jim 200 hřiven stříbra vyplatiti měla. Zdi. jak je král vystavěti kázal, dosti dobře se k hradbám Čáslavským vztahovati mohou. Zníť pak popis jich takto: Hradby městské co do výšky a do šířky mají býti jako hradby Kolínské [45], s věžemi zaokrouhlenými, tak že tři věže mají státi nad branami poskytujícími vjezd a východ měšťanům, též ze strany vod aby se vystavěla malá branka. [46]) A nacházely se skutečně nad branami Hradeckou, Brodskou a Horskou věže, jak níže při topografii města dokázáno bude; na té straně rybníku nalezá se posud stará branka a pod ní tak řečená Žižkova brána. Při této věže nebylo a zdá se ze všeho, že brána později byla prolomena; branka nejspíše sloužila jen pěším, jízdným sloužila brána Horská, chtělili jeti k straně západní. Zakládání samého města řídilo se určitými pravidly opevňování. Uprostřed vyměřeno veliké náměstí a spojeno třemi hlavními ulicemi s branami svrchuřečenými, než od strany západní k východní prohnali od hradby k hradbě úzké uličky, aby zbrojní bez dlouhých oklik na hradby spěchati mohli. Po nějakém čase již shledalo se, že příkop místy je porušen. A proto král uvažuje, že by mu město Čáslav mohlo býti útulkem, nařídil, aby byli vysláni dělníci k opraveni příkopu. [47]) Poněvadž nebylo pohradí hustě obydleno. pak povoláni od krále osadníci němečtí z severozápadního Německa a z Nizozemí. Zaplavili později tak město, že zde i převahy dosáhli, (ač snad nikoliv počtem). V některých městech i starší osadníci jim ustupovati musili, jako se to v podhradí Pražském dálo.

Město nově vysazené již nepodléhalo úřadu župnímu a cúdě, nýbrž podléhalo bezprostředně podkomořímu královskému na místě krále, a dostalo název města královského. Podkomoří jmenoval

---

[45]) Kolínské hradby byly vzorem při stavení měst. Šíře o tom promluveno v Pam. arch. r. 1871, str. 62.

[46]) Archiv für Kunde österreich. Geschichtsquellen XXIX, Bd. 1 Hälfte p. 130—131 na CXIX: „disposicio quoque murorum civitatis in altum extendere et in latum, quemadmodum muri Colonienses, cum turribus obrotundis, ita quod tres turres sint posite supra portas dantes exitus, aditus civitati, item a parte aquarum ponatur portula una parva."

[47]) Dolliner Codex epistolaris Primislai Ottocari II. p. 92. Tamže je domněnka, že tato listina pochází z r. 1278.

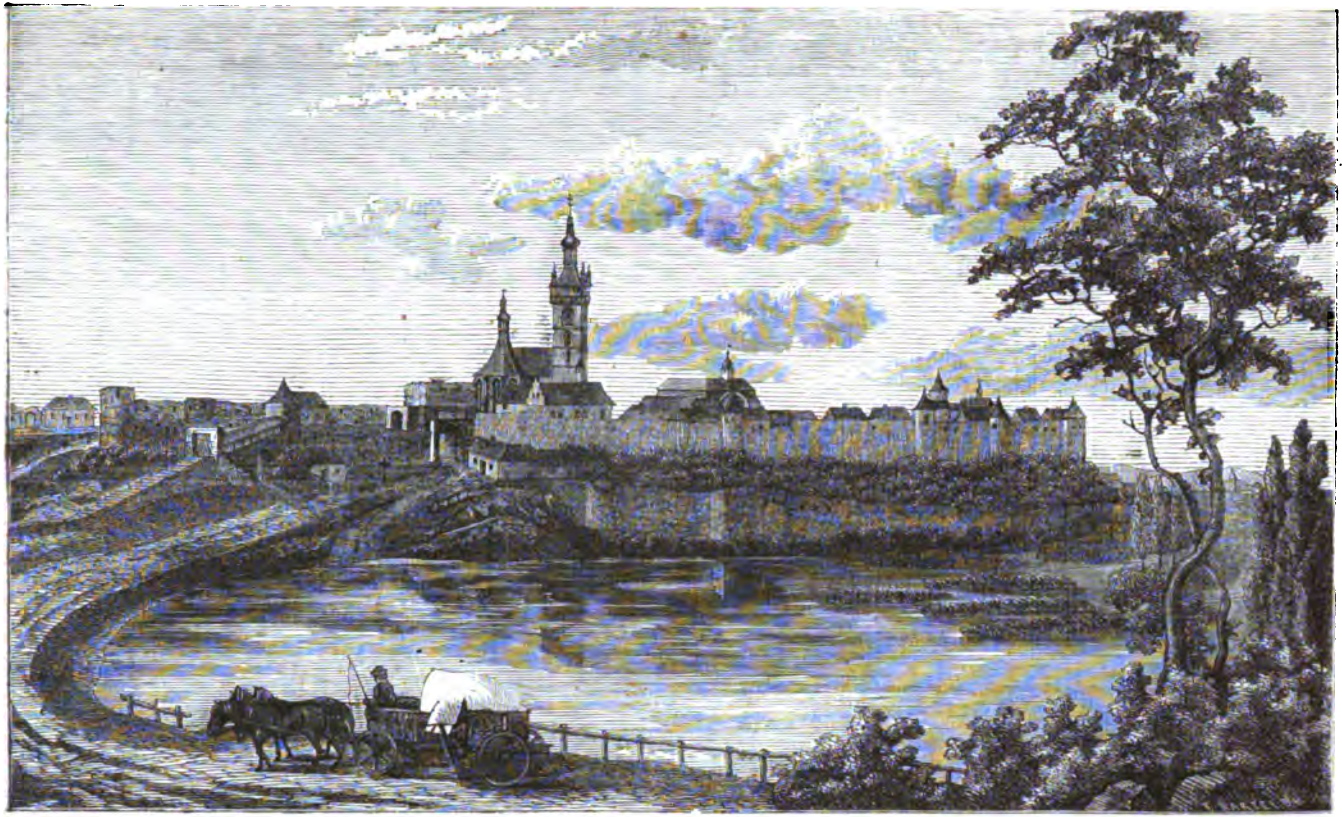
městu ze seznamu sobě podaného přísežné obecní na jistý čas, jak níže obšírněji doloženo bude. V ohledu soudním některým městům povoleno právo Magdeburské, některá, jako Staré město Pražské, obdržela zvláštní zřízení dle vzoru práva Brněnského a Jíhlavského. [48]) Tím a takovým spůsobem zřízen v Čechách svobodný stav městský, kterýž se stal mocnou podporou králům proti přechmatům šlechty. Čáslav obdržela právo své z Jíhlavy (kteréž po r. 1250 se vyvinulo) a listina asi o 70 let pozdější [49]) nám zřejmě vypisuje práva, kterých město nabytím Jíhlavského práva dosáho.

První výsada záležela v tak řečné míli, totiž že nižádný člověk jakého koliv stavu (leč na Hoře Kutné to platiti nemá) na míli cesty daleko ani slady dělati ani piv vařiti aniž krčmy míti nemá, než to jedině právem městským býti má. Právo to měla všechna města královská v Čechách a také je za Vladislava proti šlechtě úsilně chránila. (U vnitř této míle městské založeny jsou i dvory k novému městu náležející a právem městským se spravující; znatelny jsou ponejvíce tím, že mají názvy německé ku př. Sinloch (Šintloch), Drchovs (v Lošich), Weidhof (Heidof). Nad to i ustanoveno, aby žádný zpředjmenovaných měšťan, jak i svrchu dotčeno, ku právům neb soudům toho kraje neb na jiná místa neb soudy krom města jich v jakých kolivěk přech aneb účincích moci jich pohánětí neměl, než toliko ve svých přech k spoluměšťanům se vztahujících, tu v městě před sudím královským a toho města a ne jinde aby sobě práva hleděli, leč by takové pře byly, pro jakéž nadepsaní měšťané z starobylého obyčeje a zvyklosti k právům a soudům krajským neb na jiná místa a soudy pohánětí se dávati zvykli. O sudí královském později promluvíme. Při založení neb vysazení královských měst v 13. století bylo obyčejné, že se novým měšťanům vyměřily polnosti a jiné pozemnosti v nejbližším okolí města, jichžto svobodným držením toliko pod jistým peněžitým platem čili šosem, povinným komoře královské, rozeznávali se od venkovského poddaného lidu. Tyto tak nazvané šosovní grunty přislušely tím samým také pod právo městské. [50]) Městu Čáslavi

[48]) Tato zřízení, kdež vedle německých a slovanských obyčejův i římské právo vládne, stala se základem pozdějšího práva městského, které v Čechách až do předešlého století platilo. Porov. Palacký I. c. 158.

[49]) Je to výsada krále Jana (1330, 15. dubna), kdež potvrzuje „jura, quae a civitate nostra Iglaviensi habere dignoscuntur, quibus ab antiquis gavisi sunt temporibus.“ Ostatně majestát Vladislavův z r. 1472 svědčí, že měla obec první své výsady od Otakara, ač není-li to forma.

[50]) Tomkův děj. Prahy I, str. 313.

Hradby Čáslavské před 18. stoletím.

zejmena uděleno 86 lánův, z nichžto platilo se do komory královské po půl hřívně, a 11 lánův, z kterých se platilo po jedné hřívně, též i mlýny při městě vysazeny, z nichž 2 hřívny do komory královské se odváděly. [51]) Vůbec se městům udělovalo 100—120 lánův. pole se osadníkům dávaly po 10 hřívnách za lán a po uplynutí let svobodných odvozován z nich plat do komory. Staročeský lán v krajinách úrodnějších byl menší. — Z Čáslavě se rozšiřovalo právo napřed psané i po okolí. Tak ku př. r. 1279 Jaroslav opat Vilémovský dav před tím pozemsky své v Bučicích a Vlačicích na své útraty vzdělávati nyní je „pod purkrecht“ (t. j. městským německým právem) vysadil kmetům za jistý plat roční. Mezi jinými ustanoveními listiny to se nalezá, že v ohledu soudním jakož i v rozměření jednotlivých lánův mají se spravovati obyčejem města Čáslavského [52]). O vyvijení práva v Čáslavi na několika místech promluviti naskytuje se příležitost, připomínáme toliko k nadepsané zprávě, že i v 16. století se zachovala míra Čáslavská, kterou se okolní obce spravovaly. [53])

Král Přemysl maje vrchní právomocnost v obci Čáslavské, zastavil času nám neznámého důchody plynoucí ze soudních pokut jakož i všechny pozemky a práva k soudu v Čáslaví od starodávna náležitá Konrádovi (tuším Špitaláři svrchu dotčenému). Z tohoto soudu on Konrád, nazývaje se sudím (judex, cizým jmenem „rychtář“), králi ročně 20 hřiven stříbra odváděti povinen byl, za to však i přísežným, kteří se v listině této ponejprv jmenují předsedal a oni jemu úctu povinnou činiti zavázáni byli. [54])

Za panování Otakarova děje se zmínka o Čáslavi teprvé r. 1264. Král dle míru s Uherským králem na bojišti r. 1260 uzavřeného zavázal se svou neteř Kunhutu Braniborskou kraloviči Belovi vdáti. R. 1264 v Čáslavi uvítal rodinu markrabí Braniborského a spěchal dále do Rakous, kdež potom svatba hlučně slavena byla. Od tohoto děje po celý další čas až do r. 1278 nemáme

---

[51]) Viz „Privilegia V.“ Rkps. v archivu městském, jejž redigoval Jan Cipryan Mšenský v 16. století.

[52]) Diplomatarium Vilemov. n. VI. (apud Dobner. Mon. VI, 384) „villas sitas prope municipium Chaslaviense“ — — „tam in judiciorum forma, quam in laneorum mensura habebunt modum praedicti municipii Charlaviensis“ (sic).

[53]) Jistá smlouva z r. 1597 obsahuje v sobě toto místo: 45 korci žita a 40 korců ovsa, vše míry Čáslavské. (Dsky zemské 172 Q 25).

[54]) Formelbuch des könig. Notars Henricus Italicus no. CXLVIII. „possessio judicii civitatis Thazlaviensis — — cum attinentiis et juribus omnibus ad ipsum ab antiquo spectantibus.“

zprávy o poměrech Čáslavských. Hrdinský král tohoto roku podlehl německému králi Rudolfovi na Moravském poli, kdež i život ztratil. Po tomto vítězství německý král vtrhl přes Mikulov do Moravy zemi tuto pleně. V Čechách zatím stavové, jsouce vedeni Otíkem Braniborským co poručníkem mladého kraleviče Václava, postavili se na odpor králi a lehli polem blíže Kolína nad Labem. Zatím byl Rudolf starou cestou přes Habry a Čáslav až ku klášteru Sedleckému vtrhl a tak nová bitva měla rozhodnouti osud koruny České. Než obě strany šetříce krve poddaných shodly se na úmluvách míru, kteréž se dle vší pravdě podobnosti v městě Čáslavi dály. Město toto bylo sice vojskem Rudolfovým obklíčeno, nalezalo se na ten čas ale v rukou vladaře Českého. Čtyři mocní správcové, Menhart hrabě Tyrosky a Fridrich purkrabí Norimberský se strany německé, Bruno biskup Olomoucký a Ota Otíkův strýc se strany České a arcibiskup Solnohradský co představený jejich, ustanovili mír pro obě strany závazný. Otík zůstal vladařem, Rudolfovi na 5 let zapsáno markrabství Moravské, a mladému králi zasnoubena dcera Rudolfova Juta, což se pak hlučně ku konci téhož roku v Jihlavě dálo. [55]) Nový vladař ale moci své neužíval k šlechetným úmyslům, nýbrž svévolně zemi jako lupič plenil, kraleviče pak u vězení držel. Odporem branným pánův Českých, jako i mocným naléháním krále německého, osvobozena země od poručenství jí přeškodného.

Za Václava II. (panoval 1283—1305) požívalo město trvanlivého pokoje. Královým milostníkem byl Záviše Vitkovec z rodu pánův z Krumlova, který měl nemalý vliv ve správě zemské. Když po smrti manželky své Kunhuty ovdovělé králové r. 1287 o královnu Uherskou Jitku se ucházel a do Uher se odebral, přepaden jest blíže Čáslavě od Hynka z Lichtenburka. Komoňstvo jeho rozehnáno, sám pak sotva se uchránil v klášteře Opatovickém, odkudž později své předsevzetí provedl. Osud muže tohoto, jinak znamenitého, byl smutný; byv od nepřátel svých u dvoru osočen, měl vydati statky své zápisné, což když učiniti nechtěl, usmrcen od královských, ani oblehali hrad Hlubokou (1290). [56])

Jakkoliv Čáslav co město královské všelijak ku komoře královské přispívala, měl zde zajisté i číšník královský jisté důchody. Z bezpečného pramene víme o důchodech těchto, které za času Václava i prý již dávno před tím číšníkům plynuly. Bylyť pak to

[55]) Palacký l. c. 324.

[56]) Palacký l. c. 354 sq.

od každé hospody v Praze s každé várky jeden šilink (po 70 penězích starého počtu), cla ve Mladém Boleslavi, v Soběnicích (v Litoměřicku), v Kněžmostě (v Boleslavsku) a ve městě Čáslavi, konečně vsi Postřižín a Kozárovice (v býv. Kouřímsku). [57])

Za téhož krále z župy Čáslavské povstal kraj Čáslavský (provincia Chazlauiensis r. 1292) připojením k bývalé župě několika jihozápadních okresův. Nad krajem stáli vladaři (rectores provinciae), kteří měli výkonnou moc, což k tomu vede, že cúda krajská ještě zde působila. Skutečně se ku př. dovídáme, že Svatoslav, majitel částky vsi řeč. Bělava (Byelaua), pro nějaké zločiny od vladařův kraje Čáslavského sťat jest okolo r. 1290 a že ona částka vsi spadla na komoru královskou. [58]) U cúd krajských v Plzni, Žatci, Litoměřicích, Hradci Králové a Nimburku, bývaly dsky krajské, v něž se všeliké pře u cúdy vedené kladly, zdali takové dsky též pro okruží cúdy Čáslavské byly, nedá se již určiti. Tolik víme, že při založení desk zemských se do nich již kladla všechna zboží zpupná v Čáslavsku.

V tytéž časy povstávalo v sousedství Čáslavě mocné horní město zvané později Hora Kutná. Počátek její se již v dobách krále Přemysla II. hledati má, v letech 1291—1292 nalezaly se na místě tom již četné domy, mlýny a lázně. Zámožnost obyvatelův jako i tučné důchody, které báně kutnohorské vydávaly, přiměly německého krále Albrechta, že na výpravě své proti Čechům (1304) především Kutné Hory zmocniti se hodlal. Že za oblehání tohoto města, které Jindřich z Lipé a Jan z Vartenberka statečně hájili, i okolí Čáslavě škod znamenitých utrpělo, může se snadno usouditi; při blížení se vojska králova spěšně ze země ujel Albrecht. Rok po tom (1305) zemřel král Václav, stroje se na odplatu do Rakous, země Albrechtovy, vtrhnouti a na trůn královský dosedl Václav III. Mladý král dlouho nepanoval, nýbrž leta následujícího 1306 úkladně zavražděn od vraha, nepochybně najatého, jehož smrtí vymřel starý a slavný rod Přemyslův.

Za krátkého panování Rudolfa I. Rakouského (1306—1307), jako i jeho nástupce Jindřicha Korutanského (1307—1310) ani o Čáslavi ani o jejím nejbližším okolí zpráv nemáme. Když Albrecht

[57]) Listina n. archivu Berlínského, nyní v Českém museu od r. 1337 jednající o právích úřadu číšníka královského. (Porovnej Tomkovy Dějiny Prahy I, 348).

[58]) Orig. arch. kapituly Pražské — opis musej. Poloha vsi Bělavé jest již neznáma (porov. Palackého Popis kr. Č. str. 594).

po smrti Rudolfově, chtě stolec Český rodu svému zachovati. oblehal marně Kolín a potom Kutnou Horu, chránilo se měšťanstvo Čáslavské pevnými hradbami, než okolí jeho od loupeživých zástupův Albrechtových zajisté trpělo. Když pak Albrecht r. 1308 od synovce svého Jana ve Švýcařích zavražděn byl, zbaveny Čechy svého nejúhlavnějšího protivníka. Jelikož nový král Jindřich byl člověk slabého ducha a k panování nad Čechy nedostačný, brzo zbaven trůnu a tento udělen Janovi, čtrnáctiletému synu německého krále Jindřicha VII. z rodu hrabat Lucemburských.

Za tehdejších časův počal se stav městský velice povznášeti, ano byly i rodiny, kteréžto měly lesk a moc, jakovéž v pozdějších dobách nenacházíme. I v Čáslavi počali měšťané bohatnouti a jednotlivé rody dosáhly veliké možnosti, že i zemské statky kupovaly· značná nadání činily a j. v.

Nejstarší nám známý měšťan jest Elblin Čáslavský, jemuž Pražané za 4 krávy dali 22 grošův (7 zl. 70 kr. [59]) V Čáslavi od nejstarších časův byl kostel skrovný v romanském slohu vystavený, jehož pozůstatek až do této doby pozorovati se může. Podací nad ním král sám provozoval a důchody kostelní, které přebývaly, plynuly do komory královské. Král Jan, který ustavičně peněz potřeboval, daroval roku 1325 podací v některých městech královských Fridrichovi opatu kláštera Sedleckého a jeho budoucím, vzav za to nepochybně přiměřený plat. Tato byla v Čáslavi, Kouřími, Kolíně. Králové Hradci v Čechách, v Jesenici a v Jaroměři na Moravě. Dle listiny udělovací měl opat a konvent tudíž právo, kohokoliv na takové fary dosaditi, jeho slušným a poctivým vyživením opatřiti. ostatek pak důchodův ku klášteru svému obrátiti. [60])

Vnučka Otakarova nábožná královna Eliška, s níž rod Přemyslovcův v Čechách dne 28. září 1330 po přeslici vymřel, umínila si nastupovati na vyhlášení za svatou abatyše Anežky (dcery Otakara I.), která u lidu již dávno měla pověst světice. Královna pozvala na počátku listopadu 1328 množství duchovních i světských pánův a vzácnějších měšťanů ku poradě, v níž usneseno jest, aby se u Římské kurie zakročilo společně o kanonisaci české dcery královské, kněžny Anežky. Mimo královou a české duchovenstvo

---

[59]) Liber civitatis prag. ab a. 1310 f. 24.

[60]) Listina dána 1325, 22. dubna v Praze, viz Kapihorského historii ..Boemiae piae. Pešinu Mars Morov. lib. I, c. 6 f. 74, Devoty popsání kláštera Sedleckého str. 101. Vladislav král to privilegium 1492, 7. srpna potvrdil (tamže 156) ačkoliv vzhledem k Čáslavi již nemělo ceny.

učinili kroky v té věci také zastupcové měst Prahy, Kutné Hory, Kolína a Čáslavě. Na tuto kanonisaci nastupováno opětně v 14 a 15 století, otázka ta však zůstala nerozhodnuta, jenom křížovníci s červenou hvězdou (a snad též klarisky české) obdrželi z Říma dovolení, každoročně dne 2. března odbývati klášterní slavnost na památku blahoslavené abatyše Anežky. [61])

Leta 1330, 15. dubna král Jan přebývaje na Lucemburku, dědictví svém otcovském, dal městu Čáslavi první obdarování. Tímto potvrdil městu právo Jihlavské a všechen obyčej z něho plynoucí. Zároveň i to, poněvadž měšťané na zboží kláštera Sedleckého i jiných klášterův platy a daně dávati měli obyčej, to opatřil tak, aby tíž měšťané za příčinou těch platův k jakým šacunkům a břemenům neobyčejným opaty a konventy neměli přivozováni a nuceni býti více, než-li by v obdarování a milostech těch klášterů zapsáno bylo. [62])

Druhou výsadu udělil týž král městu roku 1341 4. srpna listem v Praze daným a dosud zachovaným. Obsahuje povolení k odbývání trhu výročního na nejbližší neděli po na nebe vzetí Panny Marie, všechny obyvatele jako i hosté, kteří v čas dotčený k městu se brali, ode všech mýt, cel a ungeltů, které by se z jejich věcí vybírati měly, na 8 dní osvobozujíc. Zároveň měšťanům uděleno právo, aby toho trhu užívali na ten spůsob, jako Pražané staroměstští okolo hodu sv. Václava. [63]) Ještě 5 let potom panoval král Jan nad Čechy a zahynuv hrdinskou smrtí u Křešćku zanechal vládu synu svému Karlovi, který otce daleko velkostí ducha svého převýšoval.

Hlava V.

ČÁSLAV ZA PANOVÁNÍ KRÁLŮV KARLA A VÁCSLAVA (1346—1419).

Karel ujav království České r. 1346 snažil se v něm mimo jiné obnovy a opravy také nové zákony uvésti, jimiž by se království toto napořád říditi mělo. Zákony tyto jsou nám známy jménem „Majestas Carolina“ a představují nám směsici právních poměrův bylých i nebylých, starožitných a nikdy neužívaných. V téže pod

[61]) Mikovcovy Starožitnosti a pam. z Č. II. díl, str. 134.

[62]) Original této listiny se již nezachoval, opis již valně sešlý, v němž již celá slova se čísti nedají, s českým překladem nachází se v knize privilegií.

[63]) Orig. pergam. v arch. Čsl. A 1.

rubr. VI. čteme: Hradové tito a tato města podepsaná nikdy nemají od České koruny otjíti v Čechách: Praha, Králóv Hradec, Chrudím, Plzeň, Havelsverd, Nymburk, Žitava, Litoměřice, Žatec, Perno, Most, Kadaň, Tachov, Domažlice, Budějovice, Čáslav, Hora Kůtna, Kúřím.[64]) Zakusiv však Karel odpory se strany stavův a poddaných svých, kteří zákonům od něho navrhovaným co novotě obtížné obvyknouti nechtěli, konečně na sněmu dne 6. října 1355 sám dílo své odvolal a zákony předložené za neplatné a nevížící vyhlásil.[65]) Vidíme však aspoň z toho, že Čáslav počítána k prvnějším a důležitějším městům v Čechách a že na jejím držení koruna si mnoho zakládala.

Když královna Anna r. 1350 17. ledna císaři prvního syna Václava porodila, měl naději, že již trůn Český nezůstane osiřelý a že potomci jeho zeměmi otcovskými i na dále vlásti budou. Proto dal od obou vyšších stavův a měst kraleviči slib a poddanost dědičnou učiniti, s tou též výminkou, aby se i právům kterýchkoliv starších synův, ač budeli míti, cesta nezavírala. List přísežný Čáslavských jest dán 1350, 9. srpna.[66]) Nedlouho potom zemřel kralevič v útlém mládí. (30. pros. 1351.)

Městu samému proukázal se císař Karel pečlivým otcem býti. Majestátem daným v Praze roku 1359 7. listopadu dal měšťanům čáslavským milost[67]), aby, kdykoliv by kdo z měšťanů neb obyvatelův Čáslavských dům, role neb jinékoliv dědiny prodal a je před vladařem (rychtářem) a konšely před právem v roce dle zvyku a obyčeje města postoupil a vzdal, a kupec že by ode dne odevzdání jemu činěného takové dědiny pokojně rok a den byl pořádně vydržel, že potom budoucně od žádného žida ani křesťana taková dědictví naříkána býti nemají (nýbrž všeliká taková pře se zapovídá), „nebera sobě ku pomoci ani žádných obdarování, průvodův a jistot, kterýchž by pro obhájení svého práva a spravedlnosti ukázati mohli, jímžto všecku moc a platnost odnímáme."

Byl-li pak prodej smlouvou neb jinším trhem vykonán, aby ode dne trhu v roce zběhlém purkmistru a radě prodání oznámeno a také skrze kazatele v kostele farním, kdyžby větší počet lidu

---

[64]) Majestas Carolina rubr. VI. v archivu českém III. 85.

[65]) Palacký v předmluvě k „Majestas Carolina."

[66]) Diplomat. musejní. Porov. Palacký's Gesch. B. II, b., p. 314 sq.

[67]) Počátek má slova: „ad obviandum futuris periculis et ut indempnitati dilectorum nobis civium in Tschaslavia abundantius caveatur, decernimus etc."

se sešel ode dne trhu po třikrát přede všemi, kteříž by slyšeti chtěli prohlášeno bylo.[68])

K rozmnožení důchodův obecních povolil císař Karel Čáslavským vybírání cla a mýta, avšak čas, kdy se to stalo, již není znám, aniž místo, kde darování to uděleno. Obsahujeť pak list tento následující cla:

1. Berou s vozu zavázaného s zbožím s každého vozu 1 groš český.

2. S vozu nezavázaného s každého koně v tom voze 1 peníz český.

3. Když vezou obilí do svrchu psaného města s toho vozu 2 peníze české.

4. Když dva vezou, s vozu 1 peníz č.

5. S volův a koní, kteří se v stádech skrz město ženou, s každého vola a s každého koně 1 peníz č.

6. S každého bravu 1 haléř.[69]) Poměry zahraničné byly ok. r. 1362 tak vážné, že král každé chvíle války očekávati mohl. I hleděl dobrou přípravou a zásobením hojným nenadálému nebezpečí se vyhnouti. Mezi jinými nařídil zakládání skladův obilních které hlavně města a kláštery zásobiti měly, taktéž i všude zbraně v hojném počtu připraveny. Tak i ku př. klášter Želivský r. 1362 8. září slíbil 600 korcův (D C strichones) v městě Čáslavi uložiti.[70])

V dobách tehdejších slušela odúmrtí, totiž dědictví osob bez dědiců zemřelých na korunu spadlá, králi, a často povstávaly dlouhé pře, když se nemohlo dokázati, je-li dědictví královo aneb některé osoby soukromé. To nyní již změněno; neb císař listem daným v Praze r. 1372 20. října novou měšťanům Čáslavským učinil milost, aby od tohoto času počínajíc oni i jich dědicové a budoucí mohli volně všechen svůj majetek, dědiny, role, platy, domy a j. movité i nemovité zboží v městě i mimo ně komukoliv stavu světského prodati, poručiti, dáti a odkázati dle zvyku a obyčeje města

[68]) Archiv městský A 2 (orig. pergam. s pečetí porouchanou). Datum Pragae anno mccclix, ij idus Novembris regnorum nostrorum anno xiv, imperii vero v. Opis v knize: Privilegia etc. fol. 7.

[69]) List tento již v 15. stol. byli Čáslavští „potratili“ a vymáhali potvrzení té výsady na králi Vladislavovi, zpravivše jej, „že jsú měli list Karla císaře předka a praděda našeho (Vladislavova), kterýmž ráčil jest město clem obdařiti, kteréž clo od starodávna vybírali jsú a jeho požívali a až dosavád berú a užívají beze vší překážky“, což král Vladislav listem daným v Budíně l. 1490 čtvrtek na den sv. Jeronýma (30. Septmb.) potvrdil. (Arch. městský orig. perg. s peč. zach. A 28, opis v privilegiích fol. 25.)

[70]) Archiv dvorský ve Vídni (dipl. mus.)

nadřečeného. Pakli by se přihodilo, že by který měšťan neb obyvatel, buď muž neb žena, bez daní neb pořízení nezůstaviv po sobě pravých dědicův zemřel, tehdy má zboží jeho v městě i mimo ně na nejpříbuznější a nejbližší přátele obojího pohlaví bez překážky připadnouti, a to tím spůsobem a zvolí, jaké tehdá Staré město pražské užívalo. Avšak týž majestat tuto milost obmezuje jen na takové sousedy, kteří se v placení berně, poplatkův a břemen městských zúčastňují. [71]) Asi těmiž slovy sepsán jest list spoluvladaře Karlova, kraleviče Václava, daný téhož roku 20. října, jímž milost touž dává měšťanům čáslavským. [72])

Za panování Karlova občané Čáslavští dosáhli značného blahobytu, který za syna jeho Václava více a více vzrostl, a teprv bouřemi husitskými násilně přetržen jest. Nasvědčují tomu četná darování, která činili měšťané čáslavští kostelu farnímu v městě jako i jiné okolnosti, kterých se při panování Václava IV. dotkneme. Jelikož darování ta kostelům učiněná nám jakési světlo na život městský za doby Karlovy vrhají, a tehdejší mravné snahy města co celku určitým rázem značí, tuto jim místa dáváme, ponechajíce si vylíčení vnitřního života vůbec ků konci periody první.

Z listiny datované roku 1361 11. května dovídáme se první příklad, kdež se měšťan zúčastnil zakládání nadání církevních. Byl to Mikuláš Roth, který v době nedávno prošlé s knězem Janem Mostským (Johannes de Ponte) učinil smlouvu a to takovou, aby jmenovaný Jan buď sám aneb skrze někoho jiného k tomu schopného v kostele farním v Čáslavi mši odbýval, a kdy by tomu nedostál, aby patron jiného kněze ustanovil, kterého by platiti musil. Pakli by farář Čáslavský takovou mši čísti nedovolil, tedy ji má v nějakém jiném kostele Čáslavském čísti. [73])

Roku 1371 se dály trhy ve prospěch nějakého oltáře v kostele nejmenovaného. Neb nedlouho před tím měšťané Čáslavští Pešlin Rabinhaupt, a Henlin Ebertinův pro blaho duší svých odkázali

---

[71]) Desky dvorské kr. č. tom. XXI str. 55 a 119 (jest ta kopie „de litera in papiro collata per cives et non de originali“ r. 1456 vložená, jiná kopie se zachovala jsouc v list potvrzovací krále Václava IV. l. 1398 15. listopadu vepsaná, original se již nezachoval.

[72]) Archiv Čáslavský A 3. orig. pergam. se zlomenou pečetí (opis v privilig. f. 8.)

[73]) Libri Erectionum tom. I. p. v. 20 (dle kopie v museu kr. č., Balbina Miscellanea regni Boh.) Mše tato založena jest v letech předešlých Martinem Rothem, a po jeho smrti podací její přešlo na bratry jeho Mikuláše a Hertlina, kteří sem dosadili 1358 8. prosince kněze Jana Mostského (Lib cf. 77). Potvrdil Nicolaus praepositus a Detlevus, vikářové arcibiskupští.

jisté platy, k vydržování oltářníka a konání služeb božích, čehož provedení přejali Václav Kölner (Kolínský) a Frendlin Finder. též měšťané zdejší. Tenkráte seděli v hradě městském Ondřej rychtář, Arnold Tanner, purkmistr, Henslin Franco, Mikuláš Roth. Jan z Bučic, Jan z Chotiboře, Frenslin Pesoldův, Frana Šleichenkauf a Mikuláš Kukuk, a před nimi učinil svrchu jmenovaný Mikuláš Roth smlouvu, prodav na statku svém blíže kostela sv. Martina ležícím na 4 lánech rolí plat roční 4 kop nadřečeným poručníkům a přijav od nich summu 40 kop grošův (t. r. 18 října). Nedlouho potom před hodem sv. Mikuláše i poručníci za 50 kop získali od Henslina ze Zehub spoluměšťana, na jeho dvoru s druhé strany rybníka s 2 lány rolí plat roční pěti kop a obojí summu hned při koupí odevzdali knězi Janovi Janovickému (Johanes de Janovic), aby co oltářník mše založené s nimi nakládati mohl. Se svolením Petra, tehdejšího faráře, tato mše od Jence, probošta sv. Kříže Vratislavského, Jana, děkana u sv. Apolináře v Praze, a Borše, arcijáhna Bechyňského vikářův arcibiskupských, na církevní beneficium pozdvižena s tou výminkou, aby oltářník faráře byl poslušen a na dnech nedělních a svátečních, v slavných průvodech a jiných službách božích slavnějších v předepsaném kroji od počátku až ku konci se účastnil, což se stalo 1373 17. ledna. [74])

Jiné bohaté nadání stalo se o několik let později. Tak r. 1380 v úterý po sv. Václavu Ondřej rychtář, Peslín a Mikuláš bratří Tannerové a Alžběta, vdova po Henslinovi Keflerovi, pojistili na svých dvořích a dědinách 9 kop, jež byli darovali Štěpánovi řediteli školy Čáslavské, aby tím horlivěji mohl se účastniti služeb církevních. Zavřeny byly v tom též peníze, jež k tomu účelu byla odkázala Kateřina vdova někdy Evertinova ze Zářičan. [75]) Na to r. 1381 den před sv. Petrem týž Ondřej a oba Tannerové učinili nadání oltáři sv. Kateřiny davše se srozuměním faráře Ondřeje z Ústí 9 kop ročních pojistiti k dobru oltářníkově, který při oltáři nadřečeném měl služby Boží odbývati. [76]) Témuž oltáři potom někdy okolo r. 1389 jeden měšťan učinil nadání 1 kopy roční [77]) a r. 1416 ještě více přidáno.

---

[74]) Libri Erect. (I. p. v. 89.)

[75]) Libri Erect. II. f. 58.

[76]) Tamtéž f. 59. V městské radě seděli toho roku Ondřej rychtář, Mikuláš Gaier, Janek, Tyrman ze Žak, Pecman, Hensman, Jan pekař z Bučic. Ludvík řezník a j. v.

[77]) Libr. Erect. apud Balbinum XII. B. 2.

Zatím také rostoucí možností a spojenou nádherou počaly i růsti potřeby obecenstva, rozpočet obecní asi nenacházel se v takovém pořádku, aby vydaje byly kryly příjmy. V tísni peněžité měla vypomoci kr. komora. Proto také král Václav slevil na komorním platu byv upozorněn, žé rada Čáslavská „mnohonásobnými dluhy jest přetížena, tak že, kdyby se jim v čas nepomohlo, měšťané a obec by upadli ještě v nesnáze více nesnesitelné.“ Královským listem daným r. 1386 11. srpna povoleno obci, aby od příštího sv. Havla (platebního dne u starých Čechův) po celá tři leta následující z královské berně 100 kop sobě srazili, to jest neplatili, [78]) a tak za ty tři leta by uspořili 300 kop, tehda značný peníz, kterýmž by se něco pomohlo důchodům obecním. Vůbec byl Václav svým poddaným milostivým pánem, měšťany miloval a vládyky proti zpupným pánům podporoval, čehož nepřátelé jeho užili proti němu, řkouce, že by rád byl obcoval s luzou. Před tím r. 1383 byl vydal král Ondřejovi rychtáři list na důchody rychtářské.

Za doby následující słušno zase zaznamenati nějaká obdarování, která měšťané Čáslavští oltářům zdejšího kostela činili. Roku 1389 Šimon Pule, rychtář, Jan Ondřej Bučický a Jakub Krásný (Schön? Pulcher), poručníci nad Hanuškem, vnukem po někdy Mikulášovi řečeném Gay, před městskou radou [79]) uvedli v skutek poslední vůli řečeného Mikuláše, dadouce 10 kop gr. prž. platu ročního na oltář sv. Mikuláše, který byli znova založili; kteroužto summu pojištěnou na dvoru v Lošich (super curia in Lech) s 6 lány odevzdali Mikulášovi Churlupskému (Nicolao de Churlup), kaplanovi, ponechavše právo podací řečenému Hanuškovi. Za takový plat kaplan zavázán u oltáře dotčeného 4 mše týhodně buď osobně aneb skrze jiného čísti pod pokutou 1 groše; kterýžto kaplan také při průvodech a slavnostech měl se tak zachovávati, jako jiní oltářníci řečeného kostela.

Listina toto vyslovující vyhotovena 9. října a potvrzena t. r. 26. října od Jana z Pomuk s povolením krále Václava [80]).

---

[78]) Orig. arch. městského A 5. Čáslav dávala berně 220 kop, po tomto ulehčení zůstalo by jen 120 kop. Podobné ulehčení nacházíme k r. 1409.

[79]) V radě městské seděli tehdá mimo řečeného Šimona rychtáře, Vaněk purkmistr, Václav Chrudener, Fraňa Sleychenkauf, Frendlinus Finder, Matouš Melchior, Franc Leupolt, Pecman Kolinský (Cholener), Jeklin z Vyslavic a j.

[80]) Libri Erectionum (cop. mus.) též ve výtazích u Balbina Miscellan. lib. III. G 3. Téhož roku a dne (1389. 26. října) potvrzen i na podání svrchu jmenovaných poručníkův k oltáři sv. Mikuláše týž Mikuláš řeč. Churlup Janem z Pomuk (Libri confirm. mus. B 15).

Roku následujícího 1390 15. listopadu týž Šimon Pule co vykonávatel kšaftu někdy Alberta řečeného Pawerfint oltář nový ke cti sv. Leonarda vyznavače a ss. Šťastného a Adaukta mučedlníkův ve farním kostele Čáslavském založil, jemuž za věno ustanovil 10 kop ročních důchodův na dvorech svobodných v Lošich a v Šintlochách [81], na kterých bylo 11 kop platu, toliko kopu sobě a svým dědicům zanechav.

Podací sobě pozůstavil taktéž i převedení platu na jiné dědiny v okolí 2 mil od Čáslavi.

Oltářník byl zavázán u oltáře 4 mše týhodně buď sám osobně čísti aneb jiným dáti odbývati a dvakrát v roce na zejtří na nebe vzetí Marie a hromnic mši smutečnou za duši zakladatelův a všech dobrodincův řečeného oltáře. Mimo to také, aby čtyrykrát v roce: o svátcích narození, vzkříšení Kristových, na nebe vzetí P. Marie a na den sv. Martina v kostelíku opuštěném sv. Martina nad starým rybníkem mimo město Čáslavské mše čísti povinen byl. [82])

V tytéž časy obec hleděla jmění obecní rozšiřovati. Neb prodavše na sobě r. 1390 12 ss. platu měšťanínu Samsonovi za 120 ss., koupili 1391 6. července od Ondřeje Spiglera 3 dvory kmetcí v Horkách platicí 5½ kop gr. platu ročního s dědinami a lukami za 40 kop. [83])

Roku 1393 8. prosince (montag noch saud Niclas tage) král pustil městu dva díly vsí Podole a Branboru, které na komoru kr. po smrti Markvarda z Vartenberka byly spadly, za summu 432 ss. a 22 grošův [84]) a když pak v tytéž časy měšťané ostatní díl těchto statkův od Prokopa z Dobřan co poručníka nezletilé Kateřiny dcery někdy Jindřicha z Hor Kuten za 224 kop a 32 gr.

---

[81]) „Super curiis allodialibus in Loch et Schmloch prope Czaslaviam" stojí v originalu. Že se tu musí čísti Schinloch jest patrné, poněvadž se tehdá nad „i" nekladl puntíček.

[82]) Libri Erectionum tomus IV. fol. 7. (cop. mus) u Balbína N 1. Potvrzena v Praze t. r. (1390) 5. prosince.

[83]) Staré desky (II Venceslai L 1.) výpis ve dskách dvorských XXI, 167. Roku 1394 prodali Ondřej rychtář, Jekl, Pertolt, a jiní přísežní na obci platu 10 ss. Hyklovi Hamerníku za 100 kop, Samson koupil na obci r. 1393 a 1408 platu za 150 kop. (Arch. Č. 198—199). Zdá se, že obec před tím byla v peněžitých nesnázích.

[84]) Desky dvorské, tom. L II, A 5 (p. 10) „der stat Czaslaws — — — czweyteile der guter Podolcz vnd Brandenburg — — — vorkauffen." Geben zu Betlern.

koupili, i to král listem svým daným v Praze 1394 12. března (an saud Gregorii tage) potvrdil. [85])

Vynakládáním mnohých peněz, jakož i strastmi válečnými přišlo město do nesnází peněžitých, o čemž svědčí nejen dlužení peněz od měšťan v letech 1390—1403, ale i list, který král Václav 1398 13. listopadu obci udělil. Neb aby berni 3000 kop grošův snáze zaplatiti mohli, určil, aby všichni buď šlechtici buď měšťané neb sedláci, kteří by jinde v městech neb na venku seděli a na měšťanech Čáslavských neb na obci platy neb statky měli, také měšťané v Čáslavi obývající, kteří venku platy neb statky mají, z tohoto svého jmění s ostatní obcí města Čáslavi k berni 3000 kop přispívali. [86]) Brzo po této milosti 15. listopadu na hradu Žebráce potvrdil listy obci od Karla IV. a jeho Václava r. 1372 20. října udělené, dle nichž jmění své svobodně odkazovati mohli.

Okolo r. 1405 byl král Václav strýci svému Jodokovi, markhrabí Moravskému, 14000 uherských zlatých na 2 roky zapsal a sice polovici do sv. Marka nejprv příštího a ostatní na hromnice potom zběhlé. Tolikéž slíbil 12. srpna téhož roku, že mu platy měst Nymburka, Kolína, Čáslavi a Kouřími a Ústí vydá. [87]) R. 1407 25. ledna obec Čáslavská vsi své Podol a Bramburg (Branbor) s dvory poplužnými, dědinami a lukami, která od několika let byla držela, prodala Šimonovi řečenému Pule z Malešic, někdy sudímu v Čáslavi, za 450 kop. Seděli tehdá v radě Ondřej sudí, Matěj Krejčí, Peslín Olosser, Petr Geyer, Matěj Keffler, Jeklin Noynmeyster, Václav Finder, Řehák, Martin, Mikšík tesař, Niklin pekař,

[85]) Tamtéž (p. 11) „die burgere vnd ynwoner gmeinlich der stat czu Czaslaws — — — die teil der guter, die Katherina etwenn Heinriches vom Berge czum Kutten thochter czu Podolcz vnd czu Brandburg — — — gehabt hat von Prokopen vom Dobrzan irem vormunde“ atd.

[86]) Orig. na perg. v arch. Čásl. A 6. geb. zu Betlern mitwoch noch sand Merteins. „das alle vnd igliche sie sein edel, burgere oder gebawren, die in andern steten oder landen gesessen sein vnd of den egenannten burgern vnd der stat czum Czaslaws iren husern vnd gutern, wo die gelegen sein, czinse oder guete haben vnd ouch alle vnd igliche burger, die in derselben stat zum Czaslaws gesessen sein vnd of dem lande czinse oder guete haben“ atd

[87]) Listina v archivu zemském Moravském u Pelzla II., str. 511. Připomenutí hodno, že za tehdejších půtek mezi králem a panstvem padl známý český spisovatel Smil Flaška z Pardubic mezi Horou a Čáslaví v boji proti horníkům (1403, 13. srpna). „Neb byl hejtmanem na Čáslavi a horníci tehdáž drželi s králem“ (Veleslav. kalend. hist. 428).

Šonhans a Ondřej z Bučic. K tomuto trhu r. 1407 7. dubna král Václav dal své povolení. [88])

Poněvadž město nepokojemi před tím v zemi zběhlými bylo trpělo (a snad i proto vsi svrchupsané prodati nuceno bylo) a král se obával, aby snad město spuštěno nebylo, obci tu milost učinil listem daným v Praze 14. března 1409, aby od dání listu tohoto do 10 let pořád zběhlých jen 100 kop komorních platův vydávali; a sice polovici na sv. Martina a polovici na hromnice. 1) Poněvadž berně rozdělovány na jednotlivé občany, viděti z toho, že se každému poněkud ulehčilo. [89])

Král Václav nehrubě se staraje o záležitosti říšské ztratil vládu v Německu, kterouž volbou převzal Ruprecht Falcký. Po desítiletém panování zemřel tento a jedna strana volila markrabí moravského Jošta (1410), kterýž se byl před některým časem nechvalným spůsobem vměšoval u vnitřní záležtiosti země České; ale již na počátku r. 1411 nový král zemřel. Pravilo se, že mu podáno bylo jedu v kaši ovocné na poňuknutí některých lidí. Nešťastník, kteréhož tím zločinem vinili, potom v Českém Brodě mučen u přítomnosti konšel měst Hor Kuten, Hradce Králové, Kolína, Nymburka, Kouřími, Čáslavě a mnohých purkhrabí královských a vládyk. Na to vinník čtvrcen jest a části pověšeny na branách městských. Zpráv určitějších se nedostává. [90])

V časích následujících až do smrti Václava krále (1419) nevidíme město vynikati v politických věcech, za to můžeme zaznamenati více dějův, kteří do života vnitřního zasahají. Od dávných časův bývala lázeň vně města před fortnou nad rybníkem ležící, z kteréž se 2½ gr. platilo ku kostelu; tento plat drželi po mnohé časy ředitelé kostela nadepsaného, až konečně ve válce jakési [91]) lázeň zbořena, pročež platy ty přestaly ku kostelu vycházeti. Pro takovou věc přísežní svolavše všechny, kteří měli nějaké platy na té lázni, vyptávali se, kdo by z nich chtěl lázeň ujíti a obnoviti. Než tito raději platův svých se odřekše pustili městiště lázně k ruce zá-

[88]) V starých dskách II. Mauricii H 22, nyní ve dskách dvorských XXI., 168. Správce v trhu je Václav z Svatého pole a z Klukovic. Ke dskám posláni Ondřej sudí, Pesslin Olosser, Šonhaus, Mikuláš od brány a Svach.

[89]) Arch. Čásl. (orig. pergam. A 9).

[90]) Breve chron. Boem. (ed. Höfler, Fontes rer. Hussit. I., 12); Palackého dějiny III. a, 108.

[91]) Jaká válka to byla, nedá se určiti; bezpochyby nějaká půtka mezi králem Václavem a jednotou panskou. (Viz poznámku 87.)

duší Janovi faráři Čáslavskému [92]), což také ihned od přísežných potvrzeno. Farář dle možnosti vystavěl novou lázeň k prospěchu kostela, jelikož však prostředky peněžité k takové stavbě nákladné nestačily, prodal 4 kopy platu kostelního na domě někdy Vitušově a již Ondřejově z Bučic [93]) témuž Ondřejovi za 40 kop a plat ten na lázeň svrchu psanou přenesl. Všechny tyto věci r. 1411 na den p. Marie vstoupení od Kunrata biskupa Olomúckého. podkomoří v Čechách, potvrzeny a přísežní Čáslavští lázeň svrchu psanou ode všech daní osvobodili, leč 1 hřivnu losuňku aby platila, jak mile by toho třeba bylo. Potvrzeno toto i Václavem Kouřímským, vikářem arcibiskupským r. 1414. [94])

Po srmti měšťěnína Albrechta Paverfeinda uvázali se v jeho práva a povinnosti co mocní poručníci Ondřej z Zářičan v ty časy sudí a Václav Kolner; později od onoho jmenován poručníkem Šimon Pule a to oboje rozkázání Albrechtovo i Ondřejovo o stavení poručníka potvrzeno listem královským. Před r. 1416 Šimon měl nějakou při s Ondřejem rychtářem o rozkázání svrchu psané. až konečně roku 1416 přišli na Jana z Lestkova podkomoří co smluvčí mocného, který pod základem 200 kop ve středu po suchých dnech postních mezi stranama takto vypověděl: aby poslední vůle Albrechtova dle králova listu před se brala se, aby za 10 kop odkázaných záduší dědiny koupeny a k špitálu přichýleny, a těch dědin Šimon a Ondřej páni mají býti a jeden po druhém děditi. Také oltář, který Šimon Pule vysoudil, jestliže jej držeti chce, nadej svým dědictvím ale ne s zboží Albrechtova, poněvadž to učinil proti rozkázání Albrechtovu a královu potvrzení. [95])

Týž Ondřej sudí byl patron oltáře sv. Kateřiny v kostele Čáslavském, ku kterému mimo jiné od starodávna vycházel plat 5 kop gr. na dvoru a rolích Mikuláše Hamerníka pod městem nad rybníkem Podhradíštským. [96]) Ten plat, vzav za něj peníze, převedl na dvůr svůj a 4 lany rolí a jiná práva na předměstí Čáslavském blíže brány Hradecké. Toto převedení též od Václava Kouřímského, vikáře

[92]) Jan tento se v listině o tom vystavené jmenuje Lupus, nazýval se tedy nejspíše Wolf, poněvadž Čechům byla příjmění spíše neobyčejná.

[93]) Dům ten v listině se jmenuje domus ferri ductoria; ubi olle venduntur. Prodati 4 kopy znamená, že si vypůjčili 40 kop, z nichž se platilo 10%.

[94]) Libri Er. X., 12.

[95]) Libri Er. X. p. v. 118, pohrzeno od Václava Kouřímského vikáře 1416 27. března.

[96]) Sub eadem civitate supra piscinam ejusdem judicis.

arcibiskupského, potvrzeno 1416 2. května. [97]) Řečené věci jsou posledním zjevem života v Čáslavi před válkami husitskými. My víme toliko, že ještě r. 1418 Ondřej rychtář, Holmbrecht Kolínský a jiní přísežní Čáslavští na vší obci 15 kop grošův platu prodali Hyklovi Hamerníkovi za 150 kop. [98]) To jest poslední zápis doby předhusitské.

Hlava VI.

STAV MĚSTA ČÁSLAVĚ VNITŘNÍ ZA PANOVÁNÍ KARLOVA A VÁCSLAVOVA.

a) TOPOGRAFIE MĚSTA.

Nedostatečnost pramenův pro vnitřní stav města Čáslavě v dobách starších zabraňuje nám též přehled vyvinování se obyvatelstva jeho; teprv na skloňku 14. stol. otvírá se před námi obraz blahobytu měšťanstva zdejšího a zároveň pozdvižení morální váhy města samého.

Okršlek čili šos města, byl asi v starších dobách týž, jako ku konci 14. století a zachoval se odtud beze změny až k osudné bitvě na Bílé hoře. Dle dokladův z listin vážených patřily k šosu městskému již tehdá Lochy a Šintlochy a snad také i nynější dvůr Koudelovský (v 15. století jen Řečice zvaný) a hranice šosu byly asi tyto: K východu šla hranice asi v prostřed mezi nynějším dvorem Koudelovským s jedné a vesnicemi Bučicí a Vrdy s druhé strany, taktéž dále asi v prostřed mezi Šintlochy a Markovici, odkudž se táhla nedaleko od vsi Drobovic směrem k západu, oddělujíc šosovní grunty okolo pozdějšího rybníka Svornosti od gruntův Žitenických a j., odtud pak dále v rovném směru nedaleko Žak a Krchleb, za kterýmiž se obracela k severozápadu a procházela grunty mezi Lochy a Třebešici; odtud k východu se obracujíc, zachovávala asi tytéž meze, kteréž obec Čáslavská dosud má, přecházejíc napotom v hranice východní již naznačené.

V tomto okršlku asi v prostřed stálo město vlastní, ohraženo jsouc pevnými hradbami a mohutnými valy dle původní podoby, kterou jim byl Přemysl Otakar, tvůrce měst, udělil. Do města vedly, jak z vypravování hořejšího vysvítá, 3 brány a sice:

a) Brána Brodská poprvé r. 1383 jmenovaná (Brodische pforte).

---

[97]) Libri Er. X., 81.

[98]) Registra zápisův r. 1454, 397 (v arch. Č. II., 198).

b) Brána Hradecká r. 1412.[99])

c) Brána Horská nejmenuje se sice v době této, jest však nepochybno, že již tehdáž stávala.

d) Fortna na straně k rybníku a brána blíže ní se nacházející.[100])

Ze staveb uvnitř v městě kostel sv. Petra a Pavla jest nám nejznámější. Nalezal se původně na místě nynější sákristie a přistavěn k němu v 14. století gotický kostel nový (nynější levá loď), jak se snadno ještě rozeznati dá. V listinách se poprve jmenuje r. 1359 (str. 34). Podací náleželo klášteru Sedleckému. Ostatně popis jeho velmi dobrý jest v Památkách arch. VI. 121. Klášter bratří menších (fratres minores) na místě nynějšího kostela evangelického a jeho okolí r. 1354 založený.[101]) R. 1388 daroval klášteru tomuto Procek z Jelčan znamenitý plat 4 kop a to na ponuknutí Jana faráře Kbelského, újce téhož Procka.[102])

O dalších osudech tohoto kláštera máme jen sporé a nedostatečné zprávy. Z pozdějších věcí uzavírati se může, že po vítězství husitského živlu v Čáslavi mniši musili klášter opustiti; spuštění kostela svědčí o násilném napadení kláštera. V následujících dobách jmenovali prostoru od nynějšího evangelického kostela k děkanství sahající „v klášteře“ a ulici, kteráž okolo jde, klášterskou.[103]) V 16. století stál tu zbořený kostel, ale již u něho a na něm povstávaly domy, tak že ta celá prostora konečně jest zastavěna. O zříceninách pak ještě dvakrát se činí zmínka.

Žofka z Onšova, kteráž v městě na počátku 16. století bydlila. odkázala před svou smrtí (o. r. 1523) 100 kop „do kláštera matky boží a na správu téhož kláštera 50 kop,“ což měl dědic její Jan Slavíkovec z Slavíkova zaplatiti. Tento ale lakotné jsa mysli tak učiniti opominul a nechal se radou pohnati k soudu komornímu. Tuť se bránil jalovým odporem, že Čáslavští nejsou kollatorové neb fundatorové toho kláštera. Tomuto náhledu připojil se též soud komorní (r. 1534) a obeslání to zdvihl, ale Jan byl odsouzen monstranci za 100 kop koupiti do druhého soudu komorního, a až by

---

[99]) Arch. Č. II., 479.

[100]) Valva prope portulam.

[101]) Chronicon Benessii in Dobneri Monum. IV., 37 „anno MCCCLV — — capitulum provinciale in Czaslavia in festo nativitatis Beatae virginis.

[102]) Libr. Er. XII. B 8 (u Balbina).

[103]) 1496 sladovna v klášteře 1498 ulice klášterská (Manuale B 1. C 8)

Čáslavští pokázali, že mají fundatorství na tom klášteře, měli ji přijíti, také těch 50 kop aby Jan na témž klášteře prostavil. [104])

Když r. 1580 byla rada pohnala Mandalenu Černínovou ze Zap rovněž pro zadržení platu k záduší kostela Čáslavského, obeslaná hleděla zdvihati obeslání výmluvou, že nejmenují kostela a v městě Čáslavi prý jest více kostelů nežli jeden, načež rada odvětila mezi jiným: „a aby jaký druhý kostel více v městě Čáslavi byl kromě jednoho, v kterémž se služba boží dála, toho se neprovozuje nebo toliko jeden kostel jest, a byl-li jest kdy který více tu, jest sveden a platy k tomuto kostelu sv. Petra a Pavla jsou obráceny, a aby kdy v kostele zbořeném u kláštera jaký kněz byl a služba boží v něm se dála, toho se provésti nemůže.“ I zde soud zemský připojil se k odporu pohnané a půhon mezi stranami zdvihl. [105])

O prostranstvích a ulicích v městě, máme z toho času úplný nedostatek zpráv, neb teprva ku konci 15. století se určitými jmeny vyznačují. O jednotlivých stavbách v městě uvedeme tuto vše, co jsme pracně v starých listinách najíti mohli. V prostřed náměstí nalezali se dle svědectví z r. 1502 krámy chlebné, první zmínka o nich děje se 1383 (funf brotpenke), ač se nedí výslovně, kde stály. [106])

R. 1383 jmenují se též masné krámy (vier fleissbenke). Důchod z těchto a předešlých patřil sudímu.

Domy měšťanův všechny asi nebyly kamenné, nýbrž zhusta dřevěné; proto se také v listině r. 1383 výslovně klade, že sladovna sudího byla zděná (ein gemawertes melczhuse).

Blíže kláštera nalezal se dům s krámem hrnčířským, o němž v dějinách r. 1411 mluveno bylo. [107]) Na konci 14. st. patřil Vitušovi, r. 1411 Ondřejovi Bučickému.

Před městem nacházela se předměstí, kteráž se dle jednotlivých bran pojmenovala.

Z těchto se připomíná několikráte jediné předměstí Hradecké brány, které však bylo nepatrné. Byly zde dvory měšťanské, mezi nimiž se zejmena uvádějí r. 1412 dvůr Ondřeje rychtáře a 1416 jiný dvůr téhož rychtáře blíže brány. [108]) Před branou

---

[104]) Registra žlutá damašková výpovědi od l. 1534—1535 (v musei).

[105]) Desky zemské: menší zápisný tělný 1580—1587 CCXXXV C 4.

[106]) Viz dějiny k r. 1383.

[107]) „Domus olim ferriductoria prope claustrum sita“ „ubi ollae venduntur“ (Libr. Er. X 12 in musaeo).

[108]) Curia — — in suburbio — — circa valvam, per quam transitur ad Grecz reginae“ (Libr. Gr. X p. 81).

Hradeckou stál též „Kutlof“ vlastně Kutelhof (curia farcorum), kdež se dobytek porážel. Šíře o něm na svém místě promluvíme.

Bylyli jaké dvory neb předměstí před Horskou branou, nikde se nedovídáme, jakož i o dalších domkách v těch krajinách vystavěných. My ani nemůžeme určiti, zdali špitál (který se r. 1496 na předměstí jmenuje a od té doby zhusta připomíná) zde také stál, ač se špitál již r. 1416 zřejmě připomíná.

Před branou u fortny nalezala se lázeň (balneum extra civitatem foris valvam prope portulam situm supra piscinam), kdež ji i dějiny 16. století ukazují (nyní dům pod fortnou). Viz o té lázni dějiny k r. 1411.

Hradby od této brány až k Brodské bráně se táhnoucí chránil velký rybník. R. 1371 jmenuje se poprvé prostě toliko rybníkem, taktéž i v letech 1402, 1405 (viz dole) a 1411 (viz str. 41). V 16. století nazývá se Podměstským.

Za tímto rybníkem nalezaly se jednotlivé dvory, které společným jmenem „Zárybnicko“ se znamenaly. R. 1371 poprvé se jmenuje zde dvůr Henslinův ze Zehub [109]), r. 1402 zde byl dvůr Ondřejův z Bučic „s oné strany rybníka,“ který t. r. prodal on Ondřej Hyklovi Hamerníkovi [110]), 1405 se tu jmenuje dvůr Mikuláše Šutvora „s druhé strany rybníka.“ [111])

Rybník v 16. století Podhradištský zvaný od sousedního chlumu Hradiště, nyní již vysušený, čítá znamenité stáří a může snad i z doby předhistorické pocházeti, neb sloužil k opevnění chlumu Hradiště. Proto se r. 1390 nazývá starým rybníkem. Později patřil k důchodům sudího a král Václav 1383 potvrdil Ondřejovi „rybník velký“ s dvěma malými rybníky u kostela sv. Martina. R. 1412 se pod týmže názvem vyskytuje. [112]) Nad tímto rybníkem nalezal se r. 1416 dvůr Mikuláše Hamerníka, týž, který 1402 byl koupil Hykl.

Řečený kostel sv. Martina, neb spíše kaple, stál někde ve Vodrantech nad rybníkem Podhradištským. Poprvé se jmenuje r. 1371 v listině darovací [113]), taktéž, jak níže dotčeno, r. 1383. [114])

[109]) Libr. Er. I, 89 „ex illa parte piscinae.“

[110]) Archiv č. II, 198.

[111]) Arch. č. II, 204.

[112]) Tamtéž II, 479 č. 675 „role nad svým (t. j sudího) velikým rybníkem“

[113]) Allodium juxta ecclesiam sancti Martini situatum. (Libr. Er. 1, 89).

[114]) Einem grossen teiche mit czwein kleinen alden teichen, die gelegen sind bey sand Merteins Kirchen, což se tak vykládati má, že všechny tři rybníky ležely blíže kostela. Jsou zde nepochybně míněny Zemánek a nějaký rybník za ním.

K roku 1390 se dovídáme, že kostel tento byl již opuštěn a že oltářník u oltáře sv. Leonarda a Šťastného v kostele farním povinen byl čtyrykrát v roce, na hody narození a vzkříšení Kristova, na nebe vzetí Panny Marie a na den sv. Martina „v kapli pusté sv. Martina nad starým rybníkem před městem" mše čísti. [115]) Od těchto časův kostel zůstal pust a nikdy více nebyl vystavěn. V 16. stol. paměť jeho ještě nevyhynula. Řehoř soukenník prodal r. 1533 zahradu svou „nad podhradištským rybníkem ležící u sv. Martina Janovi, zeti nebožky Anny Viktorinky, za 101 kop. gr. Tento Jan, jinde i Záhonec řečený, prodal pak r. 1536 „zahradu svú za Podhradištským rybníkem ležící" Janovi Hrubému koželuhu za tolikéž kop. [116]) To jsou poslední upomínky na bývalý kostel. [117])

Vedle kostela býval dvůr. Okolo r. 1389 měli někteří měšťané na něm plat a prodali jej Markétě vdově Haile Erble. [118]) Za kostelem sv. Martina nacházela se stará hráz a byla zde huť vystavěna před r. 1383. [119])

Brodské předměstí stálo již r. 1383, neb 10 domův tudíž patřilo sudímu (czehen heuser fuder der Brodischen pforten). Témuž náležela i zděná sladovna ležící nad rybníkem podměstským.

Dvory k městu příslušné byly:

a) Týnec, dvůr na straně k Vlačicům, připomíná se okolo r. 1389 [120]). 1499 bylo tu jen dvořiště a název dvoru zdědil blízký rybník Týnský.

b) Dvůr v Lošich řečený Drchows, r. 1407 pustý shořelý, který obec po Fráňovi Šleichenkaufovi prodala Konrádovi Názovi z Hory Kutny [121]). Jiný dvůr v Lošich se připomíná r. 1390. Podací kostela v 16. století patřilo k Třebešicům.

c) Šinlochy, dvůr svobodný, o kterém se též r. 1390 zmínka děje. Během dějin často budeme míti příležitost o Šinlochách se zmíniti.

d) Dvůr Břiškovský byl již r. 1498 pust a s rybníkem téhož jména ležel v severní části gruntův Čáslavských.

---

[115]) „in capella deserta beati Martini supra antiquam piscinam foris civitatem Czaslaviensem." (Libr. Er. IV, 7). Tento starý rybník jest rybník Podhradištský.

[116]) Kniha trhová 1522—1553 H 15 a J 17.

[117]) V 16. století se sice jmeno místa „u sv. Martina" zachovalo, že by ale tu byl kostel býval, již známo nebylo. Poučuje nás o tom listina z r. 1580.

[118]) Archiv český II, 479 č. 479.

[119]) Místo k doložení tohoto viz při popisu důchodův rychtářských.

[120]) Archiv č. l. c.

[121]) Tamtéž II, 478 č. 673.

e) Dvůr Veidhof patřil 1436 Sigmundovi odtudž. Matěj Veidhofský prodal jej 1496 obci za 311 kop gr. Č., však potom hned obec jala se příslušnost dvoru tohoto rozprodávati jednotlivým osobám a brzo potom dvůr spustl a přešel v cizí majetek. Dušek starý prodal 1528 dvořiště Vaidhofské s rybníčkem Říhovi Borovskému za 20 kop s tou výmínkou, že obec ten dvůr zase může vyplatiti. [122]) Okolí dvořiště podrželo jmeno Vejdhof po celé století potom a mělo je posledně r. 1621 [123]), avšak již r. 1622 se jmenuje „role orná jdouce do Heydofu“ [124]) a název Hejdov až podnes se zachoval. Zbytky dvoru ve zdích pozůstávající, před asi 40 lety viděti bylo na místě řečeném Hrádek.

b) ŘIZENÍ OBECNÍ.

Úřad, který na předním místě vykonával všeliká práva obce a spravoval všecky její záležitosti, byla rada městská a v čele jejím rychtář městský.

Úřad rychtáře městského byl starodávný. Býval usazován od krále beze všeho účastnění se měšťanstva při tom. Král totiž ten úřad pronajímal za summu peněz, za kterou rychtář takto dosazený bral pak pokuty a jiné platy ze soudů vycházející. Za krále Otakara II. stávalo se pronajímání rychty a dosazení rychtáře obyčejně jen na rok, ve 14. století nacházíme téhož rychtáře obyčejně několik let po sobě.

Moc jeho byla obmezena tím, že nesměl konati soudu než u přítomnosti přísežných z měšťanstva (ač ne všechněch při každé případnosti), tak že rozsudek vycházel z jejich uradění, rychtář pak toliko řídil soudní jednání. Naproti tomu byl rychtář netoliko v soudních, nýbrž i v jiných důležitějších věcech, spravovaných radou městskou, obyčejným předsedatelem jejím. [125])

Úřad takový rychtařství také od jedné osoby druhé mohl prodán býti, čehož i příklad nalezáme, že Jan Rotlev rychtář Čáslavský rychtu svou prodal Ondřejovi. [126]) Jako i v jiných královských

---

[122]) Kn. trh. 1522 F 8.

[123]) Kn. trh. 1618—1636 E 15 „mezi struhami pod Veydhoffem.“

[124]) Tamtéž F 8.

[125]) V. V. Tomka dějiny města Prahy I, str. 255 a. d.

[126]) „Wie das er das gerichte czum Czaslaws mit seinen czugehorungen bey czeiten Keysers Karles wider Johansen Rotlew gekauft hette, das im ouch von Keyser Karl verliehen were.“ Úřad rychtářský v Čáslavi drželi před r. 1278 Kunrat, za Karla IV. Jan Rotlev, 1371—1383 Ondřej, 1383 až 1391 Šimon Pule z Malešic, 1394—1416 opět Ondřej. Kdežto v těchto časích rychtář byl první osobou v radě, později mnohem menší místo zaujímal.

ských městech svobodně soudil všechna přečinění, vyjma vraždu, pálení, násilí a cizoložstvo a faleš (todesleg, fewer oder brant, jungfrawen oder frawen notpressen oder noczoge oder gewalt tun vnd valsse), kterýchž souzení slušelo králi samému a vykonáváno královskými úředníky neb komorníky neb kýmkoliv k tomu usazeným (die wir vnd vnsere amptlute, ein camerer oder die wir dorczu seczen vnd nicht ein richter richten sollen).

Mimo pokuty měl rychtář v Čáslavi i jiné důchody, které poznáváme z listu, jimž král Václav 1383 na den Jana Křtitele Ondřejovi rychtářství potvrzuje. Byly pak tyto:

1. Důchod z dvou lánův, kterýž byl svoboden daní a poplatkův (czwu huben, der igliche jerlich ein mark cinses pfligt czu geben dem richter, den sie furbas ouch von allen cinsungen, geschoss, lozung, stewer von allen gemeinen pern vnd fur allem beswernuss frey vnd ledig erblich besiczen).

2. Lázeň, 4 masné krámy (ein badestubn vnd vier fleissbenke) a též 5 krámův chlebných (brotpenke).

3. Důchody s 10 domův před Brodskou branou ležících a ze sladovny kamenné blíž rybníka (czehen heuser fuder der Brodischen pforten gelegen, der igliches ein lote gibet vnd ein gemawertes melczhuse bey dem teiche gelegen, das einen firding jerlichen gibt).

4. Rybník později „pohradištský“ zvaný a ještě dva rybníčky (einen grossen teiche mit czwein kleinen alden teichen, die gelegen sind bey sand Merteins Kirchen bis an den alden tamm, der do vor czeiten gehoret czu der hutten, die doselbst vfgerichtet vnd gemachet was).

5. Skládání vína (niderlag) pozůstávalo v tom, že cestující a vozy vezoucí víno městem až do třetího dne zde zůstávati museli. vyjma toliko Pražany a Horníky, ale všichni ostatní přicházející kupovat neb prodávat za nocleh od každého vozu naloženého povinni byli dva haléře, z prázdného ale toliko 1 haléř rychtáři platiti, než lidé, kteří před večerem k trhu přicházejí, ti aby jezdili dle své libosti (die niderlag vnd die bleywage — die sollen erblich czu dem gerichte gehoren, also das alle vnd igliche geste vnd wegen, die do wein furen bis an den dritten tage do ligen sullen, vsgenomen alein die burger von Prage vnd der von den Chutten, aber andere, welche die sind, die dar komen czu kaufe oder verkaufen etwas, die mogen doselbst vbernachte beleiben vnd dieselben oder andere die do durch oder dorumb varen, sollen fur die nachthute von einem geladen wagen czwen haller, von einem leren einen haller dem

richter oder seinen erben geben — — aber die marktlute, die czum markt komen vor vesperzeite, die mogen varen, wo sie wollen.

6. Důchody z úřadu pro lížné („schrotampt“) [127]), když se víno do sklepův skládá, dle míry jisté se platil poplatek (von dem ampte, das das schrotampt heisset, wenn man wein in den keler leget oder czeuhet, sol man von dem dreyling vasse czwen gross, von einem fuder oder einem grossen vass vier gross dem richter — — czu geben pflichtig sein vnd czu beczahlen.) [128])

Členové rady městské nazývali se nejobyčejněji přísežní (jurati, gesworne) neb kmetové (scabini, scheffen), řídčeji v té době konšelé, (consules). Počet jejich v Čáslavi nedá se určiti, roku 1371, v němž se poprvé zejmena uvádějí, připomíná se jich 8 „ceterique jurati“, l. 1380 šest (mimo jiné), l. 1389 osm i s jinými, l. 1407 dvanácte, který počet se zdá býti úplný, a od těch dob po delší čas zůstal. [129])

Přísežné usazoval král, ač nepochybně od starodávna s účastenstvím přísežných odstupujících, tím spůsobem, že od těchto bývalo jemu ponavrženo třikrát tolik jmen, kolik osob mělo býti zvoleno, načež král jmenoval nové přísežné z těchto ponavržených. Tak aspoň zachovával se v Praze obyčej hned v prvních letech 15. století. Sázení konšelův v městech královských dálo se od podkomořího království českého neb od hofrychtéře, kterému z toho jistý plat vydáván býti musil. Čáslav platila v těchto dobách za toto osazování podkomořímu 25 kop a písaři podkomořího 2 kopy. [130])

Noví kmetové přísahali pak dvěma prsty, že chtí v úřadě kmetcím pravdu hájiti a křivdu tupiti, že chtí ku pomoci býti chudému i bohatému ve vší spravedlnosti. Umřel-li některý z přísež-

---

[127]) Officium, quod dicitur shrotampt, jmenuje se v listině, kdež král Václav II. tento úřad daruje jistému G. z Opavy se všemi důchody s tím spojenými. (Archiv für Kunde österreich. Geschichtsquellen 29. Band, pag. 79.) Tento úřad byl městský a jak místo nahoře dotčené ukazuje, měl na péči skládání vína. V Praze byli srotéři vína (extractores vini, weinschroter), kterých latinský název dosti na jich zabývání se vínem ukazuje. (Tomek děj. Prahy I, str. 264.) Český název má listina z r. 1268, kdež král Otakar II. Štěpánovi měšťanu Olomouckému dává úřad ten (Officium de vasis trahendis vulgo schrotambt seu lyzne.) Viz Bočkův cod. dipl. Mor. III, 6.

[128]) Archiv městský (orig.)

[129]) Porov. dějiny k rokům těmto. R. 1359 se praví: coram judice, scabinis et juratis loci praedicti. (Archiv městský.)

[130]) Rkps. univ. knihovny (XII, F 49.) Porovnej důkladný článek o bernictví v Památkách díl VIII., str. 19.

ných za času svého úřadu, nebývalo místo jeho obyčejně osazováno mezi časem, než ostatním konšelům náležela táž moc jako úplné radě.

Odměna, kterou měli přísežní za své úřadování, záležela podobně jako rychtářova v podílech pokut, jen že tyto byly o mnoho skrovnější. Náklady byly jim nahražovány z obecních příjmův. [131]) Přednostou sboru přísežných byl, jak řečeno, rychtář městský. Jemu však pro velké zaneprázdnění při soudech nebylo možné, býti přítomnu při všech radách o všeliké záležitosti. To nejspíš bylo příčinou, zřízení úřadu purkmistrského (magister civium, magister juratorum), který se na Starém a Menším městě vyskytuje zřejmě teprv v první polovici 14. století. V Čáslavi se jmenuje ponejprv 1371, ač se souditi dá, že byl již dříve.

Purkmistr byl prvotně snad jen náměstkem rychtářovým k řízení jistých věcí mimosoudních a ku předsedání v radách na místě rychtářově. Byl to jeden z přísežných samých, ano jak se zdá, střídali se přísežní v úřadě tomto hned od počátku podobně, jak to spatřujeme v časích pozdějších, kdež purkmistrství každého přísežného trvávalo 4 neděle. [132]) Sbor přísežných vykonával jak soudní moc, tak vůbec všecku veřejnou správu v městě v mezích zřízení obecního.

V důležitějších věcech, zvláště když se jednalo o vydání trvanlivých nařízení buď právních, buď jiného obsahu, brali rychtář a přísežní radu s jinými osobami z měšťanstva, tak nazvanými staršími z obce (cives seniores, majores, potiores; die ältesten burger, die ältesten von der stadt). O sboru tomto, co se Čáslavě dotýče, v této době zpráv nemáme; že ale již byl v těchto dobách, uzavírati musíme z věcí pozdějších.

Místo, ve kterém rychtář vykonával svůj úřad, bylo snad od dávna v jistém úřadním domě. Později k tomu zřízeny zvláštní radní domy.

Krom toho mělo město i jiné menší úředníky a služebníky rozličného druhu, určené k vykonávání rozkazův představených a ustanovované od nich. Přední z těchto úředníkův byl písař městský (notarius civitatis, scriptor civ.; stadtschreiber) [133]), který byl radě městské k ruce zhotovováním potřebných písemností, zejmena za-

---

[131]) V. V. Tomka dějiny Prahy I, str. 256—258; II, str. 280 atd.

[132]) L. 1371 se jmenuje okolo sv. Havla purkmistrem Arnoldus Tanner, avšak okolo sv. Mikuláše Henslinus Franczo. Onen v prosinci jest na posledním místě, tento před tím na druhém.

[133]) Z městských písařův vyskytují se v listinách: 1392 Nicolaus notarius, 1416 Mathias notarius.

pisováním důležitějších nálezů a nařízení a vedením počtů z příjmů a vydání obecních. K němu obraceli se též jednotliví měšťané o zhotovení listin ve svých právních a jiných potřebách. Písař městský byl úředník stálý a placený.

O knihách městských, které písař pod mocí svou měl, v těchto časích bližších zpráv nemáme, než že skutečně stávaly. [134]) K listům od obce vydávaným přivěšoval písař pečeť městskou. Zdá se, že byla dvojí, větší i menší. Čáslavští ku konci 14. století pečetili své potřeby bílým voskem. [135]) O jiných úřednících v této době zpráv nemáme.

Práva obcí městských a příslušníkův jejich zakládala se na privilegiích královských. Tato bývala od některých králů v některém směru porozšířena neb rozmnožena, aneb jen potvrzena. Hlavní podstata těch privilegií záležela v rozsáhlé obecní samosprávě, při které byla města vyňata z moci všelikých soudův a úřadův krajských i zemských a podřízena toliko vrchní moci krále samého, který ji vykonával úředníky zvláštními, totiž podkomořím a hofrychtéřem. [136])

c) KONÁNÍ SPRAVEDLNOSTI.

Při úplném nedostatku nálezův a jiných zřídel v dobách těchto, jelikož starší knihy r. 1522 shořely, není nám možno podati zde obrazu práva vedení Čáslavského, toliko obmeziti se musíme na počátky práva Čáslavského.

Po vymínění Čáslavě z řízení župního počalo se zde rozšiřovati právo německé městské. V Čáslavi se nevyvinulo samostatně nýbrž přijato co hotové právo ze sousedního města Jíhlavy a jen poměrům Čáslavským připodobněno. [137]) Protož král Jan v listu roku 1330 potvrdil Čáslavi „práva, kteráž mají od města našeho Jíhlavy.

[134]) První kniha nám zachovalá (starší asi r. 1522 shořely) jest manual radní z r. 1496, potom jest nějaká mezera a jdou potom od r. 1522 knihy s dvěma přetržkama až na naše časy.

[135]) Sigillo civitatis magno de cera alba. (Libri Erection. k r. 1389). I měšťané jednotliví pečetili. R. 1381 ku př. pečetil Ondřej rychtář svou pečetí a Mikuláš a Peslin Tannerové přivěsili pečeť někdy Arnoldovu otce svého.

[136]) Tomka děj. Prahy II, 295—296.

[137]) V Jíhlavě vzešlo jednak slavné právo hornické, jednak i neméně důležité právo městské. Sepsání práva toho i onoho stalo se za Václava I. ok. r. 1247—1249, jakž sneseno jest od měšťanův a horníkův samostatně. Právo to jinam přineseno, r. 1278 na Brod Německý, pak na Chrudím. (Viz Voigt. Urk. 113.) Porov. též J. A. Tomaschka: „Deutsches Recht in Oesterreich im XIII. auf Grundlage des Stadtrechtes von Iglau“ a Jirečkovo „Slov. právo“ II. str. 312.

jimiž od časův dávných (ab antiquis temporibus) se spravovali. Tolikéž král Jiří r. 1466 1. listopadu potvrdil výsady městu na práva Jíhlavská, která od města Jíhlavy obdržela, a jiná daná.

Odvolání z města Čáslavě šla napořád do Jíhlavy až do roku 1547, v kterémž zřízen královský soud odvolací v Praze. Právo Čáslavské rozšířilo se též do okolí, jak příklad r. 1278 (Dobner VI., p. 384) ukazuje. Také mohlo jíti odvolání ku králi, jak vyminěno všem městům nařízením krále Václava r. 1381. Král poroučel pře naň vznešené podkomoří neb hofrychtéři.

Otcovská moc přecházela po smrti otce nad dětmi nezletilými na poručníky (vormunden, tutores.) [138])

O statku svém měl každý měšťan právo pořiditi kšaftem čili poslední volí (testamentum, geschäfte) dle své libosti. Neučinil-li žádného pořízení, umřev bezdětek, spadl statek jeho na nejbližší příbuzné (sub forma et libertate, quas Major civitas Pragensis habere dinoscitur). [139]) Žena, jak se zdá, měla po muži právo jen ke svému věnu (morgengabe), ustanovenému smlouvou svatební.

O svědcích, kteří byli při kšaftech a při slibech manželských v době této nic bližšího nevíme udati.

Prodejové domův, věčných platův na domích a jiných statkův docházely plné platnosti své teprv veřejným ohlášením před rychtářem a přísežnými, načež tito osvědčili je listem pod pečetí městskou. [140])

List císaře Karla z r. 1359 určoval, že kdoby z měšťanův dědictví své v radě druhému byl odevzdal, a kupec je bez naříkání pokojně rok a den byl držel, že již dále od žádného naříkán býti nemá.

Půjčky peněžité zavíraly se dlužními listy (schuldbrief) pod pečetí dlužníka. Za jistotu sloužili nejobyčejněji rukojmí (fidejussores, burgen) avšak i o zastavení domu ve dluhu nachází se příklad [141]). V Čechách bylo tehdá v obyčeji též ležení (obstagium, einlager) jímž zavázal se dlužník neb jeho rukojmí, kdyby

---

[138]) První příklad nalezá se r. 1389 (tutores nepotis Nicolai Gayer) Ale konšelé bývali vždy nejvyššími poručníky i v dobách pozdějších. Viz výsadu r. 1372.

[139]) Tamtéž.

[140]) L. 1371 „in pleno consilio, ubi quevis gesta robur obtinent valiturum." Příklady dání takových listův jsou hojné v Libri Erectionum, též v Archivu českém II, 198.

[141]) L. 1414 Andres rychtář jistec a Václav Finder a Niklas Kranidl zapsali 60 ss. dluhu „na svém všem zboží" a plniti měli ve 4 letech. (Archiv český II, 199.)

še povinnosti nestalo zadost v ustanoveném času, odebrati se do domu některého hospodáře dle úmluvy a nevzdalovati se z něho, pokud by se splnění nestalo.

Jednání před soudem bylo v rozepřích trestních i civilních vesměs ústní. Hojněji toho příklady vyskytují se v 15. a 16. století.

Jak daleko se vztahoval okres soudní moci čili poprava města Čáslavě, nemůžeme pro nedostatek pramenův určiti. Toliko tušiti můžeme, že se vztahoval na celý šos k městu slušící. Jaké byly zákony právní a nálezy práva městského v Čáslavi, taktéž nevíme.

d) DŮCHODY A PLATY OBECNÍ.

Obec Čáslavská měla ve 14. století zemské statky na venkově slušící pod právo soudu zemského. Takové byly od r. 1393 a 1394 vsi Podol a Branbor (které však r. 1407 prodali); jiných příkladův na ten čas neznáme. V objemu šosu městského měla asi obec též statky, aspoň zdá se, že jí tehdá patřil rybník Podměstský a snad některé role. Na obci (totiž na obecním jmění) prodávávali zhusta platy, jak příklady ukazují [142]) anebo dle našeho způsobu mluvení řekli bychom, že činili půjčky.

Vydatný pramen příjmův obecních byly pokuty za přestupky rozličných zákonů a nařízení, z nichž podíly připadly rychtáři, přísežným a obci. Krom toho zahrazovaly se potřeby obecní ukládáním obecních berní čili sbírek (collecta, contributio civitatis, losung), které musily býti tím častější, čím méně jiné příjmy postačovaly [143])

Ku placení takovéto berně obecní byl zavázán každý měšťan dle svého jmění, za to však požíval také práva a výsad městských. [144])
Osvobození od berní městských udělovali králové jednotlivým měšťanům za zvláštní služby od nich prokázané; příklad toho však máme teprv za krále Jiřího. [145])

---

[142]) L. 1394 ku př. prodali „na všechnu obec téhož města“ 10 ss. úroka Hyklovi hamerníkovi. (Archiv český II, 198). L 1390 a 1393 pět ss. Samsonovi. 1418 15 kop Hyklovi a t. d.

[143]) O placení těchto (solutiones steure et contribucionum) mluví list Karlův r. 1372.

[144]) List r. 1372 praví: Et gratiam hujusmodi ad illos duntaxat cives et incolas dictae civitatis Časlaviensis volumus extendi, qui in solutionibus steure et contributionum onera cum dicta civitate sustinent.

[145]) L. 1463 8. Juli král Jiří osvobodil dvůr Václava Hamerníka „od lozunkuov, šosuov, berní, summ i všech jiných poplatkuov“ (Orig. arch. měst.)

Nejobyčejnější příčina k rozepsání sbírky městské bývalo uložení berně obecné od krále (collecta generalis, collecta regis, také berna, steura), která bývala vyměřena úhrnkem na celé město a od obce teprv rozvrhována na jednotlivé měšťany. [146]) Čáslav přispívala k těmto sbírkám až 220 kopami a předčila tím nejen všechna města královská než i Plzeň a Budějovice nyní tak veliké.

Krom této berně měl král právo vybírati též i jiné platy, jmenovitě platy komorní, které se ročně vybíraly, a též daně nepřímé. Čáslav platila do komory královské 49 kop, jež bral mistr Jan Šindel, doktor a řádný lektor na učení Pražském, konečně měl též z Čáslavě plat [147]) svůj podkomoří, a od sázení konšelův platilo se mu zvláště.

Dávky z rozličných prodajných věcí, hlavně odjinud dovážených do města, slouly ungelt neb také vůbec clo (theloneum). [148]) Za císaře Karla dostala i obec právo vybírati cla a mýta (viz hořeji).

Půjčky královy od obce bývaly v obyčeji zvláště za krále Václava, jak listy jeho ukazují, mnohem četněji vyskytují se v 16. století.

Nejvyššími správci důchodův obecních byli, jak nade všemi záležitostmi obce, přísežní. K samému vybírání berně městské i královské bývali pokaždé voleni berníci (collectores, losunger), k vybírání berně královské země česká byla rozdělena na několik okresův a v nich určena zvláštní staniště (sessiones) k vybírání berně všeobecné. V Čáslavském kraji taková staniště byla Čáslav, Zbraslavice, Štěpánov, Čechtice, Humpolec, Brod Německý.

Konečně připomeneme ještě některé věci, které se počítaly ku jmění obce, totiž hradby městské, radnice, domy obecní, ulice atd.

O vojenských potřebách města, jelikož o nich v těchto dobách zpráv nemáme, promluvíme později.

e) NÁRODNOST OBYVATELSTVA ČÁSLAVSKÉHO A PŘEDNÍ RODINY MĚŠŤANSKÉ.

V časích předotakarských obyvatelstvo města Čáslavi bylo čistě české, za Otakara asi počal se zde rozmáhati živel německý,

---

[146]) O placení té berně porov. dějiny r. 1386, 1398 a 1409. Jinak viz o těchto věcech Tomkovy děje Prahy II, 359 atd.

[147]) Památky VIII, 28. R. 1404 král Václav učinil milost lékaři zemskému Albikovi, aby choť a dědici jeho podrželi po smrti jeho (Albikově) 12 kop, kteréžto se jim platily z komorního platu vycházejícího z Čáslavě, dokudž by jim komora 120 kop nevyplatila. (Pelzel's Urkundenbuch no CXCIV, p. 99.)

[148]) Král Jan l. 1341 lidi k trhům výročním do Čáslavi jezdící osvobodil „ab omni mutha, theloneo et vngelto de universis rebus et mercibus.“

který v době této v popředí nalezáme. Listy královské obci jazykem německým psané jakož i jmena německého kmene a zakončení u jednotlivých měšťanův se vyskytující, (kteréž níže úplně podáváme) [149]) ukazují patrně na převahu, kterou v Čáslavi měl německý živel. Že ale tento zaujímal jen jistou vrstvu obyvatelstva, viděti z náhlého obratu nastalého husitskými válkami, [150]) kdežto nemůžeme ani patrné stopy bývalého Němectva (mimo názvy místní pozůstalé) dokázati. Jádro obyvatelstva bylo vždy české a Němectvo v Čáslavi sotva asi bylo národnost, nýbrž spíše jakási kasta. Že však obyvatelstvo německé bylo panující a že jazyk německý měl velikou převahu nad českým v užívání obou u veřejnosti, nedá se upříti. Opat Zbraslavský při roce 1334 povídá výslovně, že se tehdáž ve všech městech Českých více užívalo jazyka německého nežli českého. [151]) Vysvětliti si můžeme zničení živlu německého v Čáslavi stálým přibýváním nových rodin českých z okolních vesnic, jak toho také nejlepší příklad na Menším městě Pražském nacházíme. Naproti tomu zůstávala při Němcích déle ještě převaha moci a bohatství. Zmáhaní se sebevědomí živlu českého stále rostoucího mocně působilo proti Němectvu, čemuž potom se dostalo ještě většího popudu ruchem náboženským. Záhy si asi Němci zdejší obvykli užívání jazyka českého, a ti, kteří zůstávali do r. 1421 v nepřátelském odporu proti snahám českým, přispěli tím jen k náhlé své a násilné záhubě. [152])

Přední rodiny měšťanské 14tého věku byly následující:

K u t n e r o v é z T ř e b e š i c. Jak z názvu vysvítá, byla to rodina pocházející z Kutné Hory, odkudž název svůj přijala. Konrad Kutner jmenuje se co svědek již r. 1309 a koupil Třebešice, od nich si přidal příjmení. V listině, kterou mu propůjčil r. 1319 král

---

[149]) Tehdá byl spisovný jazyk toliko latinský, a tím spíše jest nápadno, že nalezáme některé listy německé, ježto písemností podobných v jayzku českém není z toho času žádných. Jsou pak listy německé tyto:

1. 1383 list Václava IV. na rychtářství.
2. 1393 } téhož na Podol a Branbor.
3. 1394 }
4. 1398 téhož list na berně.
5. 1409 téhož na odpuštění komorního platu.

[150]) R. 1429 seděli v radě Pavel herynkář, Jan Bílý, Beneš z rohu a Matěj Loudat, tudíž samá česká jména. (Arch. č. I, 413.)

[151]) Nam in omnibus civitatibus fere regni et coram rege communior est usus linquae Teutunicae quam Boemicae ista vice. (Chronicon Aulae Regiae pag. 469.)

[152]) Porovnej Tomkův dějepis Prahy II, 512—519.

Jan, aby mohl Třebešice odkázati klášteru Sedleckému, jmenuje se výslovně měšťěnínem Čáslavským. Jmenuje se ještě r. 1327. [153])

Bučičtí, rodina měšťanská, která počala se vyvíjeti v druhé polovici 14. století. Jan (Johannes de Butsicz) seděl r. 1371 mezi konšely, a opět r. 1380, jsa na ten čas pekařem (Johannes pistor de Butsicz), r. 1389 seděl opět v radě městské Jan Ondřej z Bučic. Ondřej z Bučic měl dvůr a dědiny své s oné strany rybníka. kteréž však prodal Hyklovi hamerníkovi za 780 kop gr.

Koupil r. 1405 s Finderem měštěnínem právem zákupním 2 lány rolí na místě Lačice kláštera Vilémovského a seděl 1407 mezi konšely (Andrako de Buczicz), posledně se vyskytuje roku 1411, jak v dějinách téhož roku lépe provedeno se spatřuje. [154])

Tannerové, rodina bohatstvím vynikající. Arnold Tanner seděl roku 1371 mezi konšely [155]) a v ty časy získal též nějaké svobodné dědiny v okolí Čáslavském. Roku 1389 již byl mrtev, neb tehda po něm ve vsi Dobrovitově 1 lán lesu a ve vsi Zbislavci 3 lány lesu co odúmrť jsou prohlášeny, čemuž tehda odporoval p. Diviš z Chlumu ve jmenu Peslínově syna Arnoldova, [156]) jemuž se snad ty dědiny na díl byly dostaly. Synové po něm pozůstalí se jmenují Peslín a Mikuláš. kteří spolu i s jinými roku 1380 činili nadání oltáři sv. Kateřiny v kostele Čáslavském. Od těchto časův se o nich více zmínka neděje.

Šleichenkaufové. Frana Šleichenkauf (Sleychencauff) roku 1371 a 1389 seděl mezi konšely, jakž seznam jich v knihách základních ukazuje. Když zemřel, prodali konšelé Čáslavští statek po něm pozůstalý (a nejspíše na ně co odúmrť spadlý), dvůr pustý shořalý, řečený Drchows v Lošících Konradovi Nazovi měštěnínu Hory Kutny a j. v. za 50 n. gr. [157])

Finderové. První známý člen rodiny té byl Frendlin Finder, který se r. 1371 při obdarování kostela Čáslavského jmenuje a r. 1387 2. srpna k oltáři sv. Sigmunda nového kaplana podával; [158]) r. 1389 pak seděl mezi konšely, načež se více nejmenuje. Nějaký Finder s Ondřejem z Bučic koupil 2 lány rolí od

---

[153]) Z diplomatáře musejního.

[154]) Libri Erect. I. fol. 89, II. fol. 58, III. G 3 (u Balbina). — Archiv český II, 198. — Dobnerova monumenta VI, 448. — Dsky dvorské XXI, 168 — Libri Erect. X et XI, 12.

[155]) Libri Erect. I, p. v. 89.

[156]) Dsky dvorské XIII, f. 155.

[157]) Registra zápisův 1454, 673. (Arch. č. II, 478.)

[158]) Libri confirm. B 6 (Ms. mus.) tam se jmenuje Frana Finder.

kláštera Vilémovského, avšak byl-li to předešlý, jest nejisto, spíše to mohl býti Václav Finder, který byl r. 1407 spolupřísežním v radě městské (porov. dějiny k tomuto roku). Roku 1414 byl spolurukojmí za Ondřeje rychtáře, svůj dům prodal 1418 měšťanu Samsonovi. [159])

Posledně se jmenuje roku 1420, kdež prodal 10 kop platu na dvoru Týnci (příslušném k šosu Čáslavskému) a na dvoře Žitěnickém Francovi Muškalpovi za 100 n. gr. [160]); načež rod ten v následující válce buď vyhynul buď jiné jméno přijal.

Kolnerové, Cholenerové neb Kolínští. Nejstarší člen tohoto rodu Venclin Colner (též i Cölner) jmenuje se roku 1371 spolu s Frendlinem Finderem v knihách základních. Dědic jeho byl Pecman Kolner, který roku 1387 spolu s Franou Finderem podací oltáře sv. Sigmunda v Čáslavi držel a r. 1389 mezi konšely seděl (Peczmannus Cholener). Václav „řečený Colner" jmenuje se v listině roku 1416, nejspíše týž, co svrchupsaný Venclin. Holmbrecht Kolínský, snad z téže rodiny pocházející, byl roku 1418 konšelem, jak z prodeje jistého platu tehda vychází. [161])

Z Chotiboře (von Chocwors), měšťané v Čáslavi osedlí, kteří se nejspíše z Chotiboře byli přistěhovali. Předek Jan seděl 1371 mezi konšely, načež se on ani jeho potomstvo více nejmenuje. Naproti tomu se začíná rodina ta opět vyskytovati rokem 1490 počínajíc, ač byla-li tato poslední téhož původu.

Ze Zářičan, rodina nejspíše z této vsi přistěhovalá. Evertin ze Zářičan žil krátce před rokem 1371, v kterémž se vyskytuje Henslin Ebertinův, tedy nejspíše jeho syn. Vdova po něm se jmenuje r. 1380 (Katherina relicta quondam Ewertini de Sarriczan). R. 1390 se činí v základních knihách zmínka o někdy Ondřejovi ze Zářičan, rychtáři Čáslavském, jakž z dějin téhož roku vychází.

Keflerové neb Kyflové. Při obdarování oltáře sv. Kateřiny roku 1380 se jmenuje mezi dárci Eliška, vdova po někdy Henslinovi Keflerovi (Elisabeth relicta quondam Henslin Gkeflery. Henslin řečený Kyfl a bratr jeho Mikuláš písař r. 1392 koupili od Ondřeje Spiglera, měštěnína Čáslavského, Horky, dvůr popl. s dvěma poplužími, malou krčmou, dědinami, lukami, lesy a vším přísl. za

---

[159]) Registra záp. 405, 408. (Arch. č. II, 199.)

[160]) Tamtéž 675. (Arch. č. II, 479.)

[161]) Ondřej rychtář, Halmbrecht Kolínský i jiní konšelé města Čáslavě prodali na vší obci 5 ss. gr. platu roč. Hyklovi Hamerníkovi za 150 ss (Reg. záp. 397. — Arch. č. II, 198)

400 ss. méně 5 ss. [162]) Do téže rodiny patřil snad také Mathias Reffler r. 1407 mezi konšely jmenovaný, jehož jmeno snad omylně místo Keffler napsáno jest. O rodině té pozdějších zpráv se nedostává.

Geyerové. R. 1389 byli Šimon Pule, Jan Ondřej z Bučic a Jakub Pulcher poručníky Hanuška vnuka někdy Mikuláše Gayera, jak z dějin téhož roku vychází. Peter Geyer seděl roku 1407 mezi konšely.

Hamerníkové, rodina, která později příjmí z Božejova přijala a zvláště ku konci 15. století značného postavení nabyla. Hykl „hamermeister“ koupil r. 1394 plat 10 ss. gr. úroka ročního na obci Čáslavské [163]); r. 1402 koupil od Ondřeje z Bučic nějaký dvůr za rybníkem za 730 ss., r. 1418 pak opět plat 15 ss. na téže obci. [164]) Jmeno Hykl měl zkrácené místo Heklin pod kterýmžto názvem se r. 1411 v základních knihách vyskytuje. Roku 1416 se vyskytuje Mikuláš řeč. Hamerník, držitel dvoru pod týmž městem nad rybníkem rychtářským (tedy snad týž, který byl Hykl r. 1402 koupil) a byl snad syn předešlého. (Porovnej o něm dějiny téhož roku.) O potomcích jejich bude jednáno jinde na svém místě. Jednotlivé osoby, které v časích těchto vynikaly, byly tyto:

Bratří Martin, Hertlin a Mikuláš Rothové vyskytují se při nadacích r. 1358, 1361 a 1371, jakž v dějinách roků̊v napsaných šíře podotknuto jest. Tehda též nalezal se Mikuláš mezi konšely.

Ondřej rychtář jmenuje se beze všeho příjmění a zastával úřad rychtářský 1371 až za rok 1383 a súčastnil se v obdarování oltáře sv. Kateřiny v kostele Čáslavském. roku 1383 mu král Václav potvrdil úřad rychtářský, který byl ještě za časův císaře Karla od Jana Rotléva koupil a od téhož císaře obdržel.

Že pak se roku 1390 činí zmínka o nějakém Ondřejovi ze Zářičan, rychtáři Čáslavském, zdá se, že on měl příjmí toto, a že Ondřej rychtář 1394—1416 se vyskytující byl od něho rozdílný.

Ondřej rychtář od 1394—1416. Roku 1404 (vkladem 30. září) koupil co poručník plat na dvoru poplužním v Horkách od

---

[162]) Vklad starých desk (I. Nicolai B 2) do desk dvorských (XXI, 167) vepsaný.

[163]) Reg. záp. 1454, 395. (Arch. č. II, 198.)

[164]) Tamtéž 396, 397. (Arch. č. II. 198.)

Jana Vlka z Vojkova. [165]) Mimo to držel též dvůr v předměstí Hradecké brány a k tomu 6 lánův role nad svým velkým rybníkem. kteréž dědictví prodal r. 1412 Francovi Muškalpovi od Hory za 240 ss. gr. [166]) Roku 1414 byl přijat od Václava Fricuchera, měštěnína Hor Kuten s Vikérem z Myšlína na hrad Páběnice a jeho příslušenství v pravý spolek. Když pak onen Páběnice r. 1415 prodal Benešovi z Řepčic, jmenuje se mezi správci trhu tohoto. [167]) Následujícího roku vidíme jej činného v záležitostech kostelních S Václavem Finderem měl dluh u krále Sigmunda, který oběma r. 1420 na den sv. Barbory ve 400 ss. gr. zapsal Zbislav, Rohozec a Kounice, vsi kláštera Sedleckého, pro obranu a zachování toho zboží. [168]) Jak se choval v následujících bouřích, nedá se určiti, zdá se však spíše, že se přidržoval strany katolické. Poslední zmínka o něm se děje r. 1429, kdež s Oršilou, manželkou svou i se svými dědici zapisoval se v dluhu 230 zlatých Mikulášovi z Tonvaldu a Dorotě manželům. [169]) Zápis na Zbislav atd. ukazoval r. 1454 před komisi k tomu zřízenou, jakýs Ondřej, rychtář z Čáslavě, sotva týž co svrchupsaný, nýbrž spíše jeho dědic aneb lépe potomek.

Šimon Pule z Malešic vyskytuje se poprvé r. 1389, co rychtář Čáslavský, kterýž úřad zastával ještě r. 1391. Roku 1390—1391 súčastnil se v tehdejších nadacích kostela Čáslavského velmi činně. Leta 1407 koupil ode vší obce vsi jich dědičné Podol a Branbor (Bramburg) se vším příslušenstvím za 450 ss. gr. [170]) držel pak ty dědiny až do roku 1412, v kterémž oboje prodal Pavlovi Maylerovi, měštěnínu Hor Kuten. [171]) Více se o něm zmínky neděje.

Markolt Beran r. 1391 spolu s Heřmanem z Vilémovic ke kostelu Vilémovskému dosazoval nového faráře Mikuláše Duchkovce z Čáslavě [172]), zdá se tedy, že měl buď tu neb v blízkém okolí nějaký větší statek.

Samson koupil roku 1390 od obce Čáslavské 12 ss. platu za 120 ss. a r. 1393 a 1403 od týchž podobně po 10 a 5 ss.

---

[165]) Dsky dvorské XV, 254. Porovnej níže.

[166]) Reg. záp. 675. (Arch. č. II, 479.)

[167]) Staré dsky (I. Mathiae G 16 a P 14). Dsky dvorské XX, 77, 141.

[168]) Reg. zápisův 287 (Arch. č. II, 178.)

[169]) Tamtéž 453. (Arch. č. II, 205.)

[170]) Staré dsky (II. Mauricii H 22). Dsky dvorské XXI, 168.

[171]) Tamtéž (IV. Venceslai L 17). D. d. XX, 115.

[172]) Libri V. confirm. ed. Tingl p. 98 „Markolth dictus Beran ciuis Czaslauiensis.

platu za 150 ss. gr. [173]) Roku 1415 koupil od Pavla řeč. Gros dvůr před branou Hradeckou ležící, opět pak r. 1418 od Václava Findera dům, „jenž prvé byl synuov Paulnov“. [174]) Vdova po něm pozůstalá Magdalena zdržovala se v čas bouří husitských v městě Jihlavě, kdež roku 1436 zboží svá po manželi svém buď v městě Čáslavi neb před městem vzdala Sigmundovi z Vaidhofa, zeti svému. [175])

Václav ze Svatéhopole byl r. 1405 držitelem dvoru Šintlošského, r. 1407 se píše také z Klukovic a byl správcem se strany obce. [176])

Méně důležití jsou měšťané semo tamo se vyskytující, jako:

Mikuláš Kukuk r. 1371 konšel.

Pešlin Rabinhaup, o kterémž se co již mrtvém při nadací r. 1371 zmínka děje.

Henslin ze Zehub držel r. 1371 dvůr za rybníkem, na kterémž prodal téhož roku plat (viz nadací r. 1371).

Janek Tyrman ze Žak (Janco Tyrmannus de Sacco) seděl r. 1380 mezi konšely,

Mates Melchior seděl roku 1389 mezi konšely, neznámého času s Ondřejem, Hanušem a Jeklem, měšťany prodal na dvou dvořích jistý plat (viz níže).

Joklin ze Zbislavic? (Joklinus de Wyslawicz) seděl r. 1389 mezi konšely. Mezi těmito r. 1394 se jmenuje Jekl, snad s ním totožný.

Jacobus Pulcher (snad Jakub Schön?) se jmenuje při nadací r. 1389 mezi poručníky Hanuška vnuka Geyerova. V jakém spojení s ním byl Šonhans, přísežný roku 1407, nelze určiti.

Albert Pawerfind, měšťan, živší před rokem 1390, o kterém se v nadacích téhož roku a následujících let zmínka činí. Porovnej dějiny k r. 1416.

Ondřej Spigler prodal r. 1391 (v pátek v oktavu sv. Petra a Pavla) v Horkách 3 dvory kmetcí s platem $5^1/_2$ ss. gr. ročních obci Čáslavské za 40 ss., následujícího roku 1392 (v sobotu 9. března) tamtéž dvůr popl. s 2 popluzími, malou krčmou, dědinami, lukami, potoky a vší zvolí Mikuláši písaři a Henzlinu Kyflovi bratřím za 395 ss. [177])

---

[173]) Reg. záp. 1454, 406, 404, 403. (Arch. č. II, 199.)
[174]) Tamtéž 407, 408. (Arch. č. tamtéž.)
[175]) Tamtéž 409. O tomto promluvíme později na svém místě.
[176]) Orig. v arch Čásl. A 8 a DD XXI, 169.
[177]) Staré desky (II. Venceslai L 1, I. Nicolai B 2) výpis ve D. D. XXI, 167.

Vácslav ze Skály, Nikl Playfus a Mikeš, měšťané Čáslavští, kladli odpor provolání dědin v Tupadlích po smrti Litvinově za odúmrť pokládaných, číníce nároky na 100 ss. na těch dědinách zapsaných, aniž by to byli provedli. S nimi zároveň bránila Markéta manželka Jakuba z Přelouče měštěnína Čáslavského své věno. [178])

Hanuš, Jakub, František a Jeroným, bratří nedílní pod poručnictvím Ondřeje rychtáře, koupili vkladem 1404 30. září od Jana Vlka z Vojkova a z Horek plat 10 ss. gr. na dědinách jeho Horkách dvoru popl. s dědinami, lukami a vší zvolí. [179])

Mikuláš Šutvor (zdali z Čáslavi rozenec neznámo) r. 1405 prodal na svém dvoře, koupeném od Vácslava syna Tobiášova od Hory, a na druhém dvoře ležícím s druhé strany rybníka a na domu v Čáslavi 10 ss. platu za 100 ss. gr. Vácslavovi Vilmanovi od Hory. [180])

Pešlin Olosser, Jeklín Noynmeyster seděli r. 1407 mezi přísežnými.

Hainlin Pach svědek nadací roku 1411.

Mikuláš Kronidl rukojmě za Ondřeje rychtáře r. 1414 (r. 1412 se jmenuje měšťanem kutnohorským).

Hail Erbl (zdali Časlavan?) žil ok. 1380, po něm byla vdova Markéta z Čáslavě.

Pavel Gros prodal r. 1415 dvůr svůj před branou Hradeckou Samsonovi. [181])

Jména užívaná v této době tuto následují alfabetickým pořadem:

1389 Franc Leupolt, 1371 Frenslin Pesoldův, ok. 1390 Hanuš a Ondřej bratří, 1380 Hensman, 1371 Henslin Franc, 1394 Jekl, 1380 Ludvík řezník, 1402 Mates vetešník, 1407 Matyáš krejčí, 1389 Matyáš Melchior, 1367 Mikuláš Henslinův, 1391 Mikeš měšťan, 1392 Mikuláš písař, 1407 Mikšík kolář, 1407 Niklin pekař, 1407 Mikuláš od brány, 1411 Nikolaus bradýř (tonsor), 1380 Pecman, 1394 Pertolt, 1407 Řehák Martin, 1407 Svach, 1389 Vaněk, 1411 Vituš.

K osobám svrchu jmenovaným přičísti dlužno též Albika, životního lékaře krále Vácslava, který na čas života svého držel v Čáslavi plat 32 kop na polích a jin. statcích původně královských. L. 1404

[178]) Desky dvorské: quaternus proclamationum ab. a. 1380 XIII, 158.
[179]) Tamtéž: quat. proclam. XV, 254.
[180]) Registra zápisův 449. (Arch. č. II, 204.)
[181]) Tamtéž 407. (Arch. č. II, 199.)

učinil mu král milost, aby po smrti jeho manželka neb dědici z těch 32 kop 12 kop platu drželi, až by jim královská komora 120 kop vyplatila. [182])

Dle jmen byli všichni tito rodové větším dílem Němci nebo aspoň přiněmčilí Čechové; sem tam se také vyskytují česká jmena u osob zámožnějších. U českého obyvatelstva městského nebylo tehdá ještě rodinných jmen hustě v obyčeji, než větším dílem jen jednoduchá jmena osobní.

Konečně ještě připomeneme, že se tehdá v Čáslavi nacházely bohaté rodiny židovské. „Bohatá Milka" měla okolo r. 1334 v Praze dům a Abrahama ujal se sám král Jan co „služebníka komory královské" nařizuje zdejší radě, aby mu k domožení jakéhosi dluhu napomáhala. [183])

f) ŽIVNOSTI, OBCHOD A ŘEMESLA.

Měšťané Čáslavští drželi domy a polnosti blíže města, odkudž zajisté valná část jich výživu svou brala. Měšťané tak mohli s dovolením královským zakupovati statky pozemské a tím spůsobem dostaly se ve jmění jich celé vsi, jak jsme při vyčtění jednotlivých rodův viděli. Již na počátku 14. století měli značné majetky, platy na zboží kláštera Sedleckého, jak list krále Jana r. 1330 ukazuje.

Jiná živnost městská byl obchod a provozování řemesel. O prvnějším můžeme jen málo podotknouti, svědčí o něm trh výroční r. 1341 městu udělený. Obchod jako i řemesla asi se valně neprovozovaly a zdá se, že rolnictví mělo znamenitou převahu. [184]) Jediným nám známým prostředkem obchodu zdejšího byly výroční trhy. Jednotlivá řemesla jak se provozovala, pro chudost pramenův nemůžeme již určiti. V starých listinách se jmenují pekaři (pistores), řezníci (carnifices), krejčí (sartores), tesaři (carpentarii), holiči (tonsores), lázebníci (balneatores).

g) ZÁLEŽITOSTI CÍRKEVNÍ.

Úvahu svou o vnitřním stavu města ukončíme vypravováním věcí náboženských.

Čechy v církevním ohledu rozděleny bývaly na archidiakonaty, tyto pak na dekanaty, z nichž každý v sobě obsahoval

[182]) Pelzel's Urkundenbuch no. CXCX, S. 99.

[183]) Jacobi, codex epist. reg. Johannis p. 30, 66.

[184]) U měšťan jiných měst míváme při jmenu měšťěnína obyčejně jeho řemeslo, což se v Čáslavi velmi zřídka vyskytuje.

několik far. V čele dekanata byl děkan, kterýžto ale nesídlel vždy v místě, jehož název nosil dekanat. Dekanat Čáslavský, kterýžto počítán byl k archidiakonatu Kouřímskému, povstal rozdělením župy Čáslavské na dva díly a sice dekanat Německo-Brodský a Čáslavský. Tudíž na stranu severní měl tento dekanat hranice župní. Na jihu však šla hranice mezi Jeníkovem a Habry, tak že ještě Dobrovitov, Michalovice, Vlkanov hleděly k Čáslavsku, kdežto Smrdov. Čihošt, Světlá, Habry, Radoňov (u Chrtnice) a j. počítány k Brodsku. [185])

Z farářův poprvé se nám jeví r. 1371 Petr, jehož přivolení k nadání jmenovaného roku již na hoře se vzpomenulo. R. 1381 na jeho místo byl nastoupil Ondřej z Ústí, z zámožné rodiny panské. Spolu s bratry svými Sezemou a Janem držel nedílně panství Ústské, na kterémž kostelům bohatá nadání činil. Stav se v ty časy voleným kanovníkem kostela pražského, založil nový oltář blíže hradu svého Hradiště (r. 1388). Ale nepotrval dlouho potom v úřadě svém, neb někdy na počátku r. 1389 zemřel a na jeho místo r. 1389 12. května na podání krále Václava dosazen Jan ze Stráže. [186]) Tento již roku 1400 směnil faru svou s Ctiborem, někdy farářem v Lužici a oltářníkem u sv. Havla v Praze za jeho místo. R. 1411 již se jmenuje jiný farář [187]) Jan Vlk. Jaké se znamenité změny staly později v církevních věcech vysvítá dílem ze všeobecné historie české dílem i z našeho pozdějšího vypravování. Taktéž i podrobnější vypsání postavení farářova musí se odložiti k líčení 16. století, za kterých dob prameny historické mnohem bohatěji plynou.

Zvláštní úkaz doby předhusitské jsou hojná nadání, kterážto zemané i měšťané činili kostelům, zvláště pak zakládání nových oltářův, pro něž v Praze vedeny zvláštní knihy. I v Čáslavi zbožná mysl ukazovala se od roku 1361 počínaje častými nadacemi. jak shora šíře provedeno. V kostele zdejším bylo takto mnoho oltářův, z nichž se jmenují:

a) Oltář sv. Kateřiny, založený roku 1380 některými měšťany, ku kterémuž ok. r. 1389 ještě jiný plat byl obrácen. R. 1416 nějaký plat přenešen. Více o tom vypravováno v dějinách. K r. 1499 opět ten oltář se připomíná.

---

[185]) Palackého dějiny I. b, str. 376.

[186]) Libri conf. (Md. mus.) B 13.

[187]) Libri conf. ab a. 1400 A 16.

b) Oltář svatých Leonarda, Šťastného a Aukta založen r. 1390 dle poslední vůle jistého měštěnína, a dosazen k němu ještě téhož roku oltářník Jan z Prahy a r. 1406 Jan Sulkův [188])

c) Oltář p. Marie, založený v době starší, nám neznámé, k němuž r. 1391 na podání Šimona Pule sudího dosazen oltářník Hatung, před tím farář v Hovorčovicích [189])

d.) Oltář sv. Martina, Marka, a Sigmunda založený Martinem Rothem.

e) Oltář sv. Mikuláše založený rodinou Gaierovskou r. 1389, která zde také měla podací [191])

f) Oltář sv. Sigismunda, založený již před r. 1362, k němuž r. 1387 na podání Pecmana Kolnera a Frany Findera dosazen oltářník Frana z Čáslavě [192])

g) Oltář sv. apoštolův. Pavel farář Žestocký měv se prý státi kaplanem u oltáře tohoto, dal 10 kop platu na statku v Šintlochu pro ten oltář ujistiti listem královským, ale král Václav r. 1405 25. dubna toto pojištění zrušil, poněvadž bylo na ujmu pravomocnosti obce Čáslavské, v jejíž šosu Šintloch ležel [193])

Ku konci se musíme zmíniti o věci nám velmi málo známé. Řád německých či pruských rytířův, jenž měl v sousedních Drobovicích svou komendu, měl také jakási práva v Čáslavi a ta nebyla nepatrná. Neb zemský komthur Vilém z Šumburka dávaje zprávu ok. r. 1454 1. května velkému mistru Ludvíkovi z Erlichshausenu o statcích řádu zajistě by byl nějaké nepatrné postavení v Čáslavi mlčením pominul; on ale ve své zprávě vypisuje ztrátu tolika statkův dí: „Noch die nachgeschriebenen pfarren und höfe, die die Wiklefe inne haben: Item zu St. Benedikt zu Prag, da ist die Kirche bis zum grunde zerbrochen: und auch Aussig, das steht noch: und Königstein und Lokschitz, und Bischkowitz, und Kollin, Czaslaw, Deutschbrod, Polna“ [194])

---

[188]) Libri conf. V. ed Tingl p. 43 et lib. cf. a. 1400, H 5.
[189]) Jbidem p. 74.
[190]) Liber conf. ed Tingl I, 190; II, 36, 85.
[191]) Lib. cf. (Ms. mus.) B 15; it. lib. V. ed. Tingl p. 211.
[192]) Lib. cf. (Ms. mus.) B 6.
[193]) Archiv městský, orig. A 8.
[194]) Millaner's „der deutsche Ritterorden“ str. 189.

Kniha druhá.

ČÁSLAV HUSITSKÁ

v největším rozkvětu.

(1420—1620).

Hlava VII.

ČÁSLAV ZA VÁLEK HUSITSKÝCH.

Německý živel, který měl vrch v Čáslavi, byl jak národnosti České tak i novým zásadám tehdá v Čechách vznikším protivný. Po smrti krále Václava († 16. srpna 1419) bouře v Praze počala válku dlouho trvající, která čím déle tím více i v ostatní zemi zasahovala. Strana krále Sigmunda po smrti Václavově na trůn nastoupivšího od Pražan dosti zúžena; pomoc poskytnuta jí tím, když 6. listopadu 1419 25 pánův Českých, okolo sta rytířův, města královská Hory Kutny, Čáslav, Kouřim a Kolín listy svým opověděli Pražanům válku. [195]) Byla to města, kde se německý živel ještě zachoval naproti jiným městům českým, jako ku př. Písku, Plzni, Hradci, Žatci, Lounům a j., která v tentýž čas přidala se k hnutí národnímu.

Král Sigmund počínaje si krutě proti husitstvu vzbudil všeobecné rozhořčení proti sobě, tak že Češi, ani před tím vyjednávali, nyní mu zjevně opověděli válku. Nemaje dostatečné síly jezdil Sigmund po věrných svých na Horách Kutnách, v Čáslavi, Kolíně, Nymburce a Litoměřicích a jinde, brzo do toho brzo do onoho města jezdě. Veza sebou manželku svou hořce si stěžoval na Pražany, kteří prý jeho pokojné slyšení zamítali a hledali příčiny, aby jiného na trůn povýšili, obmýšlíce jej dědictví zbaviti. [196]) Očekával vojsko křižácké, které jej z Němec následovalo. První tato výprava měla žalostný konec slavným vítězstvím Pražan a Jana Žižky z Trocnova na hoře Vítkově (14. července 1420). Zjevným nezdařením výpravy tak veliké, tak dlouho a úsilně chystané uvržen jest zármutek veliký nejen na krále ale i na celou stranu katolickou. Král opustil 2. srpna okolí Pražské a táhl přes Kolín do Hor Kuten, kdežto pak ztrávil větší částku toho i násle-

---

[195]) Palackého dějiny III, 2 sv. str. 286. — Arch. č. IV, 375.

[196]) Laurentius de Březová ed. Höfler pag. 411.

dujícího měsíce (7—16 září). Od 26—31 srpna zdržoval se v Čáslavi. [197])

V pondělí po povýšení sv. kříže (16. září), jako i na den sv. Kosmy a Damiana (27. září) byl též král Sigmund v Čáslavi, kdež prvním listem Horám Kutným daroval rychtu městskou [198]) a druhým vsi Černílov a Jasenou zapsal Hynkovi z Náchoda [199]), v měsíci říjnu zuřil v Boleslavště a Žatečtě, pak z Litoměřic do Berouna se odebral. Z Berouna vytáhl Sigmund 28. října přes Karlštein ku Praze, a dodav něco spíže na hrad Pražský bral se dále skrze Mělník a Nymburk do Kutné Hory a Čáslavi sbíraje a sháněje odevšad vojska co nejhorlivěji. [200]) Teprv když se dočkal nových vojenských sil z Moravy, vytáhl vstříc Pražanům oblehajícím Vyšehrad s 20.000 muži a svedl s nimi bitvu v den Všech Svatých (1. listopadu) před samým Vyšehradem. Tu ale utrpěl znamenitou porážku a ve zmatku největším utekl opět do Hory. Ku konci měsíce téhož zdržoval se opět v Čáslavi, jak listy tudíž od něho dané vysvědčují. [201])

V krajině okolní sbíral Sigmund opět vojenské síly své přebývaje později v Litoměřicích. Němci pak ve spolku s pány oddanými Sigmundovi a Čáslavskými a Chrudímskými, dali se v útoky na místa okolní. Tak ku př. zrádně nezdrževše slovo dané přepadli Chotěboř (3. února 1421) a mnoho zajatých spálili v Lošich mezi Horou a Čáslaví i jinde jich mnoho utratili, tak že všech asi 700 lidí zrádně zahynulo. [202])

---

[197]) Porov. Palackého dějiny III. 1, 353. V Čáslavi vydal 27. srpna list, že Bohuslavovi ze Švamberka za škody vzaté chce dosti učiniti. (Arch. č. II. 200.) Druhým listem 30. srpna povolil klášteru Viléinovskému k umoření dluhův některé platy prodati (Dobneri monum. VI, 458). Jiným listem (31 srpna) učinil milost klášteru Sv. koruny, navrátiv mu 6 vsí (Pangerl's Urkdbch. v. Goldenkron S. 405) a téhož dne hrady Kostomlaty a Haversverd dal v manství Albrechtovi, Henrichovi a Janovi z Dubé. (Arch č. II, 196.)

[198]) Kořínka paměti Kutnohorské str. 77.

[199]) Reg. záp. 69. — Arch. č. I, 507. — Ještě 1. října byl Sigmund v Čáslavi a zastavil zde zboží kláštera Korunského Oldřichovi z Rosenberka. (Pangerl l. c.)

[200]) Vavřinec z Březové 417.

[201]) V úterý po sv. Kateřině (26. listop.) zapsal Alšovi ze Šternberka a Půtovi z Častalovic 3000 kop na berni kláštera Opatovického. (Arch. č. I, 529) ve středu po tom (27. listop.) zapsal Bohuslavovi z Doupova dvůr Církvici a vsi sv. Jakuba a Kojetice dotud ku klášteru Sedleckému náležející. (Tamtéž, 494.)

[202]) Chronicon veteris collegiati Prag. 1419—1441 ed. Höfler pag. 82, Hájek k r. 1421.

Král Sigmund, který se v západních Čechách v ty časy zdržoval, slyšev o přiblížení se silného voje husitského, pospíšil asi 12. února z Plzeňska do Litoměřic a tu nedlouho se pozdržev, dne 26. února přijel i s královnami do Hor Kuten nazpět, pobyl pak v Čáslavi od posledního února do 6. března [203]), pak opustiv Čechy docela, ztrávil s dvorem svým tři neděle (— 31. března) ve Znojmě na Moravě. Nedlouho po jeho odjetí připravovaly se věci vážné.

Spojené vojsko husitské v značné síle vytáhlo dne 13. dubna vysvobodit východních Čech a Moravy z rukou královských. Nejvyšší vůdce výpravy té slul Hynek Krušina z Lichtenburka, v skutku ale byl jím kněz Jan někdy mnich Želivský. Nejprvé vydobyli Toušeně blíž Brandýsa, pak 17. dubna Brodu Českého, 20. dub. Kouřími, dva dni potom osadili město Kolín. Když pak byli se i Hory zmocnili a klášter Sedlický vypálili, přistáli před Čáslaví, kteráž bojíc se pomsty vítězův vzdala se a v moc přešla vojínův husitských. [204])

Čáslav poddavši se dobrovolně Pražanům a spojencům jich převrhla se od té chvíle v město upřímně lnoucí k straně pod obojí. Brzo po vzdání se města musili rychtář, purkmistr i veškerá obec věrnost slíbiti straně husitské, což se nejspíše stalo po sesazení německých konšelův a nahrazení jich českými. V zápisu vyznali, že „vedle toho krále (Sigmunda) a jeho zavedením a ponucením byli nepřietelé odpovědni“ jich Pražan a že „jich moci a té při spravedlivé dále se protiviti nechtiece, přistúpili svobodně a dobrovolně beze všeho přinucenie — — k těm čtyřem kusóm [205]) poctivým, hodným a spasitedlným k méstu Pražskému svrchupsa-

---

[203]) Posledního února zapsal v Čáslavi Mikulášovi z Lobkovic 800 ss. na hrad Hlubokou. (Arch. český I, 538.) V sobotu před Laetare (1. března) Hynkovi Hlaváčovi z Dubé na Lipém ujistil 2500 kop na hejmanství Lužickém (Tamtéž II, 181) Ve středu po Laetare (5. března) Havlovi z Sychrova zastavil vsi Stajičku, Lhotu, Mokrsko a Vlčice (Tamtéž II, 452) a Jindřichovi Rohlíkovi zapsal 2089 zlatých. (Tamtéž I, 519). Ve čtvrtek po Laetare (6. března) Prokopovi a Rudolfovi z Žišova zavadil ves Radlice (tamtéž II, 189) a Chvalovi z Dojic zapsal Kunratice blíž Prahy. (Tamtéž I, 523.)

[204]) Nejlépe líčí ty příběhy psaní nejmenovaného, v němž zprávu dává příteli na Moravě o prospěchu bratří v Čechách v arch. č. III, 300. (Kop. arch Třeb.) Dle chroniky starého kollegiata Pražského (str. 83) zmocnili se i Žleb a Lichtenburka.

[205]) Čtyři tito kusové byli: 1. aby slovo boží od kněží schopných svobodně bylo kázáno; 2. aby svátost oltářní svobodně rozdávána byla pod obojí spůsobou; 3. aby kněžstvo zanechalo světského panování a držení statků; 4. aby všichni hříchové smrtelní a neřádové zákonu božímu protivní byli kaženi a stavováni.

nému, panu Bohu a jim sě na milost pro naše neřádné proti nim pozdviženie davše; slibujíc dobrú naší věru, beze všie zlé lsti, věčně sě proti tomu městu ižádným obyčejem nepozdvihovati atd. a toho krále Sigmunda za krále a pána dědičného této koruny České pro jeho nehodnost nikoli nejmieti ani přijímati.“ Slíbili též že přijmou úředníky jim od „pánóv Pražských“ vyslané, nikam ze země v nižádných přech na vyšší právo se neodvolávati, dokudby nový král zvolen nebyl. [206])

Samo sebou se rozumí, že strana německá ztratila nejen vrch v městě ano i půdu pod nohama a že se Čáslav za krátký čas přeměnila v obec ryze českou.

Když takto strana obrancův národu východních Čech se byla zmocnila a mínilo vojsko České překročiti hranice zemské, vypravili jemu stavové moravští posly své naproti a zjednali to, že uložen jest ke dni 1. června sněm obecný a valný celé zemi České i Moravské do města Čáslavi pro zřízení oběma zemím potřebného řádu. Vítězové pak nechavše Moravy, obrátili se nazpět do severního Hradecka.

Valný sněm Čáslavský byl od vypuknutí války první veliký pokus k obnovení, na cestě zákonné řádu, práva i pokoje v celé vůbec koruně České. Úřad města Pražského pozval byl k němu, svým i arcibiskupovým a pánův Českých jmenem, nejen všecky přátely i nepřátely své v Čechách a v Moravě, ale i Slezáky a Lužičany vesměs aby přišli radit, kterak by rozbroje a škody v království vzniklé potlačeny a obyvatelé celé koruny zase v pokoj a ve svornost uvedeni býti mohli; rozumí se, že ve zvacích listech podáváno hned úplné ubezpečení všem sněmovníkům, nejen před mocí ale i před právem. I sjel se skutečně drahný počet stavův netoliko husitských, ale i katolických, an král Sigmund zdá se, že napomínal přívržence své, aby šli na sněm hájit práv jeho, sám také posly své tam vypraviv; tudíž viděti tam bylo vedle čelných podobojích: arcibiskupa Kunrata, Čeňka z Vartenberka, Oldřicha Vaváka z Hradce, Hynka Krušiny z Lichtenberka, Viktorina a Hynka z Poděbrad, Jana ze Chlumu nyní pána na Pihli, Jana Žižky z Trocnova a všech správcův Táborských, též množství jiných pánův a zemanův, také s královy strany: pana Oldřicha z Rosenberka, Jindřicha Berku z Dubé na Housce, Alše Škopka z Dubé na Dražicích, Jana Chudobu z Ralska, Jindřicha Lacenboka ze Chlumu-

[206]) Kniha památní Starého města Pražského str. 132, vytištěnc v arch. č. I, 213, o zapsání se Čáslavských a Nymburských píše též Vavřinec z Březové str. 456.

Arnošta Flašku z Richenburka a j. v. Zasedání počala v kostele Čáslavském[207]) teprv v úterý dne 3. června zpíváním nábožného Veni sancte spiritus a modlitbami; avšak před příjezdem pánův Moravských, který ve čtvrtek dne 5. června se stal, nejednáno než o soukromých některých křivdách. V zápisích sněmovních dne 7. června vyhlášených praví se, že stavové znamenavše mnohé a veliké nesnáze, bouře, záhuby, násilí i jiné rozličné neřády v království Českém vzniklé pro nesvornost vůle, rozumu a žádosti ku pravdám světle písmem svatým ohlášeným a žádajíce vší svou pilností, jakožto dlužni byli, ty neřády v řád a ty bouře v klid a ve svornosti uvésti, a tudy obecné dobré téhož království napraviti a upevniti, ustanovili se na sněmu všichni vespolek za jeden člověk a vnikli v následující smlouvu a jednotu:

1. Aby svornou myslí a vší svou snažností hájili a bránili čtyr artikulův Pražských proti každému člověku, sami také osobně i s svými poddanými skutečně je vedouce, leč by lépe písmem svatým zpraveni byli, kterémuž by písmu mistři Pražští a kněži odolati nikoli nemohli.

2. Aby krále Sigmunda Uherského za krále ani za pána dědičného koruny České, jíž se jest prý skutky svými sám „znehodnil,“ nikoli nepřijímali ani měli, dokudž jich a jeho živostí nejdále stávati bude, leč by pán Bůh ráčil a vůle i hlas byli k tomu nejprvé slavného města Pražského, pánův Českých, obce Táborské, rytířův, panoší, měst i jiných obcí Českých držících se pravdy čtyr článkův dotčených; „neb jest ten král (prý) zjevný tupitel těch pravd svatých, a vrah cti i osob jazyku Českého.“

3. Vyvolili ze sebe mužův 20, totižto ze stavu panského 5, z obce Pražské 4, z obce Táborské 2, ze stavu rytířského 5, z ostatních měst a obcí českých 4 za vladaře a správce koruny i království, ke zřízení poklidu a k obraně země České, k ukrocení všech potržek a nesvorností a k stavování všelikých neřádův mezi obcemi a i osobami, davše jim plnou k tomu moc a to až do sv. Václava nejprv příštího, lečby země ještě dříve krále pánem Bohem došla; ti pak vladaři ve svých nesnadnějších věcech, kterýchž by sami rozděliti podle zákona božího nemohli neb neuměli, mají prý povolati mezi se dvou duchovních, M. Jana Příbrama i kněze Jana kazatele Pražského a jich dobrou i řádnou zprávu slyšíce každému řád a spravedlnost činiti.

---

[207]) „In ecclesia parochiali Czaslaviensi convenerunt“, praví Vavřinec z Březové str. 460.

4. Také svoleno jest, aby byl uložen valný sbor všech kněží starších po království Českém, kteříž lid zákonem božím spravují, a tu aby arcibiskupem, mistry i kněžími byl všecken řád kostelní ustanoven, neřádům a výtržkám všelikým ku poražení a zkažení.

5. Konečně svoleno jest i to znamenité, že ač by kdo nechtěl k této umluvě a k artikulům svrchupsaným přistoupiti, má za nepřítele jmín a podle nálezu svrchupsaných vladařův ku přistoupení připuzen býti.

Poslové Sigmundovi páni Aleš ze Šternberka i Půta z Častalovic, měli tu v Čáslavi veliké nesnáze, nežli se jim podařilo, že obdrželi veřejné slyšení. Podali sněmu psaní, ve kterémžto Sigmund slovy téměř prosebnými ke všem stavův českých žádostem se podával, dokládaje výslovně, že prý „zdáloli by se komu, že by námi kteří neřádové v té zemi byli, jehož nám se nezdá, chcem to rádi opraviti i dáti se navésti, aby námi vždy žádný neřád nebyl.“ Stavové tedy zvláštním na to spisem vytkli 14. kusův, kterými Sigmunda v Čechách vinili; namítáno tu zvláště že vyvezl korunu Českou i svátosti říšské ze země, že pobral i utratil klenoty zemské rozličné v Pražském kostele i na hradě Karlšteině, že schoval desky zemské a zmocnil se peněz sirotčích i vdovských u desk jak v Čechách tak i v Moravě složených a stavy vůbec ze svobod a práv jejich že vyvodil a utiskoval. Žádáno tedy na něm, aby to vše odčinil a ukojil zvláště okolní země, jež proti Čechům byl popudil, aniž však slibováno, že když to učiní v Čechách opět za krále přijat bude. Po takovémto zavření sněmu zazpívavše sněmovníci sami v kostele Čáslavském hlučné „Tě Boha chválíme“ rozešli se opět. [208])

Následující časy Čáslav zůstávala obsazena vojskem Pražským, které se i po okolí rozložilo. Ku konci téhož roku hrozil Čechám útok z Moravy od krále Sigmunda, který tehdá právě druhou výpravu do Čech připravoval. Prošed Moravu, kterou si v moc uvedl, Jíhlavou táhl přes hranice chtě se zradou zmocniti Hor Kuten. Pražské vojsko slyšíc o přiblížení se vojska dobře pochopilo, že by proti moci královské obstáti nemohlo, protož po dodání pomoci do hrazených měst a zvláště do Hradce Králové samo s pole strhlo (okolo sv. Kateřiny). Konšelé Pražští rychlými posly volali snažně všecky horlivé pod obojí k obraně vlasti, zvláště pak Žižku a bratry Táborské. [209])

---

[208]) Palackého dějiny III, 1, 409, 414—418. Zápisové sněmovní jsou tištěny v archivu českém III, 226—233.

[209]) Vavřinec z Březové str. 523.

Středištěm války staly se Hory Kutny, ačkoli nebyvše dosti upevněny nikteré straně neposkytovaly náležitého bezpečí. Žižka, když královští skrze Humpolec a Ledeč táhnouce a nad obyvatelstvem českým neslýchané ukrutnosti páchajíce, příliš se obmeškávali, jal se lidem svým opravovati hradby města Čáslavě, kdežto k němu také Moravští páni Hašek z Valšteina, Václav z Kravař a pan Boček z Kanstatu se připojili; teprv dne 20. prosince, když již vojsko královo se blížilo, osadiv Čáslav lidem dostatečným vrátil se k Hoře opět.[210])

Po přibytí vojska královského před Horami Kutnými Žižka vytáhnul s vojskem svým z města a bránil se toliko ve vozovém ležení svém na Hoře Kaňku a odtud se probil ku Kolínu. Mezi tím Hora vzdala se králi zradou některých měšťanův, při čemž zuřeno proti přívržencům strany národní. Konečně Žižka sebrav lidí u Jičína a Turnova přepadl u Nebovid něco vojska krále Sigmunda, který byl v Hoře svátky vánoční trávil. Král přestrašen tím zapálil Horu a ve zmatku dal se na zpátečné tažení k branicím moravským, jehož Žižka stíhal a porazil nejprvé u Haber a potom opět u Brodu Německého (1422 8. ledna). Od tohoto vítězství Čechův nad králem Sigmundem minul delší čas, aniž se podařilo jemu spůsobiti nové výpravy proti nim v síle tak veliké.

Brzo po tomto vítězství Vitold kníže Litevský přijal korunu Českou jemu od Čechův podávanou, a již napřed ustanovil synovce svého Sigmunda, syna Korybutova, za prozatímního vladaře na svém místě. Tento táhl s vojskem Čechům na pomoc do Moravy, napomínal všech stran a stavův, aby pokojně k sobě se chovajíce, sjeli se na sněm do města Čáslavě, kamž i on přijda s radou jejich, čeho pro pořádek zemský potřebí bude, že nařiditi a učinitj neobmešká. O jednání tohoto sněmu Čáslavského nedostává se nám zpráv; jen to vědomo jest, že učiniv tu v Čáslavi slavný slib, hájiti zákona božího vůbec a čtyr Pražských artikulův zvláště přijat jest

---

[210]) Tamtéž str. 525, Palackého děj. III, 1, 454 (porov. též Theobald's Hussitenkrieg 1750, S. 288). Dle svědectví starých letopisův (str. 48) pálil Sigmund tehdá okolo Hory a Čáslavě. Posud na trvání Žižkovo v Čáslavi upomíná Žižkova brána, jakož i zpráva, že v Čáslavi, odkudž Žižka často Domažlické obci psal, v starých dobách mnoho jeho dopisův se nacházelo, (Millauer: Diplomatisch-historische Aufsätze über Johann Žizka von Trocnow S. 8.) Kam se asi ty dopisy poděly!

od pánův i měst tam shromážděných za správce zemského svorně a beze zmatku. [211])

Byv Korybutovič od strýce svého odvolán opustil Prahu ke dni 24. prosince 1422 a brzo po jeho odjezdu vypukla různice mezi stranou Žižkovou a pány pod obojí s Pražany. Žižka veda půtku vítězně a dobyv dvojího vítězství u Hořic (1423 27. dubna) a u Hradce Králové (4. srpna) odebral se z Hradce do Čáslavě. Pražané a páni přitáhše v síle nemalé, jali se dobývati Čáslavě, ačkoli bez prospěchu. Hejtman táborský Martin Lupák, pospíchal z Hradce vůdci svému ku pomoci; ale dne 22. srpna vytáhl Hašek z Valdšteina z Kolína proti němu a porazil ho u Týnce nad Labem, Lupák sám rukou rytíře Jana z Černína zabit jest. Takž obě strany utrpěvše rovné ztráty učinily mezi sebou příměří a Žižka ustoupil se vší mocí do Moravy. [212])

Nicméně podobná půtka mezi stranami českými povstala roku 1424 a jen pokořením se Prahy skončila (13. září), načež Žižka i páni pod obojí a Pražané nastoupili společné tažení do Moravy. Ti na cestě přitáhše ke hradu Přibyslavi obehnali hrad ten, úsilně jeho dobývajíce. „Tu však na poli podál hradu u vsi Šumfelda „bratr Jan Žižka“, jakož vypravuje starý letopisec, roznemohl se nemocí smrtelnou od hliz — — a život svůj dokonal v tu středu před sv. Havlem (11 října). A tu lidé jeho vzali sobě to jméno Sirotci, jako by jim otec umřel, a dobyvše hradu Přibyslavě, i upálili ty, jižto se na něm bránili a hrad zbořili. A potom provodili bratra Žižku kněz Prokůpek a kněz Ambrož již mrtvého až do Hradce a tu sou jeho pochovali v kostele u sv. Ducha u velikého oltáře. Později však převezeno jest tělo jeho do Čáslavě a pohřbeno tam ve farním kostele sv. Petra a Pavla.“

Rok a příčina převezení těla Žižkova do Čáslavě nejsou již známy. Avšak jakési stopy nám převezení to vysvětlují. Měšťan Čáslavský Zach soukenník (16. st.) měl ještě v paměti, že jeho praděd Jan Lúdat byl písařem u Žižky, po kterémž mnohé listy i jiné paměti měl i je čítával, ale že v tom ohni jistém (r. 1522?) shořely. Ten rozprávěl, že Žižka umřel Michalovi Koudelovi z Žitenic na lůně u Přibyslavě pod hruškou. A držíce jeho dvořané a

[211]) Palackého dějiny III, a 484. O Čáslavském tomto sněmu neb sjezdu nemáme jiné zprávy, nežli ve psaní knížete Vitolda od r. 1423. (Rkp. Víd. 4941, fol. 260.)

[212]) Dobneri monum. IV, 162. Chronicon veteris collegiati prag. ed. Höfler pag. 87, Palacký III, 1, 514.

vojáci přední radu, kde by tělo jeho pochovati měli, že oni Michal a Lúdat i jiní z Čáslavě přední rady to obdrželi, že jest pochováno v Čáslavi v kostele. Též i v paměti rodiny Koudelův se zachovalo, že Michal Koudele byl nejpřednější rada Žižkův.[213])

Popis náhrobku na poctu zemřelého hrdiny v kostele postaveného podán v Památkách archaeologických (VI. 124.), nicméně to, co našim účelům potřebno, tuto vyjímáme.

Pokračovatel kroniky Beneše z Hořovic[214]) podává o náhrobku důležitou zprávu, takto pravě: Jest v městě Čáslavi v kostele sv. Petra a Pavla apoštolův božích u jednoho pilíře hrob kamenný nad zemí 5 pídí zvýší a zdéli 8 a zšíří půl páté pídě, na něm vytesaný obraz jeho v celém kyrysu a helm na hlavě otevřený s hřebenem, v pravé ruce palcat držící a po levé meč a erb, na něm kalich vytesaný. A s druhé strany u pravé nohy též druhý kalich, okolo toho text literami velikými tento napsaný:

Anno 1424 die Jovis ante festum Galli vita functus Johannes Žižka a Calice, rector rerum publicarum laborantium in nomine et pro nomine Dei hoc templo conditus est.

Nad hrobem visí jeho palcát železný prostřední zdélí 2 pídí na řetízku, jako kláničník slove, kterýžto palcát jest nalezen v hrobě témž při jeho těle tehdáž, když základův dobývali po shoření města Čáslavě v témž kostele l. 1523. Nalezeny jsou i jiné věci (ale ty jsou zmrhány) s tou truhličkou, v kteréž kosti jeho zůstávaly. Naproti tomu hrobu na jednom pilíři jest talíř kamenný zdélí pídi a 4 prstův a zšíří pídi jedné a jednoho prstu a stloušti jednoho prstu, visí na jednom článku řetězu, jako v kterém petlice bývá. O tom talíři rozprávějí jiní, „že jest na něm Jan Žižka jídal, a jiní, že jeho kněz na něm svátost oltářní pod oboji spůsobou míval.[215])

V přídavku k Theobaldovu spisu o husitské válce jistí se, že Žižka v „postranní kapli“ tehdy v přistavené části chrámu Čáslavského u pilíře, jak se nyní ještě praví, kde nyní oltář bolestné matky boží stojí — odpočíval. Konečně i v Sommerově topografii Čáslavského kraje 1843 str. 4 toto se dočítáme: Wahrscheinlich befand sich das grabmal — — in der vierten Abtheilung oder der ältern Kirche. Noch vor etwa 70 jahren konnte man an der

---

213) Rkps. univ. knihovny (viz časopis mus. 1844, 303—304.) Zach soukenník seděl 1547 mezi staršími.

214) Vydán od J. V. Zimmermanna v Praze v r. 1819, str. 119, 121.

215) Ten palcát r. 1598 od vojákův Valonských vzat a později nahražen jiným, který dle jedněch Trčka, dle druhých Buquoi odvezl (porovnej více v Památkách VI, str. 125.)

mauer neben dem daselbst befindlichen altar der enthauptung Johannis mehre mit Kalk übertünchte einzelne buchstaben einer inschrift wahrnehmen, die aber ebenfalls schon längst verschwunden sind. [216])

Zbožná mysl pozdějších kališníkův J. Husovi a Žižkovi postavila v zdejším kostele oltář. Byl zde též kaplan ustanoven, „který za duši toho žháře a nevinné krve katolické tyranského vylévače na tom oltáři mši sloužil.“ Sám český dějepisec Bohuslav Bílejovský při tom oltáři kaplanem byl a platu kaplanského užíval. [217])

Smrt Žižky a roztržky na to následující mezi Tábory a Sirotky osmělily znovu pány strany pod obojí, tak že po marném jednání o víru mezi stranou Pražskou a Táborskou ve spolku s Pražany a vedením Sigmunda Korybuta mínili se znovu pokusiti o přemožení bratří. Z toho vypukla válka mezi oběma stranami z počátku roku 1425. Mír uzavřen 18. října před Vožicí, kteréž před tím byli Táboři dobyli. Za mocné oprávce zvoleni někteří páni a měšťané Čeští, za rukojmě zdržení výpovědi vynešené staví se 22 pánův i zemanův obojí strany a města Čáslav i Kouřím. [218])

Války s králem Sigmundem vedeny od Čechův neméně šťastně jako bylo předešle. Postavení Čáslavi v těchto bojích nemůžeme již určiti, toliko víme, že když národ český, posud as na šestero stran rozdělený sestoupil se konečně v stranu šlechtickou a městskou, k této straně vedle většího dílu měst Českých také Čáslav přistoupila. Obě strany setkaly se v zápasu rozhodném a posledním u vsi Lipan r. 1434 30. května; vojska městská davše se sklamati ztratila bitvu. [219])

Po tomto vítězství stavové počalí opět do země uváděti starý řád, pokud se hodil jejich prospěchům, a rokovali o přijetí Sigmunda na trůn Český, o který byl tak dlouhá leta marně bojoval.

Město Čáslav tohoto roku pořád zůstávalo na straně Táborské. Z jistého zápisu dovídáme se, že strana táborská pod hejtmanem svým Janem Roháčem z Dubé, zejmena vyslaní z měst Písku, Prachatic, Vodňan, Hradce Králové, Dvoru, Jaroměře, Čáslavě, Nymburka, Boleslavě, Třebiče a Evančic, měli sjezd svůj v městě

---

[216]) Hájek dí: v kostele u fary vedle jednoho malého oltáře v truhle prkenné položen.

[217]) Pam. arch. VI, 183. Bílejovský nar. v Malíně o. r, 1480 sepsal vypravování o příhodách církve české a zemřel v Praze 1556 8. dubna. (Viz Slovník naučný.)

[218]) Archiv český III, 252—254. Palacký III, 2, 21.

[219]) Chronicon veteris collegiati Pragensis ed. Höfler pag. 94.

Táboře dne 21. prosince 1434 a dnův následujících, aby uradili se, kterak by se chrániti měli klamu a ouklaďův nepřátelských, zvláště od císaře Sigmunda i náhončích jeho, a že obnovivše staré své závazky, vešli opět mezi sebou v jednotu ochrannou a umluvili se spolu s jednotou páně Jakoubkovou z Vřesovic, ku kteréžto přiznávaly se zejmena města Žatec, Louny, Litoměřice a Slané. Avšak ve pramenech těchto nelze ničeho spatřiti, co by ukazovalo skutkem na úmysly a přípravy rušiti pokoj obecný tohoto času. [220])

Když byli Češi od Sigmunda uznání požadavkův svých náboženských dosáhli, položen ku konci měsíce září r. 1435 sněm v Praze. Nejdůležitější skutek toho sněmu byla dne 21. října předsevzatá volba arcibiskupa a dvou podbiskupův. K tomu cíli vydáni byli ze sněmu dva páni, dva rytíři, tři měšťané a devět kněží z celého království, a mezi těmito nacházel se kněz Oldřich, farář z Čáslavě, kteřížto zvolili za arcibiskupa mistra Jana z Rokycan a za biskupy Martina Lupáče z Chrudímě a Václava z Mýta. [221])

Následujícího roku uznáni Čechové za věrné syny církve i ohlášen tudíž hned obecný mír mezi Čechy a všemi druhými národy. Potom 14. srpna učinili stavové na sněmu Jíhlavském králi svému poslušenství, podavše mu ruce všichni páni přítomní, též poslové čtyrmecítma měst, mezi nímiž i města Čáslavě. Hned po tom 23. srpna vjel slavně do Prahy a uvázal se v království. [222])

Hlava VIII.

ČÁSLAV ZA PANOVÁNÍ SIGMUNDA, ALBRECHTA A VÁLEK PO TOM NÁSLEDUJÍCÍCH AŽ DO SMRTI KRÁLE JIŘÍHO.

Král Sigmund nedovedl spravedlivě se oběma stranám zachovati, hledě kdekoliv stranu pod obojí utiskovati. Pročež doposud jednotliví páni a město Hradec setrvali v odporu a ve válce s králem. Král vida, jak „mnohé nové a divné věci v zemi povstávají, jenž se pohřiechu k bůřkám chýlé“ pro potřeby země rozepsal obecný sněm do Čáslavě ke dni 8. září. Ale že k tak valnému sněmu zdálo se mnohým to město těskno, do kteréhožto také zemanům i městům

[220]) Palacký tamtéž 313.
[221]) Archiv český III, 436, 437. Srov. Staré letopisy str. 92.
[222]) Palacký tamtéž 351.

některých krajův daleký byl příjezd, odložil toho sněmu ke dni 30. září do Prahy pro tak pilné potřeby prostrannější.[223])

Město Čáslavské bylo pro války před tím zuřicí velkými dluhy obtížené, protož král listem daným r. 1437 11. listopadu v Benešově milost udělil, aby měšťané od daní listu tohoto po 15 let pořád zběhlých od polovice berně královské ročně ukládané, totiž 120 kop. gr. ročních, osvobozeni byli.[224]) V čas udělení majestátu tohoto byl Sigmund již nebezpečně churav, odebrav se pak do Znojma umřel tudíž 9. prosince a pohřben ve Varadině. Dle úmluv předešlých nastoupil na trůn zeť králův Albrecht kníže rakouský, ač naproti němu strana Táborská zvolila sobě Kazimíra bratra krále polského Vladislava III. za krále.

Strana rakouská sjevši se u velikém počtu v Jihlavě vedla Albrechta bez prodlení do země. Zdvihna se z Jihlavy 10. června r. 1438 téhož dne přijel do Německého Brodu a 11. t. m. do Čáslavě, kdežto Sokol správce, rychtář, konšelé i celá obec hned ku králi přišedše, oznamovali, kterak s velikou radostí slyšeli o jeho volení na království, začež že pánu Bohu děkují, a podali králi všech klíčův města se vší poslušností a oddaností.[225]) Přijav pak všude na své cestě slib poddanství vjel do Prahy a tudy slavně přivítán. Zvolením Kazimírovým nastal králi boj se stranou polskou a když byl král r. 1439 příměří s Poláky uzavřel, odebral se do Uher chtě bojovati proti Turkům, kdež také 27. října zemřel.

Král Albrecht nepozůstavil žádného mužského dědice, než dvě dcery toliko, ovdovělá však po něm královna Alžběta byla těhotná a porodila-li ještě syna, měl ten dle práva nastoupiti v Čechách, Uhrách a Rakousku. Avšak strana, které velel Hynec Ptáček z Pirkšteina, neuznávala práva takového a strana Rosenberkova a Menhartova z Hradce byla pozbyla předešlé moci.

Po smrti Albrechtově počalo v Čechách mnoholeté ono bezvládí, kterémuž podobného ani české dějiny neznají ani u jiných národův tuším nalézti nelze. Na sněmu r. 1440 29. ledna uzavřeno voliti na příštím sněmě nového krále a pokud by nebylo krále v zemi

[223]) O tomto dovídáme se ze dvou psaní královÿch k Oldřichovi z Rosenberka v arch. českém I, 50, 51.

[224]) Arch. Čáslav. (orig. pergam.) A 10.

[225]) Psaní královo k měšťanům Vídeňským (v jazyku německém) tištěno od J. E. Schlagera ve knize Wiener Skizzen aus dem Mittelalter díl 3. r. 1839 na str. 82, 83. Srov. Staré letop. str. 188. Bartošek p. 201. (Palackého hist. III, 2, 421.) Sokolovi potomci i později byli v Čáslavi. Václav Sokol sedal v radě městské, a měl r. 1560 dům v rynku (č. 104) a jiný v klášterské ulici. Matěj Sokol koupil 1619 dům č. 99.

zastavena moc nejvyšších úřadníkův a soudcův zemských. Každý kraj zvolil sobě hejtmana, který s přidanými sobě radami pečovati měl o mír a bezpečnost. Na tomto zařízení zakládal se všechen řád v krajích i za potomních časů; nebo předešlé soudy a úřady krajské či župné zaniklší již nikdy více se neobnovily. V Čáslavsku zvolen na hejtmanství Jan Hertvík z Rousinova.

Rozepřím v této době povstalým hleděli odpomoci zděláním krajských mírův. „A tak sobě v krajích nedali zjevně hubiti a loupiti leč krádežemi, a i nad těmi hned pomstěno, kdež se doptali.“ Veliký počet šlechticů a města 4 krajův arcihusitských Kouřímského, Čáslavského, Chrudímského a Hradeckého spojila se na sjezdu v Čáslavi dne 17. března 1440 odbývaném, „vidouce a znamenajíce mnohé a příliš škodlivé záhuby a škody v království Českém a zvláště v krajích našich, ježto se to nás tu nejvíce dotýče.“ Nejprvé se přidali k zemskému míru a uzavřeli mezi sebou pokoj a jednotu, aby, „kdežby potřebí bylo, sobě věrně a pravě pomáhali na všecky násilníky, žháře, loupežníky, zloděje, bezprávníky i obecně na všechny zlé a neřádné lidi. Každý z krajův volil sobě svého hejtmana k udržení míru, Kouřímští Hynce Ptáčka z Pirkšteina na Ratajích, aneb místo něho Jana Cabelického ze Soutic, Čáslavští Jana Hertvíka z Rousinova, Chrudímští Bohuši Kostku z Postupic na Litomyšli a Hradečtí Jetřicha z Miletínka, přidavše každému z nich krajskou radu složenou z obyvatelův těchto krajův. Uzavřeno ale zřejmě, aby se krajové nedělili a neroztrhali, než což by mělo učiněno býti, aby činěno bylo s hejtmanův všech vůlí a radou jim přidanou. A jakmile rádcové od hejtmana obesláni budou, ihned sjeti se mají a raditi, jakož jsou slíbili. Každý byl povinen v rozepři spravedlnosti u práva patřičného aneb u rady krajské vyhledávati a co by rada vypověděla, na tom se mělo přestati. Svoleno také, aby k potřebám obecním každý kraj berni sbíral a sice s lánu po 4 groších a s měst, jak by sobě ustanovili. Platnost zápisu tohoto měla trvati až do budoucího krále.[226])

Sněm o volení krále byl držán téhož roku v červnu a voleni jsou z prostředků stavův osoby, kteréž samy volení krále účastniti se směly. Mezi desíti vyslanci městskými nacházel se též kantor z Čáslavě.[227]) Volený král Albrecht vévoda bavorský odepřel přijetí koruny pod výmluvami a nastalo nyní jednání s Fridrichem a

[226]) Archiv český I. str. 254—263, Palackého dějiny IV, 1, str. 16; Chronicon veteris collegiati Pragensis ed. Höfler p. 99.

[227]) Palackého dějiny str. 25.

Alžbětou, která mezi tím byla syna Ladislava porodila a uzavřeno dočkati plných jeho let.

Rokem 1441 počaly se zmáhati domácí nepokoje vykračováním proti jednotě Táborské, v kteréž prvnější místo zaujímal Jan Kolda z Žampachu na Náchodě. O následujícím sněmu neumíme podati více, nežli co pravý Starý letopisec,[228]) že prý svolán byl do Čáslavě na den 17. srpna „skrze pány urozené, zemany a města k rozmlouvání o velikých a znamenitých věcech království českého: pana Ptáčka, pana Alše Holického, pana Jiřího z Kunstatu, pana Krušiny z Lichtenburka, pana Hertvika, Bořka, Trčky, Sádla, Keřského, Bedřicha kněze a jiných mohých z krajův; a zvláště o konečné smíření mezi Koldou a pány zemany, Pražany i jinými. A tu všichni jednostejně smluvili se, že chtí míti pokoj a dobrého království hleděti, a kdoby chtěl svévole požívati, loupiti, jímati a šacovati, aby všickni byli proti takovému. Tu také ustanovili M. Rokycanu v těch krajích nejvyššího úředníka v duchovním právě, a kněží, kteřížby vyštěrbovali, aby trestal a kterýby viděl bludné, aby obrátil s pomocí měst a pánův jmenovaných.“ Na témž sněmě Vladislav král polský listem k tomu zvláště zhotoveným oznámil zvolení své za krále Uherského.

Sjezd tento dál se téměř výhradně uvnitř jednoty páně Ptáčkovy a svědčí o spůsobu vlády řádné, kterouž provozoval pán ten nad kraji spojenými, ale také o péči, kterouž vedl o upokojení, zřízení a sjednocení národa vůbec. Zemřel r. 1444 27. srpna, a na jehož místo čtyři krajové jeho jednoty zvolili sobě za nejvyššího hejtmana Jiřího z Poděbrad, kterýž se řízení věcí strany své chopil s rovnou obratností a ráznosti.

Strana Poděbradská a Rosenberská uzavřela na sněmu Pelhřimovském r. 1446, aby vedle krále Ladislava nedospělého zřízena byla vláda zemská, když pak na příštím sněmu Svatomartinském o téže věci se jednalo a zemané k radě správce zemského stavu městského připustiti nechtěli, vyslaní Žatečtí, Lounští, Slanští, Nymburští, Klatovští, Čáslavští, Kouřimští, Brodští a Sušičtí ohlásili se, že nemají moci svoliti, aby kdo nejsa králem korunovaným požívati měl království v zemi a protož že věc takovou dříve na obce

[228]) Na str. 126, č. 349. Chron. collegiati Prag. ed. Höfler I, p. 101) vypravuje „post eodem anno (1441) in Czaslavia post assumtionem S. Mariae inter partes praedictas est tractatum, (scil. inter Jetřich de Miletínek et Georgium de Poděbrad et inter Koldam) et ibi plenarie concordatae et pacificatae sunt praedictae partes et inter ipsas fuit literatorie pronuntiatum. (Zápis toho nezachoval se.)

své vznésti musí. Když i po návrhu sprostředkovacím města nepřestávala v odporu svém, pan Rosenberk provedl odložení této věci.[229])

V tytéž doby byl starý bojovník Ondřej Keřský z Římovic se zmocnil hradu Páběnického a připojiv k sobě některé lotry, i činil velké loupeže v kraji Čáslavském. Obyvatelé v tom kraji vytrpěti toho nemohouce vzali na to radu s hejtmanem svého kraje i s jinými a oblehli jej r. 1446 po sv. Petru ten den Mikuláš Trčka z Lípy s některými okolními zemany na Páběnicích a leželi tu 2 neděle. A on Keřský tu noc před sv. Marketou kázav sobě most spustiti sám jezdecky proskočil a ujel a tvrz dobyta na den sv. apoštolův rozeslání a kteříž tam koliv byli nalezeni, ty všecky zvěšeli a tvrz vypálili. Potom týž Keřský na Janovičkách od Trčky jest dobýván, a chtě opět proskočiti jat, a potom v městě Čáslavi mečem odpraven.[230])

Když papežové potvrzení kompaktat překážky kladli a v tom zjevně i podtaji od strany Rosenberské podporováni byli, neměškala strana Poděbradská s rozhodnutím sporů domácích mocí zbraně. Roku 1448 měvše úmysl zmocniti se Prahy a vybaviti ji z moci strany protivné, pod velením Jiřího z Poděbrad odhodlaností svou zmocnili se měst Pražských a Poděbrad usadiv se zde řídil odtud záležitosti strany své.[231]) Čáslavští byli při této výpravě ještě s několika městy.[232])

Dobytí toto Prahy mělo nejprvé za následek pozdvižení Oldřicha z Hradce, jehož otec Menhart byl jest v Praze zajat. Z toho povstala válka mezi stranou Poděbradskou a Rosenberskou, jejíž hlavní páni sjevše se r. 1449 8. února v Strakonicích učinili mezi sebou nový zápis jednoty odtud zvané Strakonické. Že Čáslav věrně stála k jednotě Poděbradské, dosvědčuje list daný r. 1449 10. července, jímž páni jednoty Oldřichovy glejtovali pány jednoty

---

[229]) Zdání jmenovaných měst jest vyňato z rkp. Šternb. str, 77—86 a tištěno v Arch. č. II, 215—216, porov. též Palackého dějiny IV, č. 1, str. 138 a Star. let. 143—144.

[230]) Hájek k roku 1446, staří letop. str. 142.

[231]) Před dobytím Jiřík poslal do Prahy za posly Jana Malovce z Pacova, Zděnka z Postupic a dva měšťany z Brodu a Čáslavě, Anděla a Duršmida, aby Pražané povolili jemu průchod Prahou proti markrabí Míšenskému a sami s ním táhli, což když odepřeno, odpověděl válkou. (Palacký IV, č. 1, 171. Archiv český III, 48.)

[232]) Veleslav. kalend. hist. str 463.

Jiříkovy ke sněmu do Jíhlavy, kdež se poslové z několika měst královských, zejmena i Čáslavě, jmenují.[233])

V okolí Čáslavském byli jednotníci Poděbradští Jan z Rousinova, hejtman kraje Čáslavského, Jiří z Dubé a z Visemburka mimo jiné šlechtice méně mocné a město Hora Kutna, jednota Strakonická tuším zde nebyla zastoupena.

Boj mezi oběma stranami přetržen na nějaký čas smlouvou Vildšteinskou r. 1450 11. června příměřím na rok uzavřeným a uzavřen položiti sněm do Prahy k sv. Kateřině. Na sněmu tomto uzavřeno vypraviti poselství ku králi římskému Fridrichovi o vydání Ladislava do země; což však ihned v skutek nevešlo. Jiří Poděbradský jmenem své strany, dorozuměv se s Fridrichem, na sněmu Pražském k sv. Jiří roku 1452 jednosvorným usnešením všech přítomných pánův, vládyk i měst zvolen za správce zemského. V celé listinè o tom vydané jmenují se nejznamenitější tehdejší šlechtici a města některá, vedle těchto i Čáslav, co voliči.[234])

Roku nadzmíněného zastiženo jest město neštěstím domácím. V neděli dne 27. srpna, když bylo kázaní nešporní, vzňal se oheň, který město větším dílem zachvátil. Ni kostel nebyl uchráněn a zvonové při tom na zmar přišli.[235])

Nově zvolený král Ladislav byv propuštěn od krále Fridricha r. 1453 nastoupil vládu v Čechách, ač p. Jiřík vedle něho pořád zůstával správcem zemským. Zdržuje se r. 1454 v Praze 15. května potvrdil městu Čáslavi všechny výsady a svobody od předešlých kralův udělené, zejmena i list císaře Karla (r. 1359).[236]) A poněvadž město „pro předešlé bouřlivé a válečné časy mnohými dluhy obtíženo bylo a také velkým ohněm tak trpělo, že polovice jeho byla vypálena“ t. r. 28. května obci udělil milost, aby po 6 let od dání listu neplatili polovice berně královské, totiž 660 kop dohromady, z nichž by bylo 110 kop na rok jednotlivý připadalo.[237])

Průběh dějin musíme přetrhnouti poohlednouce se po věcech, které se obce v sousedních Druhanicích dotýkaly. Tam byl Pavel Meyler písař horní měl majetek, na němž r. 1420 byl postoupil

---

[233]) Forma orig. arch. Třebon (u výtahu v arch. česk. III, 541). Theobald klade sněm Jíhlavský mylně do Čáslavě.

[234]) Archiv český II, 309 atd. (z rkp. Šternberského p. 235—244 a rkp. Lobkovsk. l. 377—378.)

[235]) Lupáče a Veleslav. kalend. hist. str. 455. Paprocký o stavu městském str. 199, též v knize privilegií.

[236]) Arch. Čásl. orig. A 11. (Privileg. fol. 15.)

[237]) Arch. Čásl. orig. A 12.

10 kop gr. platu ročního Ondřeji Ratborskému [238]) od kteréhož plat ten obrácen k špitálu Kutnohorskému. Roku pak 1446 29. dubna šefmistr a (konšelé Kutnohorští plat ten postoupili obci Čáslavské, která jej k špitálu svému obrátila. [239]) Když pak r. 1454 po celých Čechách odúmrtí u soudů vyhledávána, prohlášena tvrz Druhanická s vesnicemi Podolí a Branborem po smrti Meylerově za královské odúmrtí a po řádném provolání udělena Janovi z Kocova a Majnušovi z Hryzela. Právo v Druhanicích obce Čáslavské bránil Václav písař městský a Václav z Žitenic; a Jiří Šongesl a Vacek z Hranic měšťané Čáslavští r. 1456 při úřadu desk dvorských ukazujíce majestát císaře Karla z r. 1372 dosvědčovali spravedlnost obce své.

Pře o toto dědictví se protahovala až do r. 1462, v kterémž Jan Bílý, Martin Koudele, Václav Hamerník a Jan Hajman konšelé Časlavští jmenem obce odpor svůj propustili Kunšovi z Sekyřic (jemuž byli Jan a Majnuš svá práva postoupili) jsouce nejspíše ubezpečeni, že právu jich újmy se nestane. [240]) O tom, jak obec majetek svůj v Druhanicích rozšiřovala, na svém místě doloženo bude.

Král Ladislav po krátkém panování roznemohl se nemocí morovou a sotva po třech dnech zemřel (1457 23. listopadu) právě hodlaje v sňatek manželský vstoupiti s Mandalenou dcerou krále francouzského. Na trůn, nenadálou touto příhodou opět osiřelý, s vůlí a svobodnou volbou národa nastoupil posavadní správce zemský Jiří z Poděbrad.

Po nastoupení vlády Jiřím Poděbradským (1457) opouštějí nás na nějaký čas zprávy o Čáslavi. Volba krále Jiřího i zde s radostí přijata, poněvadž Čáslavané od časův husitských s horlivostí byli přilnuli k straně podobojí. I v rozepřích, které králi s dvorem papežským a s jednotou panskou nastaly, zůstali věrni a některé summy peněz vládě půjčili. Protož i král r. 1465 v sobotu po sv. Prokopu (6. července) potvrdil obci plat 30 kop gr. ročních na vsi Žakách a dvoře Žitenickém, osadách kláštera Sedleckého, které byli před tím koupili, a jmenovaný plat jim zastavil v 600 kopách, aby tu ves a dvůr až do výplaty držeti mohli. [241])

---

[238]) Dsky dvorské XXI, 4.

[239] Tamtéž 5. (Arch. č. III, 534.)

[240]) Dsky dvorské: quatern. proclam. XVI, fol. 268.

[241]) Arch. Čásl. orig. A 13. Ten plat za časův krále Václava prodán Karlovi z Chřenovic, a od toho jej koupil Henrich Fleming, zlatník na Horách Kutnách.

Roku 1466 1. listopadu na Horách Kutnách potvrdil městu práva Jíhlavská, která bylo od města Jíhlavy obdrželo, též i jiné výsady, znamenitě pak list Karlem daný a Václavem IV. stvrzený aby dědictvím svým volně nakládati mohli.[242])

Shledav král mnohou věrnost města Čáslavě a vida jeho obtížení, „když bychom jim milostí naší zvláštní neučinili, že by nemohli dobře státi, i chtíce jich milostí naší zvláštní potěšiti, skrz kteroužby na svých statcích polepšeni jsouce, nám i budoucím našim králům k obecnému dobrému tím lépe mohli a měli se hoditi," vydal r. 1468 v sobotu po přenešení sv. Václava (5. března) novou výsadu obci Čáslavské. Dle této jim z platu komorního, který na každé hromnice platiti obyčej měli, 90 kop sleveno, tak že od těch časův nic více než 110 kop gr. platiti povinni byli. Než což se práva podkomořího dotýkalo, jakž prvé platili jsou, to vždy před se platili a dávali.[243])

Štědrostí královou rozšířen i majetek obecní k ruce zdejšího špitálu. Měli jsme příležitost k roku 1454 promluviti o stýkaní se obce s Kunšem ze Sekyřic stran výprosy dvoru Druhanického. Následovníci Kunšovi Václav a Michal ze Sekyřic Druhanice s poplužím prodali Mikšovi měšťenínu Čáslavskému, od něhož peníze za to vzali jsou a dvůr ten ve dsky jemu klásti měli. Potom vymluvivše téhož Mikše s sebou do Brodu Německého pro své potřeby, úkladně a nešlechetně zabili jsou jej na cestě a učinivše tu neslušnost hned druhou spáchali. Bojíce se pomsty pro svůj skutek neřádný, utekše od svých statkův přišli do Prahy a tu faleš opět učinili, neb na tom dvoru spolu zapsali sou věna a dluhu 1200 kop ženě Václavově a tak propadli pro ten účinek statky i hrdla komoře královské. Potom měšťané Čáslavští prosili krále jmenem obce, aby jim dvůr ten puštěn byl. K tomu jsa král nakloněn r. 1468 v úterý po sv. Vítu (14. června) v Praze obrátil dvůr Druhanický k špitálu Čáslavskému, „aby chudině, kteráž tu jest nebo potom bude, lepší potřeba se díti mohla" za 1000 kop a to dvůr s dědinami ornými a neornými, mlýnem, lukami, lesy, rybníky, vodotočinami, i všemi poplatky, krom půl lánu mezi potokem a cestou Druhanickou, který byl dal Václavovi Hamerníkovi z Čáslavě.[244])

---

[242]) Arch. Čásl. A 15. (Privil. fol. 16.)

[243]) Tamtéž A 18. (Privil. fol. 18.)

[244]) Dsky zemské: Kvat. trh. výpisný II, C. 23—24.

Panstvu dychtivému po rozmnožení moci své oslabením moci královské, naskytla se ze sporu mezi králem a papežem Pavlem II. vhodná k tomu příležitost i učinili odboj proti Jiřímu návodem Zdenka z Šternberka, dotud nejvyššího purkrabí Pražského. Přes shovívavost královu a přátelské s nimi vyjednávání učinili zápis jednoty mezi sebou na Zelené hoře 28. listopadu 1465.

Z toho povstala válka občanská, v které král odbojné pány nemálo stísnil. Ale pomoci se jim dostalo od krále Matyáše uherského, který, ač králi českému příbuzen, ctižádostí ponoukán a papežem podněcován jsa, Čechům r. 1468 vypověděl válku. Tohoto roku bojištěm byla sousední Morava, však k rozhodnému boji nepřišlo. Již v lednu r. 1469 přitáhl král Matyáš opět do Moravy a odtud hnul se s velkou mocí ke hranicím českým, vtrhnul do země přes Litomyšl a Vysoké Mýto a poplenil celou rovinu kraje Chrudímského. Přes Heřmanův Městec směřovalo vojsko uherské hlavně ke hradu Lichtenburku, kterýž měl jemu zradou dán býti, když pak to se zrušilo, táhli Uhři dvojím proudem dále, jedním k Ronovu městu, druhým podle Běstviny a spojili se tudíž před Vilémovem.

Král Jiří hned při první zprávě o vpádu nepřátel do Čech usadil se na Kutné Hoře, konečně 24. února vytáhl i on do pole, ale zastavil se na Čáslavi zase.[245]) Další pohyby vojsk obou nelze určiti dle času a místa; jen to jisté jest, že Jiří obklíčil Matyáše u Vilémova, tak že prý odtud „nikam nemohl pro Železné hory." Zima byla ukrutná, sněhu mnoho, a Jiří dal byl v horách, kdekoli zdál se jakový průchod, dělati záseky. Matyáš vida před sebou záhubu celého vojska, dal se v přátelské vyjednávání. Ve vsi Ouhrově sešli se oba králové osobně (24. ún.) a zavřeli smlouvu ústní, kterou se Matyáš zavázal přičiniti se o smíření krále Jiřího a Čechů s papežem na základě stvrzení kompaktat a zanechati války s ním. Zavřeno tudíž hned příměří a položen sjezd k dalšímu vyjednání všeho v Olomouci.[246])

Ale Matyáš nemyslil při smlouvě této na nic, leč na podvod. Dne 22. dubna rozjeli se králové v Olomouci a již 3. května dal se Matyáš prohlásiti za krále českého. Tu král Jiří sebral všecky

---

[245]) A když na Čáslavi ležiechu
a již se Čechové sjeli bíchu,
zvědě to král Uherský atd. (Stař. let. 490.)

[246]) Palacký děj. IV, 2, 486—489. Porovnej o tom staré letopisy str. 197, 490. Na poli pod Železnými horami ležel též král Vladislav s lidem vojenským 1474 3. září.

síly své ke skrocení svého protivníka, a namáháním jeho, jakož i synův jeho odraženy vítězně všecky útoky věrolomného nepřítele.

Tuhá zima přetrhla potom skutky válečné. Na sněmu pražském r. 1470 předložil král Jiří stavům návrh ke zřízení zemské obrany, jakž ji okolnosti časové dovolovaly. Nálezem sněmovním 14. března ustanoveno po všech krajích země české, kteříž drželi se v poslušenství královè, vojsko stálé pod zvláštními hejtmany krajskými, opatřené všemi potřebami válečnými a hotové na každou chvíli vstoupiti do pole. Čáslavskému kraji uloženo 300 jízdných a 40 pěších. Z těch aby bylo 5 kopinníkův, vozův 17. Z kraje vydáni k zřízení do pole p. Slavata z Chlumu, Ctibor Zrucký z Chřenovic, Petr Koutský, Baroch a jeden páně Jetřichův ze Žlebův a jeden z Čáslavských.[247] Z jara pak roku 1470 vytáhl král Jiří s hlavní mocí proti Matyášovi vtrhšímu do Moravy. V červnu nalezal se na Horách Kutných. 5. července byl v Čáslavi, kdež také listem zvláštním kázal kutnohorským, aby vozili za vojskem chleb a mouku.[248] Odtud táhl do Moravy, kdež si šťastně počínal a dav popleniti pomezní části Uher, obrátil se na půlnoc, chtěje přes Opavu vtrhnouti do Slezska, Matyášovi přichylného. Tuť Matyáš s jízdou náhle třemi proudy obrátil se do Čech, přes Moravskou Třebovou, Vysoké Mýto a Chrudím, jako před půl druhým rokem až k Čáslavi, k Hoře Kutné a ku Kolínu, kdežto byl zejmena dne 25. srpna, nezastaviv se nikde dobýváním měst neb tvrzí, ale prouhem širokým v popel obraceje všecky vesnice a všecka stavení, kterýchkoli jezdci jeho dosáhnouti mohli. V kritickém okamžení zřízení obrany zemské po krajích ukázalo se býti prospěšným a v krátkém čase táhlo vojsko proti nepříteli; s druhé strany král Jiří zvěděv o tom, co se stalo, chvátal do Čech zase cestou kratší a kázal všude činiti zásecky, aby jízdu nepřátelskou v zemi utlačiti mohl. Matyáš vida lid ukrutenstvím jeho rozjítřený chvatem úsilnějším, nežli byl příchod jeho, bral se z Čech. Ještě 25. srpna byl v Čáslavi a již 29. na poli u Telče v Moravě. Dle toho snadno souditi jest, podobalali se jízda jeho více pochodu vítěznému, čili útěku žháře a zloděje právem stíhaného.[249] Roz-

[247]) Zápis v archivu Třebou. (Arch. č. IV, 441.)

[248]) Archiv Kutnohorský (Arch. č. V, 306) Jiný jeho list daný v Čáslavi 5. července má arch. č. I, 299.

[249]) Palacký str. 557—558. Dačický (fol. 30) píše o tom „l 1470 v sobotu okolo sv. Bartoloměje Matyáš král vtrhše do Čech pálil okolo Čáslavě až k Hoře Kutně, potom utekl před králem Jiřím. Porovnej též staré letopisy str. 496.

loživ vojsko své v posádky po městech moravských, odebral se zpět do Uher. Prospěchy zbraní českých měly následky důležité. V Čechách samých byl odpor proti králi skoro všude poražen, Slezáci sami vyhledávali pokoje; i Matyáš nedůvěřuje na délo zbraním svým začal vyjednávati o mír poselstvím do Prahy. Král Jiří maje návěští, že i papež hodlá se smířiti, učinil r. 1471 nové návrhy ke smíření, avšak v tom předsevzetí, byv od některého času nemocen na vodnatelnost, zemřel 22. března 1471.

K poznání tehdejšího obyvatelstva poslouží též zprávy o jednotlivých rodinách městských. Vyjímáme tuto přední rodiny erbovní [250] a potom i jiné měšťanské.

Rodina Koudelův ze Žitenic zvláštním leskem obdařena jest v počtu rodin vládyckých v Čáslavi. Jmenovali se původně nejspíš jen Koudely a od dvoru Žitenic (nyní Nového dvoru), který snad zápisně drželi, přijali příjmí „z Žitenic.“ V erbu svém měli: zlatou korunu otevřenou, z které visí tré rolniček zlatých v poli bílém, a co klenot nad helmem dvé křídel orličích, z nichž pravé bylo žluté, levé pak bílé a na něm tré rolniček zlatých vedle sebe položených.

Nejstarší známý úd té rodiny byl Michal Koudele „jenž byl jedním z nejpřednějších rad a přátel Jana Žižky z Trocnova, vojvody husitského, který i umřel v klínu téhož Michala u Přibyslavi pod hruškou a jenž to i obdržel, že tělo Žižkovo pochováno v Čáslavi.“ [251]) Václav z Žitenic (de Žitenic) spolu s Václavem písařem kladl jmenem obce odpor proti provolání tvrze Druhanické r. 1454. S ním asi zároveň žil Martin Kúdele, který roku 1462 byl v úřadu konšelském a t. r. odpor nadřečený z desk dvorských propustil. [252])

Nedlouho potom žil též Bedřich Žitenický, jehož vdova Kateřina z Tuněchod r. 1496 jakási řízení před úřadem městským měla. [253]) Příbuzný jich byl Augustín K. a syn tohoto Vít Koudele držel dům v rynku, který prodal r. 1501 Václavu Outerskému. [254]) Manželku byl pojal Johanku dceru Martina Bojana; r. 1504, jsa v statku po otci svém učinil smlouvu s Duškem švakrem svým o díl, který tento měl po manželce své, sestře Vítově,

[250]) Použito při tom částečně důkladného článku „O šlechtických a erbovních rodinách Čáslavských“ od zasloužilého p. Ant. Rybičky v Pam. V, 353.

[251]) Čas. mus. 1844, str. 303.

[252]) Dsky dvorské XVI. 268.

[253]) Manuale r. 1496 A 4.

[254]) Tamtéž K 5.

v tomto statku; r. 1505 od manželky své zdědil díl statku Bojanovského. [255]) V tyto časy vešel rod tento v držení dvoru šosovního Řečice za branou Hradeckou, od nichž až podnes slove „dvůr Koudelov". [256]) Nevíme, zdali jest to týž Vít, který se po r. 1522 zhusta v listinách vyskytuje a před r. 1549 zemřel zanechav vdovu Kateřinu z Vrbice a syny Natanaele, Šebestiana, Augustina a Adama.

Nadepsaní dědici r. 1549 učinili smlouvu o dědictví otcovské a Natanael ujal Řečici s příslušenstvím, přislíbiv mateři 200 kop, a též Anně a Alžbětě sestrám svým 20 kop a výchysty za 40 ss. dáti. Z bratrův obdržel každý 87 kop. [257]) O tomto Natanaelovi čteme v starém rukopisu, „že byl člověk dobrý, pobožný, a hodnověrný, chovaje se jak na ctného rytíře záleží, a maje své syny, že dobrého obcování jest z dobrého stromu i bude dobré ovoce." R. 1566 v úterý po sv. Vítu prodal N. „dvůr svůj šosovní, jenž Řečice slove s dědinami, lukami a rybníky Václavovi Zapskému z Zap za 1800 kop. [258]) Syn Natanaelův Jan pojal ok. 1580 za manželku Alenu dceru někdy Jana Popele z Vesce, která t. r. Adamovi Šlibovskému z Skřivan a Heřmanovi Kulovi z Chotče rukojmím za někdy Mandalenu Královou z Bělčic, poručnici její, z poručenství děkovala [259]) Ok. r. 1582 zapsal své manželce 100 ss. gr., a oba na případ smrti vzájemně oddali a postoupili zboží svá. [260]) Vymíniv si toliko 500 kop. miš. odkázal 50 kop Hynkovi a Marjáně Hrezkovým z Těchenic a ostatní vše manželce své. [261]) Zemřel pak t. r. a brzo ho následovala i manželka jeho Alena. Ve svém kšaftu poručila statek všechen Natanaelovi tchánu vlastnímu, „poněvadž on nám věrně a právě pomáhal statkem svým hospodařiti." [262]) Natanael zemřel r. 1592 [263]) a pohřben v kostele Čáslavském. [264])

---

[255]) Tamtéž N 7 a P 5.

[256]) Název ten se vyskytuje teprv v 17. stol.

[257]) Kniha trh. 1522 R 4.

[258]) Kn. trh. bílá 1553 S 7 „a prodal za čisté svobodné a nezávadné, v těch mezech ohradách, hranicích a právích, i se všelijakými k městu poplatky a povinnostmi. Svědci byli: Mikuláš Chmel z Vršovic a Václav s Rybenska.

[259]) Dsky zemské XXI, C 13.

[260]) Tamtéž CCXXXV, G 7—8.

[261]) Kniha kšaftův 1552, M 5 (1582 v neděli po sv. Lukáši).

[262]) Tamtéž M 6 (1582 ve středu u vigilii Všech Svatých.) Pohřbeni jsou oba v kostele Čáslavském, kdežto posud náhrobek jejich na té straně k rynku viděti jest. (Viz Památky VI, 136.)

[263]) Dačický f. 165. Zemřel ranou morovou.

[264]) Jeho náhrobek ještě stojí, ale nápis mimo slovo „Natanael Koudele" jest úplně setřen. (Pam. VI, 135.)

Nejstarší dcera jeho Kateřina († před 1592) měla za manžele Šebestiana Purkharta z Vetlé a v Chotusicích, která mu syna Jana porodila; sestry její byly Eva a Anna, ona provdaná Pátková, tato Měnická.

Hned po smrti Natanaelově Šebestian dělil statek na tři díly.[265]) Svornost ale sotva mezi dělivšími nastala. R. 1594 blíž dvoru Řečice Martin Měnický zabil Pátka švakra svého svadiv se o panství, očež týž Měnický těžkost měl a jest naň soudem nastupováno, avšak toho očistěn jest, ukázav to, že on Pátek jemu pohrůžku učiniv, příčinu k svádě dal.[266]) Anna, koupivši za 900 kop díl sestry své, obě části r. 1595 prodala obci Čáslavské za 1875 kop g. č.[267]) Poněvadž po Natanaelovi mužských dědicův nezůstalo, ten rod vymřel.

O linii Kropáčův a Nykláskův z Žitenic na svém místě se zmíníme.

Vladykové z Hranic, kteří se psali podle tvrze Hranic v Čáslavsku, také jedním údem rodiny své vešli v úzké spojení s městem.

Vacek z Hranic ok. r. 1450 byl měšťanem Čáslavským, r. 1456 od obce byl vyslán do Prahy, jak nahoře povědíno.

Z rodin měšťanských vyniká rodina Bílých. Jan B. byl r. 1429 mezi přísežnými.[268]) Byl-li týž Jan onen Jan Bílý r. 1462 mezi přísežnými jmenovaný[269]) zajisté vysokého dosáhl stáří, zdá se však, že to byl spíše syn jeho. Každým pádem ale bylo to svědectví znamenité, že buď otec po dlouhých letech tutéž hodnost, buď syn po otci ji zastával. Jan Bílý byl r. 1526 mezi staršími obce.

Jan Loudat žil za válek husitských a zachovala se o něm pověst, že byl písařem u Žižky a také mnoho se přičinil, aby Žižka v kostele Čáslavském pohřben byl. (Viz dějiny k r. 1424.) S ním zároveň žil Matěj Loudat r. 1429 mezi přísežnými jmenovaný.[270]) Pravnuk Janův Zach soukenník měl ještě po témž Janovi mnohé listy a paměti i je čítával, ale v ohni jednom mu shořely (viz děj. k r. 1424), byl mezi staršími z obce, 1563 mezi přísežnými, 1564—1566 opět mezi staršími.[271])

[265]) Kn. trh. 1590, F 13.

[266]) Dačický f. 143.

[267]) Kn. trh. 1590, M 7 a 9.

[268]) Archiv český I, 413.

[269]) Viz dějiny téhož roku.

[270]) Arch. č. I, 413. Pavel herynkář, Jan Bílý, Beneš z rohu a Matěj Loudat, spolupřísežní města Čáslavi.

[271]) Kniha svatebních upsání r. 1561—1572, A 11, C 15, 17, E 4, F 5.

Rodina Bernartův nevynikala věhlasem, než spíše bohatstvím. Sigmund z Veidhofa, r. 1436 poprvé jmenovaný, byl držitel dvoru poplužního řeč. Veidhof v šosu města, na nějž do té chvíle název údolí „Hejdov“ upomíná. Bratr jeho Bernart jmenem Sigmundovým r. 1454 před kommissi nařízenou ukazoval listiny k jeho jmění se vztahující.[272]) Potomek jeho Ondřej Bernhart ok. r. 1499 držel dvůr za rybníkem někdy rychtářským (snad Podhradištským), který prodal 1500 Jiříkovi Kašpárkovi za 250 kop míš.[273]) Dům svůj v Brodské ulici prodal r. 1503 Šimonovi Zabřežskému za 27 kop gr. č.[274]) Zemřel před r. 1522. Syn jeho Jiřík B. prodal r. 1523 spáleniště domu svého na rohu klášterní ulice (nyní č. 154) Jiříkovi Zárybnickému za 60 kop.[275]) Bude to as tentýž Jiřík Bernartů, jinak Hoch (majitel domu za kolínskou branou), který ok. r. 1561—1562 zemřel, nezanechav dědicův leč Anny dcery nebožky Voršily sestry své.[276])

Ku konci 15. století žil Matěj Vejhofský, syn Martinův, snad potomek nadepsaného Sigmunda. R. 1496 prodal dvůr Veidhof s 6 lány dědiny obci za 311 kop č.[277]) R. 1505 spolu s Petrem a Burjanem, syny Václava (bratra Martinova), prodal dům po dědu svém Veidhofském Tůmovi Rohožkovi za 66 kop[278]), načež rod jeho vešel v zapomenutí.

Vládykové z Borovnice. Martin z Borovnice, měštěnín města Čáslavě, držel dvůr Řečici a udělav rybník nade dvorem, jímž něco dědin Skovických zatopil, učinil o to smlouvu r. 1465 s Jetřichem z Janovic a na Žlebích.[279]) Jiří Amcha z Borovnice koupil 1558 rybník Dubý blíže Potěh od Heřmana Bohdaneckého z Hodkova; nevím byl-li téhož rodu, jako předešlý.

Vaněk Bečvář, měšťan Čáslavský, držel ves Urbanice. Poněvadž pro některá provinění hrdlem i statkem králi Jiřímu propadl, daroval tento r. 1467 Urbanice v dl. 500 kop Slavatovi z Chlumu.[280])

---

[272]) Archiv český II, 198 a 199.
[273]) Manuale H 2.
[274]) Tamtéž M 12.
[275]) Kn. trh. 1522, B 10. Jiřík měl též před r. 1522 dům v rynku č. 71, bezpochyby po otci svém.
[276]) Kn. kšaftův 1552, E 12.
[277]) Novellae.
[278]) Manuale P 8.
[279]) Archiv městský, A 14.
[280]) Dsky z. II. D 22.

Hlava VI.

DĚJINY ČÁSLAVĚ ZA PANOVÁNÍ JAGAJLOVCŮ AŽ DO ROKU 1522.

Po smrti Jiříkově stavové pod obojí, dle námluv učiněných od krále s dvorem polským, zvolili Vladislava, prvorozeného syna Kazimíra, za krále, kterýž pak i přiveden do Prahy a korunován na království 22. září 1471. Toho použiv král Matyáš počal novou válku, v které krajiny až blízko k Praze poplenil. Král r. 1472 22. května v Praze obci Čáslavské potvrdil výsady předešlými panovníky od krále Otakara až do krále Jiřího dané, též práva od města Jihlavy propůjčená. Zároveň udělil obci právo, aby všechny své listy, zápisy a všelijaké jiné písemnosti červeným voskem pečetiti mohla. [281])

Když tehda nepodobalo se k dosažení zámyslů dvora papežského válkou proti Čechům zdviženou, upustil papež Sixtus IV. od přílišného horlení proti kacířství a snažil se prostřednictvím svým zjednati pokoj mezi králi, pročež o to držány sjezdy v Nise a Opavě. Ředitelé zemští (Matyášovi) Zdeněk ze Šternberka, Vilém mladší z Risenberka a Jan Zajíc z Hasenburka byli r. 1473 8. listopadu v Čáslavi, kdež pokládali k témuž cíli nový sněm země České do města Benešova. [282]) Ale to vše bylo bez žádoucího účinku, teprv mír r. 1478 v Olomouci uzavřený ukončil dlouhou při a obyvatelstvu navrácen mír a poklid.

Král Vladislav přebývaje na Horách Kutnách v pátek před sv. Jiřím (17. dubna) rozhodl při, která byla v Čáslavi mezi dědiníky [283]) a jinými měšťany, kteříž domy zákupné tu měli, povstala. Předmět té různice byly poplatky, kteréž na vojny neb na berně i také na jiná svolení zemská vedle země a jiných měst měly dávány býti. Výpověď mezi nimi učiněna byla tato: „těm, kdož dvory a dědiny tu v Čáslavi i také domy mají, rozkazujem, když by vojna nebo berně neb jiná zemská pomoc na ně položena byla, vedle země a vedle jiných měst našich, aby každý s zákupnov, jakž dražšie neb lacinějšie zákupy má, platil a dával na vojny, berně — a jiné zemské pomoci;

[281]) Listina perg. arch. Čáslav. A 19, též kn. „Privilegia“ fol. 18.

[282]) Listina orig. archivu Třebon. (Arch. č. IV, 470.)

[283]) Dědiníci (držitelé dvorův a polí?) tito rozdílní jsou od jiných dědiníkův či svobodníkův (Freisassen), jichž práva se až do r. 1848 zachovala.

avšak vedle zákupuov, ktož má větší zákup, aby viece dal a ktož menší méně dal. A jestli že by kto malý zákup tu v městě měl a velký obchod vedl a z něho znamenitý užitek měl, na takového také taková pomoc bude moci býti vložena, jakž by se obci zdálo.

Dále aby ruoznice mezi stranami minuly.[284])

Po ukončení války záhubné následky rozdvojení náboženského v zemi nepřestaly, nýbrž zrovna v prvních letech po míru Olomouckém jevily se novými hřmotnými výbuchy.

R. 1483 zdvihly se obce Pražské, i počav král sbírati vojsko, až do 8000 lidí branných, kázal mu osaditi Kutnou Horu, aby obec tamější nenásledovala příkladu Pražského, ale již bylo pozdě; Horníci zavřeli město své před vojáky a postavili proti rozkazům i hrozbám takovou sílu, že tito netroufajíce sobě hnáti útokem na hradby městské ustoupili nazpět do Čáslavě. Tam přišed i král, když Kutnohorští podvolovali se pustiti jej sice k sobě, ale s nevalným počtem dvořanův, svolal celý národ do Čáslavě na sněm ke dni 23. října.

Stavové, uvažujíce důležitost doby, sjeli se tenkráte dosti valně. Král vedl žalobu na Pražany, žádaje na knížatech, na pánich, zemanech i městech rady a pomoci. Na pokoření jejich mocí válečnou nebylo lze ani pomysliti, když větší polovice sněmu byla v srdci jim příchylna. Oni sami nebyli přítomni, ale knížata Jindřich a Hynek z Minsterberka, ku kterýmž byli mezi tím vzali své útočiště, přimlouvali se, aby jim dáno bylo veřejné slyšení. Když po mnohém zdráhání konečně svolil k tomu král, kníže Hynek, jenž již v jeho radě požíval jakés přednosti, učinil se jako prostředníkem mezi ním a Pražany. Vedl k tomu, aby tito přijedouce do města Kolína nad Labem jmenovali 18 rad královských, na jichžto výpovědi by o vše mocně přestati chtěli. Ale sešlo s prostředku toho zase, a vydány od celého sněmu Čáslavského články a výminky nám již neznámé, kterak by příhoda pražská napraviti se měla.[285]) Král po ukončení sněmu položil stavům opět sněm zemský do Hor Kuten listem daným v Čáslavi 10. listopadu.[286]) Po delším vyjednávání dal se král s Pražany smířiti (1484) a r. 1485 stalo se též konečné srovnání mezi stranami náboženskými. Král zdržuje se při počátku r. 1484 na Horách Kutných dal obci milosti trojím listem. Prvním.

---

[284]) Listina orig. arch. Čásl. A 22.
[285]) Palackého dějiny V, 1. 231
[286]) Archiv č. V, 413.

daným v pátek v den sv. Řehoře (12. března) slevil jí platu, který platívala předešle podkomořímu; jakož platívali podkomořímu od sazení konšelův i lotovního každý rok bez dvou padesáte kop, odpustil 12. ss.[287]) Druhým listem v pondělí před sv. Kedrutou (15. března) dodal k předešlé výsadě, aby těch 12. ss. od obnovení úřadu konšelského toliko do smrti neb složení úřadu tehdejšího podkomořího Samuele z Hrádku a z Valečova dávali, potom ale nic více. než jen 36 ss. gr. platili.[288]) Konečně v pátek před sv. Benediktem (19. března) udělil městu trh výroční na den sv. Floriana „tak aby oni každý rok ten den se 14 dni pořád zběhlými ten jarmark měli a drželi a jeho požívali se všemi milostmi, právy, a obdařeními — — tím vším právem jakož jiná města v král. Českém jarmarkuov svých požívají z práva neb obyčeje."[289])

Čáslavští počali r. 1485 právní při s některými výprosníky odúmrtí v Druhanicích, kdež již dříve špitálu jich patřilo dědictví jisté. Po smrti Marty z Chmelné, manželky někdy Václavovy z Sekyřic, věno její 1000 ss. gr. č. spadlo r. 1485 na krále, kterýž je dal Janovi z Šellenberka nejv. kancléři a Zdenkovi (Malovci) z Chýnova. Odpor proti tomu kladli Václav Baroch z Dobré a na Krchlebích a jménem města Čáslavě Mikuláš Nyklásek (z Žitenic) a Benedikt Antitus (?) písař městský. R. 1486 oba výprosníci všecko své právo pustili obci ve prospěch jich špitálu.[290])

V tytéž časy obec několik nových dědin nabyla. Obec držela od časův krále Jiřího zápisně Žitěnice s příslušenstvím. Beneš z Veitmile, purkrabě na Karlšteině a mincmistr Kutnohorský, učinil smlouvu mezi Řehořem opatem a konventem Sedlickým, co majitelem a obcí, tak že tato přidavši 200 ss. gr. míš. konventu obdržela zápis. že toho žádnému jinému nemají zastavovati ani komu jinému výplaty přiti a dopustiti, leč by to opat k svému vlastnímu držení chtěl vyplatiti.

Král tu smlouvu r. 1490 v pátek po sv. Vítu (18. června) potvrdil a zároveň přidal obci milost, aby v Žakách (vsi k Žitenicům příslušející) krčmu vysaditi mohli.[291]) V tytéž časy koupila

---

[287]) List. orig. arch. Čásl. A 23. (Privilegia fol. 22).

[288]) Tamtéž A 24. (Privil. fol. 23.)

[289]) Tamtéž A 25. (Priv. fol. 24.)

[290]) Dsky dvorské: quatern. proclam. de a. 1480 tom. XVII, 305 protocollum tom. VI. p. 76.

[291]) List orig. arch Čásl. A 26. Téhož roku 1490 30. září obnovil list císaře Karla na cla (Tamtéž A 28.)

obec Močovice ves s krčmou svobodnou s platem [292]), l. 1492 v úterý po sv. Jakubu koupila dvůr v Lochách (šosovní) se vší zvolí s vrbinami, lukami, potočinou, za 80 ss. gr. č. od nějakého Václava (?) [293]) a r. 1493 o sv. Jiří od Matěje Veidhofského dvůr poplužní Veidhof s 6 lány dědiny, s potokem, vrbinami, lukami, pastvinami, za 311 ss. gr. č. [294]) Obec pak kusy těch dědin v letech 1498—1499 rozprodávala.

Když král Vladislav na korunování království Uherského z Čech vyjel (23. června 1490), stalo se jest zřízení mezi městy, kdo kde táhnouti a postaviti se má. Na pravé straně táhli první Staroměstští z Prahy, poslední byli Táborští a Písečtí. Na levé straně první byli Hradečtí, Čáslavští desátí a poslední byli Vodňanští, Mostští a Sušičtí. [295]) Šest let potom vypukla bouře havířův Kutnohorských. Ti 13. července v neděli připravivše se v odění, vešli na vrch Špimberk u Kaňku. Obec Kutnohorská k utišení té bouře obeslala Kolínské, Čáslavské a hejtmana královského z Poděbrad. Byvše havíři nějaký čas obleženi, vzdali se v naději, že dle práva bude učiněno jejím stížnostem, potom všichni odpraveni jsou 5. srpna pravým násilím.

Ku konci téhož století věnovala obec pozornost vnitřním záležitostem. Ve čtvrtek před sv. Martinem vydal úřad nařízení o navštěvování rady městské. Potom počali r. 1494 stavbu věže kostelní až do r. 1502, o čemž všem na svém místě obšírněji jednáno bude.

Roku 1502 na den sv. Tomáše (21. prosince) úřad městský uzavřel opravu valův, příkopů a plotův městských a vydal o konání této práce toto nařízení:

„Item najprvé z domuov vedle vyhledánie panského dadí někdo jednoho dělníka, někdo dva a někdo více, jakž na kom uzří; z chudších, pak tak v městě, jako na předměstie, po puol.“

„Item všickni, kto dědiny mají, dadie s lánu na den po dvú dělnících a k tomu budú beze všeho odporu forovati les k srubóm a k plotóm na valy a vápno, a to dotud, pokudž to bude potřeba kázati k opravě nadepsané.“

„Item dědiníci majíce koně, kdyby forovali za ty, ježto koní nemají, bude dáno jim od fuory lesu jakéhožkoli po 6 gr. a od fuory

---

[292]) Dsky zemské: Kvat. communit. CCL. B 17, v přiznání r. 1543 praví obec, že to „vayš nad 50 let drží.“

[293]) Novellae x.

[294]) Tamtéž.

[295]) Hammérschmid hist. Loun. (Ms. bibl. Prag. I. A 5.)

vápna 12 gr. a ti dědinníci, kteří koní nemají na fuory lesu dadí s čtvrtí 1 gr. míš. a na fuory vápna s čtvrtí 1 gr.

„Item toto naše společné a dobrovolné svolenie má a mieti bude moc dotud, pokudž ta potřeba bude kázati opravy výšpsané a nic dále, však beze všeho porušenie majestatu J. M. krále pána našeho najmilostivějšího, jimž jest ráčil o opravě města našeho rozsudek učiniti mezi obcí a dědinníky, potom pak po opravě častopsané oč bychom se z jednostajné vuole svolili, to by mělo túž moc, jako i toto bez všeliké překážky svolenie tohoto a zápisu.[296])

Naproti choutkám šlechty, obmezovati města ve svých právech, uzavřela ona někdy po r. 1500 „jednostejné, pravé, věrné, upřímné a křesťanské spolu spojení" v politickou jednotu. Spis o tom v archivu městském Kutnohorském zachovaný, klade měst 32 v jistém pořádku, z něhož poznáváme, že Čáslav zaujímala tehdá čtrnácté místo, patřilať tedy k znamenitějším městům královským.

Bylať pak to města: Pražské staré i nové, Hory Kutny, Hradec Králové, Žatec, Plzeň, Budějovice, Louny, Klatovy, Chrudím, Tábor, Čáslav, Nymburk, Stříbro, Domažlice, Sušice, Mýto Vysoké, Most, Kadaň, Ústí na Labi, Jaroměř, Dvůr, Písek, Vodňany, Brod Český, Kolín Nový, Mělník, Slané, Beroun a Polička. K prvnímu a původnímu zápisu měst, „aby svá práva starodávní, svobody a obyčeje stále drželi" rada Kutnohorská a Čáslavská nepřistoupily, brzo však obec Čáslavská přinutila konšely své k zapsání s jinými městy. Totéž se stalo snad i na Horách.

Obec Čáslavská v těchto letech čím dále tím více rozšiřovala objem dědin svých. Leta 1512 v den sv. Severy učinila s Johankou z Radonic na Krchlebích, poručnicí statku někdy Jana Barocha

---

[296]) Manuale z r. 1496 L 12. K poznání povinnosti vojenské obce naší za tehdejších časův bude toto místo: Rada majíc r. 1505 vedle jiných stavův a měst vyslati na vojnu na Šliky Václava Chojku, Prok. Sochora a Urb. Byteského smlouvu učinili s nimi, „že na 4 neděle počnouce od vyjití na tu vojnu na týden mají jim platiti po 20 gr. č. a hned jim zavdati každému z nich na 4 neděle. (Manuale P 5.) Z jedné listiny r. 1566 dané dovídáme se, že byla obec ve válce povinna šest koní k tažení střelby se vším nádobím, což k tomu náleží, na hrad Pražský posílati. (Ze sbírky Včely Čáslavské.) Na hejtmana všeho lidu stavu městského připlácela Čáslav 5 kop (Hradec 15, Kolín 5, Chrudím 6, Polička 1 ss.) Viz Pam. VII, 314. Na zdi městské vedly úzké uličky, jak posud se nacházejí, a schody. R. 1587 dovolila obec Šimonovi Larvovi u Horské brány, aby do uličky u domu jeho stavení domu svého povydati mohl, i uvolil se, že k schodům, kterými se na zdi městské chodí, dvéře z domu svého dá udělati. (Kn. trh. 1579, R 9.)

z Dobré, sněmu o jisté dědiny, aby vodu do města svobodně vésti mohli. [297])

Koupivši obec ok. r. 1515 od Jana Hanykéře ze Semína ves Lomec za 550 kop gr. č. [298]), obdržela téhož roku v sobotu po sv. Ondřeji (1. prosince) od krále Vladislava dva listy na dědictví. Jedním povolil důchod do 100 ss. koupiti, „aby město mohlo se lépe stavěti a opatrovati,“ [299]) druhým potvrdil koupi vsi Lomec a směnu s Johankou z Radonic učiněnou. [300]) Posléze vkladem roku 1520 v pátek v ochtáb boží koupili od Bohuslava a Arnošta z Leskovce tvrz Kunemily s dvorem a vsí, Dlužín Hořejní ves celou, a v Dlužíně Dolejším a v Chrtnici dvory kmetcí s platem za 950 ss. gr. č. [301]) Dle takového hojného skupování dá se i slušně na hojné důchody obecní uzavírati. Bohatství obce použili i velcí páni k půjčování peněz. [302])

Naproti přechmatům šlechty tehdejší stáli Čáslavané věrně na straně měst. Když dne 19. května 1513 stav městský shromážděn byl zástupci svými na radnici staroměstské v Praze, zvolen jest ze středu jejich výbor stálý, záležející ze 13 Pražanů a z 15 poslův měst jiných, kterýmž dána moc, aby vše k obraně měst řídili, tak jako by města sama přítomna byla. Z Čáslavi tam byl Martin

---

[297]) Dsky zemské: kvat. pam. červ. 1543—1544 XLIII, G 4. Johanka postoupila obci louku pod rybníkem špitálským, tak při ní dědinu ornou nad touž loukou až po cestu, která běží k Krchlebuom přes rybník Měděnici, za to od obce přijala louku pod Lochy pod kostelíčkem zvanou Vojnovskou s jedním břehem a půl toku s lovením ryb, než držitel břehu druhého bude moci též ryb loviti. Za dědinu ornou postoupila obec dědinu Tomkovskou při mezích Krchlebských. Také vyměněno, že z druhé strany na břehu k Krchlebům u nového rybníka Čáslavského ležícího pod rybníkem špitálským žádný jiný práva žádného nemá míti, než toliko držitelé Krchleb, však pásti a napájeti mohou na tom dílu obě strany; nad to dopustila obec sirotkům, že stavek pod mlýnem Krchlebským k užitku svému udělati mají, však bez škody mlýnu Močovskému.

[298]) Dsky z.: kvat. trh. běžný červ. 1542—1543, IV G 8, Vilém syn Janův vložil to r. 1543 opět v dsky, původní vklad byl 1516 v úterý po sv. Matěji. Lomec velký a malý jsou vsi na býv. panství Janovickém.

[299]) Tamtéž: kvat. trh. III, H 28.

[300]) Tamtéž: kvat. trh. červ. nejp. 1542—1544 II, E 12. Datum obou listův je v Komárně.

[301]) Tamtéž: kvat. trh. tom. V, F 19. Kunemily a Dlužín obojí patří k Světelsku.

[302]) Zdeněk Lev z Rožmitála napsal r. 1513 v úterý před sv. Vítem obci Čáslavské dlužní list na 400 kop č. (Arch. gub. 563 CII.)

Slezák a týž zvolen také do výboru.[303]) Naproti choutkám šlechty, sužovati lid poddaný, města ráda se ho ujímala. Tak se stalo, že l. 1517, když Zdeněk Lev z Rožmitála lidi na panství královském Kolínském sobě zapsaném uvesti chtěl v porobu, oni raději prý rozešli se se na Čáslav a do Kutné Hory, než-li by se tomu podrobili.[304]) Neníť pochyby, že je města ta laskavě přijala.

Na sněmu českém o středopostí (31. března) r. 1519 bylo ustanoveno, že tu středu po velikonoci měli po všech krajích držeti se sjezdové, na nich pak hejtmané krajští dosavadní všichni propuštěni a noví zvoleni byli. Zápis takový sjezdu kraje Čáslavského dne 28. dubna zachoval se (v archivu Kutnohorském), z něhož nabyti lze poněkud světla o zřízení krajův a působnosti tehdejších sjezdův krajských vůbec. 1) Za hejtmany krajské zvoleni Jan Trčka z Lípy a na Polné a Diviš Žehušický z Nestajova a na Žlebích. 2) Jim k radě přidáno 7 osob, 1 z panského, 5 z rytířského a 1 z městského stavu. 3. „Z téhož kraje mají se vysílati dvě osoby na sněmy a k počtům i k jiným potřebám kraje, a těm se na stravu dávati má z summy sebrané od pánův hejtmanův.“ 4) „Tento rok voleni jsou pan Václav Haugvic (z Biskupic) a pan Sigmund Vyšehněvský (ze Solče), aby od kraje na sněmy jezdili.“ 5) „Páni hejtmané kdybykoli potřebu kraje uznali a sjezd položili, máme se všickni sjeti.“ 6) „Jestli že by osoba která s osobou očkoli měla činiti aneb že by jeden druhého z čeho viniti chtěl, to má vznésti na hejtmany toho kraje; a hejtmané mají té osobě oznámiti, čtyři neděle před rokem složeným, z čeho jej viniti chce; a mají takové pře všecky slyšeti s osobami těmi, kteří jsou přidáni. Pakli-by k tomu slyšení koho více potřebovali a jej obeslali, též má přijeti a pomoci toho jednati. A k tomu artikuli všickni tři stavové se svolili.“ 7) „Dvakrát do roka páni hejtmané s těmi osobami svrchupsanými mají v městě Čáslavi se sjeti a tu všechny pře přeslyšeti. A to jeden sjezd má býti ten pondělí před sv. Duchem a druhý sjezd ten pondělí před hromnicemi.“ 8) „Co se obsílání k tomu slyšení dotýče, z obecních peněz, kteří při pánich hejtmaních jsou, má na posly dáváno býti.“ 10) „O to mluviti (potřebí), aby sněmův nepokládali v soud (t. j. ve dni soudní). 11) a také aby se odpovědníkům na zimu glejtové (t. j. bezpečný průvod) nedávali“. 12) „Toto též mezi sebou jsme svolili, aby každý ve vsech a v krčmách svých tak opatřil, aby žádných povalečův

[303]) Palackého dějiny V. 2, 218.
[304]) Tamže 329.

nikdež přechováváno a trpíno nebylo. A byl-li by jaký pokřik, aby každý osobně honil s lidmi svými a lidé naši aby tak hotovi byli, když orají a na polích jsou, aby každý s sebou na poli měl oštíp, sekyrku aneb jakouž může míti zbraň, a při pokřiku hned vseda na koně aby honil.“ 13) „Též svoleno, že 8 koní v kraji chovati se má a ty mají páni hejtmané spravovati, aby kraji k potřebě a k užitku byli. A z té berně, která se dává, s kopy gr. po dvou groších bílých na ty koně platiti se má.“ Obrázek to autonomie krajské onoho věku, z něhož dovídáme se také o prvním takořka zárodku pozdější strojné representace krajské i zemské.[305])

Že pak ustanovení na sjezdu tomto pro bezpečnost kraje učiněna vyplývala z podstatných příčin, viděti na události, již pamět nám zachoval Mikuláš Dačický z Heslova. M. 1521 na den sv. Marka (25. dubna) u města Čáslavě na obci sešlo se uhlířův horních do 6000 i jeli mezi ně horníci z Hor Kuten, ale ti uhlíři nadavše jim zrádcův zbíti je chtěli; zavázavše je, aby se jim nazejtří postavili, potom je z toho propustili. Odtud táhli na pana Dobrovitského a na svobodníky.[306])

Rodiny erbovní v Čáslavi,[307]) kterých vzrůst a květ připadá na dobu Jagajlovcův v Čechách, byly tyto:

Hamerníkové z Božejova, rodina, kteréž původ již v čtrnáctém století stopovati můžeme (viz hl. VI. od. l.). Erb jejich, totiž dvě motyky havířské křížem přeložené, ukazuje zřejmě k živnosti rodiny té, totiž k havířství a hamrnictví, kteréž v století tom mimo Horu Kutnou znamenitě a valně v Čáslavsku se provozovalo na panství Polenském, Ronovském a Ledeckém.

Slavný člen rodu toho byl Václav Hamerník z Božejova, který seděl na domě a dvoře řečeném „Dětinný“ v Čáslavi. Poprvé se jmenuje r. 1462 mezi přísežnými.[308]) Před tím byl měd zrnil a prodával do mince královské na Horách „a z toho užitek nemalý mu pocházel“, že však on k vůli královské Jiřímu z Poděbrad tu svou výsadu vrátil, král na oplatu l. 1463 dům jeho v městě a dvůr Dětinný na předměstí s 7 lány dědin ode všech losunkův, šosův, berní i jiných poplatkův osvobodil.[309]) Nemále výsady obdržel

[305]) Tamže 356—358.

[306]) Paměti Dačického list. 48.

[307]) Porovnej Památky arch. V, 353 x.

[308]) Desky dv. XVI, 268.

[309]) Orig. arch. Čásl. A 17, list dán v Praze 1463 v pátek po sv. Prokopu (8. července). Poplatky Hamerníkovy ročně obnášely asi 20 kop, které napotom od platu komorního města scházely. Tímto se stal dvůr Dětinný svobodným.

od téhož krále l. 1468, totiž potvrzení, že mu obec šos k městu platili odpustila (než vojny, pomůcky a desátky kněžské podle města s domu by s městem trpěl.) [310] Král Vladislav jemu nejen 1472 výsady od krále a města dané potvrdil ale i r. 1477 jej od služby vojenské s domu a dvoru na věčné časy osvobodil, však bez újmy poplatků města Čáslavě na vojny. [311] Veliké zboží své i s výsadami a majestaty k němu se vztahujícími postoupil listem daným l. 1478 v pátek před sv. Lucií Mikulášovi Rezkovi z Veselé a manželce jeho Kertrudě v Čáslavi. [312] Za to však obdržel r. 1491 od Václava Pasovského z Močovic ze 100 ss. č. zápis nápadní na dvůr popl. v Močovicích s $3^1/_2$ lány dědin, več se i brzo po tom uvázal. [313] Ten, jakož i ještě nějaký jiný dvůr svobodný, prodal hned potom Ambrožovi, mincíři z Hor Kuten, než však to ve dsky klásti mohl, zemřel a nadřečení dvorové r. 1492 v Čáslavi co královské odúmrtí provoláni. K odporu se měli Kateřina z Močovic, vdova po Václavovi, též Kašpar Hutman a Ambrož mincíř. Tento poslední spravedlnost svou l. 1498 u soudu dvorském na vrch práva dovedl.

Jan Hamerník z Božejova měl jakési pole před časy ke dvoru Žitenickému kláštera Sedlického v držení zápisném, což mu král Jiří 1471 10. ledna potvrdil. [314] Václav Hamerník osadil se na Starém městě v čtvrti Mikulášské, drže tu ještě na začátku 16. století dům jakož i jiná zboží a platy pozemské a odkázav na smrtelné posteli kostelu sv. Mikulášskému některé platy v Újezdci. [315] Dalších zpráv o rodině té nemohli jsme vyhledati.

Z Chotiboře. Nemůžeme určiti, máme-li před sebou rodinu erbovní aneb snad takovou, která z Chotěboře se přistěhovavši tímto jmenem přezvána byla. O měšťanech téhož jmena jsme již mluvili. Král Vladislav udělil r. 1490 v pátek po sv. Vítu Benešovi z Chotěboře, měštěnínu Čáslavskému, milost, aby na gruntech svých v Druhanicích krčmu vystavěti mohl. [316] R. 1500 Prokop

[310] Tamtéž A 16. Dáno v Praze 1468 v sobotu před nedělí „Invocavit."

[311] Tamtéž A 20 a A 21. Listy dány na Horách Kutnách 1472 v neděli po obrácení sv. Pavla a 1477 v pondělí na hod narození Panny Marie.

[312] Arch. Čáslavský. Svědkové trhu toho byli Pavel Skalský z Jenšteina, Samuel z Hrádku a z Valečova, Leva z Mošťova a Matyáš z Růdnice, písař desk zemských

[313] Dsky dv. XXI, 300.

[314] Historie kláštera Sedleckého od Devoty pag. 157.

[315] Dsky z. III, E 1.

[316] Archiv Čásl. A 27 (orig.)

odtudž koupil dům Machkovský od Martina Muláčka za 70 kop. [317]) Martin Chotěbořský l. 1547, 1563 a 1564 byl mezi staršími obecními a umřel r. 1572.

Rezkové z Veselé měli v erbu pazour ptačí, střelou k pravé straně protknutý. Pocházeli z Hor Kuten a první známý člen rodiny této Mikuláš z Veselé a z Hory Kutny koupil r. 1477 od Jana Plzáka z Nebřežin tvrz Nebovidy. Toto dědictví sfrýmarčil r. 1478 s Václavem Hamerníkem za dům a dvůr Dětinný v Čáslavi [318]) a od té doby se tuto usadil, r. 1483 odprodal rybník jeden obci Čáslavské. [319]) Zemřel asi ok. 1490 prodav dvůr Dětinný s 7 lány dědiny Martinovi Bojanovi měštěnínu v Čáslavi a pozůstaviv si toliko dům v městě. S manželkou svou Gertrudou zplodil dvě dcery Magdalenu a Reginu. Prvnější r. 1496 právo své k domu Jiříkovi Rezkovi otčimovi svému a Gertrudě mateři své. [320])

Jiřík („Rezků syn") dvůr svůj Valkovský po otci před Brodskou branou s 6 lány dědiny, s chmelnicí a chalupou prodal r. 1524 Šimonovi jinak Šichovi bratru svému strýčenému za 630 kop gr. č. a dům svobodný Rezkovský (v Brodské ulici nyní č. 135) r. 1525 Martinovi Křivoláčkovi za 185 kop č. [321]) Týž jmenuje se roku 1525 „Jiřík Valek jinak Rezek," v kterémž roce odprodal jisté dědiny u Drobovic. [322]) Václavovi synu Jiříkovu r. 1533 Mikuláš Humpolecký z Rybenska doplatil 110 kop gr. summy tržní. Vzácná a bohatá někdy rodina Rezků byla tehdáž již tak na úpadku, že Václav Rezek neměl více ani své pečeti erbovní; pročež k listu na vyplacení summy té přivěsil na místo jeho p. Jan Chotouchovský z Nebovid a v Čáslavi pečeť svou. [323]) Rezkové nepřipomínají se od tohoto času více ani v titulářích ani ve dskách ani kde jinde a jak se zdá nedlouho potom v chudobě zanikli.

Onšovští z Onšova, rodina vládycká zovoucí se dle prvotního sídla svého Onšova [324]), nosili v erbu: mlýnské kolo paleční barvy bílé v poli modrém a nad helmem otevřeným co klenot též

[317]) Manuale G 2.

[318]) Pam. arch. V, 356.

[319]) Arch. Čásl. rybník ten slove až podnes Rezkovský neb Rezkovec.

[320]) Kniha trhová 1522. E 2, list dán 1496 ve středu před sv. Maří Majdalenou.

[321]) Tamtéž C 15 a E 2.

[322]) Archiv Čásl. C 3 (orig.)

[323]) Arch Čásl.

[324]) Bezpochyby vsi Onšova na rozhraní Čáslavska a Táborska. Vládykové z Onšova vyskytují se nám již v 13. století, zdali ale jsou předkové našich Onšovských, nechci jistiti.

kolo, z něhož vyniká tré bílých per pštrosových. Pro chudost pramenův nemůžeme určiti, od kterých časův rodina ta v Čáslavi bydlela. Jan z Onšova přivěsil pečeť svou k listu stížnému dne 2. září 1415 sboru kostnickému zaslanému. [325]) Vilém z O. byl 1453 rukojmím v jistém dlužním úpisu. [326]) Ku konci století toho seděl na dvoře šosovním v Čáslavi panoš Jan z O, jenž zhusta přichází v soukromných listech zdejších osob vládyckých i městských co svědek, rukojmě a t. p. a to k r. 1483, 1494 a 1496. Zmiňuje se v listinách ještě r. 1505. Anna Onšovská z Svojkova (snad vdova předešlého) žádala 1522 rady městské, aby jí dopustili kuchyni ven vypustiti a vydati přes zeď. [327]) V tytéž časy zemřela Žofka z Onšova zanechavši značného jmění, kteréž připadlo rozličným příbuzným v městě a mimo ně bydlícím. Dvůr Onšovský u rybníka na předměstí Brodském s 2 lány držela již obec a prodala jej 1527 Kašparovi soukeníkovi za 300 kop gr. č. [328]) Připomínají se sice členové rodiny té, avšak nebydleli v Čáslavi a byli nejspíše potomci poboční linie. [329])

VI. z Kremže, rytířská rodina, která se vyskytuje velmi zhusta v kraji Bechyňském, zejmena pak v službě pánův z Rosenberka. L. 1456 byli Přibík a Jiřík bratří z Kremže hrad manský Hus prodali Oldřichovi z Rosenberka. [330]) Z relace téhož času k úřadu desk dvorských poslané dovídáme se, že měli ještě dva bratry Jana a Smila. Jiří z Křemže a z Husi žil na počátku 16. století v městě Čáslavi v domě svém, kterýž koupil r. 1502 od Havla ševce za 6 kop a 10 gr. č. [331]) avšak o jeho pozdějších osudech pro mezery v knihách městských ničeho známo není.

Kropáčové z Žitenic byli stejného původu s Koudely, avšak zvláštní od nich odloučená větev Václava z Žitenic (1454) a Jetřicha Žitenického (před r. 1476) můžeme také k této větvi přičítati. Václav Kropáč byl 1496—1503 každoročně přísežným, což o neobyčejném nadání tohoto člověka svědčí. Leta 1504 v úterý před sv. Vavřincem provdal Lidmilu dceru svou Janovi synu Pavla

[325]) Arch. česk. III, 188.

[326]) Tamtéž III, 552.

[327]) Kn. trh. 1522 A 15.

[328]) Tamtéž F 2

[329]) 1534 seděl Václav z O. na Běstvině. Jan prodal 1569 Věž a Veselsko Barboře Thurnové z Holiče, a Nedražice 1588 Bart. ze Snopoušova. V tituláři z r. 1589 čteme Jana z O., který jest poslední nám známý potomek mužský rodu toho (viz Pam. V, 355, č. 5).

[330]) Dsky dv. XXII, 119. (Arch. č. III, 563.)

[331]) Manuale L 11.

z Humpolce [332]) a zemřel nejspíše téhož roku poněvadž se o něm ani v listinách ani v seznamů konšelův zmínka nečiní. Jiná dcera Václavova byla Kateřina Úterská. [333]) Zdeněk Kropáč (snad syn Václavův) byl 1523—1524 a 1526—1527 mezi přísežnými. [334]) 1524 na místě Markety sirotka n. Václava Úterského s Kateřinou její matkou (svou sestrou?) prodal ohniště. [335]) Zdeněk se nejmenuje potom, Kateřina žila ještě 1535. Jan Kropáč koupil 1542 od Jana Humpoleckého zahradu na Horském předměstí za 13 kop. [336]) Dorota Kropáčka z Žitěnic vdova po Petrovi krejčím (r. 1552) [337]) zdá se, že byla i poslední potomek větve této po přeslici.

Nykláskové (Mikulášové) z Žitenic byli též stejného kmene s předešlými. Mikuláš N. prodal r. 1497 dvořiště své před Hradeckou branou Viktorínovi a 1499 dům mateře své nad branou za kostelem Matějovi krejčímu. [338]) Zdá se však, že se potom vystěhoval z města, neb se o něm více zmínky neděje. Dvůr Nyklasovský byl proti Hradecké bráně. [339])

Jan N. na začátku 16. stol. byl v držení statku Chotouchova zápisného a koupiv je od kláštera Sázavského vymohl toho sobě při králi Ludvíkovi, že mu jej 1523 v dědictví spupné uvedl. [340]) Týž Jan zůstavil po sobě čtvero synův Václava, Jindřicha, Mikuláše a Petra, kteří se rozdělili 1520 o statek otcovský. Václav poháněl 1543 Adama z Řičan do soudu zemského ze slov hanlivých: „poněvadž otec jeho Václava havířem byl a tu v Hoře do dolu lezl, že on Václav mladým zemanem býti musí a ta pýcha, kterouž vede, že k jeho zemanství nesluší," a dále, „že on Václav jest lotr, že bere lidi po cestách a kdyby sobě nevážil, že by ho kázal vzíti, jako jiného lotra." [341]) Jindřich r. 1547 zabit jest v domě na koňském trhu v Hoře Kutné a pravili, že by ho zabil Václav, syn p. Pavla z Podivic. [342])

---

[332]) Tamtéž O 1.
[333]) Kn. trh. 1522, B 3.
[334]) Tamtéž B 17, D 4, F 1
[335]) Tamtéž D 11. Na místě tom dům č. 81.
[336]) Tamtéž N 1.
[337]) Tamtéž T 4. Měla dům u kostela č 183
[338]) Manuale C 6 a F 6.
[339]) Kn. trh. 1522, B 8.
[340]) Dsky zemské III, G 10.
[341]) Dsky z. menší I, G 8—9.
[342]) Dačický f. 42.

Václav N. držel ještě 1569 Chotouchov a Mikuláš s Petrem 1556 Bořetice, k čemuž přikoupili později i jiné statky. [343]) Syn Václavův Mikuláš zemřel r. 1590 ve vsi Ostrově, Petr zemřel 1593 ve dvoře svém v Dolanech a pohřben ve Kbele, kde též Nyklláskové svůj pohřeb měli. [344]) Zigmund, syn Petrův, pojal l. 1594 za manželku Annu Hašovnu z Újezda. [345]) Jindřich Nyklásek z Ž. přebýval v Třebovli, nedaleko Kouřima a umřel 1617 ve vsi Kostelové Lhotě na Brandýssku. [346]) Dalších zpráv o rodu tom se nedostává.

Kašpárkové z Nebovid byli rodina erbovní v Čáslavi usedlá, bezpochyby stejného původu s Chotouchovskými z Nebovid [347]), jichžto květ padá ku konci 16. stol. Tehdá Jiřík Kašpárek brán byl do městské rady a maje něco jmění kupoval šosovní grunty. Jmenují se ještě jiní Kašpárkové v okolí usedlí, kteříž však v městské záležitosti nezasáhali. Zdali k této rodině patřil také Václav z Nebovid, kterýž před r. 1527 držel dům v Brodské ulici (nyní č. 131), není jisto. [348])

Rodina Slavíkovcův ze Slavíkova, ačkoli nevynikla z jádra měšťanstva, přece tuto zasluhuje místa, poněvadž někteří z toho rodu v Čáslavi bydleli. [349]) Hynek Slavíkovec zemřel r. 1529 a pohřben v kostele Sedleckém. [350]) O Janovi se již mluvilo v dějinách kláštera Čáslavského.

Z rodiny vladyk Špetlův z Prudic zůstávali někteří v okolí Čáslavském, jeden i v městě. Jan Špetle z Prudic na Žlebích přivěsil pečeť svou r. 1496 k listině trhové, měšťanů Čáslavských se týkající. Jiřík Špetle jmenuje se ve vyznání přísežných 1504

---

[343]) Viz v Pam. arch. V. 354.

[344]) Dačický f. 166.

[345]) Tamtéž f. 168.

[346]) Tamtéž f. 212.

[347]) Chotouchovští byli vladycká rodina, z kteréž někteří drželi domy v městě aniž by zde bývali usedlí. Tak měl Jan Ch. z N. na Klucích dům na místě nynějšího děkanství, a syn jeho koupil 1547 dvořiště Vlčkovské (u cesty k Žakům) a dům svůj v rynku (nyní část č. 75) prodal Blažejovi Forýrovi za 225 kop (kn. trh. 1522 P 20, 1553 X 1). Byl též pánem na Vlačicích. O jiném Václavovi viz dějiny k r. 1618.

[348]) Vdova jeho Alžběta již 1526 po druhé byla provdaná za Ondřeje bakaláře, jenž získal ohniště onoho domu (č. 131) k vystavění pivovaru (kn. trh. 1522 E 13).

[349]) Ve znaku měli 2 kapry a nad helmem tolikéž.

[350]) Schaller Časl. Kreis. 78.

„urozeným pánem a spolusousedem Čáslavským“ [351]) a zůstával v městě ve svém domě.

Pro své styky s obcí Čáslavskou známa jest Johanka z Radonic, dcera Jana Bůvola z Radonic a manželka Jana Barocha z Dobré na Krchlebích († po r. 1496). Ta 1512 změnila s obcí louku pod rybníkem špitálským a dědinu ornou u cesty ke Krchlebům za louky ležící pod Lochy [352]) a před r. 1522 koupila v Čáslavi dům (č. 168) od Jana Franka kožišníka [353]), kdež se i často zdržovala. Kšaftem daným 1529 zdědila Krchleby Janovi Studeneckému z Pašiněvsi.

Hlava X.

VELKÝ OHEŇ R. 1522. — NÁSLEDKY JEHO PRO MĚSTO. — DĚJINY AŽ K R. 1547.

Sotva se bylo město, jak předešle ukázáno bylo, k jakémusi blahobytu povzneslo, již přihodila se katastrofa náhlá, která měšťany i obec v největší bídu uvrhla. Byl to požár, který l. 1522 v úterý po květné neděli (15. dubna) čili po sv. Tiburci v hodinu kompleturní celé město zachvátil.

Vyšel v chalupě měšťana Václava Fučila vedle dvoru a chalupy Jiřího Válka na předměstí Brodském; jak Hájek vypravuje, „žena nějaká prý na předměstí ryby vařila neb smažila a od toho že by se komín neb chalupa zapálila, kterúž mohúce uhasiti, zanedbali. A v tom se strhl vítr náhlý a ten oheň na město obrátil.“ [354]) Jakmile odtud jiní domové a stodoly se zapalovaly, oheň do města vskočil a vysoce a široce se po městě rychle rozmohl, a tak na mnohých místech silně a spěšně hořelo, že krom 4 domův u šatlavy a dvou za klášterem u zdi a krom šatlavy, pranýře a věže za klášterem, do níž sázeli vězně, všecko město z gruntu na staveních, tak obecních, jak zvláštních, tím ohněm násilným a nenadálým vyhořelo. Sklepové někteří a zdi padly, komnaty, piv-

[351]) Manuale O 8.

[352]) Dsky zemské XLIII, G 4.

[353]) Kn. trh. 1522, A 20.

[354]) Václav Hájek z Libočan k r. 1522, Lupáč, Paprocký O stavu městském. str. 200 Tamtéž uvádí se na tuto událost následující dystichon:

Concipiunt subitas neglecta incendia vires
Et dare securis plurima damna solent.

(Zanedbané požáry náhlou silou se znímají a lidem bezpečným velmi mnoho škod spůsobí.) Porovnej též privilegia str. 42.

nice, piva a statky měšťan shořely a lidí, což známo bylo, osmnácte tím ohněm zdusilo se, zařítilo a uhořelo, kteříž sobě chtěvše statku obhájiti ohněm mocností a prudkostí větru se rozmáhajícím zastřeni a života zbaveni jsou, tak starého a prostředního, jak mladého věku [355]); mnozí nemohše z města přes zdi se po provaze pouštěli, jiní skákali a jiní padali, a jiní někteří děti své jeden druhému přes zeď do klínu a do prostěradel metali.

Vyhořel tehdá kostel městský, varhany, okrasy kostelní i něco klenotův zkaženo, věže, když již ještě 24 hodin se vybilo, zvonové pak spadli, též klášter v prostředku v krově vyhořel, též děla a jiní nástrojové bojovní, radnice, knihy městské téměř všecky [356]), jimiž se spravovali v statcích, úmluvách a povinnostech městských.

Též i na hradbách stala se škoda, mosty i mostnice u Brodské brány a u Horské půl druhé strany vrat, u Hradecké přední vrata, ve fortně mostek i mostnice, a u brány pod fortnou dvoje vrata ohněm skažena, též lázně obě shořely, špitál, kostel se vším stavením a jiné věci obecné, úplně zachváceny, předměstí oboje na větším dílu shořelo a stodol na počtu 16. Bída, která tím nastala, rozmnožena tím, že těm, kteří na rynk neb předměstí sobě něco uchráněného vynesli, mnoho rozkradeno, jiným pak toliko to, v čemž byli, zůstalo. Jak očitý svědek vypravuje, byla tato nenabytná škoda měšťanům „k obtížení znamenitému i k tesknosti, že statky své ztratili i některé přátele milé, a tak jsúce v tom ve všem zarmúceni, měli jsme, patřivši na místo statkuov našich a živností, že nic nepoznostává a vyše i šíř jak za mnoho tisíc škody se stalo nám na našich statcích, kteréž my vypsati neumíme a pro ukrácení nevypisujeme a tak že víc patření očité na tom jistoty jmá, nežli nejširší vypsání." [357])

[355]) Mezi jinými sešel i s manželkou Martin soukeník, jehož dům byl na Kozinci (č. 25). (Kn. trh. 1522 A 2).

[356]) Dle znění místa tohoto aspoň něco ze starých kněh se zachovalo, pokud nám však známo, nalezá se jediná kniha v archivu městském a to často připomínaný liber manualis (4°), kniha v dřevěných deskách puklami okovaných. Obsahuje listy A 1 až P 15 a to zápisy rozličné (trhy, placení peněz, usnešení rady atd) od r. 1496—1506.

[357]) Kniha trhová od r. 1522—1553 na prvním listu obsahuje popsání ohně tohoto v jazyku latinském a českém, jímž jsme se ve vypsání ohně tohoto řídili. Verše, v kterých leta, hod a den ohně toho zachovány jsou, zní:

Czaslaviae pulchras combustae respice turres,
flagrabant Martis paschatis ante die.

Vysvětlení dysticha hořejšího obsahují verše:

Primus enim numerum, quem litera gestat apertum,
Alter itemque diem festaque versus habet.

Týž pak dále takto pokračuje: „A jakož nám smutným a ochuzeným byla jest tesklivost tak každému to očitě vidúcímu s přílišným podivením, kterak v tak času rychlém, mnohožravost ohně přeškodila: když by se bylo v noci přihodilo, zdá se nám, že by málo lidí ujíti mohlo. A krátce pravíce, že tak hrozné, žalostivé i vší teskností plné bylo jest to divadlo a tak zpravili ti, kdož jsú při ohních bývali, že jsú nikdy tak hrozného a velikého ohně nevídali. Všecka města, přátelé naši milí, nás jsú věrně a srdečně litovali, tak jako by se to jim vlastně stalo, a zvláště okolní nás jsú potřebami a spíží fedrovali a toho času, když jsme piv svých neměli, hostinská asi osmnáctera sme šenkovali."

Poněvadž město na staveních obecních velkou ztrátu utrpělo, můžeme se také domysliti, že opětné jich vystavení požadovalo dlouhého času a velkého nákladu. Radnice, špitál a hradby asi ihned pomocí cizí stavěny. O stavbě kostela máme několil zpráv. Již r. 1523 prý dle pokračovatele Beneše z Hořovic dobývali základův v kostele, což se však slovně rozuměti nesmí, jinak se ze starého gothického chrámu ničeho nezachovalo; hlavní stavba padá do roka 1537. V roce 1539 teprv síťové klenutí v kostele, kruchta i západní portál vystavěny byly, jak letopočet v závěrníku klenutí i na sloupu pod kruchtou (1538) svědčí. Cínová křtitelnice zhotovena byla již 1524. Měšťan větší část počala své příbytky znovu zřizovati, ač mnoho pustých gruntův po některá leta zůstávalo.

Téhož roku 13. července rada městská, jsouc pospolu v radnici se svolila, poněvadž „z dopuštění božího knihy městské shořely, což se v tyto nové zapisuje a zapisovati bude, aby to tak mocné a stálé bylo, jako v prvních knihách před shořením a na čem bychom dále ostali, aby to držáno bylo a za právo." Také ustanovila, jestliby poručníci na místě sirotkův ohniště prodali, aby tím jinak hýbáno nebylo. Konečně vydali nařízení, aby náměstí vždy prázdno zůstávalo „seznamenavše příhodné, nešťastné a příliš truchlivé co jest škodného na to město přišlo i jakým podpalem a schopností ohně škoda dála se jest na nižší pořadí města skrz domy a krámy v rynku postavené, protož pro budoucích nebezpečenství uvarování svolili jsme se dobrovolně a tímto zápisem svolujem na věčné i budoucí časy, aby nikdy pod nižádným vymyšleným zpuosobem tu žádných domuov, krámuov neb jiných stavení v prostřed rynku stavíno nebylo a to my máme i potomci naší držeti i mají beze všeho zjinačení i jako za právo věčně držeti." [358]) Ač je tu viděti,

[358]) Kniha trhová od r. 1522—1553 A 5. Nejen chlebné krámy, nýbrž i domy byly u prostřed rynku. Jeden takový dům koupil 1502 Jiřík písař městský. (Manuale L 14.) O krámech chlebných viz, co svrchu o rychtáři řečeno.

že městská rada se všemožně snažila, aby požáru novému se meze kladly, předce mezi měšťany byla taká neopatrnost, že r. 1532 v Čáslavi opět 16 domův shořelo.[359])

Na den narození P. Marie (8. září.) Opl z Fictum na Novém Šumburce podkomoří právě v městě obnovuje rady, poslal psaní radě Čáslavské, kdež jim oznamoval, že zítřejšího dne (v úterý) bude v Kouřími obnovovati radu, a poněvadž pro neštěstí nedávné Čáslav navštíviti nechce, aby k němu některé osoby se seznamem zapečetěným nové volené rady poslali. Když pak to se bylo stalo podkomoří po obovení rady Kouřímské prohledl seznam a vyvolil novou radu.[360])

Zvoleni jsou tehdá do konšel: Matěj soukeník, Jiřík Kašpar z Nebovíd, Matěj Slezák; Mikuláš Písecký, Řehoř soukeník, Jan Humpolecký, Jan Fixus, Matouš krejčí, Ondřej, Koník, Jan Pěkný, Jan Vnůcek, Martin kovář; do starších obecních ale Mikuláš sladovník, Zdeněk Kropáč z Žitenic, Pavel sladovník a Martin Holý soukeník.

A poněvadž obec takovou velkou a znamenitou záhubu ohněm vzala, z těžka by byla královské berně a platy platiti mohla. Pročež král Ludvík listem daným na hradě Pražském ve čtvrtek po sv. Františku (9. října) l. 1522, aby tím lépe a dostatečnějí stavěti a zase živností svých si hleděti mohli, Čáslavským tu milost učinil, že je ze všech a všelijakých berní a daní, kteréžby jakž kolivěk v království českém svoleny a uloženy byly, za 10 let pořád zběhlých vysvobodil a prázdny učinil, i také od všelijakého tažení a válečných pomocí je propustil, než po vyjití toho času aby opět své povinnosti vykonávali.[361]) Čtyry leta po neštěstí tomto umřel král Ludvík v bitvě Muhačské a na jeho místo zvolen Ferdinand arcikníže rakouský. O tom se zachovala zpráva, že přišed r. 1528 z Rakous do Čáslavě s dvořany svými zdejší chrám navštívil. Při prohlídce zastavil se nad palcátem nade hrobem visícím. „Čí jest?“ tázal se. „Žižkův,“ odpovědělo se mu. Krátké slůvko přivedlo krále v takové rozechvění, že zvolal: „Pfui, bestia mortua post centum annos terret vivos.“ I nezdržev se více v Čáslavi ani na chvíli, pryč ujížděl a o míli dále odtud teprv nočního odpočinku si dopřál.[362])

---

[359]) Dačický list 32.

[360]) Kniha trhová r. 1522 A 11.

[361]) Archiv Čáslavský A 29. (Orig. pergam. bez pečetě.)

[362]) Zachar. Theobald's Hussitenkrieg, vyd. 1750. str. 317; též Beckovský.

Ačkoliv se očekávati může, že město po takové násilné pohromě, jakou byl oheň r. 1522 mnoho na penězích ztratilo a velké náklady na opravení budov shořelých činiti musilo, přece se brzo zotavilo a k novému jmění si pomáhalo. Svědčí o tom trhy, které se dály v letech následujících.

R. 1532 19. prosince koupili od Michála z Vrbice ke svým zbožím v jižním Čáslavsku (která již od r. 1520 drželi) tvrz Horky s dvorem pop. dědinami, lukami, rybníky, krčmou a štěpnicí za 450 ss.[363]), l. 1537 v pondělí po sv. Kateřině učinili smlouvu s Janem Trčkou z Lípy a na Lipnici o ves Vrdy s dvory osedlými a pustými a rychtou s krčmou, kterou od něho koupili za 1161 $^1/_2$ ss.[364]) Po tom pak smlouvou leta 1539 ve středu v den sv. Jiří od Prokopa Lukaveckého z Lukavce koupili v Močovicích dvůr popl. řečený Antošovský za 30 kop gr. č.[365]) Do neurčitého času musíme klásti koupení Nové vsi, „ležící mezi vesnicemi Vlkančí a Leštinú s lidmi a krčmú,“ od Hynka Slavíkovce ze Slavíkova, kterýž vklad obci 1545 v pondělí po sv. Lucii strýcové jeho Jiřík, Zdeněk a Hynek br. ze Slavíkova obnovili.[366]) Král Ferdinand listy danými 1540 30. ledna a l. 1534 v neděli po božím na nebe vstoupení dal obci povolení za 200 ss. platu pozemského a svobodného koupiti[367]) avšak ihned povolení toho neužívali. Naproti tomu l. 1540 koupila obec Čáslavská svobodnou rychtu v Čáslavi i s jinými grunty od Petra Hájka z Bezměře, načež také král Ferdinand I. listem na hr. Praž. v pátek po obrácení sv. Pavla na víru r. 1540 daným trh ten schválil a dovolil, aby Čáslavští rychty a gruntů těch k rukám obce své užívati mohli.[368])

L. 1541 2. června nešťastnou náhodou dsky zemské v Praze shořely následkem velkého požáru, který strávil velkou část Malé strany, hrad Pražský i Hradčany. Sněm usnesl se o způsob založení desk a obnovení starých zápisů, pokud se našly hodnověrné přepisy, a kdyby jich nebylo, aby buď prodávající kupujícímu aneb kupující sám zboží svá opět ve dsky kladli.

---

[363]) Dsky zemské trh. II. K 9.

[364]) Tamtéž pam. XLIII D 9 a obnovený vklad toho r. 1543 v kvat. trh. IV G 15. Ves ta r. 1543 Trčkům zpět postoupena.

[365]) Tamtéž kvat. trh. VII D 8 (vklad r. 1545 21. máje).

[366]) Tamtéž H 9.

[367]) Tamtéž kvat. trh. IV H 9 a kvat. pam. XL. III D 29. V tomto posledním prvnější povolení u vědomost uvádí.

[368]) Pam. arch díl V., str. 357.

I obec Čáslavská vložila sobě nově dědictví svá od r. 1515 až 1520 koupená atd. avšak mnohé dědiny měli, kdež již osoby prodávající živy nebyly aneb důkazův listinných neměli. Proto dle nařízení sněmovního vyslali Řehoře Borovského z Borové z větší rady. mistra Brikcí ze Zlicka ze starších obecních, již vložili r. 1543 9. března ve dsky dvůr Druhanice s tím příslušenstvím, jak jim ho byl král Jiří r. 1468 dskami postoupil, vkladem t. r. 9. května učiněným Jan Vachů větší rady a týž Brikcí jmenem a na místě obce vložili ve dsky dědictví podle někdy nadání špitála téhož města vsi Korutice, Opatovice a Krupšiny celé; konečně t. r. 6. července Václav řezník z velké rady a Václav Hradecký ze starších obecních s listem mocným ke dskám vyslaní přiznali se, že obec ves Močovice s krčmou a platem „od mnoha let, vayš nad 50 let" pokojně drží. [369])

Roku 1545 ve středu po hodu povýšení kříže učinili smlouvu s Bernartem Žehušickým z Nestajova a na Rysmburku, purkhrabím kraje Hradeckého, o zboží Tupadelské, které i 3400 kopami českými získali [370]); avšak než toto dědictví jim ve dsky vloženo bylo, přišla známá katastrofa r. 1547 a celá smlouva v nivec uvedena. jak později lépe provedeme. O nabytí šosovních statkův, jako dědin, rolí, luk a j. podobných, pro nepatrnost věci mlčíme.

Správu statkův měli tehdá úředníci špitálští jakož i zvláštní „úředník nad poddanými," l. 1544 propuštěni z poddanosti Jan Krajček, úředník nad poddanými, i také úředníci špitálští proto. aby již déle nenesli zaneprázdnění v řemeslech svých. I ustanoven nade všemi statky pozemskými i s lidmi úředník jeden Jan Roudnický z Olivetu. jemuž na to jistá instrukce dána od pánův radních, vedle kteréžby se chovati byl povinen. [371]) Správa statkův byla dobrá. hospodářství vzorné, neb se tehdáž, ani penězi neplýtvali. žádný schodek nýbrž vždy jen přebytek vyskytuje.

Některých událostí z posledních let ještě se musíme dotknouti. Zajímavá jest výtržnost mezi dráby městskými povstalá. Stěžovali se konšelé na ně. že „jsou napomínali z služby více, nežli jsou za-

[369]) Tamtéž CCL B 17. C 22, D 6. R. 1545 ve středu po sv. Jiljí (2. září) Jan Vachů a Ledecký jsouce obcí vysláni juxtou vklad D 6 propustili z desk, ale téhož dne sobě zase tytéž dědiny ve dsky vložiti dali, čehož pohnutky neznáme a jen se domýšlíme, že se to stalo pro nějakou formální chybu. (Tamže J 10.)

[370]) Privilegia str. 387.

[371]) Novellae rubr. XI.

sloužili, a k tomu sobě přivedli Jana Jiskru,[372]) který jim od Čáslavských byl za hejtmana vydán, s koně ssadivše, že jim i na čtvrtý měsíc dáti musel po 1 kopě, a že jsou zabili desátníka a když v městě byli a ostříhání jim bylo poručeno na radnici. tuť jsou učinili svádu mezi knechty k velikému nebezpečenství téhož města. Pro takový neřád postaveni byli před komorní soud v Praze. kdež drábové se hájili, řkouce, že jim Čáslavští přiřkli, že jim tak jako jiní budou platiti, a poněvadž jiní i na čtvrtý měsíc dávali. i oni prý toho se přidrželi. A toho zabitého žádal ten. který sedí. aby pokoj měl a počal půtku; a třetí, co se té nesnáze dotýče, že jsou podle rychtáře tam šli, chtíce zastaviti vády knechtův, ale že jsou na ně házeli knechti kamením a tak prý oni musili před nimi z domu vyjíti. Po tom 1532 v sobotu po sv. Barboře (7. prosince) vynešen nález, poněvadž oni dráby sami k tomu se přiznali, že hejtmana sesadili, a že 3 měsícův nedosloužili a též v městě se neposlušně zachovali, aby oni všichni dráby slíbili svou čest a víru se postaviti na hradě Pražském před úřadem hejtmanským 10. března „kdež jim oznámeno bude. jak se dále chovati mají.“ Výsledek této věci není nám znám.[373])

Tehdá měla obec také spor s Janem Studeneckým z Pašiněvsi na Krchlebích. Ten byl udělal nový stav vysoký na potoku Krajnaru pod mlýnem krchlebským k břehu Močovskému, a to bez vědomí a vůle Čáslavských. Kterýmžto stavem vodu zdul a obrátil na grunty Čáslavských k Močovicům náležející. Proto jej Jana obec pohnala do soudu zemského 1542 k roku sv. Jeronýma pro ujímání a podýmání gruntův jich a kažení pastev.[374])

Konečně se poohledneme dospěvše r. 1547 pro dějiny naše veledůležitého po sousedech města, neb nám prameny topografické pro tuto dobu z desk zemských a odjinud hojněji plynou. K jihozápadu dotýkalo se zboží městského zboží Krchlebské, kteréž obsahovalo tvrz Krchleby s dvorem a vsí, vsi celé Šebestenice a Březí, vsi pusté Ohrádky, Znaneč a Rajžoky. pustý dvůr Žitenický a jeden dvůr kmetcí též pustý v Chořovách. Na tvrzi tamnější seděla Johanka z Radonic dobrá sousedka Čáslavských, do jichž města si někdy zajela a též tam dům koupila. Dědictvím se dostalo Janovi Studeneckému z Pašiněvsi a zůstalo potomkům jeho až do třicitileté války.[375]) S tímto zbožím sousedila ves Žaky. kdež se

[372]) Jan Jiskra měl 1536 dům v Brodské ulici (č. 47).

[373]) Reg. černá hejtmanská výpovědi 1528—1533 K. 16 (v museu).

[374]) Dsky zem. menš. reg. půh. červ. 1539—1542, I. lit. P.

[375]) DZ. CCL B 10, H 29.

několik dvorův nacházelo. Až do r. 1540 byly jměním kláštera matky boží v Sedlci, téhož roku s volí Jiříka opata postoupeny Řehoři Borovskému bydlícímu v Čáslavi, a ten je zase r. 1546 ve formě zápisu na 300 ss. vzdal Bernartovi Žehušickému z Nestajova, kterýž je připojil k Tupadlům. [376]) Mezi grunty Žackými a Tupadlickými ležely lány Žitenické a svobodné dědiny, jež kdysi patřívaly klášteru Sedleckému. Velkou část jich před r. 1541 skoupil Václav Hoštický z Hoštic, a sice od Jana Kašparka z Nebovid 4 kusy dědiny mezi Tupadly a potokem Žitěnickým, od Bernarta z Nestajova 2 rybníčky ležící pod Žitenicí, také držel lán dědiny ležící při dědině Tupadelské a polovici lánu dědiny Drobovské. Jiný kus dědin svobodných držel tehdá po předcích svých Jan Chotouchovský z Nebovid a sice „Žitenické dědiny ležící vedle dědin Žackých s jedné a Tupadlských s druhé strany.“ [377]) Časem připadly k panství Tupadelskému.

Zboží Tupadelské, totiž Tupadly tvrz s dvorem a ves, v Třeboníně dvůr kmetcí s podacím v Tchořovách a šafránicemi u Tupadel, patřilo Petrovi a Prokopovi bratřím z Lukavce, ti je prodali r. 1538 Bernartovi Žehušickému z Nestajova, tehdá ještě pánu na Hořicích, k tomu též náležel Bernartovi klášter pustý v Drobovicích a ves celá tudíž. [378]) Co se se zbožím tímto více dálo, něco níže uvidíme.

K východu od města rozkládalo se veliké panství Žlebské. Zboží to obsahující Žleby hrad s městečkem, městečko Příbram, ves Staré Žleby, ves Zehuby, v Markovicích 1 dvůr kmetcí, bylo sice královské, ale tehdá je zástavně držel po Žehušických z Nestajova Kuneš Bohdanecký z Hodkova. Zboží toto samo bylo malé, ale šetrný Kuneš je rozhojnil přikupováním sousedních statkův, zejmena přikoupil kdysi před r. 1540 vsi Potěhy, Bračice, Přibyslavice, Zbudovice a Kozohlody od Bernarta z Nestajova a na Tupadlích, a o vesnicích, kteréž měl na horách železných, ani se tu nechceme šířiti. [379]) Dvůr Skovický byl malým statečkem, kterýž původně patříval k hradu Žlebskému, nyní jej rozličné osoby měly v držení zápisném nejvíce měšťané Čáslavští, jak se ukáže níže v rodopisech. Vsi Bučice horní a dolní byly též zbožím zápisným a patřily pánům Trčkům z Lípy, kteří je drželi k velkým svým zbožím zápis-

[376]) DZ. IV, C 14 a LXXXV, C 1.
[377]) DZ. V, D 27, X Q 20, LXXXIII H 27, CCL J 9, L 7.
[378]) DZ. XCIV B 4, VI F 2, VII E 1.
[379]) DZ. I F 4, XCIV G 14.

ným Lichtenburskému a Ohebskému. Teprva později obě vsi odděleny a s Vlačici spojeny. Vlačice v starých dobách patřily klášteru Vilémovskému a nacházely se teď také v držení Trčkův z Lípy. K zboží tomu se počítaly Vlačice a ves, s mlýnem ležícím blíž Zbislavě, dvůr Ksyny a ves Rozdranov, též ves Vinaře, jež však Trčkům dědičně náležela. [380])

Zboží Žehušické na severovýchod ležící již tehdá bylo obšírné a patřilo Václavovi Žehušickému z Nestajova. Obsahovalo tehdá tvrz Žehušice s dvorem, městečko, Vyčapy, Horky, Horušice (jen částečně), tvrz Semtěš s dvorem a vsí, krčmu v Podole (na kopci), tvrz pustou Lipoltice se vsí, Sovolusky, tvrz Bojmany s dvorem. a vsí a vsi Litošice, Krásnice a Lhotku. Toto zboží veškeré Václav r. 1547 pokutou propadl a musil je králi Ferdinandovi postoupiti. [381]) Chotusice a Církvice byly vlastně jmění kláštera Sedleckého, ale tehdá byly zapsány témuž Václavovi Žehušickému. jenž je držel až do r. 1547. [382]) Za nimi hned začalo královské panství Kolínské, k němuž zde patřily sv. Jakub., sv. Mikuláš sv. Kateřina, Rohozec a Záboří. [383])

Zboží Třebešické, obsahující tvrz Třebešice s dvorem a vsí a les při Hraběšíně, patřilo před r. 1530 Lidmile z Libodřic a potom Sigmundovi Maternovi z Květnic. Ve vsi držela dva sedlské statky obec Kutnohorská. [384]) Odtud na jih bylo zboží Klucké. jež držel Jan Klucký z Libodřic a prodal 1538 Janovi Chotouchovskému z Nebovid. Patřily k němu Kluky tvrz, dvůr pop., ves, v Třebešicích dvůr kmetcí, ves celá Chlumek, v Lošankách dvůr kmecí a podací na Loších. Jeden dvůr v Klucích patřil obci Kutnohorské, [385]) jako i sousední ves Souňov s dvory kmetcími v Třeboníně, jež oboje obec Kutnohorská prodala r. 1559 Janovi Balbinovi z Vorličné, sekretáři nad apellacími. [386])

---

[380]) DZ. LI K 10.

[381]) DZ. CCL F 27 a VIII F 26.

[382]) DZ. CL K 22.

[383]) DZ. LXXXIII J 20.

[384]) DZ. I H 26, XII D 23.

[385]) DZ. I K 1, CCL L 4.

[386]) DZ. XIII J 11.

Hlava XI.

POKOŘENÍ MĚSTA R. 1547.

Bouře, které v 16. stol. Německem potřásaly, též značně působily na vlasť naši. Neníť tuto na místě o vzniku reformace r. 1517 a šíření jejím po 30 let slov šířiti, podotýkáme toliko to, což k srozumění osudův Čáslavě věděti zapotřebí jest. Císař Karel V. předsevzal pokořiti spolek Šmalkadský knížat protestanských v Německu rozšiřivších velice moc svou; po marném vyjednávání o nápravu přišlo k válce mezi císařem a knížaty, v jichž čele stáli Jan Fridrich vévoda Saský a Filip landhrabí Hesský. Král Ferdinand, chtěje bratru svému býti pomocen vojenskými silami z království Českého, obdržel na sněmu r. 1546 26. července povolení k veřejné hotovosti proti Turkům neb jinému nepříteli. Když pak počala válka Šmalkaldská, nařídil král sebrání hotovosti České u Kadaně, položiv se tam sám s ostatním vojskem svým. Ale stavové Čeští nemínili bojovati s knížaty, s kterými srovnávali se sami ve víře a protož jen malá časť stavův uposlechla rozkazu králova, druzí odepřeli táhnouti přes hranice, poněvadž se svolení sněmovní vztahovalo jen na obranu království, ale nikoliv na útok ven ze země. Král musil na tom přestati; nicméně počínal si vítězně. Tím byl přinucen Saský opustiti spojence v jižním Německu a brániti své vlastní země, kdež mu štěstí válečné něco přálo. Boje se Ferdinand útoku na své vlastní země vydal 12. ledna 1547 rozkaz, aby se stavové dali nalézti s lidem svým u Litoměřic. Ale opět se stavové zdráhali táhnouti přes hranice; i musil král sám do pole a jakmile překročil hranice, dali se stavové v pikle proti němu. Nejprvé pobouřily se obce Pražské, potom se hned začali sjížděti páni a rytíři strany pod obojí a přidavše se k Pražanům sebrali vojsko pod vedením Kašpara Pluha z Rabšteina a hrozivě se postavili naproti králi. Marně na novém sněmu vyzýval král stavy k zrušení své jednoty, ku kteréž byla také přistoupila všecka města královská krom Plzně, Budějovic a Ústí. V tom přišla zpráva o veliké porážce knížat u Mühlberka (24. dubna), ale zrušení zápisu pořád ještě od stavův odepřeno. Po vítězném ukončení války Ferdinand maje od císaře ku pomoci lid španělský a valonský táhl do Čech, a na té cestě potkali se s ním poslové čeští v Perně. Ferdinand nedal jim zvláštní odpovědi, nýbrž táhl dále až k Litoměřicům. Úmysl králův byl, sesíliti moc svou v Čechách hlavně na újmu stavu městského. Proto

sliboval pánům a rytířům odpuštění vyňav z něho jen hlavní vůdce a stav městský. [387])

Po tom psaním daným v Litoměřicích 1. července obce Starého, Nového a Menšího města Pražského do soudu před svou osobu pohnal, podobné psaní vyslal z hradu Pražského v úterý před svatou Marketou Žatci a v ten čas jiným městům královským, aby se z nich postavil k soudu úřad konšelský a mimo to několik jiných osob spolusousedův a předních osob na místě obce, by se toho „proč to podle jiných před se brali, v spisích vydávali, působili a jednali a k tomu zjevně mezi poddané naše i jiné vtrušovati a vkládati pomáhali a z těch některé proti nám zbouřili a pozdvihli a některé do pole k tažení namluvili a sami také vyslali a tak mnohé věci a přečinění k ublížení a zlehčení i súžení mocnosti, vrchnosti a důstojenství našeho kr. dopustiti a sami to činiti a toho se podjíti směli všeho, zpravili a my se v tom slušně a spravedlivě zachovati ráčíme, tím se zpraviti budete moci. [388])

Obeslání pro každé město sepsané určilo počet předních osob, které v Praze státi měly, však mimo úřad konšelský, a sice ze Žatce 50, Litoměřic, Tábora, Hradce Králové, Kouřímě, Brodu Českého, Loun, Kadaně, Domažlic, Písku, Kolína, Čáslavě, Nymburka, Chrudímě, Jaroměře, Mýta Vysokého po 30, ze Slaného, Stříbra, Berouna, Mělníka, Dvoru po 20 a z Vodňan, Sušice a Poličky po 10. [389])

Čáslavským zvláště (a bezpochyby i jiným městům královským) poselstvím královským (1547 26. července) uloženo, aby psaní, spisy a přepisy, kterékoli v tom času zdělání jejich závazkův mezi nimi a jich spoluzápisníky se zběhly, k tomu i dopisy Hanuše Fridricha kurfirsta Saského a jiných se týkající králi „beze všeho meškání“ vydali, privilegia, svobody své bez újmy obecním svobodám stavův království v moc královu vydali „a na tom dosti měli, co by jim J. M. K. dále nazpět navrátil,“ cechové tolikéž aby své svobody králi vydali, též aby rada všecku střelbu se vším k ní příslušenstvím, kulemi a prachy z města Čáslavě na hrad Pražský přivezla, a aby všichni měšťané a obyvatelé Čáslavě ručnice, zbroje a jiné braně (kromě mečův a jiných malých braní) na rathouz přinesli a odtud na hrad Pražský dovezeny byly; při tom však vyhraženo králem, že obzvláštní osoby v městě, které se proti

---

[387]) Tomkovy děje Čech str. 342—347.

[388]) Dsky zemské XLVI J 12 et sq.

[389]) Obeslání na Žatec a jiná města se nalezá ve dskách tamtéž K 16—18.

jeho vrchnosti skutečně přečinily, v trestání brány budou. [390]) Pokud nám známo, takových osob v městě nebylo.

Když přišli poslové všech měst královských do Prahy, tedy jim za pokutu uloženy tyto články:

1. Že sebe z těch závazkův mezi sebou a některými jinými z pánův učiněných při nejprvnějším sněmu propustiti a pečet svou zase od nich vzíti mají a více v nich po ten čas státi nemají.

2. Všech cel městských, statkův šosovních, zemských obecních i manských králi v moc postoupiti.

3. Povinni budou ungelt z váhy ze všeho, jakž se to v Starém městě Pražském zachovává, králi dávati.

4. Na sebe i na budoucí potomky své zápis králi učiniti, aby posudné z každého věrtele piva, buď bílého neb ječného, domácího neb hostinského, a tolikéž, což sladův na prodej aneb směnou vyprodají, z jednoho každého věrtele a z jednoho též strychu sladu po 1 gr. č. dávali.

5. Listy, majestaty a dobré vuole sobě dané a na statky zápisné se vztahující králi v moc dali. [391]) Takto prý města pokutována, tak že do dvou neděl zaplatiti musily rozličně od 8000 kop až k 500 kopám míš., kdežto Žatec platil 8000 kop, Čáslav dala 2500 a Polička a Dvůr Králové nejméně po 500 kopách. [392])

Brzo po tom v pondělí po sv. Abdonu (1. srpna) obec Čáslavská vyslavši z sebe s mocným listem ke dskám zemským Kašpara jinak Matěje soukenníka, primasa, Ondřeje Hradištského, Jana Vachova, Václava Michalova z konšelů, Řehoře Borovského z Borové, Jakuba křejčího, Lukáše soukenníka ze starších obecních, Martina Řepasa, Martina Jiskru, Václava Chotouchovského z Nebovid, přiznala se k článkům svrchupsaným, „že tomu, též všemu v těch artikulích — — dosti učiniti chtějí beze vší odpornosti. [393]) A na takové vyznání

---

[390]) Novellae XI.

[391]) Dsky zemské tamtéž J 15. Žatec mimo to podstoupiti musil zvláštní artikul, „aby všecky brány městské i také fortny zbořili a z každé strany brány městské i také fortny zeď 10° též zbořiti a příkopy okolo města vyrovnati dali a na budoucí věčné časy na těch místech nic nestavěli ani stavěti nedali, než aby tak město Žatec otevřené stálo a zůstalo.“ Teprva roku 1567 v pondělí po sv. Benediktu nařízení toto zrušeno a z desk vymazáno.

[392]) Pešiny Predch. Morav. k r. 1547.

[393]) Tamtéž J 17. Zápisy ostatních měst jsou tyto: J 15 Hradec, J 16 Hradiště hory Tábor, Loun, Slaného, Brodu Česk., J 17 Kouřímě, Kolína, Čáslavě, Litoměřic, J 18 Kadaně, Berouna, Nymburka, Domažlic, J 19 Stříbra, Písku, Mělníka, Vodňan, J 20 Dvoru, Mýta, Sušice, Jaroměře, J 21 Poličky, Chrudími, Klatov, J 22 Žatce.

ihned všech svých statkův pozemských obecních, šosovních (manských nemajíce) se všemi důchody, platy, užitky, majestátův a dobrých vůlí královských, též cel a mýt králi postoupili. [394]) Podle toho týž den pustili králi statky pozemské zejmena vsi Močovice, Lomce, Kunemily, Dlužín hořejší, Novou ves celé, v Horkách, Chrtnicích a Dlužíně dolejším, co tu měli s příslušenstvím a řekou u Kunemil.

Co se pak týkalo Tupadel tvrze, kterou byli od Bernarta Žehušického koupili, poněvadž jim to on ještě ve dsky nekladl, také ani nemohli ve dsky vložiti, nicméně však zavázali se, jak mile se vklad vykoná, že i oni toho zboží vloží, [395]) k tomu to však nepřišlo, neb Bernartův potomek Václav Žehušický, jsa ve dskách co majitel Tupadel zapsaný, pro účastenství ve zpouře stavovské zboží Tupadelské musil králi postoupiti, z jehož rukou toto i jiná některá zboží města Čáslavě přijav roku 1548 v pondělí po sv. Šimoniši a Judovi v manství a pod léno uvedl a zavázal se službu manskou 5 koni konati. [396])

Po skončení soudu položil král stavům sněm o sv. Bartoloměji, při jehož začátku sťati jsou čtyři odsouzení na náměstí Hradčanském, odkudž sněm ten nazýván krvavým. (22. srp.) Pro budoucí uspokojení a uvarování mezi králem a stavy nesnází, král Ferdinand s komorou svou, totiž s Pražany a s jinými městy svými, s kláštery, many, zámky svými přiřekl práva země obhajovati, naproti tomu stavové králi se zavázali, aby se žádných „postranných zápisův a puntování od žádných osob z stavův v království proti králi“ nedálo pod ztracením hrdla, jemuž pozůstavili též rozdávání úřadův zemských, rozpisování sněmův atd. [397])

---

[394]) Tamtéž J 29. Zachovaly se posud mimo svrchupsané věci 3 reversy obce Čáslavské, dané v pondělí po sv. Petru v okovách, jedním vzdává se spolku se stavy, druhým postupuje mýta, třetím slibuje posudné (arch. místodržitelský 1177 E II, 1234 E IV a 1243 E IV).

[395]) Dsky zemské VIII F 4.

[396]) Dsky dvorské LXIV str. 206—207, též LXII str. 687. Zboží toto obsahovalo: Tupadly tvrz, dvůr, ovčín, dědiny, louky, štěpnici s potokem, ves, Dobrovice ves celou, Žaky a Močovice co tu měl, Lomec ves celou, Třebonín co tu měl, Horky a Lochy co tu měl, mlýn Drobovský, s robotami z těch vsí, též rybníky Grenar, Novačinu, Břížkovský, Teynský a Rezkovský; leta 1551 doložil ves Vrdy. (Statky někdy Čáslavské jsou zvláštním písmem značeny.) Dle desk dvorských z roku 1573 (XVII, 317) patřily k tomu též platy na některých obyvatelích v Čáslavi. (Porovnej „Privilegia“ str. 387.)

[397]) Stavovský archiv I, D 1—14.

Královská kancléř zatím prohlednuvši privilegia městská, zdali by v nich co moci královské závadného našla, městům je opět navrátiti uzavřela. Král Ferdinand listem daným na hradě Pražském r. 1547 24. září městu Čáslavi privilegia „na jistý způsob“ opět navrátil a sice:

1. List Krále Jana 1330.
2. „ císaře Karla 1359.
3. „ krále Václava 1372.
4. „ „ „ 1386.
5: „ „ „ bez datum.
6. „ „ „ 1398.
7. „ „ „ 1405.
8. „ „ „ 1405.
9. „ „ „ 1409.
10. „ „ Zigmunda 1437.
11. „ „ Ladislava 1454 15. května.
12. „ „ „ 1454 18. května.
13. „ „ Jiřího 1466 1. listop.
14. „ „ „ 1468.
15. „ „ Vladislava 1472.
16. „ „ „ 1478.
17.} 18.} 2 listy „ 1484.
19. List krále „ 1490.
20. „ „ „ na clo.
21. „ „ Ludvíka 1522.

Těch listův král potvrdil, avšak „měli-li by pak přes to nějaké svobody a před nás jich nebyli předložili, ty moci žádné míti ani užití nemají.[308])

Navrácením privilegií ustanoven též každému městu nový řád, který doleji na svém místě vyložíme. A nedlouho potom král listem daným 26. září 1547 na hradě Pražském obci Čáslavské, ač „skrze skutečné — — jich přečinění a velké provinění i příčiny znamenité dané hněvem a nemilostivostí královskou hnut a nakloněn jsa, hodné trestání na ně jiným na příklad spravedlivě dopuštěno a vloženo býti mělo, však pro to prohlédaje na mnohé a časté přímluvy, kteréž sou za ně od Ferdinanda arciknížete Rakouského a biskupův Olomouckého a Vratislavského a Václava knížete

---

[308]) Archiv městský A 31 (orig. bez pečeti), též v opisu v „Privilegiích“ fol. 27—28.

Těšínského, úřadníkův a rad královských činěné i na jich ponížené prosby, že v takové provinění a nedorozumění se navésti dali" přečin ten jim odpustil a opět do své ochrany přijav, slíbil řád a práva města zachovávati. [399])

Pohroma roku tohoto těžce zastihla obec, neb jsouc všech materiálních prostředkův zbavena,. málomocnější a slabší tu stála nežli kdy jindy.

K ulevení nouze a nedostatku v obci král obci Čáslavské téhož leta 1547 30. září ze statkův odňatých vrátil některé statky pozemské a platy, kteréž předešle ke kostelům a špitálům náležely, nechtě, aby co toho k záduší nadaného odcizeno bylo, avšak vrchnost nad tím sobě pozůstavuje. [400]) Mezi těmi patřily k špitálu sv. Alžběty tu v Čáslavi a na „vychování chudých lidí" vsi Korotice a Opatovice a pustá ves Krupšiny, [401]) které mezi postoupenými vesnicemi nečteme, poněvadž nejspíše pod rubrikou statkův zádušních pojaty byly. Také jim tímto listem vráceny statky slušící k záduší a kostelu sv. Petra a Pavla a též sv. Alžběty a sice 2 poddaní v Horkách, 4 ve vsi Vrdech, 1 v Druhanicích se clem. a 3 v Močovicích, nad kterými vrchnost teprva roku 1575 od města nabyta jest. [402])

Nedlouho potom městu i cla navrácena. Arcikníže Ferdinand syn králův a tehdá místodržící královský psaním r. 1547 17. října na hradě Pražském daným celním královským v Čáslavi, kteří zde cla a mýta k ruce komory kr. vybírali, nařídil, poněvadž král Čáslavským ta cla podle privilegií jim zase daných a na ta cla svědčících, zase navrátil a vybírati poručil. aby jim peníze posavád z cel vybrané vydali a navrátili, jináč nečiníce. [403])

Z ostatních statkův králi postoupených velká část ihned od komory kr. pro potřebu peněz k vyplacení vojska a j. prodána. Z těch, jak dále uzříme, malá část obci zpět vrácena, vsí Kunemily, Nová ves, Dlužín hořejší a dolejší a Chrtnice vkladem r. 1550 v pátek před sv. Vítem prodány Burjanovi, Ferdinandovi, Jaroslavovi, Zdenkovi a Mikulášovi bratřím Trčkům z Lípy za 1485 kop 50 gr. prž. [404]) I 1551 10. listopadu plat dědičný

---

[399]) Privilegia fol. 26.

[400]) Archiv městský (orig. pergam. s pečetí porušenou na šňůře červené a bílé), opis toho Novellae decl. X. Dvůr špitálský navrácen obci k spravování teprv po 7 letech.

[401]) Desky zemské XIV F 5.

[402]) Tamtéž XVIII O 15.

[403]) Archiv městský A 33 (orig. papír. s pečetí vtisknutou).

[404]) Desky zemské IX F 12.

ročný zejmena 6 kop a 12 grošův č. na dvoře manském v Tupadlích (na kterémž Václav Hoštický z Hoštic seděl) od obce podle jiných statkův postoupený prodal témuž Václavovi Hoštickému za 175 kop gr. č.[405]), konečně ves Lomec teprvé roku 1571 od krále Maximiliana prodána obci Hor Kuten za 1050 kop. praž.[406])
Smutný musil býti pocit Čáslavanů, když vyšedše za bránu viděli dva rybníky, kteří se zdí městských dotýkali a dříve městu patřívali, nyní v cizím držení. Že rybníci tito pro zásobení města vodou důležitost měli, jest jisto, avšak zdali měli Čáslavští od komory královské právo jich v něčem užívati, nevíme. Buď že král. komora takovým nesnázím předejíti chtěla, buď že snad od měšťan Čáslavských prošena jest, stalo se, že král k obci 4 rybníky zvané Měděnice, Telecí, třetí, „z kterého vodu na město vedou“ a čtvrtý, „který leží u zdí městských,“ k tomu cla a mýta v branách a všecky platy v městě a na předměstí z domův, dvorův, zahrad, chmelnic, dědin a luk v okršku města ležících zanechal a pustil, tak aby z toho i jiných důchodův do komory platy od starodávna náležité, též podkomořímu, hofrichtéři a písaři komornímu zouplna platili.[407]) Mimo to vkladem r. 1549 4. září král městu rybníčky se dnem řečené Podhradištský, Zemanovský, Loučný a Burjanek za 75 kop gr. č. k dědičnému a zpupnému jmění odprodal.[408])

Pokořením stavu městského roku 1547 nový stav uveden, který ve mnohých věcech od předešlého rozdílen byl.

První změna značná byla dosazení zvláštního úředníka královského v městech, který by každé i menší hnutí čelící proti vládě překaziti měl. Zván tehdá obyčejně královským rychtářem a z poručení králova byl usazován. Dle instrukcí, které r. 1547 král Ferdinand Matějovi Lomějovi, rychtáři Nového města Pražského, dal, měl v úřadu konšelském sedati a místo své pod hejtmanem královským míti, dobré a užitečné krále jednati a obmýšleti, zvláště aby hleděl vyzvěděti, co se proti koruně jedná. Taktéž měl vyhle-

---

[405]) Desky zemské X D 21.

[406]) Desky zemské XVII G 22.

[407]) Archiv místodržitelský K 1—128. Novellae decl. udávají datum tohoto darování leta 1549 8. května, tam se jmenují rybníci Měděnice, Telecí, Zemánek a Podměstský.

[408]) Desky zemské IX B 10, rybník Zemánek totožný s Zemanovským se tudy opakuje.

dávati pokuty, které na krále připadnouti měly. [409]) Obšírnější instrukce, „kterak se při témž rychtářství chovati má," dostal l. 1565 od krále Maximiliana Mikuláš Kocour. „Kterýžto rychtář v radě mezi úřadem konšelským sedati, první místo držeti, dobré a užitečné naše a dědicuov našich všemi obyčeji obmýšleti, jednati a působiti má, věrně, právě a poslušně k nám — — se chovati. Aby pilen byl „jestliže by v úřadu konšelském aneb na jiném místě mezi obcí neb osobami — — co toho přezvěděl, že by se proti nám — — před se bralo a púsobilo aneb jaké srozumění a puntování dálo, o tom aby nám ihned bez meškání — — oznamoval, nic netajil, a pokudž bude moci, sám takové věci přetrhoval.

Item má při soudech konšelských bývati a na pořádek držeti, aby se určitě scházely, aby se průtahy v spravedlnostech nedály. Aby on sám jediný měl moc společné schůzky konšelův (mimo rathouz) svolávati a žádný jiný.

Aby měl pozor, by se králi žádný nápad, odúmrtí a pokuta nezatajila, nýbrž toho bý oznamoval.

Aby ve všem rovnost a právo zachovával a zle přetrhoval, neposlušné lidi trestal; aby byl pilen, aby se v městě nedálo, nemluvilo ani nezpívalo, co by předkem proti p. Bohu neřádné bylo, po tom na zlehčení důstojenství královského a rad jeho, zvláště pak, aby v neděli a svátky lidé do kostela chodili, a pakli by kdo toho přestoupil, má trestati, též aby zahálku přetrhoval. [410])

Ačkoliv úřad rychtářský z jakéhosi osobního prospěchu od Ferdinanda I. založen byl, přece musíme uznati, že libovolnému jednání soudu a úřadu konšelského meze slušné klásti mohl, naopak ale byl závažím svobodnému vývoji obce a obmezením volného jednání.

Úřad konšelský, předešle skorem nevázaný, bez rychtáře žádných rad obecních na radnici ani jinde držeti a postranních obecních schůzí „žádným vymyšleným spůsobem" nemívati, leč by rychtáři oznámili, že jest potřebí obci pohromadě býti a při tom on věda, co se jednati má, byl a povolil.

Důležitá byla změna v soudnictví téhož roku učiněná. Kdežto předešlé z města Čáslavě, bývšího Jihlavským právem nadaného, apellace a odvolání do Jihlavy šla a bývala, to nyní král

[409]) M. d. codex bibl. Strahov. no. 111 pag. 15—18. List dán na hradě pražském l. 1547 v sobotu po sv. Františku Jindřichem Míšenským kancléřem. Ostatně se tento rychtář podobal rychtářům předhusitským. Rozdílný od něho byl rychtář městský.

[410]) Tamtéž pag. 7—10. List dán ve Vídni l. 1565 v pondělí po rozesláni sv. apoštolův.

zrušil, tak aby před krále a bez jeho přítomnosti před rady královské šla. Neb král, zdržující se r. 1548 na říšském sněmu v Augšpurku, vydal nařízení, kterým zřízen jest královský soud nad apellacími na hradě Pražském, aby k němu napotom šlo odvolání ode všech soudův městských z Čech i z druhých zemí koruny české. Ten soud se pak ve své podstatě udržel až do 18. století, kteréhož se ještě nad starodávný soud zemský vyšinul.

Taktéž zrušena všelijaká „řemesla“ (cechy) kromě toho pořádku, který se při přijímání na řemeslo a při tovaryších každého řemesla zachovává. Než v prodajích všelijakých řemesel neměli sobě nic jistého, zač by koupeno neb prodáváno býti mělo, ukládati, tak aby chudí a bohatí tím laciněji k potřebě své od řemeslníkův kupovali a drahoty pro dobré jednoho každého uvarováno býti mohlo. A řemeslníci a hospodáři zavázáni řád králem vydaný zachovávati.

Taktéž ustanoveno, když by nějaký obyvatel města bez poručenství z světa sešel a krevního přítele v městě neměl, tehdy statek na krále připadnouti měl, ačkoliv Čáslavští na to měli svobodu z roku 1372, kterou jim také Ferdinand I. potvrdil. [411]) A kdežto město předešle popravu svou mělo, nyní král sobě „mordy, pálení, loupeže, násilí, cizoložstvo a faleš“ pozůstavil, však z toho aby mohl král na obecní dobro města dle libosti vydávati. Při dávání a spravování cel a ungeltův královských, též kdyby král soli do království českého voziti dal, aby byli povinni jednoho každého času dle vyměření královského se zachovati. [412])

Zajímavo konečně jest znáti osoby, kteréž nešťastného toho roku seděly v úřadě konšelském. „Tito zarmoucení lidé (praví stará kniha) musili u velkých starostech býti v čas bouřky té žalostivé a pádu města nešťastného.“

Bylit pak konšelé: primas Kašpar Matěj z Vykrantic. [413])

---

[411]) Nacházíme odúmrtí takových hojné případy v knihách městských; statek odumřelý prodával kr. rychtář a peníze komoře české odvedl.

[412]) Ustanovení toto obsahuje majestát roku 1547 24. září, jehož formulář všem městům jest stejný.

[413]) Tento vládyka, „obyvatel v městě Čáslavi,“ byl z rodu nám neznámého, koupil s Dorotou manželkou svou ves Skovice od Mikuláše ze Mnětic, a dědinu svobodnou Dětinnou od Jozue sladovníka. To vše kšaftem svým (r. 1554 v pátek na zejtří sv. Mikuláše) odkázal manželce své Dorotě. (Desky zemské XII, F 29.) Zemřel pak 1556 v neděli po sv. Vavřinci (16. srpna) a pochován v kostele Čáslavském. Na náhrobku jeho, posud zachovaném, viděti jest znak jeho: Ve štítu poprsí střelce s napjatým lukem, nad přilbicí mezi dvěma bůvolovýma rohoma tolikéž. (Viz Pam. arch. VI. 136.)

Ondřej Hradištský z Hradiště,[414] Jan Vachů, Václav Michalů, Jiří Hach,[415] Šimon Vrouček z Vorličné,[416] Jan Jamský,[417] Jan Jiskra,[418] Jan Kostka,[419] Václav Sokol,[420] Matěj Hulka,[421] Martin Hovorka, starší obecní: Řehoř Borovský,[422] Jakub krejčí[423] Lukáš soukeník,[424] Petr krejčí,[425] starší z obce: Martin Řepas,[426] Mikuláš šafář,[427] Jiřík Čapek,[428] Zach soukeník, Bernart Polický,[429] Martin Jiskra,[430] Jan Fixus,[431] Jan Prehlice,[432] Jan Krajček,[433] Jan Michalů,[434] Duchek mydlář, Bartoš řezník,[435] Lukáš řezník,[436] Václav Cikán, Václav Vnouček,[437] Václav Chotouchovský z Nebovid,[438] Jan Strakonický, Dušek Knap,[439] Vojtěch Bradavička, Václav Vacek, Jiřík Kumpán,[440] Martin Chotěborský kantor, Šimon Ledecký,[441] Jozue sladovník rychtář.[442]

---

[414]) Viz dole o Hradištských a dějiny k r. 1579.
[415]) Koupil 1530 dům č. 104.
[416]) Viz dole o vládykách z Vorličné.
[417]) Koupil 1530 dům v Horské ulici č. 67.
[418]) Měl dům v Horské ulici č. 47.
[419]) Měl dům č. 89 a 1539 dům č. 16.
[420]) Viz dějiny k r. 1439.
[421]) Tento měštěnín jmenuje se 1566 „pan Matěj Hulka z Počernic" a měl pivovar v rynku (č. 82).
[422]) Viz dole o Borovských.
[423]) Měl 1525—1553 dům č. 168.
[424]) Držel tehdá 2 domy (č. 165 a 170).
[425]) Petr krejčí s manželkou Dorotou Kropáčovou z Žitenic měl dům č. 183.
[426]) Měl tehdá dům č. 98.
[427]) Měl tehdá dům v Horské ulici č. 3.
[428]) Držel dům č. 7.
[429]) Viz níže o kr. rychtářích.
[430]) Držel v tu dobu dům č. 81.
[431]) Koupil r. 1547 dům nad fortnou.
[432]) Držel 1534—1548 dům č. 112.
[433]) Seděl na svém domě v Horské ulici č. 64.
[434]) Měl dům č. 169 v rynku.
[435]) Držel tehdá dům č. 103.
[436]) Měl 1532—1555 dům č. 69.
[437]) Viz dole o Sixtech ze Zvířetína a Vnoučcích z Vorličné.
[438]) Viz nahoře o erbovních rodinách za Jagajlovců.
[439]) Držel 1534—1552 dům v Horské ulici č. 19.
[440]) Měl dům na místě krajského úřadu.
[441]) Viz níže o Ledčárech ze Sionu.
[442]) Josue, syn Vojtěcha řezníka, držel od r. 1531 dům se sladovnou u kláštera (č. 174).

Hlava XII.

DĚJINY 16. STOLETÍ DÁLE SE VYPRAVUJÍ.

Po pohromě roku 1547 městem potřásající město pomálu se zotavovati počalo, a musíme uznati, že v něm spočívala velká síla, ano po dvojaké pohromě r. 1522 a 1547, nedlouho po sobě následující, opět se povznášeti počalo. Vidíme toto v trzích, které město tehdá činilo, ačkoliv přece potřebí bylo 9 let, než se zase zotavilo. Moudrým hospodářstvím peníze ušetřivši, r. 1556 koupila obec od Pavla Zárybnického louky svobodné mezi grunty Čáslavskými za dvorem Zárybnickým ležící, a r. 1558 koupili od téhož měštěnína dědinu ornou mezi grunty Vácslava z Hoštic. [443])

V sousedství města Čáslavě nacházel se tehdá rozsáhlý majetek rytířův Bohdaneckých z Hodkova. Po Kunšovi, který držel Žlebské panství a mnoho vesnic v okolí Čáslavském, zůstali dva synové Adam a Heřman. Onen ujal při dělení Žlebsko, tento obdržel ostatní vesnice v jihu Čáslavě (1556).

Heřman mladší Bohdanecký z H. a na Hostačově část dílu svého totiž ves Potěhy s lidmi osedlými s podacím a krčmou se vším příslušenstvím s potokem, počna od cesty, která jde k Bračicům, až po cestu Tupadlskou, která běží k Potěhám, smlouvou l. 1558 3. května učiněnou a vkladem roku 1559 prodal obci města Čáslavě za 2090 ss. gr. č. [444]) Toho času získali též jiné mnohem obšírnější zboží. Udála se nám příležitost k roku 1545 o trhu Tupadel obci učiněném promluviti a jakým spůsobem trh tento v nivec uveden. Vácslav Žehušický z Nestajova držel toto zboží pod lénem ještě několik let, a zanechal je i s některými jinými zpupnými statky synům svým Hertvíkovi a Janovi, kterýžto prvnější maje hrad Svojanov na svůj díl právo své k Tupadlům pustil bratru svému Janovi, majiteli zpupného zboží Bysterského. Smlouvou leta 1559 9. října prodal tento zboží své manské Tupadly s příslušenstvím obci města Čáslavě za 15.000 ss. gr. míš, při čemž se mu Čáslavští uvolili ve 4 nedělích od datum smlouvy 5000 ss. vyplatiti, též v těch 4 nedělích v 7000 ss. míš. jej Jana u Jana

---

[443]) Arch. Čásl. (orig.) C 5 a 6. Ty louky svobodné, na něž byl dal král Vladislav list r. 1496, postoupil 1505 Jan z Janovic na Žlebích Ondráčkovi Zárybnickému. Jsou to nynější lány Žitenické. O ostatních svobodných dědinách okolo ležících nahoře (hl. X.) promluveno.

[444]) Dsky zemské LIII, F 16, XIII, F 6. Kniha „Privilegia“ udává chybně datum na rok 1550 v úterý v den nalezení sv. kříže. (Tamtéž str. 388.)

Chotouchovského zastoupiti a list, který na něj Jana měl, od něho vyvaditi a v moc ihned jemu Janovi vydati, a na 3000 ss. bez úrokův list hlavní do svatého Jiří udělati.[445]) Jak mile vkladem r. 1560 14. března týž statek postoupený měli, ihned téhož leta 29. listopadu, vyslavše Václava Sokola z velké rady, Řehoře Nedvíka ze starších obecních a Šimona Žateckého z obce, učinili přísahu, věrnost a poddanost manskou králi Ferdinandovi I. a vší koruně české před Adamem ze Švamberka na Přimdě a Olši, nejvyšším sudí dvorským kr. č.[446])

Takové skupování mělo arci také finanční nesnáze; obec byť bohatší, nemohla takových nákladův vésti bez činění dluhův. K vyrovnání této neshody umínili si vzdálenější svůj majetek odprodati. Zmínili jsme k roku 1547, že král po postoupení všech statkův zase k špitálu svaté Alžběty vsi Korotiee a Opatovice k užívání obci postoupil, toliko nad těmi vesnicemi a platy vrchnost a panství sobě do vůle své pozůstavuje. Takovou vrchnost král Ferdinand vkladem r. 1561 19. prosince učiněným obci beze všeho pozůstavení postoupil k svobodnému a zpupnému jmění. Obec pak ihned vyslavši Jakuba Filipů z velké rady a Václava Sokola z obce ty vsi se vším příslušenstvím (vyjma jedině ves pustou Krupšiny, jak při roce 1606 ukázáno buďe) Adamovi Budovcovi z Budova a na Janovičkách, polnímu colmistru kr. č., za 522 ss. gr. prž. prodala.[447]) Že toto nepostačovalo, ukazuje další průběh věcí, z něhož poznáváme že od svého majetku části odprodávati museli. Král Ferdinand obci „pro splácení některých dluhův městských a těžkosti jich, zvláště pak proto, aby v další skrze úroky a soudy a nesnáze zavedení nepřišli“, povolil, aby od statku svého manského Tupadelského do 5000 ss. gr. č. osobám buď stavu panského, rytířského neb městského dědičně odprodati moc měli. I maje zprávu, že jsou na takové povolení Martinovi Hanušovi spoluměštěnínu svému od téhož statku ves Vrdy za 1750 ss. g. č. prodali a nyní dle smlouvy trhové do desk zemských vložiti měli, i

[445]) Dsky dvorské LXIV str. 297—300. Porovnej též „Privilegia“ str. 387. Ten list, kterýž na něj měli, byl bezpochyby nějaký závazek z r. 1547, ostatně se zdá, že Jan Chotouchovský, který mnoho statkův v okolí skoupil, buď byl velmi šetrný člověk aneb lichvář.

[446]) Dsky dvorské: tamtéž str. 303—304; opis v „Privilegiích“ str. 272—273.

[447]) Dsky zemské XIV, F 5 a 6. Vkladem roku 1563 v pondělí po družebné neděli postoupili dvůr kmetcí v Třeboníně, „na kterém sedí Jan Holub“ Janovi Balbinovi z Vorličné, kr. sekretáři při apellacích. za 60 ss. g. prž. (Tamtéž M 8.)

poněvadž ta ves Vrdy prodaná i jiné vesnice a statky, které do té summy těch 5000 ss. by ještě uprodali, prvé než se do desk zemských vloží, z desk dvorských z manství propuštěny býti musí, proto relací danou ve Vídni r. 1563 úterý po sv. Mikuláši poručil, aby ves Vrdy i vše, co by do summy 5000 ss. doprodáno bylo, z manství propuštěno bylo. [448]) Vedle těch odprodali vkladem roku 1564 (23. dubna), vyslavše ke dskám Sixta Cikána z konšel, Tomáše postřihače z starších obecních a Šimona Žateckého z obce ves Vrdy svrchujmenovanému měštěnínu Čáslavskému Martinovi Hanušovi za 1750 ss. č. ve dsky vložili a postoupili. [449]) Nicméně si tu obec zachovala jisté platy k záduší, které později k rozličným rozmíškám mezi obcí a majiteli dvoru Vrdského podnět dávaly.

Nemohu opominouti zmíniti se o zvláštním příběhu, který se v těchto časích roku 1562 v Čáslavi udál a ač naší době na první pohled nepatrným se zdá, tehdá zlých následkův míti mohl. Děj tento vypravuje pozdější pramen takto: „Držal úřad purkmistrovský Sixt Cikan, bylo to o jarmarce, majíce krámské věci prodávati žádnému neporučil ouřadu, měl pečet v váčku, chodil do krámu a ten váček jemu se utrhl, on pak nic necítil, až potom ohledati chtěl a již toho váčku neměl. Ihned v rychlosti brány osadili dvěma sousedy a kdo z města šel, každého přehledávali, nic nenašli, ráno nalezli v domě na dvoře Mikuláše Janova [450]) půl váčku a druhou polovic v domě Hanyky [451]) ale pečetě nenašli. I hned páni jeli do Prahy a oznámili to v sněmu a tak proměnu dali udělati, kdyby kdo chtěl, dostana jí, mohl by nějakých listů a jistot na město udělati. Potom se našla v Zdislavicích u zlatníka a ten, kdo ji ztratil, žádné skrze to těžkosti neměl, nebo měl dobrého zástupce u krále Ferdinanda pana Karla z Žerotína a ten ho vysvobodil. [452]) Téhož roku také se rozšiřovaly valně nemoce a mřeli lidé zhusta v Jihlavě, Hradci Králové, v Čáslavi, Kouřími a na Horách Kutnách. [453])

V ty časy sluší zaznamenati smlouvu, kterou uzavřela obec s klášterem Sedleckým. Od r. 1465 měli Čáslavští potvrzení krá-

---

[448]) Dsky dvorské LII, D 6. Smlouva o prodání této vsi dála se leta 1563 v pondělí v den sv. Františka. (Dsky zemské LVI. L 5.)

[449]) Dsky zemské XV, B 18.

[450]) Nyní dům nárožní proti kostelu (č. 184).

[451]) Bezpochyby nynější okresní úřad.

[452]) Archiv městský: Novellae N. 8.

[453]) Dačický fol. 38.

lovské na držení Žitenic, dvoru někdy kláštera Sedleckého, neplatili ale, jak se zdá platy, kteréž z dvoru měly vycházeti klášteru. Z toho pošly rozmíšky dlouhé, kteréž ukončila smlouva r. 1563 některými měšťany Kutnohorskými [454]) sprostředkovaná. Z Čáslavě dostavili se Bernart Polický, královský sudí, Jan z Hradiště z velké rady, Jiří Nedvídek ze starších, Zach soukenník, Lauryn Bažant a Šimon Žatecký písař z obce. Obec se zavázala, že za platy zadrželé a peníze nezaplacené dá 150 kop. gr. a že zůstane v platnosti odvádění 12 grošův bílých, kteréž někteří měšťané Čáslavští z rolí některých tam ležících dle znění listu krále Jiřího klášteru ročně platili, a konečně že ustoupí obec od platu 14 grošův bílých, kteréž požadovala z luk vsi Habrkovic. Za to však klášter všech nárokův jiných se odřekl. [455])

Na prosbu obce král Maximilian I. 1570 9. března na hradě Pražském městu všecka obdarování, práva, milosti, „svobody a starobylé dobré chvalitebné zvyklosti" od předešlých králův dané a od Ferdinanda I. navrácené potvrdil. [456])

Následujícího roku 1571 9. listopadu obec města Čáslavě prodala vedle dovolení Ferdinandova Burjanovi Trčkovi z Lípy, podkomořímu kr. č., v Žakách 4 dvory purkrechtní a pátou zahradu s lidmi a rybníkem pustým, náležité k panství Tupadelskému, však s právem, že budou moci toto dědictví odkoupiti, kdykoliv by to Burjan prodati chtěl, [457]) načež král vkladem r. 1573 20. srpna toto Burjanovi z manství propustil a ve dsky zemské vložil. [458])

Nesnázi nemalou spůsobila si obec roku 1573, zanedbávajíc učiniti povinnost a slib manský králi Maximilianovi. Dle práva manského takové zamlčení léna pokutováno ztrátou zboží manského a propadením jeho králi, co vrchnímu pánu lennímu a protož i dle zřízení zemského zboží Tupadelské roku 1573 23. května na Horách Kutnách a v Kolíně co propadlé léno provoláno. [459]) Obec ztrátě

---

[454]) Ti byli: Matěj Lidl z Myslova, Jan Balbin z Vorličné, appellační sekretář, Václav Podhradský z Vlčíhory, Václav Očko, Jindřich Trnka a Sixt Cikán, měštěnín Čáslavský.

[455]) Riegger's Materialien r. 1795, díl III., str. 418.

[456]) Privilegia fol. 32.

[457]) Novellae declar. XI. Tamtéž jest také poznámka, že z této vsi (totiž 4 dvorův) udělán jeden dvůr velký. Dle Táborského popisu království českého byl tehdá ten dvůr největší v Čechách.

[458]) D. z. XVIII, B 20. Relace královská jest dána ve Vídni l. 1573 v pondělí do oktavu těla božího a zapsána v kvat. relací bílém L 22 (opis toho v archivu městském A 35.)

[459]) Dsky dvorské XVII, 317.

tak rozsáhlého zboží jen tím předešla, že s prosbou o vybavení Tupadel z manství 1500 kop grošův č. do úřadu král. rentmistrského na hotově položila a nad to k sv. Jiří l. 1575 se zavázala ještě jiných 1050 kop vyčísti,[460]) za kterou obojí summu jí král listem daným ve Vídni 16. října zboží Tupadelské z manství propustil a v dědictví zpupné uvedl. [461]) Obsahovaloť tehdá: Tupadla tvrz, dvůr popl. a ves, vsi Drobovice a Močovice, v Třeboníně a Horkách co tu měli s dědinami, lukami, lesy, potoky, rybníky, mlýny, s platem z valchy, též s platy na některých obyvatelích z města Čáslavi i jinými platy, s podacím v Tchořovách, s pastvištěmi, okrajky při rybnicích a haltéři, s příkopem v Tupadlích. Rybníky Krejnar, Novačina, Bříškovský, Týnský a Rezkovský, na které byl roku 1548 Václav Žehušický též slib manský učinil, zde jsou mlčením pominuty, aniž pak víme, zdali též roku 1559 na obec přešly, poněvadž se tam panství Tupadelské zejmena nevyčítá.

Král Maximilian relací r. 1575 12. září obci Čáslavské vrchnost ještě od roku 1547 králům pozůstavenou na poddaných ve vsích Horkách, Vrdech, Druhanicích, Močovicích, kteříž k záduší Čáslavskému a kostelům sv. Petra a Pavla a sv. Alžběty plat dědičný platili, za 450 kop gr. č. odprodal, což l. 1575 19. září Zdeněk z Vartemberka na Buštěhradě, cís. rada a hejtman Nového města Pražského, a Albrecht Bryknar z Brukšteina, cís. prokurator v kr. č., jmenem královým ve dsky vložili. [462])

Roku 1578 vkladem 21. října učiněným obec získala od Hynka a Jana bratří Ledčarův ze Siona (synův po někdy Janovi Ledčárovi) v 2900 kopách gr. č. dvůr poplužný řečený Kosobotský (v Tupadlích) s dědinami, lukami, palouky, lesy, porostlinami, potoky, vodotočinami, mlýnem v nově vystaveným, rybníky Dubý,

[460]) Těchto 2100 tolarův neb kop míš. (= 1050 ss č.), které Čáslavští měli přidati k svrchujmenovaným 1500 kopám č. půjčil královské komoře Joachym Novohradský z Kolovrat a na Košatkách, kterémuž aby obec dlužní zápis učinila, kr. komora psaním v Praze ve středu po 3 králích (12. ledna) l. 1575 nařídila. (Archiv městský D 4, orig. pap.)

[461]) Dsky dvorské LII, D 20.

[462]) Relací se nachází v kvaternu relací r. 1575 v sobotu v den sv. Lamperta (17. září) A 20, vklad v kvat. trh. modrý od 1573—1575 XVIII, O 15. Přípis z desk daný obci Čáslavské od Viléma Malovce z Malovic, místopísaře kr. č., mají Novellae decl. X.

Moždýř, Kamenný s červenou hrází, podzahradní, s rybníky dvěma podlesními pod Dubinou a rybníkem Závistí. [463])

Mezi tím byl král Maximilian, jehož zdraví od dávna slabé bylo, po krátkém panování zemřel dne 12. října 1576. Prvorozený syn jeho co král Rudolf II. nastoupil panství v Čechách, Uhřích a Rakousku, byv za živobytí otce také již zvolen za nástupce jeho v císařství.

Král Rudolf brzo po nastoupení svém na prosbu měšťan Čáslavských dal roku 1577 21. března na hradě Pražském list na potvrzení všech výsad městských. [464]) Roku 1579 obdržel na žádost svou svolení města Čáslavě k tomu, aby po vyjíti terminu vánočního leta 1578, „ne z povinnosti, ale z své dobré a svobodné vuole“ jmenem daru ještě do 2 měsícův pořád zběhlých posudné dávali. Na takovou jich volnost vydal t. r. 16. února na hradě Pražském revers, že jim takové jich dobrovolné svolení netoliko na jich výsadách k žádnému ublížení, protržení ani ke škodě býti nemá, ale také že jim toho král v budoucích případnostech „spomínati a nahrazovati“ bude. [465])

Roku téhož stalo se zařízení od osoby pro lidumilnost její doposud v paměti chované, které, ač do dějin osob jednotlivých

---

[463]) Dsky zemské LXXXIX, G 11 (též „Privilegia“ str. 387). Dvůr tento leževší v Tupadlích, držel, jak zhora k r. 1547 udáno jest, Václav Hoštický, a zanechal jej synům svým Janovi, Hynkovi, Zigmundovi, Jiříkovi a Divišovi. Avšak pro velkost dluhův, kterých po sobě zanechal, statek ten zdržeti nemohli, a Zdeněk Mezeříčký z Lomnice, jsa co mocný ubrman od soudu zemského vyvolen, tento dvůr r. 1560 16. dubna prodal Janovi Ledčárovi ze Sionu, zejmena dvůr s příslušenstvím, též břehy okolo potoku nad Drobovicemi až na hráz rybníka Dubého za 12500 ss. g. prž. (D. z. LVI, O 9.) Týž Jan Ledčár „a na Kosobotsku“ získal l. 1565 23. června od Jiříka Amchy z Borovnice v 187½ kopách g. č. rybník, „kterýž slove Dubay blízko vsi Potěh ležící s potokem od chobotu téhož rybníka až po cestu, která od Potěch k Tupadlům běží.“ (D. z. LXXVII, M 25.) Jan po smrti své (1573) zanechal vdovu Dorotu, provdanou pak za Melichara Daníka z Ostrova, a syny svrchujmenované, kteříž pak r. 1578 statek dotčený obci Čáslavské postoupili.

Rybník Dubý slušel původně k Potěhám. Heřman Bohdanecký z Hodkova prodal jej r. 1558 3. května Jiříkovi Amchovi z Borovnice za 150 kop gr. č. (Dsky z. XIII, F 7; LIII, F 17) a tento roku 1565 Janovi Ledčárovi.

[464]) Archiv Čáslavský A 36. (Kop. v privileg. list 33.)

[465]) Tamtéž A 37.

měšťanstva patří, pro svou váhu sem postaveno býti zasluhuje. Jest to nadání měšťana Jana Vachů.

Rodina Vachův nedá se stopovati na předky své, poněvadž rodinná jmena tehda zřídka byla v obyčeji.

Jan byl r. 1552 královským rychtářem. R. 1532 byl koupil ohniště domovní v rynku (nyní č. 147) od poručníkův n. Ondřeje Šeněklovského, kterýž pak vystavěl a v něm i bydlil. R. 1567 pojal k manželství Marjanu, vdovu po n. Laurinovi Bašantovi, již i zapsal třetinu svrchu psaného svého domu.[466]) Řečený Jan Vachů zemřel roku 1579, zanechav syny Václava, Daniela a Jana a Lidmilu dceř maličkou,[467]) jimž k ruce spravovala matka jich Salomena dům, sladovnu, zahradu a jiné jmění. Z posledního pořízení Janem r. 1579 v pondělí svatodušní (8. června) vlastnoručně sepsaného vyjímáme důležité toto místo: Co se zahrady a v ní stodoly i vší dědiny dotýče, toho všeho aby užívali toliko do smrti Salomeny manželky moji, však po její smrti pro chudé a mizerné lidi aby to kr. rychtář a rada opatřili, buď skrze poručníky kšaftovní neb jiné osoby dvě ze sousedův; a ti aby darmo nepracovali.[468]) A z těch

[466]) Kn. trh. r. 1522, H 3 a kn. sml. G 4.

[467]) Jeden syn Jindřich ho byl předemřel. (Pam. nové řády 658.)

[468]) Knihy kšaftův 1552—1595, L 13 a d. Kniha „Novellae“ XI, udává nám epitaphium v kostele, jda na kruchtu, na Vachu se vztahující takto:

K pobožnosti když přistoupí upřímnost,
a s nimi spojí se také spravedlnost,
to tré bývá velmi velice stálé,
pánu bohu, též lidem ku pochvale.
Než z těch tří ctností jde mnoho dobrého,
jak církvi tak obci užitečného.
Těmi ctnostmi skvěl se jest pan Jan Vachů,
kterýžto zavrhl a potupil peychu,
živ byl v pobožnosti a v upřímnosti,
ozdobil jest to dvé spravedlností:
sloužil upřímně pánu bohu svému,
činil také spravedlivě každému.
Lichvou, ourokem nestřil žádného,
z lásky fedroval každého.
Obec tato může svědectví dáti,
neb z půjčky ourok nechtěl jest bráti.
Před smrtí svou na skutky milosrdné.
odkázal mnoho pro lidi chudobné,
Došel v bohu z víry ospravedlnění.
hoden jest dobrého připomínání.
Kdo čteš toto, rozpomeň se na smrt tvou,
čiň příkladem tímto, získáš duši svou.

užitkův skutky milosrdné chudým a potřebným lidem, pána Boha bojícím a ne těm mrhačům a bezbožným činěno aby bylo, buďto v suknich, v plátnech, chlebu, nejlépe pak, jak by se vidělo, aby učinili. Z toho aby se ničeho neodprodávalo. Nicméně Salomena, pokud bude v držení těch dědin, každého roku aby (nemůž-li býti více) aspoň dvakráte s vědomím úřadu buď chleba napéci dala a rozdala, anebo něco plátna chudým a jiné pohodlí aby jim činívala atd. Nařízení toto k dobru chudých až do dnešní chvíle se zachovává. Důchod ten milosrdných skutkův záležel nápotom na roli orné, kterou najímali správcové důchodu pod roční plat. Z užitkův chudým a nuzným lidem sukno, plátno, chleb a lázeň se dávaly, lidé nemocní byli fedrováni a peněz bez lichvy se půjčovalo. R. 1864 obnášel nájem z těchto pozemkův (42 jiter 553[]°) 1984 zl. r. č., z čehož 103 chudí podpory dostávají. Purkmistr Věžnický velkou zásluhu získal si o rozmnožení jistiny zvětšovav ji čas po čase.

Šlechetný dárce zemřel téhož roku 15. srpna a pochován v kostele Čáslavském, kdež náhrobek jeho se spatřuje. R. 1843 nalezl p. děkan Jan Pečenka tělesné pozůstatky tohoto velmi zasloužilého muže a dav je vyzdvihnouti a do nové truhličky uzavříti. opět je v chrám Páně pohřbil. [469])

Roku 1593 vypukla válka s Turky, kteří svévolně byli mír zrušili. Čechové účastnili se v břemenech války této povolováním každoročních berní k vypravování vojsk do Uher. Nemalé břímě snášeli Čechové vojáky najatými, kteří cestu svou zemí naší brali. Slyšme příklad jeden z Dačického z r. 1595: „300 knechtův vojenských Němcův od stavův království Českého do Uher proti Turkuom najatých dostali se do Čech položivše se v městě Čáslavi, a tu okolo a do města Hory Kutné se procházejíce šarvátky činili podle jich obyčeje a šnorchování, ale jsou vždycky od chasy a zběři horní upráni a zmláceni, potom se dali dáleji. Nejvyšším nařízeným hejtmanem jich pan Vilém Trčka. [470])

O podobné četě vojenské r. 1598 dovídáme se od současného spisovatele toto: Vojáci nešlechetní Balouni (Valoni) nazvaní dostavše se do města Čáslavě v Čechách tam do kostela vešli a jeden

---

[469]) Na hrob jest pomník postaven s nápisem: Jan Vacha, dobrodinec chudých Čáslavanů, zde pohřben l. p. 1579 a opět 1842. Rozděloval, dal chudým a v paměti věčné pobude. Žalm III. V starých pamětech se jmenuje též Jiřík Vachů, jenž měl dům č. 134 a Kateřina Vachů na domě č. 113.

[470]) Dačický fol. 170.

z nich vzal palcát nad hrobem Jana Žižky, někdejšího rytíře českého a na ten hrob se ušpráchal nestoudně pravíc: že to Žižkovi obětuje.[471])

Se sousedy svými město zachovávalo buď přátelství, aneb jsouc puzeno péčí o blaho obce rozmanité pře vedlo. Přátelský soused byl Maximilian Trčka z Lípy na Světlé, cís. „firšneider, následovník onoho Burjana, o němž jsme k r. 1571 byli mluvili. K poznání přátelského poměru mezi oběma stranama sloužiž následující dopis páně Maximilianův:

Službu svú vzkazuji slovútní páni, přátelé moji milí! Zdraví i všeho dobrého přál bych Vám rád. Nemaje čím tak na Vás vzpomenouti dle dobrého sousedství k těmto božím hodům, posílám Vám po tomto poslu jeřábka; věřím, že jej vděčně přijmete. Pána Boha našeho milost rač s námi beyti. Dátum na Světlý nad Sázavou v pátek slove velký leta 1596 (12. dubna).

Maximilian Trčka atd.

Slovútným pánům purkmistru a radě města Čáslavě, přátelům mým milým![472])

Za to ale měli roztržky s majiteli blízkého dvora ve Vrdech. Již r. 1580 byla obec obeslala do soudu zemského Mandalenu Černínovou ze Zap a ve Vrdech, vdovu po n. Martinovi z Černína, z toho, že se tří čtvrtí dědin, které ke svému dvoru ve Vrdech držela, ke kostelu Čáslavskému povinovaný roční plat 1 ss. a 62 gr. č. od r. 1566—1575 zadržela, a že na vyzvání, aby ty peníze (počtem 16 ss. 9 gr.) zaplatila, toho učiniti zanedbala. Obeslání to zrušeno pro chybu formální v něm obsaženou.[473]) Dvůr ten držel pak po ní Jan z Lukavce na Páběnicích, 1583 Petr Salava z Lípy, od něhož přešel r. 1587 na Hynka Kalenice z Kalenic.

Tohoto r. 1598 obec Čáslavská vinila na soudu komorním, že onen roční plat k záduší kostela (1 ss. 62 gr.) od r. 1586 až do 1591 neplatil. Poněvadž obec provedla, že s těch tří čtvrtí dědin plat k záduší sv. Petra a Pavla náležel, obdržela za právo a odsouzen pohnaný ten zadržely plat zaplatiti ve dvou nedělích. (Nález v pátek po Svátosti.[474])

---

[471]) Tamtéž fol. 81.
[472]) Arch. Čásl. orig.
[473]) Dsky zemské menší CCXXXV.
[474]) Z register soudu komorního v privilegiích str. 197—199.

Obec v těch časích měla ještě dosti prostředkův, že obor svých statkův pozemských novými koupěmi rozšířiti mohla. R. 1595 ve čtvrtek po sv. Linhartu koupila od Anny Měnické z Žitenic dvůr šosovní Řečici (koudelovský) za 1875 ss. gr. č.,[475]) r. 1598 18. listopadu koupili od Jiříka Vlčkovského z Vlčkovic, a synův jeho Václava, Burjana, Smila, jakož i dcery Markety statek zpupný: ves celou Skovice s sídlem a dvorem popl. s rolemi i se vším poplužím, se zahradami, s štěpnicemi, rybníky, lukami, s Oldřichovem a pastvištěmi za 5500 kop míš.[476]) Více ostatních koupí dálo se o 6 let později.

Po 78 letech zkusilo město opět strasti záhubného ohně. Neopatrností pacholkův v maštali vyšel r. 1600 v noci na čtvrtek před 3 králi oheň a rozmohl se tak, že shořelo nejen několik domův, ale krov na kostele farním, a na věži stala se škoda nemalá. Opravy staveb poškozených ihned před se vzaty, zejmena r. 1601 krov nový baňatý zelené barvy udělán a postaven na věž velkou kostelní, jež se od těch časův pokládala za nejvyšší v zemi české.[477])

Novou výsadu obdrželo město „k zlepšení chudých živnosti" od krále Rudolfa listem daným na hradě Pražském t. r. ve středu po sv. Filipu a Jakubu. V témž listu obnoveno nadání třetího výročního trhu na den sv. Floriana, ale přeložen na pondělí po neděli Jubilate se 14. dni pořád zběhlými a „frejunkem obyčejným.[478]) Tolikéž i tři trhy roční na trhy na koně, hříbata a koňské pohlaví i všelijaký dobytek a skoty, jeden trh první středu a čtvrtek po 3 králích, po dva dni středu a čtvrtek po neděli reminiscere, středu a čtvrtek před nedělí Jubilate každoročně, aby mohli držeti, svoleno. Podle toho směli vybírati cla s těch dobytkův s každého koně, s klisny, hříběte po 2 penězích bílých, s každého dobytka velkého, s vola a krávy jeden pen. bílý, s každého menšího skotu, telete, kozla, kozy, čápa, berana, skopce, ovce a svině neb

---

[475]) Kniha trh. 1590—1600, M 7.

[476]) Dsky zemské CLXXIII, M 17 a C XXIX, D 19 (Privil. 388.)

[477]) Dačický list 178 a 182. Podobu bývalé věže a kostela zachoval nám Jiří Braun ve svém spisu „Civitates orbis terrarum" (v Kolíně nad Rýnem r. 1572 a podruhé 1617 vydaném`. Věž byla vyšší, měla pavlač i byt pro hlásného a podobala se věžím Pražským na mostě a na radnicích Pražských. Krov kostelní byl z dvou pyramid sestaven, jakož bývaly u sv. Barbory v Hoře Kutné a na chrámech Litoměřickém a Lounském. Jan mladší Jaroměřský na tuto věži v nově vystavenou sepsal báseň. (Památky arch. V. 360)

[478]) Arch. Čáslav. A 38 orig. (opis v privileg. 34).

vepře po malém penízi, z čehož jim ukládána povinnost silnice, zlé cesty a zdi městské opravovati.

Od více než 60ti let držela obec k špitálu pustou ves Krupšiny, ležící nedaleko vsi Michalovic. Nejspíše pro vzdálenost od města odprodala ji obec r. 1606 Matějovi a Václavovi bratřím nedílným Salavům z Lípy a na Zhoři za 550 kop. Vklad 27. května vykonali Martin Klatovský primas, Jan Jaroměřský, Simeon Žďárský z velké rady a Mikuláš Jamský z starších. [479])

Za to ale byla rozšířila meze panství svého na severu i na jihu. Roku 1604 ve čtvrtek po nález. sv. Kříže (6. května) od Adama Studeneckého z Pašiněvsi na Krchlebích koupila ves Březí s dvorem s štěpnicemi, dědinami, lukami, obcemi, pastvinami, potoky „jmenovitě potok od gruntů Šebestenických a zplavku a stoku, která od Březí k Hraběšínu jde za 2775 kop gr. č. [480]) Roku 1605 6. prosince koupili od p. Lidmily Škopkové dvůr Druhanice, na němž vrchnost prvé zapsanou měli a z něhož plat k špitálu sv. Alžběty vycházel, za 4000 kop. [481])

Novou smlouvu uzavřeli r. 1607 14. května s Vilémem Konecchlumským z Konecchlumí a Ondřejem Horňateckým z Dobročovic. Od nich koupili Nový dvůr Žitenický a ves celou Zbudovice s dědinami ornými i neornými, osetými i neosetými, zahradami, lukami, pastvištěmi, palouky, lesy, porostlinami, rybníky, potoky, vodotočinami, se dvory kmetcími, krčmami, chalupami, s lidmi osedlými i neosedlými i vším k oběma statkům příslušenstvím a dali si r. 1608 16. června ve dsky zemské vložiti. [482])

Na místo krále Rudolfa, zádumčivého a časem chorého na mysli, hleděli rady bratra jeho Matyáše pána svého a tudy sebe povznésti k panství, k němuž on nehrubě více se hodil než Rudolf. R. 1608 sebral Matyáš pole proti císaři a vtrhnul nejprv do Moravy, kdež se k němu stavové moravští hlavně vedením slavného Karla ze Žerotína, pána z jednoty bratrské, přidali. Byl i zval stavy české k sobě, rozepsav sněm do Čáslavě ke dni 4. máje, aby s nimi o záležitostech svých rokoval, o čemž také psaním zvláštním radě Čáslavské zprávu dal. [483]) Přívrženci Rudolfovi již v Ji-

---

[479]) Dsky zemské CXXXIII, D 25.

[480]) Dsky zem. CXXXII, H 19. (Privil. 388.)

[481]) Privil. str. 389. Porovnej dějiny k rokům 1454, 1468, 1486, 1543 a 1575.

[482]) Privil. str. 389; dsky zemské CXXXIV, M 25.

[483]) Dačický fol. 92—94. Tento poznamenal tam: „Nemožno jest všechněm všecko věděti a zpytovati, proč a jakým způsobem a původem rozličné v světě mezi lidmi, zvláště mezi vrchnostmi, nevole, různice a nenávisti tajné i zjevné jedněch proti druhým pocházejí.“

hlavě se o to pokoušeli, zda by je smířiti mohli, ale při něm na ten čas nic více nezjednali, jedině to, že sněmu ke 4. květnu do Čáslavě rozepsaného až do 14. dne poodložil. A ač císař přikázal mu opět po kardinálovi z Ditrichšteina, že ve všem všudyž žádost jeho naplniti chce, aby se jen dále do země s lidem svým (jehož pokládali býti do 25.000) nepodával; on však nedbav, 4. května přitáhl k Německému Brodu a na zejtří, jenž byl neděle Cantate, podal se k Čáslavi.

Při obeslání stavů českých 26. dubna v klášteře Novém hradě v Rakousích daném byla dostavena v postskriptě ohrada: poněvadž arciknížete docházejí pravdivé zprávy, že lidé najatí v místech těch, kdež lid jeho leží, pálením obyvatelům škody činiti a tudy jeho v zlé domnění lidu obecnému uváděti budou, jako by on záhuby lidí chudých a země české vyhledával, aby takové pověsti místa nedávali, zanechajíce proti němu hotovosti krajské, poněvadž on žádným nepřátelským úmyslem k nim nejede. „Pak-li by se kdo z nich na toto obeslání do Čáslavě nepostavil, tedy že týmž psaním svým před Bohem a vším křesťanstvem sobě osvědčuje, jestli je a království české něco zarmouceného potká, že on tím vinen býti nechce, nýbrž sami vlastně z toho Bohu, jemu i vlasti své těžce odpovídati musí.

Arcikníže přijev do Čáslavě 10. dne máje, dostal nového poselství od císaře po kardinálovi a po 7 dnech přijelo k němu drahně osob vyslaných od nejvyšších úředníkův a soudcův zemských a stavův českých s oznámením takovým: Jakož toho arcikníže vyhledává od nich, aby jeho za krále a pána svého přijíti a jemu náležité člověčenství slibovati se nezpěčovali, že se jemu v tom uctivě ohrazují, že jim toho na ten čas žádnou měrou učiniti nenáleží proti svému dobrému svědomí i proti přísaze, kterouž jsou J. M. C. zavázáni, ovšem pak i proti starobylým jich privilegiím a svobodám.

Zatím mandatové císařští šli po krajích, aby všichni vzhůru byli a ku Praze osobně i s lidem svým jeli; a nežli ti dobře rozešli se po krajích, následovali je jiní v patách, aby nejezdili s lidem, než toliko sami na sněm od císaře ke dni 19. máje rozepsaný; opět jiné poručení z kanceláře vyšlo, aby přece táhli s lidem. A v tom arcikníže podal se zase s lidem od Čáslavě k Českému Brodu a táhl dále ku Praze.[184]) Mírem zavřeným

[184]) Historie Pavla Skály ze Zhoře str. 87—89.

potom v Libni, když arcikníže s vojskem svým byl přitáhl až skoro ku Praze, postoupeny byly Uhry, Rakousy a Morava Matyášovi, Rudolfovi pak zůstaveny jsou Čechy se Slézskem a Lužicí.

Roku 1609. jmenovali sobě stavové pod obojí o své újmě sjezd na Novém městě Pražském chtíce se raditi proti císaři, jenž z novu pod obojí utiskoval. Sjezd tento zapověděn a jmenem císařským jisté osoby ze všech tří stavův pod obojí, z městského pak stavu zvláště Plzenští, Hradečtí, Žatečtí, Táborští, Písečtí, Kouřímští, Čáslavští, Slanští, Litoměřičtí, Domažličtí, Rokycanští a Rakovničtí na hrad Pražský obesláni. Z Čáslavě se tam dostavili Zachariáš Jemnický a Samuel Zárybnický. [485]) Ti sice před císařem na okamžik od svého předsevzetí upustili, ale vynucení majestátu (9. července 1609) na Rudolfovi ještě téhož roku se zběhlo. Snaha císařova, dání majestátu zrušiti, připravila jej konečně i o trůn český, na který nastoupil bratr jeho Matyáš.

Pomálu se přibližovala na město chmura tížící, nahromadění velkých dluhův, naproti nimž arci velké statky městské činily dostatečnou hypothéku. Do mnohých nesnází přivedeni byli ručením za dluhy králův. Tak Čáslavské pohnal Jindřich Chotouchovský z Nebovid na Žlebích do soudu nejvyššího purkrabství, vině je z dluhu 1000 ss. gr. č. z 5 úrokův poloutetních a ze škod 5 ss. 12 gr, č., poněvadž byli za krále Rudolfa ručili. R. 1591 bylo Jindřichovi dáno za právo a Čáslavští musili mu ty peníze (ač teprv 1597) zaplatiti. [486])

Králi Rudolfovi půjčili r. 1603 nějaké peníze, jichž díl jim na platu komorním sražen byl, ač ještě vždy 850 kop nedoplacených zůstalo. Dle jistoty 1607 (ve čtvrtek po neděli Cantate dané, zapůjčili 100 kop králi dílem na vyvazení sebe, dílem z toho rukojemství, v kterém se za krále Karlovi z Lichtenšteina a bratřím jeho za jistou summu peněz postavili, zapůjčili. Pro ty peníze a jiné větší summy zapůjčené Čáslavští od něho Karla bývali pohnáni do soudu nejvyššího purkrabství a dostavše na sebe přísudku, musili viděti, jak Karel na statky jich obecní právo vedl a až k listům na odhad

---

[485]) Rkps. Pavla Skály a vydání Tieftrunkovo str. 180 má „Lomnický,“ ale takové jmeno nikdy v Čáslavi nebylo. Řečený Zachariáš koupil 1597 od Jakuba Rychtera, měšťanína Kolínského, dům v Brodské ulici (č. 134), kterýž prodal 1612. Manželka jeho Dorota měla jiný dům po rodičích naproti mlýnu koňskému. Syn Jan měl dům za kostelem (u č. 192), který otec jeho Zachariáš prodal 1616 Adamovi Sidirurgovi. To jest poslední zmínka o něm. O Zárybnickém viz níže.

[486]) Dsky zemské CLXVIII, F 24.

dovedl. Proto Čáslavští při kr. komoře české hledali zastoupení, tam ale byla tak „velká nepříležitost“, že se musili spokojiti novým zjištěním, kteréž jim vydal král Matyáš 1611 17. října (ve Vratislavi) na 1850 ss. míš., (oněch 850 a druhých 1000 kop). Z těch peněz jim zaplaceny r. 1617 dvě summy, nicméně zbytek 591 ss. 23 gr. 3 den. ještě r. 1655 nedoplacen zůstával a snad nikdy se nezaplatil.

Podobně jim týž král Matyáš r. 1614 22. dubna (v Linci) vystavil jiný dlužní list na 12,892 ss. 48. gr. 4 d., jimiž též byli Karlovi z Lichtensteina ručili.[487] Není proto divu, že Čáslavští jiné osoby, u nichž měli peníze, z dluhů upomínali a poháněli. Tak 1614 1. dubna pohnali do soudu purkrabství kraje Hradeckého Jana Vojického z Nové vsi z 233 ss. 20 gr. č. a po vedení práva ty peníze 1615 obdrželi.[488]

Roku 1610 byli stavové království povolili vybírání posudného na 5 let. Když lhůta ta r. 1615 okolo sv. Filipa a Jakuba pominula, dal král Matyáš o prodloužení této daně kommissaři svými s obcí Čáslavskou jednati. Obdržev pak od nich svolení, že budou dávati ještě dále posudné od pondělí po neděli Jubilate do 2 měsíců, vydal jim 1615 26. června (na hradě Pražském) revers, „že toho jim na jich svobodách k újmě býti nemá, nýbrž že jim to v budoucích potřebách nahrazeno bude.“[489] Jak to ale bylo nahrazeno, nejlépe ukazují dějiny následujících 10 let.

Ještě dvou statkův nabyla obec v letech následujících. L. 1615 2. ledna koupili od Albrechta staršího Robmhapa ze Suché a na Sucholeskách dvůr šosovní v Šintlochách řečený dolejší za 1600 kop[490] a 1616 13. prosince od M. Jana Bojana dvůr šosovní Lochy s rolemi šosovními městskými k němu od předešlých držitelův téhož dvoru přikoupenými.[491] Než ještě po 30leté válce za dvůr Lošský se ničeho nezaplatilo. A tak obec Čáslavská nacházela se před počotím války třicitileté v držení velkých a krásných statkův a bohatství nevšedního.

---

[487] Privilegia str. 171—175 a 166—169.
[488] Desky zemské CLXXXVIII, F 8.
[489] Orig. arch. městského A 40.
[490] Kn. trh. 1600—1618 P 18. Privil. p. 390.
[491] Tamže S 13. Privil. tamže.

Kniha třetí.

VNITŘNÍ POMĚRY MĚSTA

v 16. století.

Hlava XIII.

TOPOGRAFIE MĚSTA A NEJBLIŽŠÍHO OKOLÍ.

Bouře, které na naší vlast po roce 1618 uvaleny byly, spůsobily ve vnitřním stavu měst královských takých proměn, že k vyrozumění smutného stavu po třicitileté válce nevyhnutelně zapotřebí jest, poznati onu výši a onen blahobyt, kterým se města za zlatého věku honosila. Uznati se musí, že následkem bouře r. 1547 obec Čáslavská ve své moci utrpěla znamenitého ztenčení avšak nikoliv se to tvrditi nemůže co do blahobytu. Nebo právě tento při každé příležitosti se nám objevuje.

O velikosti města máme několik zpráv, které, ač rozdílné. přece nám světla jakéhosi poskytují. Dle počtu r. 1567 učiněného obsahovalo město i s předměstím 283 domův, z nichž se berně platila [1]) a rovnalo se skorem týmže počtem Nymburku, Jaroměři a Ústí nad Labem. Z okolních měst převyšovaly Čáslav Kutná Hora a Chrudím, menší byly Kolín (229 čísel) a Kouřím (216 č.). Když od r. 1576 na sněmě berně podomovní na pomoc proti Turkům svolena jest, napočítalo se v Čáslavi 275 domův. [2]) Věrohodná zpráva však ukazuje nám k roku 1600 počet veškerých domův v summě 250 čísel, z nichž 196 nacházelo se v ohradě města a 54 na předměstích. [3]) Dobrého obrazu podává nám porovnání tohoto stavu s oním, který po třicitileté válce vylíčíme.

Co se rozsáhlosti dotýče, tak se arci stará Čáslav nové nevyrovnává. Rozbor jednotlivých částí města, zejmena předměstí. ukáže nám, že část zvaná na Budíně, v Koželuzích a jinde tehdá ještě nestála. Vedle vlastního města počítalo se tehdá troje předměstí Brodské, Horské a Hradecké.

Vlastní město co do základního rysu mělo dle souhrnu všech zpráv téže tvářnosti. kterouž nyní nalezáme, tak že náměstí a ulice

---

[1]) Poutník od Otavy roč. I., sv. 2. č. 24.

[2]) Kniha pamětní města Tábora lit. P.

[3]) Nov. Decl. Nro. VIII, 6. Rozdíl v těchto třech zprávách dá se vysvětliti tím, že snad veřejná stavení v to nepočítána.

na naše doby se tak zachovaly, jak nám je prameny staré líčí. Jen tam, kde hlodal zhoubný zub války, nacházíme nyní prázná místa, kdežto naopak na mnohém městišti od těch časův povstal dům.

Na náměstí čtverhraném mimo pranýř obvyklý ničehož se nepřipomíná. V starých časech bývalo v prostřed několik stavení, zejmena i krámův chlebných, kteréž rada po velkém ohni r. 1522 zbořiti dala.[4]) Nejpřednější stavení zde byla radnice městská, kteráž se nacházela na místě pravé strany nynějšího radního domu.

K pohodlnějšímu umístění obecního úřadu zakoupila obec r. 1601 od Jeremia Siberia dům poboční (ostatní část radnice) za 325 kop, načež on až do r. 1673 v držení obce zůstával.[5]) Týž asi počet domův jako nyní obkličoval ostatní část náměstí.

Kostel sv. Petra a Pavla, nejvyšší a největší budova v městě, skládal se z tří rozdílných kostelův. jakož se nyní dobře pozorovati dá. O původních osudech kostela tohoto mluveno již při rozboru vnitřního stavu první doby. R. 1452 kostel ten se všemi zvony podlehl požáru. K většímu zvelebení kostela usnesla se rada ke konci 15. stol. přistavěti velkou věž. Stavba počala. jak se zdá r. 1491.[6])

Po šest let se pilně pracovalo na spodních částech věže a r. 1497 stavba tak dalece byla dospěla, že rada městská mohla s Blažkem kameníkem kutnohorským uzavírati smlouvu o kamenické dílo. Smlouvou tou, v úterý před sv. Mikulášem uzavřenou, zavázal se mistr Blažek k věži „udělati a utesati 4 okna na výši 10 loket a 3½ lokte ve světle. Lavice i prahy, a každý kámen do okna aby byly 5 pídí do zdí a sto uhelníkův; každý uhelník aby 1½ lokte a kratší nic, a na výš ¾ a nižší nic.“

Za lavice, práhy a okna slíbeno mistrovi 30 kop gr. č. a on rukou dáním musil se zavázati, že všemu ve smlouvě dosti učiní.[7]) Když pak stavba dále zdárně pokračovala, učinila rada r. 1498 na den sv. Havla smlouvu s provazníky o provaz, jímž by kámen tažen

[4]) R. 1502 prodal Filip kramář dům „u prostřed rynku vedle chlebných krámuov“ Jiříkovi, písaři městskému, za 16 kop (Manuale L 14).

[5]) Knihy trhové 1600—1617 B 18.

[6]) Počátek stavby věžę té ukazuje nápis na šneku věže, kterýž takto čtu: Anno domini mcccccxci in festo sancti Petri et Pauli hoc opus inceptum est. O tom nápisu povídá lid, že jej Žižka vlastnoručně napsal a že jej žádný smrtelník nepřečte. Nezdá se mi tu býti naznačen r. 1454, jak v Památkách arch. VI, 127 udáno jest.

[7]) Novellae declar.

býti mohl. I dali páni své konopě, a udělán jim provaz zdélí 140 loket a tlustý, jakž potřeba kázala, a provazníci musili se zavázati, že poskytnou příze ruční a ne kolovratní, za kteréž dílo dostali 3 kopy míš.[8]) Nevíme, proč rada s mistrem Blažkem uzavřela druhou smlouvu r. 1500 v neděli invocavit o dílo věže kostelní. Jí zavázala se, že mu dá na týden, pokud by dílo trvalo, po 24 gr. č. výjma takový týden, který by zameškal; kdyby ale den nebo dva nebyl, za to jemu nemá nic sraženo býti, ale však to aby nezahušťoval. Přidáno mu též ovsa a nařízeno, aby o dělníky a zedníky sám péči a starost na groš kostelní měl.[9]) Poněvadž pak během dvou let následujících stavba kamenná byla dokonána učinila rada r. 1502 o velkonocích jinou smlouvu s Bartoněm a Vavrou, tesaři kutnohorskými, kdež se zavázaly za krov kostelní věže 18 kopami Ten krov měl býti udělán „na pochválení dobrých lidí a jim (tesařům) ke cti se světničkou trubači, tak že beze vší starosti panské a nákladu obecního krov mají postaviti.[10])

Zároveň i kostel opravován a střecha okrášlena jest vížkou, o jejíž „špic“ rada r. 1506 ve středu po sv. Stanislavu smluvila se s Adamem mistrem z Prahy, aby „špic ten přikryl křidlicí slušně a na pochválení dobrých lidí k své straně, i s svými pomahači.“ A za to dáno mu 30 kop míš.[11])

Avšak budova pracně vyzdvižená nepotrvala dlouho, nýbrž podlehla již 1522 zhoubnému požáru, načež s velkým namaháním dílo kostela r. 1539 dovršeno bylo. Šíře o tom jsme mluvili při dějinách téže doby.

Obětí téhož požáru byly i zvony kostelní ve věži zavěšené, jakož i varhany. R. 1600 zmařena jest opět požárem střecha na kostele a na věži a následujícího roku krov nový baňatý zelené barvy udělán, jak na místě svém vypravováno. Podobu té věže i kostela zachoval nám Jiří Braun ve svém spise „Civitates orbis terrarum,“ z kterého dílo to Merian do své topografie přijal. Věž byla vyšší, měla pavlač i byt pro hlásného a podobala se věžím Pražským na mostě a na Novo- a Staroměstské radnici. Krov kostelní byl ze dvou pyramid sestaven, jakéž se nacházejí ještě na děkanském chrámu v Lounech.

---

8) Manuale z r. 1496 D 10.

9) Tamtéž G 3.

10) Tamtéž K 9.

11) Tamtéž P 14.

Od těch časův děkanský chrám neustálými pohromami stížen býval, jak na svém místě šíře provedeno bude. V třicitileté válce drancován reformatory císařskými a Švédy, na to požáry r. 1703 a 1841 tak zuřily, že obec jen největším namaháním sil svých mohla chrám opět v stav pořádný uvésti. Od roku 1841 až do 1863 věže pozbývala patřičné střechy. Jak horliví Čáslavané o důstojné vyzdvižení budovy chrámové a věže péčovali, uslyšíme v dějinách novějších.

Okolo kostela nacházel se hřbitov (krchov) dle zvyku starého, který vůbec v středověku panoval, a zaujímal největší část náměstí kostelního, tak že po obou stranách kostela otevřeny uličky, jimiž se chodívalo k fortně a rybníku. Proto se také r. 1627 mluví o „ulici blíž zdi krchovní k fortně vedoucí.“ Za kostelem byla kostnice obrácená k číslu 192. [12]) Jiný hřbitov býval při kostele špitálském, na obou se pochovávalo, až do časův Josefa II., kterýž pochovávání uvnitř města zapověděl. Naproti kostelu, tam kde se končí dům č. 184, stála v 16. stol. věž nějaká. [13])

Blíže kostela nacházel se dům farní a škola. Poslednější často své stanovisko měnila, avšak vždy blíže kostela zůstávala.

Z náměstí, tak jako nyní, vycházely 4 hlavní ulice, v nichž se nacházela některá znamenitější stavení.

Brodská ulice (nyní Jeníkovská) běžela směrem jihovýchodním a končila se branou Brodskou, za kterouž počínalo předměstí. Znamenitějších stavení, mimo jeden svobodný dům Rezkův a Humpoleckých (nyní č. 135), tu nebylo. Název ten vyskytuje se již r. 1496.

Klášterní ulicí [14]) zvali staří nejen ulici, která vede k nynějšímu chrámu evangelickému, nýbrž i ulici od kostela děkanského až k Brodské bráně se táhnoucí. Části ulice té, kdež se za starodávna nacházel klášter, říkalo se v 16. stol. v klášteře. R. 1496 připomíná se „sladovna v klášteře“ a 1522 domy v klášteře, z čehož ovšem nevyplývá, že by klášteřiště již zastaveno bývalo, nýbrž že dotčené domy byly v sousedství kláštera. Za klášterem byla věž, do níž věznové sázeni bývali — snad nějaká bašta.

Masné krámy, pokud paměti sahají, stály na nynějším místě. Vedle nich nacházela se v prvních desítiletích obecní

---

[12]) Kn. grunt. VI, 6.

[13]) 1544 prodal Jiří Lounský dům nový koutovský „i s tím místem, kdež prve věž byla“ (Kn. trh. 1522 O 9).

[14]) Připomíná se poprvé r. 1498. (Man. C 8).

Západní roh náměstí Čáslavského.

kuchyně, kterouž r. 1561 rada prodala i s místem přiléžícím Šimonovi Krajčkovu za 4 kopy. [15])

U téže kuchyně nacházela se v 15. století lázeň horní, avšak oheň r. 1522 zničil budovu tu, tak že toliko městiště zůstávalo. Před tím ohněm patřila Ondřejovi Bernartovi, který ji prodal Janovi lazebníku. [16])

Obec, cítíc potřebu lázně v městě, směnila r. 1591 lázeň pod fortnou s Janem barvířem platem na jeho dům v klášterské ulici a zařídila tu obecní lázeň (před r. 1598). [17])

Ale i tato dlouho nepotrvala, nýbrž podlehla zhoubě za třicítileté války, tak že listina r. 1645 toliko mluví o „zříceninách, kde někdy obecní lázeň bývala. [18]) Prázné místo zůstávalo bez užitku po půl století.

Na to roku 1701 prodali starší kus místa zšíří 6 sáhův až k hradbám cechu řeznickému za 13 R. pro jatky (šlachtatu), od nichž trhem je přejal 1712 Tomáš Weiss, majitel sousedního domu. [19]) Nacházelť se asi v prostřed mezi děkanstvím a kostelem evangelickým.

Z jednotlivých uliček spojených s hlavní ulicí klášterskou toliko jedna, Kozinec, zvláště byla pojmenována, ostatní znamenány byly dle toho, kam se jimi jíti mohlo. Původně se jí říkalo ulička za školou, někdy i kout, však r. 1611 poprvé se vyskytuje název kozí rynk, kterýž od těch časů ve všech listinách 17 st. se vyskytuje. Na počátku 18. st. počal jej zastupovati název Kozinec.

Ještě byla některá zvláštní stavení v klášterské ulici, jichž poloha se nesnadno vysvětliti dá. [20]) Koňský mlýn obecní nacházel se asi na místě nynějšího č. 128. Jmenuje se dosti často v listinách od r. 1529—1587, r. 1601 již se o něm mluví, že tu býval; snad krátce před tím potřebován k jinému účelu. Něco blíže ke kostelu evangelickému nacházelo se stavení řečené melhauz, jen v letech 1611—1636 připomínané.

Poloha zelhauzův obou vysvětlena bude níže.

---

[15]) Kn. trhová r. 1553 L 13

[16]) Kn. trhová r. 1522 A 16.

[17]) Kn. trh. r. 1590 C 12.

[18]) Kn. trh. r. 1686 E 8. R. 1623 ještě lázeň stála.

[19]) Kn. trh. r. 1669 W 4 a fol. 54.

[20]) Hlavní vinou toho jest, že nám kniha trhová od r. 1569—1579 schází, tak že jest nám nesnadno všude spojení listin stopovati.

Horská ulice, směrem severozápadním se táhnoucí, neměla znamenitějších stavení, jakož i Hradecká ulice, jak se tehdá ulici Chrudímské říkávalo.

Město uzavíraly tehdá ještě úplně mohutné hradby, bašty, valy a příkopy, jak pozůstatky jich posud svědčí. O opravě valův povídáno k r. 1502. Bouřkami 17. století byly utrpěly porouchání a brzo potom změněné válečnictví učinilo je nepotřebnými; r. 1771 obec místa vše odprodala osobám soukromným. (Viz. dějiny téhož roku.) V hradbách těch nacházelo se více bran, a sice:

a) Brána Brodská, z níž posud mohutná věž okrouhlá avšak velmi sešlá zbyla. Roku 1522 shořel u ní most i s mostnicí.

b) Brána za kostelem,[21]) kterouž teprv v novější době pojmenovali bránou Žižkovou neb Táborskou. Nad ní nacházela se fortna dosud zachovalá, sloužící jenom k pouštění lidí pěších. R. 1522 shořel v této fortně mostek a mostnice a u brány pod ní dvoje vrata.

c) Brána Horská, dle svědectví listin měla věži, kteráž se na levé ruce jdouc do města nacházela a řady domův odtud se táhnoucích dotýkala.[22]) V některých listech zove se také branou Kolínskou.[23]) Na příkopě před branou bývaly zahrady.[24]) Roku 1522 shořelo u této brány půl druhé strany vrat.

d) Brána Hradecká jmenuje se již v 15. století častěji v památkách. Roku 1522 uhořely jí přední vrata. U této stávala také věž, jak ještě pamět lidí starších dosvědčuje.

Z věží a bašt, které se při hradbách nacházely, jmenuje se toliko jedna za klášterem leževší, do níž věznové sázeni byli. (Viz o tom popis ohně r. 1522.)

Předměstí se rozeznávalo troje a jmenovalo se dle bran, které k němu vedly, však zákostelní brána předměstí svého neměla, ač pod ní některé domy stály a předměstí brány Hradecké bylo malého objemu.

V Brodském předměstí, kteréž se počínalo hned od brány zákostelní, jmenovala se ta část, kteráž ležela u rybníka Rvačov.[25])

---

[21]) R. 1499 duom nad branú za kostelem. (Manuale r. 1496 F 6.)

[22]) Kn. trh. r. 1522 F 2.

[23]) Již r. 1497. (Manuale r. 1496 B 7.)

[24]) Tamtéž H 10.

[25]) L. 1500 koupil Martin Mamašek domek „na Rvačově". (Man. G 1). 1527 domek na Rvačově u samého rybníka Podměstského. (Kn. trh. r. 1522 E 19), 1535 zahrádka na Brodském předměstí na Rvačově. (Tamtéž J 6.)

Název ten trval toliko do prostředku 16. st. a na to zcela z paměti lidské vyhynul. Na tom předměstí r. 1550 byla stodola obecní[26])

Pod fortnou ležela lázeň dolejší, o kteréž jsme již jednou mluvili. Jmenuje se častěji v 15. století. Roku 1501 prodal Vítek lazebník „lázni svou, ležící za městem, Pavlovi lazebníkovi za 47 kop gr. č., r. 1533 držel ji Bohuška, lazebník z Chrudímě, a prodal ji r. 1546 obci za 70 kop. Ještě téhož roku pronajala ji obec Vaňkovi lazebníkovi na ten spůsob, aby z ní týdně platil k obci 8 grošův č. a fortnickému $1\frac{1}{2}$ groše a škopky a žejdlíky na svůj náklad spravil. Roku 1591 prodala obec tuto lázeň Janovi barvíři, od něhož přejala k vystavění lázně dům v klášterské ulici, načež od těch časův pamět lázně dolejší zanikla. [27])

Nynější mlýn Podměstský jmenuje se r. 1526 prostě mlýnem. Že ale již roku 1500 se děje zmínka o mlýnu Onšovském, [28]) domnívám se, že mu toto jmeno přislušelo a že patřil v 15. stol. vládykám z Onšova. Od roku 1635 jmenuje se všude v zápisech Podměstským. Patřil obci, proto se zove 1622 mlýnem městským. [29])

Při strouze, která z rybníka tekla ku mlýně špitálskému a obyčejně potok slove, bylo návrši, kterémuž říkali zhusta Pták anebo Vršek. Dle dokladův spojených zdá se to býti stráň před kostelem sv. Alžběty. [30])

Za Horskou branou nacházel se tak zvaný štamproch (lom kamene) nejspíše sráz příkrý na levé straně před hřbitovem. Jmenuje se jen roku 1528 a více nic. [31])

---

[26]) Kn. tr. r. 1522 S 5.

[27]) Manuale J 10; kn. trh. r. 1522 H 9 P 3; Novellae declar.; kn. trh. r. 1590 C 12. Tuším, že na místě lázně povstala barevna, která se v letech 1666—1718 připomíná. Porovnej dějiny k r. 1666. R. 1623 jmenuje se také „dům na předměstí za fortnou blíž rybníka na bělišti slove." (Kn. trh. r. 1618 G 14))

[28]) 1500 zahrada pod Vonšovským mlýnem (Man. G 5); též r. 1526 se jmenuje v kn. trhové r. 1522 E 17.

[29]) Pod mlýnem v ty časy býval haltýř.

[30]) 1523 zahrádka s domem u potoka pod Ptákem (kn. trh. r. 1522 B 12); 1526 chalupa pod Ptákem proti mlýnu (tamt. E 15), 1534 zahrada s domem pod fortnú pod Ptákem jinak pod Vrškem (tamt. H 19), 1737 dům za Horskou branou jdouc k koželuhům pod vrchem (kn. kontr. IV, 21), 1738 chalupa jdouc ze brány do koželuh po pravé straně hned pod Vrškem první pod špitálem městským (tamt. 74).

[31]) Spáleniště domku a stodoly se zahrádkou na předměstí po levé ruce za Horskou branou proti štamprochu. (Kn. trh. r. 1522 F 10.)

Špitál děkoval své povstání v 15. stol. horlivé obětavosti měšťan Čáslavských. První zmínka o špitálu děje se v knihách základních r. 1416, v kterémž obdržel špitál dědiny některé.

Při špitálu se nacházel kostelíček sv. Alžběty, jmenuje se ale teprv r. 1522, kteréhož i se špitálem stal se obětí plamene. O podobě bývalé tohoto kostelíčka není nám nic známo. R. 1718 byl již tak chatrný, že 20. května u konsistoře musila se zadati prosba, aby obnoven byl. Brzo potom počalo se s přestavováním kostelíčka a vystavěn jest r. 1728 v parukovém slohu tehdá oblíbeném. [32]) Zvonice vedle stojící vystavěna jest též v 18. století a opatřena r. 1782 až 1806 dvěma zvony.

Hřbitov špitálský nejspíše sloužil k pochovávání lidí špitálních, ano i znamenitější měšťané r. 1599 a 1616 tuto pochování, neb měšťané těla svá „k veselému od mrtvých vstání na krchově špitálu sv. Alžběty pohřbili, aby se za duše jich modlitby konaly.“ Poprvé se o něm činí zmínka r. 1678. [33]) O špitálu samém něco níže promluvíme.

Část města pod špitálem v dolině jest nejvíce původu pozdějšího. Povstaly tu domky při potoku, přes nějž vedly obecní lávky [34]) do polí a údolí klejnárského. [35]) Již v 16. stol. byli zde koželuzi, poněvadž tuto své řemeslo snadně provozovati mohli. (tak ku př. Matěj koželuh z Verniřova koupil zde dílnu koželuzskou r. 1522). Proto zvána část ta v 17. stol. v Koželuzích a název ten až na tento čas udržela. [36])

Mlýn špitálský jmenuje se již r. 1500, kteréhož úředníci špitálští prodali zahradu, ležící na stráni nad týmž mlýnem. [37]) Blíž mlýna toho povstala sanytrna, dělená od mlýna uličkou obecní. [38])

---

[32]) Památku toho chová chronogram nad obloukem dělícím svatyni od lodi: Ornata anno, quo canonisatus est divus Joannes Nepomucenus.

[33]) Zahrada Klatovská za krchovem špitálským a dle cesty k Hoře vedoucí.

[34]) R. 1672 „dům v koželuzích vedle potoku a lávek obecních (kn. trh. r. 1669 B 5), 1673 ruina se zahradou při potoku po levé straně jdouc po lávce. (Tamtéž C 6.)

[35]) 1687 zahrada v koželuzích vedle cesty jdouc do Hejdofa. (Tamtéž M 4.)

[36]) 1623 dům v horském předměstí v koželuzích slove. (Kniha trhová r. 1618 G 12.)

[37]) Manuale H 4.

[38]) R. 1684 prodal Jan Oustský „dům Sanejtrný řečený“ Martinovi Koutskému, 1704 koupil jej Tomáš Svoboda. (Kn. trh. r. 1669 K 7, Y 6). Stará sanytrna ležela jinde, jak toto místo dokazuje: L. 1680 prodala Magdalena Štantová zahradu podle silnice k Hoře Kutné po levé straně mezi zahradou Jana Kučery a místem obecním, kde stará sanejtrna bývala. (Kn. trh. r. 1668 G 20.)

Krokmitál slúla část města, ve kteréž se nacházel dvůr špitálský. Název ten se vyskytuje po prvé r. 1498.[39]) R. 1522 dvůr špitálský vyhořel, načež potom opět poopraven.

U dvoru špitálského nacházely se měšťanské zahrady, ale také chmelnice, čehož nyní ani stopy se nenachází. I název Krokmitál brzo vyhynul, a konečně i dvůr emfiteutický rozprodán. Na předměstí Horském stála též stodola špitálská[40]), tuším, někde blízko dvoru samého.

Blízké položení teprva v 18. století se zvalo Budínem a teprv v druhé polovici téhož století staveny tam domky.

Tam, kde vychází silnice Chrudímská a opouští město, bylo místo řečené Kytlof (původně Kutlhof), kteréž názvem svým na dobu upomíná, kdež v Čáslavi německý jazyk měl vrch. Byly to jatky čili porážka, kdež řezníci dobytek poráželi; skorem každé město mělo takový Kutlof[41])

V okolí Čáslavském nalezali se tito dvorové šosovní:

1. Dvůr Řečice, nyní Koudelovský, nejmenuje se před prostředkem 15. století. Roku 1465 držel dvůr ten Martin z Borovnice, měštěnín Čáslavský a udělav rybník u dvoru, jímž zatopil některé dědiny patřící k královskému hradu Žlebskému o to smlouvu učinil s Jetřichem z Janovic a na Žlebích, zástavním držitelem.[42])

Jak později přešel v držení Koudelův ze Žitenic a r. 1585 v držení obce, již na svém místě povědíno. V držení obce zůstal dvůr až do r. 1623, ve kterémž byl v plen vzat a s panstvím Tupadelským prodán paní Trčkové. Tímto vyšel z šosovního svazku

[39]) Zahrada v Krokmitáli. (Manuale D 3.)

[40]) Kniha trhová r. 1618 G 12.

[41]) R. 1499 držel Martin Plustva zahradu „ležící na Hradeckém předměstie proti Kutlhoffu“ (Man. F 1), 1527 dvůr vedle Kytlofa, 1528 dům vedle Matouše Vyčapského a vedle cesty u Kytlofu, 1531 louku a kus pole pod Kytlofem za Březinovou dědinou vedle cesty po levé ruce (kn. trh. r. 1522 F 4, 5, G 8), r. 1630 role orná pod Kytlofem vedle roli pí. Oršily Klatovské a vedle silnice k Vrdům (kn. trh. r. 1618 N 9), 1653 dům Longinovský proti Kutlofu (kn. trh. r. 1636 J 18). R. 1701 7. června prodali cechmistři řemesla řeznického Adamovi Vorlovi místo pusté šlachtátu neb o Kytlof řečený na předměstí Hradeckém, vedle dvora nápadníkův Horských s jedné a cesty obecní proti domku Johanny Titinsovy z druhé, za 35 fl. rh. (Kn. trh. r. 1669 W 3.) Co znamená Kutlof, dí Chytilův codex (VII 315, 332) „curia farcorum vulgariter Khutelhof, curia farcorum pro mactandis pecoribus et pecudibus.“

[42]) Orig. listina archivu Čásl. A 14.

obce a stal se statkem zemským. I název svůj v ty časy změnil. Neb již roku 1628 slúl dvorem Koudelovským,[43]) a ačkoliv se ještě jednou roku 1631 název „dvůr Řečický“ vyskytuje,[44]) přece dle držitelův svých jmeno nové až na naše časy podržel.

2. Dvory v Šintlochách, jichž majitelé byli jednotliví měšťané Čáslavští již v 14. století. Roku 1615 2. ledna koupila obec dvůr Šintlochy od Albrechta staršího Robmhapa ze Suché za 1600 kop, než po Bělohorské bitvě dvůr ten s panstvím Tupadelským přešel v cizí majetek a přes to, že to byl statek šosovní, kladen ve dsky. Bližších zpráv podáme v průběhu dějin.

Vedle toho zůstaly ještě zde dva šosovní dvory, kteréž byly v držení rodiny Bojanův. Samuel Bohuslav Bojan, primator, se sirotky po Pavlovi Bojanovi ty dvory r. 1671 15. září s 60 kop záhonův role prodal Ferdinandovi Františku Robmhapovi ze Suché na Lichtenburce za 6300 fl. rh., potom se měnili majitelové často. R. 1710 Leopold z Valdšteina, 1711 klášter Žďárský, 1738 Barbara Věžníkova z Biesenberka, 1755 Anton říš. hrabě z Věžník.[45])

3. Dvory šosovní v Lošich. Podací kostela Lošského slušelo k zboží Kluckému.

Rybníkův bylo v Čáslavi a v okolí znamenitý počet.

Rybník Podměstský seznali jsme již v starší době. Prostoru zaujímal tak jako dnešního dne, na konci jižním měl výběžek, přes který vedl most.[46]) R. 1547 obec jej postoupila i s jinými statky však brzo jí navrácen r. 1549 (viz dějiny k roku tomu). Rybník Podhradištský, jmenuje se v listinách ku konci 15. stol. rychtářským z příčin zhora (při 14. stol.) uvedených. Město vešlo v držení jeho, když úřad rychtářský na se potáhlo, a název rybníka změněn v jmeno Podhradištský (r. 1499 rybník někdy rychtářský); r. 1547 kr. komoře postoupen, brzo potom ale vrácen a r. 1549 ve dsky k zpupnému jmění vložen. Později jmenuje se Podhradeckym, poněvadž název Hradiště se v Hrádek proměnil. 1783 tu nový prah kladen. V novějších dobách v louku proměněn.

---

[43]) Kn. trh. r. 1618 L 7.

[44]) Tamtéž, Q 11.

[45]) Kn. trh. 1668 A 19 it. f. 11, 31; lib. cont. IV, 306, 259.

[46]) Uršila Hronkova zahradu svou tu za mostem, který jest přes rybník, prodala před ohněm r. 1525 Václavovi Pikalovi za 33 ss. gr. č. (Kn. trh. 1522—1553 D 14.)

Díl tohoto rybníka v 16. století jmenován chobot, vedlejší část dědiny okrouhlík.[47])

Zemánek jinak i Zemanovský rybník obecní, z kterého vodu na město vedli, r. 1547 králi postoupený avšak r. 1549 obci navrácený a t. r. ve dsky vložený.

Rybníček Loučný (snad onen rybník pod střelnicí za Zemánkem, a již louka od dávných let) r. 1547 postoupený a 1549 opět ve dsky vložený.

Ryb. Měděnice, u kterého r. 1512 vedla cesta ke Krchlebům, ležel na místě posud tak jmenovaném. V historickém ohledu platí o něm totéž, co o Zemánku.

Rybníček Burjánek obecní, který s Loučným stejný osud měl, ležel blízko od předešlého.

Rybník Telecí r. 1549 obci opět navrácený také v této krajině se nacházel.[48])

Rybník Týnský r. 1497 poprvé jmenovaný název svůj měl od sousedního dvora. R. 1499 Matěj Vyčapský ujal od obce okrajky s dědinou ornou bliž rybníka Taynského až do hráze po druhé stráně s dvořištěm Taynským.[49]) Další osudy sdílel s následujícím.

Ryb. Bříškovský r. 1498 poprvé jmenovaný ležel vedle předešlého a t. r. již obci náležel. R. 1546 páni z rady prodali Jiříkovi Jirsovi rybníky obecní Bříškovský a Týnský na slovení za 200 kop míš.; vymíněny pánům 3 džbery kaprův a 4tý na tření a 10 kop štičího plodu, též 15 kop štik dobrých.[50]) Když obec r. 1547 postoupila všechna svá zboží komoře kr. přidány rybníky Krejnar, Novačina, Bříškovský, Týnský a Rezkovský k statku Tupadelskému co manství (viz děj. r. 1548) po skoupení Tupadel opět se staly obecními. Nicméně Bříškovský, Rezkovský a Týnecký později s Tupadly od města odděleny a panství tomuto až dnes zanechány.

---

[47]) Říha Borovský r. 1533 $1/2$ lánu dědiny své Vlčkovské ten vokrouhlík nad podhradištským ryb. ležící i se zahradou při té dědině prodal Janovi Tachovskému za 75 ss. gr. Pr. Mikuláš Písecký a Dorota manželka jeho prodali 1542 zahradu svou na předměstí ležící za chobotem podhradištského ryb. pod zahradú Jana Tachovského, s domem v též zahradě vystaveným Janovi Jamskému, zeti svému, za 28 kop. (Kn. trh. 1522 H 7 a M 20.)

[48]) Pro polohu jich svědčí následující místo v Privil. 265, 1679 rybník špitálský bliž dvora Žackého nad rybníčkem Burjankem a Telecím.

[49]) Manuale E 4 Sousední pole r. 1506 slovou „za Týnem.“ (Tamže P 11.)

[50]) Nov. declar. XI rub.

Rybníček Novakovský (r. 1548 Novačina nazvaný) má název od rodiny měšťanské Novákův [51]) a ležel u předešlého. R. 1498 páni obecní najali Petrovi Svachovu okrajky okolo rybníkuov od hráze Novákova rybníčka až do hráze rybníka Bříškovského s oné strany a loučku v chobotě ryb. Rezkovského pod Chotusickými polmi. [52])

Michál farář Vilímovský, Anna a Magdalena (děti Václava Nováka) prodali r. 1531 rybníček Novakovský [53]) obci Čáslavské za 60 kop gr. [54]) Další osudy vypočítány u předešlého.

Rybník Rezkovský blíže předešlých měl název svůj od rodiny Rezkův z Veselé. R. 1483 od nich prodán obci Čáslavské a připadl později k panství Tupadelskému. Více o něm jednáno bude při dějinách r. 1663 a 1667. O Prušácích, kteří se tu r. 1742 utopili, posud pověst u starých lidí trvá. Mezi splavem jeho a ryb. Týnským ležel tak řečený Okrouhlík.

Rybníček Šichový ležel nad rybníčkem Novakovským, jmenuje se poprvé r. 1531 a byl v držení Šimona Šicha, od něhož i název svůj měl.

Rybník Krejnarský někdy i Grenar zvaný, jehož hráz jest viděti na severozápadní straně okršku městského u Kolebovska, jmenuje se již r. 1498 a byl tehdá majetkem obce. [55]) Roku 1548 s Tupadly byl spojen. Rybníček Veidhofský, na hoře podočen. R. 1499 měl Svach od obce najatý rybník Vaidhofský a platil z něho 100 kop gr. míš. [56]) Mimo ty v nejbližším okolí města nalezáme:

Rybník špitálský u mlýna špitalského, jmenuje se poprvé r: 1512 ve směně dědin obecních a krchlebských.

Rybník Nový, pod předešlým ležící, jmenuje se poprvé r. 1496. Tehdá Prokop Hronek prodal 7 jiter dědiny Vaidhofské, ležící za novým rybníkem, Jirovi Kumpanovi. [57]) Leč i v nadřečené listině r. 1512 se o něm zmínka činí. Nově založené rybníky můžeme tyto znamenati:

---

[51]) Václav Novák, byl r. 1505 již mrtev a zdá se, že rybník ten od něho byl zdělán.

[52]) Manuale D 2.

[53]) „tu nad Bříškovským rybníkem a pod Šichovým rybníčkem.“

[54]) Kn. trh. 1522 G 11.

[55]) 1498 dědiny Vaidhofská „za Kraynarem,“ 1499 čtvrt Vaidhofská ležící nad obecním rybníkem Kraynarským (Man. E 4, F 4).

[56]) Manuale E 4.

[57]) Ibid A 7

Rybník Svornost. Roku 1556 usnesla se rada, aby na lukách obecních za dvorem Pavla Zárybnického rybník byl udělán. Místo to r. 1556 29. července Jindřichem Bračickým ze Schořov vyměřeno při přítomnosti Jana Ledčára z Sionu primasa a hospodáře městského a jiných měšťan. Jmeno tomu rybníku dáno od svrchupsaného pana Ledčára. Práce počata roku 1561 30. července a dodělán rybník v lednu v sobotu před sv. Pavla na víru obrácením. Vydáno naň 2011 kop a 13. gr. míš. [58])

Rybník Homolka na loukách obecních počali dělati 1556 v sobotu 11. července a dokonali 1558 15. března. Naloženo naň dle starých register v jednom počtu 149 kop 54 gr. $3^1/_2$ peníze Českého. [59])

Cest z Čáslavě do okolí vedoucích bylo několik:

1. Cesta jinak silnice Horská, nyní cesta, kteráž vede k Lochům (1531).

2. Silnice Kolínská jinak Pražská (1546) od předešlé v listinách výslovně dělená.

3. Cesta k Chotusicům (1539). Na rozcestí obou byla tak zvaná Boží muka (nejspíše kaplička neb soška). [60])

4. Cesta k Vlačicům, která se s nynější cestou k nádraží shoduje. [61])

5. Cesta k Vrdům jinak i silnice, kteráž též k Markovicům vedla. (?) I u ní se nalezala Boží muka. [62])

6. Cesta k Šintlochům jinak ke Žlebům. [63])

V památkách 17. století jmenuje se též silnice Žehubská.

[58]) Novellae rub. VIII. Rybník se tam popisuje: spodek hráze 40 loket, délka hráze $10^1/_2$ provazců, krungfest na skále pod Šichovským polem vybrán zdélí 9 sáhů a z hloubí 10 loket. Trouby 2 kladeny; kbel položen l. 1561. O Svornosti ještě několikráte bude zmínka. R. 1717 prodala obec Matějovi Čížkovi kus země „blíž cihelny pod Svorností" k vystavení mlýna příhodný. (Kn. trh. r. 1700 f 150.)

[59]) Tamtéž

[60]) 1531 dědiny u Horské silnice u Božích muk, 1539 děd. ležící u Božích muk mezi cestami k Hoře a Chotusicům, 1546 dědiny u Božích muk při rozcestí Chotusickém jdúc od silnice Kolínské. (Kn. trh. 1522 G 14, L 12, P 7.)

[61]) 1523 roh hráze Taynské podle cesty Druhanské, 1549 cesta k Vlačicům (Kn. trh. 1522 C 5 a R.)

[62]) 1546 dědiny u Božích muk vedle cesty k Vrdům, 1552 dědina mezi dědinami Nathanaele Koudele od rybníka Šimona Šicha vzhůru k hruškám při silnici. (Kn. trh. 1522 P 4, a j.) 1549 2 lány dědiny, kteří leží od cesty k Markovicům až k rybníku Novákovskému

[63]) 1549 cesta k Šintlochům. (Kn trh. 1522 R 7.)

7. Cesta Chotěborská, při jejímž rozcestí s předešlou se šibenice nacházela,[64]) jinak i silnice k Brodu neb k Habru[65]) (r. 1635 silnice Drobovská).

8. Úvoz zvaný cesta k Žakům, tak jak se ještě nyní spatřuje. I u ní se nalezala Boží muka.[66]) (R. 1619 ouvoz k Žakům.)

9. Cesta ke Krchlebům šla u rybníka Měděnice a dále úvozem k nynější silnici, která dále na jejím místě běží.[67])

10. Cesta k Močovicům shodovala se s nynější silnicí Táborskou a cestou Močovskou. U ní býval kříž.[68])

11. Stezka ku Krejnaru.[69])

Z nejbližšího okolí města vyjímáme následující názvy dědin:

Hradiště, podlouhlý chlum, který byl obmezen rybníky Podměstským a Podhradištským na třech stranách a cestou Močovskou na čtvrté straně. Jmenuje se poprvé 1522.[70]) Tehdáž již na chlumu tomto nebylo ničeho, co by o bývalém stavu Hradiště svědčilo, nýbrž toliko vinice, zahrady a pustá místa.[71]) Vinice se udržely zde až ke sklonku 17. století, potom ale počali někteří jednotlivé části skupovati a chlum, kterýž se od r. 1677 stále jmenuje Hrádkem, zůstal v držení jediné osoby.

---

[64]) 1545 lan dědiny za šibenicí ležící mezi cestami k Chotěboři s jedné a ke Žlebům se strany druhé běžícími. (Kn. trh. 1522 O 18.)

[65]) 1501 dědina podle silnice k Brodu Německému. (Manuale J 5) 1635 role orná mezi rolemi jistými a mezi silnicí k městu Habru a Chotěboři ležící za stínadly. (Kn. trh. 1618 S 18.)

[66]) 1537 záhon od Božích muk k Žakuom podle cesty a za tím hned 8 kop záhonnov, vše v jednom položení. (Kn. trh. 1522 K 11.)

[67]) 1512 cesta, která běží k Krchlebuom přes rybník Měděnici. (Dz. 43 G 4.) 1548 dědina podle cesty k Krchlebům nad Měděnicí. (Kn. trh. 1522 Q 15.)

[68]) 1530 cesta k Močovicům, 1537 dědiny za křížem jdúc k Močovicům. (Kn. trh. 1522 F 19, K 10.)

[69]) 1630 ulička průchodní za potokem mezi zahradami Jana Bojana, kudy se od starodávna na Krejnar pěšky chodívalo i s tím břehem a místem obecním od plotu špitálského až k jeho zahradě. (Kn. trh. 1618 O 5.)

[70]) Ondřej sladovník z Bernartovské sladovny pod Hradištěm. (Kn. trh. 1522 A 10.)

[71]) Doklady o tom, jakož i širší pojednání o Hradišti podal jsem v Památkách díl VI., str. 215.

Stráň, kteráž ležela naproti hrádku přes rybník, nazývala se Lodranty a jednotlivé části „na stráži“ a Okrouhlík. Název Lodranty romanského původu nesnadný k vysvětlení ustoupil v 17. st. názvu Vodranty. [72])

Hlava XIV.

VĚCI OBECNÍ. ÚSTAVY OBECNÍ A OŠETŘOVACÍ.

Správu města obstarával úřad městský, pozůstávající z 12 konšel, z nichž každý jeden měsíc zastával úřad purkmistrovský. Tento úřad zároveň byl soudem jak ve věcech občanských tak i trestních. Ve svém působení od roku 1547 počínaje nemálo byl obmezen císařským rychtářem, jak jsme výše v dějinách šíře doložili. [73])

[72]) 1538 dědina i s Lodranty na stráži ležící 1548, 1551 zahrada na Lodroutích. (Kn. tr. r. 1522 L 4, Q 4, S 8.) R. 1626 koupil Řehoř Březina zahradu na Lodrantích, ale v trhu pozdějším téže zahrady r. 1628 jmenuje se již na Vodrantích. (Kn. trh. r. 1618 H 13, L 11.) R. 1742 se jmenuje role orná nad Vodranty ležící jinak Okrouhlík nazvané. (Kn. kontr. IV, 167.)

[73]) Cís. rychtáři byli: Jan Vachů 1552 (viz nahoře).

Bernart Polický (t. j. z Poličky) 1563, koupil 1544 dům v Brodské ulici (č. 114), 1581—1588 měl dům v rynku č. 103 neb 104.

Sixt Cikán (1567).

Jan Fuka († 1593) kšaftem roli svou odkázal strýni své Anně, choti Melichara Zátureckého, rychtáře městského. (Kn. kšaft. II. C 12.)

Jiří Přibyslavský (1595) měl dům v Horské ulici č. 44.

Blažej Soběslavský (1598) kn. trh. S 10.

Matěj Ostrejš 1627—1649, koupil 1627 dům v rynku (na rozhraní č. 75 74), 1630—1635 měl dům řeč. Ratejna nárožní (č. 147), 1630—1647 držel dům nárožní proti klášteru (č. 157), t. r. přikoupil domek v Chrudímské ulici za svým domem ležící, 1638 obdržel darem dům v Brodské ulici (č. 14), který prodal 1649. 1645 prodal dům po tchýni své v rynku ležící (č. 106), konečně koupil 1648 pustinu u Hradecké brány, již zdědila po něm dcera jeho Dorota.

Jan Cliderius medicinae doktor (1638), nějaký čas jsa rychtářem držel dům v rynku (č. 71), k němuž přikoupil 1629 sousední dům (č. 70).

Jiří Jemnický 1653.

Samuel Felix Jaroměřský (1668 kn. trh. S 14) měl dům nárožní proti kasárnám (č. 98).

Jan Ondřej Zabilanský (1677 † 1694) koupil dům Tryhubý u zdi městské (za č. 56); dům ten a jiný statek odkázal Lidmile manželce své do smrti její a dítkám svým s ní pošlým a též s předešlou manželkou splozeným (kn. kšaft. II. N 10)

Jan Frant. Henet (1742 kn. kont IV, 165) koupil 1702 domek vedle děkanství (nyní č. 185).

Radě přidán byl sbor obecních starších, který měl obor, jak jsme jej při popisu stavu před husitskými válkami vylíčili. Veliká obec či měšťanstvo každoročně při obnovování úřadů městských volívalo ze sebe jistý počet „pánův obecních," jakožto representantův svých a „pánův starších", ze kterýchž potom konšelé odstupující vybírali jmena kandidátův, jež ku posazení na svém místě podávali králi buď bezprostředně, buď skrze podkomořího zemského.

Při obnovování úřadu konšelského a starších každého roku podkomořím nebo-li jeho zástupcem byli určeni čtyři měšťané buď ze starších aneb z konšel, kteří uschovávali klíče ke čtyrem branám, a jiní obdrželi klíče některých znamenitějších místností, jako ku př. od předních a zadních dveří sklepových (kdež byla obecní komora?), od spelunky a sklepu v radnici. Při obnovení jmenován též rychtář městský a představení jednotlivých řemesel. Rychtář tento na spůsob úředníka policejního rozdílný byl od rychtáře, kterýž býval v 14. a 15. stol. Důležitá osoba v radě byl též písař městský. [74])

[74]) Písaři byli lidé vzdělaností a učenosti vynikající, jimž potomstvo za mnohou věc díky povinno jest. Bylit pak známi tito:

Jiřík písař 1506 koupil od poručníkův n. Havla Hrona čtvrt dědiny za Týnem (k Vrchům) ležící za 10 kop (Manuale P 11).

Ondřej bakalář 1523.

Jan Roudnický 1536 držel rok dům v klášterské ulici (nyní zahrada u č. 175) (kn. trh. 1522, J 19, K 8).

Šimon Ledčár ze Sionu (1557).

Šimon Žatecký 1559 koupil dům v rynku u kostela (č. 183). Zemřel r. 1573 a pochován v kostele Čáslavském (Pam VI. 134).

M. Jan Ciprian Mšenský 1581 koupil od Jana z Předboře dům nárožní v rynku (č. 98) za 285 kop (kn. trh. E 12). Založil knihu městskou, ve kterouž s pílí zapisoval všechna privilegia městská, jiż rada městská posud na radnici chová.

Jan Dvorský 1583 koupil dům v rynku (buď č. 104 neb 105), který prodal 1585 Janovi Montanovi.

M. Jan Štander (1597) koupil od Anny valchářky dům v rynku (čís. 83), v němž bydlil a stodolu na Horském předměstí. Zemřel 1606 pozůstaviv vdovu Dorotu a 2 dcery Lidmilu a Annu. (Kn. kš. II, G 1.)

M. Jan Pallladius z Hlinska koupil 1610 dům v Horské ulici (čís. 55), jenž se dlouho po něm jmenoval Palladiusovským. Zemřel v srpnu 1615, po němž vdova pozůstalá Anna, dcera Eliáše Knaura od Hory Kutny. (Dačický fol. 205.) Náhrobek jeho posud u kostela stojí. (Pam. VI, 136.)

Pavel Ešín 1616 s manželkou svou Kateřinou získal dům Zdeňkovský s pivovarem na rohu v ulici Horské (č. 13 — kn. sml. B 2).

Václav Augustin Formika z Poděbrad (1622 † 1661) nejnadanější a nejpilnější z písařův, o němž níže, jednajíce o literateoh, promluvíme.

Jak již svrchu řečeno, měla rada též soudnictví. Vězně ujišťovali ve věži, kteráž byla za klášterem aneb v obecní šatlavě.[75] Mezi tresty bylo též vystavování na pranýři, jenž dle svědectví starých lidí na náměstí se nacházel.

Jelikož mělo město též právo hrdelní, mělo své popraviště. Šibenice se nacházela blíž rozcestí cesty Chotěbořské a Žlebské, tedy tam, kde nyní stojí zásobárna vojenská, a v těchže krajinách ležela stínadla,[76] jak ještě podání ústní svědčí. Kat bydlel ve zvláštním stavení na Brodském předměstí.

Důchody obecní záležely z příjmův vyplývajících ze soudnictví, z platův k obci povinných, jako i z četných statkův šosovních a pozemských, i ze statkův záduších, co z nich po zaplacení věcí záduší povinných zbývalo. Za to ale byla obec povinna nejen komorní platy královské komoře dávati, nýbrž i k sbírkám a berním zemským přispívati, dle toho jak se vyznamenávala bohatstvím neb množstvím obyvatelstva. Tak ku př., když roku 1576 berně 12.500 kop rozvržena jest, určeno pro Čáslav dle šacuňku 401 kop 21 gr. 4 den.; ale uloženo 375 kop (tudíž přidáno 26 kop 2 gr. 4 den.), a když na sněmu l. 1579 místo berně podomovní pomoc proti Turkům svolena jest, dostalo se na Čáslav za podíl 390 kop.[77] R. 1615 platila obec z 107 dvorův osedlých (jí patřících) 2 far, 2 mistrův ovčáckých, 2 pacholkův, 21 kol mlýnských a z rozličného prodeje sbírek 2490 kop 48 gr. 4 den., berně domovní 783 kop 20 gr.[78]

Rada obecní sestavována byla před Bělohorskou bitvou tak, aby jako hvězda třpytila se nad obcí sobě svěřenou. Lidé vzdělaní, bodré a zbožné mysli dostávali se do rady a sboru starších a jsouce si vědomi úlohy své, horlivě se starali o blaho města, především pak o ulevení oné třídě obyvatelstva, kteráž nepřízní osudu trpíc poukázána byla na pomoc obce a občanův.

Jsouť tu především ústavy obcí založené a měšťanstvem hojně nadané, směřující hlavně k ošetřování chudých a nemocných.

[75]) R. 1552 tato šatlava shořela. Zdali byla na místě pozdější šatlavy nepotvrzuje se. Tato byla na konci uličky u kasáren.

[76]) 1545 lán dědiny za šibenicí ležící mezi cestama k Chotěboři a ke Žlebům. (Kn. trh. 1522 O 18.) 1685 role orná mezi rolemi jistými a silnicí k městu Habru a Chotěboři za stínadly. (Kn. trh. r. 1618 S 18.) 1740 role mezi cestama k Šintlochám a Drobovicům blíž stínadel. (Kn. kont. IV, 193)

[77]) Kniha pamětní města Tábora lit. P.

[78]) Rkps. desk zemských ode mne vydaný v aktech učené společnosti. Pag. 22.

Jeden z nich byl „důchod milosrdných statkův.“ Povstal darováním šlechetného měštěnína Jana Vachů († 1579), jak svrchu v dějinách vypravováno bylo. Ten důchod 1579—1623 spravovali a 1593—1623 najímali správcové; každý rok s něho platili nájemníci 10 kop gr. č., z užitkův pak chuďým a nuzným lidem sukno, plátno, chleb a lázeň se dávaly, lidé nemocní jsou podporováni a peníze se chudým bez lichvy půjčovaly. R. 1653 ten důchod spravovali Jiří Jemnický, kr. rychtář, Pavel Bojan, Vácslav Fiala.

Již na počátku 15. stol. nacházel se v Čáslavi špitál, jak svrchu psáno bylo. Během 15. stol. povstal v Čáslavi tak řečený zelhauz. R. 1496 přejal měšťan na se 5 kop miš. zádušních oddaných na „zelhúz kamenný,“ kteréž měl Vít Odpivo, takovýmto obyčejem, že z těch 5 kop měl k témuž domu dva vozy dřev do roka kupovati atd. [79])

Na počátku 16. stol. byly v městě dva zelhauzy „za domem Ondřeje Holuba“ (nyní č. 181) „k chování chudých a nemocných lidí postavený,“ „i že skrze jich neopatrnost několikrát v těch zelhauzích oheň jest vyšel a sousedé obávajíce se dalšího svého i města nebezpečenství pánuov sú prosili v tom za opatření. A protož pan purkmistr a páni s pány obecními na tom sú se usnesli 1553 20. dubna, aby ty zelhauzy oba prodali a osobami hodnými osadili; a což tak za ně peněz strženo bude, ty aby na vystavení jiného domu k chování nemocných a nezdravých lidí na předměstí v místě slušném a bezpečném obráceny byly. A když jest Jan Vachů na ty zelhauzy se potahoval, pravě, že by na ně „některú kopu“ naložil, od toho jest na předložení pana purkmistra a pánuov upustil. [80])

O starších dějinách špitálu u sv. Alžběty mluveno na jiném místě. Roku 1547 důchody špitálské městu vzaty, a některé hned navráceny, jak ukázáno. Roku 1549 nařízeni jsou úředníci špitálští k ruce krále, kteří by dvůr špitálský spravovali, odtud na chudé kněží a žáky nakládali a počet nařízeným k tomu králem osobám činili. Dvůr špitálský navrácen teprva listem daným na hradě Pražském 1556 24. září (ve čtvrtek po sv. Matouši) radě a obci

---

[79]) Manuale z r. 1496 A 5. R 1498 koupil Mikuláš Nábožníček domek sirotkův Mucka krupaře „proti klášteru vedle zelhúza.“ (Tamtéž D 7.) Zelhauzy r. 1553 připomínané, tvořily pravou stranu uličky, která se od čísla 181 táhne ku klášterní ulici, a shodovaly se asi s polohou nynějších čísel 180 (menší), 179 (větší zelhauz).

[80]) Kniha trhová 1553—1569 G 1.

k spravování, „aby z důchodu jeho chudé chovali, též kněžím a žákovstvu pomoc činili.“ Přikázáno zároveň, aby úředníci úřadu počet činili, jako i předešle bývalo.[81]) R. 1561 a 1575 přidána i vrchnost nad statky pozemskými. R. 1606 odprodána pustá ves Krupšiny. Po bitvě Bělohorské ztratila obec vrchnost nad špitálem opět a obdržela jí teprv r. 1628, jak na svém místě ukázáno bude.

Důchody špitální vzrostly nejen častým nadáním osob jednotlivých nýbrž i dobrým hospodářstvím obce, kteráž přebytek věnovala k zakupování pozemských a šosovních statkův. Vedle nadání r. 1416 učiněného známe i jiná některá. Tak r. 1513 Jan Trojan odkázal k špitálu 100 kop gr. č., aby z nich kněz chován byl a Viktorin Čertek neznámé doby poručil čtvrt dědiny Lošské; ale i jiní v kšaftech svých na špitál nezapomínali.

K spravování jmění voleni bývali úředníci špitální neb špitálmistři. R. 1488 osoby týž úřad zastávající, Beneš písař a Václav Kropáč, učinili počet a shledalo se, že příjmy obnášely 605 kop 24 gr. a vydání 636 kop 23 gr. 5 denárův; tudíž byl schodek, který nejspíš obec krýti musila. Na to ale příjmy a vydání byly v následujícím poměru:

R. 1497	příjmův	254	ss.	55	gr.	vydání	275	ss.	16½	gr.
„ 1498	„	189	„	40	„	„	187	„	50	„
„ 1499	„	209	„	70	„	„	211	„	13½	„
„ 1500	„	249	„	35	„	„	251	„	8	„
„ 1504	„	394	„	17	„	„	301	„	16	„
„ 1505	„	238	„	6	„	„	222	„	17	„
„ 1522	„	315	„	38	„	„	315	„	38	„ [82])

Z účtů těch vysvítá, že do r. 1500 byl roční schodek, a že se potom důchody špitální tak zmohly, že nejen větší vydání se mohla činiti, nýbrž i, že vydání ta příjmy nepřesahovala. Při účtu r. 1504 shledalo se peněz hotových 25 kop a z loňska zbylých 100, což se vše do sklepu obecního položilo; r. 1505 přibylo opět 25 kop 49 gr., začež se potom kupovaly statky. Ohněm utrpěl pak arci špitál újmu, tak že r. 1522 měl již 56 ss. 38 gr. č. dluhu, což však později následkem dobrého hospodaření k škodě nebylo.

K tomu špitálu šly úroky, desátky a jiné platy peněžité stálé a věčné každého pololetí i ročně, z nichž se dávalo kněžím, žákovstvu, varhaníkovi, aby služby Boží náležitě vykonávati mohli, platu

---

[81]) Novellae r. X.

[82]) Manuale r. 1496 C 2, D 8, F 4, H 4, O 2, P 3; kn. trh. 1522 A 5.

peněžitého i obilného. Chudým se vydávalo každý týden pivo, chleb, máslo, sůl a koření. [83])

Hlava XV.

CÍRKEVNÍ ZPRÁVA.

Mimo to, co již pověděno o dějinách kostela, málo se dá mluviti o správě církevní. Zprávy nám zachované nejvíce se vztahují k změnám osobním a obsaženy jsou nejvíce ve spisech necírkevních.

R. 1499 Pavel farář zdejší uzavřel smlouvu s radou o placení důchodu, který se mu z měšce obecního dával. Podle toho dostával farář ročně 40 kop míšenských (na sv. Martina, na hromnice, na sv. Stanislava a Vavřince po 10 kopách). Také slad jeden o středopostí rada mu dávala, aneb po čem by slad ty časy platil, penězi mohla odbýti. Od oltáře sv. Kateřiny dáváno mu 4 kopy míš. ve lhůtách pololetních, dokud obec neoplatila 60 kop k tomu oltáři. Ze špitálu platilo se faráři 10 kop ne z práva, ale za to toliko, že dokud kněze v špitále neměli, farář chudině časem přisluhoval a mše v špitálu sloužil. K tomu ještě v postě dáván mu džber ryb. [84]) R. 1505 ještě měl při s Ondřejem Lýskem, potom se již o něm zmínka neděje. [85])

Doplnění té smlouvy stalo se l. 1564 v pátek po všech svatých (3. listopadu) za děkana Matěje Kouřímského. Týž požádal totiž radu, aby se místo desátkův i jiných všech platův a důchodův děkanských, kteréž jsou zde předešlým děkanům placeni bývali, nějaký jistý a stálý plat buď na kvartál aneb na týden dával, a takový plat aby jemu bez jeho starosti a zaneprázdnění „pro vychování jakž osoby tak také kaplana a oficiálův školních, bakaláře a kantora i jiné čeládky vzcházeti mohl. I hledíc rada

---

[83]) Novellae declar. X rubr. Jmění špitálu v nynějších dobách rozšířeno odkazy, jako Ant. Hynka Bojana z Kamenné Lhoty (2000 fl. rh.), r. 1762 24. září Jana Housy † 1808 31. prosince (240 fl. rh. resp. 43 fl. 14), Hynka Starka † 1810 8. září (750 fl.) a Matěje Matieky † 1824 24. ledna (205 fl.) R. 1864 se v tomto špitálu za 1227 fl. 75$^1/_2$ kr. z obecního důchodu bytem, dřívím, obuvem a peněžitými částkami vydržovalo 12 měšťanův bez své viny schudlých, kterýmžto se z nadepsaných odkazův nadlepšovalo. (Památka zasvěc. kříže str. 37.)

[84]) Stalo se v pátek po sv Linhartu r. 1499. (Manuale r. 1496 F 8.) Že již tehdá byli zde farářové pod obojí, vychází ze zprávy, že v Čáslavi svěcení konal biskup Filip de Novavilla † 1507. (Pam. VI, 265.)

[85]) Manuale P. 5.

k tomu, že děkanové vybíraním desátku obtěžováni byli, usnesla se na platu. [86])

Ustanovena i výminka, kdyby se děkanovi v městě nelíbilo a jinam se obrátiti mínil, tehdy o tom má půl léta radě napřed oznámiti, a rada tolikéž se zachovati má. Také kaplan a kuchařka (nebo byl-li děkan ženat, děkanka) měli své platy. [87]) A poněvadž tímto nařízením děkan i kaplan jináče lépe než předešlí správcové duchovní opatřeni byli, rada byla té naděje, že „práce své a služebností křesťanských, jakž zde v městě v kostele tak i ve špitálu u sv. Alžběty podle úřadu svého pilni a bedlivi budou."

Ze správcův duchovních tehdejšího věku znám je r. 1541 M. Felix Chlumecký; 1548 konsistoř pod obojí poslala do Čáslavě za děkana Bartoloměje, děkana ze Sedlčan, a to na prosbu obce, 1553 zde byl děkanem Jan Slováček [88]) a po něm 1555 Martin (před tím děkan v Litomyšli). Ten koupil r. 1553 dům v klášterské ulici (č. 185) od Jakuba truhláře. [89])

Před r. 1585 byl děkanem Marek Cerekvický († 1598), jenž koupil od Jana Koláčníka dům v Horské ulici (č. 46) za 195 kop. Ten se odstěhoval pak do Libice a vdova po něm zůstalá Anna prodala ten dům 1603 Janovi Černému. [90])

Ondřej Písecký jmenuje se r. 1585 děkanem zdejším. Ten r. 1584 jsa tehdá správcem církevním v Doubravici byl koupil dům

---

[86]) Knihy smluvní D 1. Plat ten byl následující:

1. Týdně 70 grošův, které se vyplatily v pátek.

2. 25 sudův piva bílého a 1 sud k posvícení, kteréž si mohl děkan bráti, od kterého koliv souseda chtěl.

3. 3 hrnce másla o 25 žejdlících (jako se v špitále na prodej nalévaly), vepř krmný na živě, korec hrachu, krup, řepy, 14 korců žita, 2 prostice soli každoročně.

4. K postu džber ryb, 30 sáhův dříví, sýry a každý pátek ze špitála půl pinty smetany k sobotě na polívku. Ubrusy, ručníky, mísy, talíře, hrnce atd. kostelníci na faru kupovali. K tomu ale doloženo, kdyby kdy primice byly, aby „pan děkan pana purkmistra a pánův tu ničím neobtěžoval. Než což by kdo z lásky a z milosti dáti chtěl, na tom aby přestáno bylo."

[87]) Kaplan dostával ročně 5 kop (místo dřívějších 4) a k tomu na zimu 5 sáhův dříví Kuchařka dostala ročně služby 2 kopy a na mýdlo 15 grošův.

[88]) Borový, Jednání a dopisy konsistoře pod obojí str. 193, 218, 314, 327.

[89]) Kn trh. 1553 A 12.

[90]) Kn. trh. 1579 L 15, 1600 E 5; kn. kšaft. 1590 E 1.

v klášteře (č. 185) po někdy Martinovi Mohelnickém zůstalý. [91]) Ještě r. 1591 se jmenuje farářem. [92])

Roku 1600 důchody děkanův byly ještě více zvětšeny. [93]) V následující době byl zde děkanem Jan Skarka, Slovák z Trenčína, jenž zemřel r. 1617 7. listopadu a pochován v kostele zdejším, kdež se posud náhrobek jeho s nápisem poloотřelým spatřuje. [94]) Poslední děkan husitský Jiří Pauli r. 1622 vypovězen. Za strastiplných dob následujících let na místě děkanů správu církevní obstarával Matouš Ulický (1621), o jehož smutném konci níže v dějinách r. 1627 vypravováno bude.

Původní fara nacházela se na místě domu č. 193 v letech 1537—1637, později ale byla přenešena do stavení nynějšího děkanství (č. 186), v němž se od r. 1596 nová škola nacházela, a do posavádní fary přenešena škola: to se muselo zběhnouti před r. 1666, neb tehdá se již škola v domě č. 193 nacházela. [95])

Náklad na vydržování kostela a na věci církevní zahrazován byl z kostelního záduší, kteréž bylo spravováno obecními úředníky, tak zvanými kostelníky. Při nábožné mysli tehdejšího věku, kteráž sobě hleděla více nadsmyslných slastí nežli smyslné radosti, nezapomínali měšťané na záduší a skoro v každém kšaftu čte se nějaký odkaz ku prospěchu záduší. Takými prostředky sesíleno, bylo záduší s to, dům Páně v slušném pořádku a zevnější zřízenosti zachovávati.

V jakém stavu se kostelní jmění již ku konci 15. století nacházelo, ukazuje nám počet, kterýž r. 1497 radě učinili kostelníci Prokop Hron a Václav Kumpan. Od leta 1494 až 1497 (k čtvrtku po sv. Ambroži) přijali asi 272 kop a vydali 177 kop, tak že zůstalo „k faře a božímu domu“ 95 kop míšenských. Tedy všude

[91]) Kn trh. 1579 K 7.

[92]) Kn. trh. 1590 B 12.

[93]) A sice z důchodu bratru milosrdných třikrát do roka ku každému jarmarku po 2 kopách, přídavek 6 korců žita (dohromady 20 k.), záhon řepy, kteréž prvé toliko pytel býval, a k tomu ze špitála skopec, záhon zelí od špitálu (předešle bývala kopa hlávek), k vánocím od kostelníkův hus. Děkance musili kostelníci od praní šatův platiti. (Kn. smluvní 1561.)

[94]) Památky VI, 135. R. 1604 byl tento „Jan Trenčanský“ děkanem v Chrudími. Tehda koupil dům v Brodské ulici č. 111 od Martina Škody. (Kn. trh. 1600 F 3.)

[95]) Doklady toho níže u školství. Přenešení to stalo se bezpochyby po r. 1651, neb tehda půl druhé hodiny na noc čtvrtku v den hromnic všecka škola ohněm nenadálým vyhořela. (Novellae IX.)

přebytek za tehdejších správných a svědomitých dob. [96]) Ferdinand I. hledě podtínati moc měst jemu nemilou, vzal obci r. 1547 dohlídku nad záduším, ale nástupce jeho Maxmilian opět vše r. 1578 navrátil, jak na hoře v dějinách vypravováno bylo. A jak tamže vypravováno bylo odkazy záduší rostlo; někteří měšťané, nemajíce dědicův, kostelu celé své jmění odkazovali. Tak ku př. Regina Strakonická († před r. 1565) odkázala záduší dům v rynku (č. 68) [97]) a Anna, manželka někdy Jana Zoubka, dům svůj nárožní naproti klášteru (č. 157). [98])

Když v 30tileté válce všechny statky byly postoupeny paní Trčkové a potom baronovi de Suys, měla vrchnost Tupadelská na opravu kostelův a jiných budov městských 10.000 kop míš. na hotově uvésti, což učiniti se zpečovala a tudíž záduší samo na sebe poukázáno zůstalo. Roku 1653 17. května přišli do Čáslavě Rudolf Roder z Fridburku, cís. rada a probošt Staroboleslavský, a Jan Karel z Příchovic, cís. válečný rada a nejvyšší, co nařízení kommissaři reformační a žádali, aby jim fundace všech důchodův zádušních přednešeny byly. I shledalo se, že má záduší rolí kostelnických (pod Kytlofem, k Vlačicům, k Novým dvorům, nad Svorností) dohromady 20 kop 30 záhonův, ale tou dohlídkou bylo vše učiněno. [99]) Neb se jim více jednalo o zevnější pobožnůstkářství. A jaká zaneprázdnění obec v následujících letech měla, aby platy kostelu zadržené od okolních šlechticův dostati mohla, na svém místě vypravováno bude.

Hlava XVI.

VZDĚLANOST, ŠKOLSTVÍ.

Ku konci 15. stol. počali v Čechách pěstovati literaturu staročeckou a římskou a dle ní vzdělávati jazyk mateřský, byl to tak řečený humanismus. Na základě toho počaly se též školy zřizovati, jimž právě pěstování klasické literatury hlavním předmětem bylo. Účinky toho byly nejen viděti ve školství samém, nýbrž i zasaho-

[96]) Manuale B 9

[97]) Ten prodán r. 1565 Vavřinci Kostečkovi za 120. (Kn. trh. 1553 P 17.)

[98]) Prodán 1584 Václavovi Blažečkovi za 40 kop. (Kn. kšaft 1552 L 7 a trh 1579 K 13.)

[99]) Novellae X.

valy do měšťanstva vůbec, kteréž následkem toho osvojilo si vzdělání humanitní, jakéž nebýval před tím aniž potom bylo.

Měšťané v Čáslavi, jako i v jiných městech, vládli jazykem latinským a bezprostředně se vzdělávali ze vzorův jeho literatury. Bernart Macháň, konrektor v Čáslavi († 1645), odkázal zdejší škole 63 spisův skoro vesměs latinských. mezi nimiž se spisy Homerovy, Xenofontovy, Virgiliovy, Plautovy, Lukánovy, Lukianovy, Theokritovy, Aristotelovy a j. v. nacházely. [100]) Podobně se i v kšaftech jiných měšťan dočísti můžeme, že si v podobných spisech libovali.

K povzbuzení ducha nábožného jako i k ozdobě služeb božích, k udržení pořádku a slušnosti, povstalo v Čáslavi bratrství kůru literatského. Jelikož duší takových spolkův byli mistři a bakaláři, nazývali se literaty. V jistých časích mívali své sezení. volili si své starší, přijímali údy, neb údy vylučovali. kteří překročili meze slušnosti. Měli své stanovy, účty a matriky. Stará matrika sboru shořela r. 1522, potom jiná založena a kůr literatův r. 1539 obnoven a trval ve svém starém zřízení až do reformace. V tomto svém zdárném podnikání byli literaté též měšťanstvem podporováni. Před shořením města odkázal Jan Bumbule sboru roli ornou mezi Koudelovem a Šintlochy. na to r. 1550 Štěpán Kramář s Lidmilou chotí daroval jim roli za rybníkem Týnským, též monstranci stříbrnou. která stála 36 kop č., [101]) kteréžto věci sboru ještě v 17. stol. pozůstaly. Vácslav Sobotka odkázal literatům dům na Kozinci, (č. 26—28). kterýž starší prodali r. 1614 Matoušovi Jedličkovi za 75 kop. [102])

V Horské ulici měli literaté dům u Jindřicha mečíře, kterýž l. 1618 Jiřík Kouřímský a Jan Stochlebius. správcové důchodu. prodali Janovi Straněnskému za 125 kop. [103])

Po bitvě Bělohorské ráz tohoto bratrstva se změnil, neb na místo vyznání pod obojí nastoupilo vyznání katolické a bratrstvo se dalo „pod korouhev p. Marie.“ Od r. 1624 až 1629 sice spolek

---

[100]) Kšaft jeho v knize kšaftův druhé H 7

[101]) Novellae declar. rubr. X.

[102]) Kn. trh. r. 1600 O 16 Dům ten ležel na levé straně jdouc od kostela, a byl tehda čtvrtý od rohu

[103]) Kn trh r. 1618 A 7. Jelikož kupec smlouvy nedodržel. prodán podruhé Melicharovi bradýři a opět 1667 Jan Vorel, ekonom či správce kůru, prodal zříceninu jeho Jiřímu Veselému. Taková byla bída, že jej kupci ani nemohli zaplatiti Jest to dům č. 48. Také vedlejší dům č. 49 patřil literatům a prodali jej 1638 Vácsl. Erhartovi za roční plat 3 liber vosku.

tento odpočíval, ale opět dosti pracně od Václava Aquinasa. [104]) tehdejšího sboru správce, vyzdvižen jest avšak při dvojím drancování r. 1639 a 1643 matriky a jiné platné potřeby téhož sboru k rozebrání přišly. Dle stanov obnoveného spolku byl jeho účel, aby dle nařízení církevního údové při velkonocích k zpovědi a přijímání šli, ve dni p. Marie a svátky procesí, též rorate, vykonávali, časně, jak se odzvonilo, do kostela na kruchtu k pulpitu přicházeli, při sakrum latinsky a před sakrum, když se puls jedním zvonem větším odzvoní, kantytery česky („zanechajíce daremných rozprávek") zpívati pomáhali. Každé suché dni byla schůzka starších jednoty, vedle toho celá jednota mohla býti svolána ku generální konvokací. Famulus sboru na kůru partes rozdával, na pohřby literaty obcházel a j. Novou matriku sepsal ok. r. 1645 bedlivý a pilný Václav Augustin Formika Poděbradský. [105])

V 17. stol. učiněna některá nadání ve prospěch tohoto spolku, jelikož však válkami majetek jeho na ceně byl tratil, důchod přece skroven zůstával. Od Matěje Židova obdržel 1637 roli na Kolebovsku [106]), od Kašpara Fridricha z Plankenšteina, komendanta na Žlebích 1647 spolubratra, 8 zl., od Jiřího Březiny 1652 6 zl.

Počet údův v rozličných časích byl rozdílný. Od r. 1539—1610 měnil se mezi 12 a 21, 1610—1620 bylo 36 údův, 1620—1630 17, 1630—1640 14. Při generální konvokací na děkanství odbyté (r. 1645 30. listopadu) bylo údův starších i mladších více, r. 1650 bylo jich jen 45, za to však několik nových přijato. Tehdá byl děkan

[104]) Tento Václav Aquinas (bezpochyby vystěhovalec) koupil r. 1620 dům ležící proti kostelu (nyní č. 196), kdež přes 30 let bydlil. Pak r. 1652 prodal jej Jiřímu Lípovi za 443 fl. (Kn trh. 1618 C 18 a 1636 J 11.)

[105]) Musím se tuto blíže zmíniti o tomto šlechetném duchu, který jako včelička zprávy sbíraje nejen touto matrikou literatův (nyní na děkanství chovanou), nýbrž i knihou jednou v archivu městském se zvěčnil. Tento muž od r. 1620—1645 byl succentorem, r. 1650 písařem radním, kterýžto úřad s nevšední svědomitostí zastával. S manželkou svou Annou (dcerou Jiříka Vrchlabského) dostal 1624 dům v Klášt. ulici (č. 158?), který prodal 1628 J. Krulišovi za 100 kop. Za to koupil 1629 od starších obecních dům Kavkovský (č. 101) a r. 1635 od dědicův Jiřího Zelinky dům v rynku (nyní č. 164), kterýžto i s zřícenou Tobiášovskou (nyní č. 167) odkázal dceři své Anně, vdově po Adamovi Aquilovi. Zemřel pak r. 1661. (Kn. trh. r. 1618 L 9, M 11, S 1; kn. kšaftův II, L 18.) Manželku druhou měl Evu, s kterou ještě 1642 prodával dům v Klášterské ulici (naproti vinopalně ležící), o mužských potomcích není ničehož známo. Znám jen málo lidí v dějinách Čáslavských, kteří by se byli muži tomuto, staročeským a statečným duchem nadchnutému, vyrovnali.

[106]) Nyní Kalabousek

inšpektorem spolku, Aquinas starším, vedle nich 2 assistentové, Formika, sekretář a hospodář důchodu a jeden famulus. [107])

Škola Čáslavská nacházela se na místě nárožního domu proti kostelu ležícího (v levo na Kozinec). Však r. 1612 prodali starší obecní dům ten „starou školu při domu farním na rohu ležící" Janovi Jandovi z Močovic za 125 kop, [108]) poněvadž si byli zatím novou budovu opatřili.

Neb již r. 1596 byl Jan Matoušků dům svůj (na místě nyn. děkanství) prodal obci Čáslavské, „aby z něho škola, v kteréž by se mládež domácí i jiné žákovstvo pobožnosti a liternímu umění vyučovala," zřízena byla. [109]) Po třicítileté válce ale dána do domu školního fara a škola přenešena do bývalého domu farního.

Jak byly školy vůbec v Čechách zařízeny, tak i naše škola. Bylať pak zde vyšší škola, do kteréž žáci z nižších škol se ubírali, chtěli-li navštěvovati universitu. O jejích zvláštnostech dovídáme se ze zápisu nařízení platu oficialům školním obsahujícího. R. 1564 byla od bakaláře, správce školního a kantora na radu žádost vzkládána, aby jim v platu zlepšení učiněno bylo, poněvadž se jim rekordací (příležitostných darův od rodičův) málo scházelo. Rada pováživši to a předešlé časy s nynějšími srovnavši, poznala, jaká nerovnost v dávání těch rekordací od sousedův se zachovávala, že jedni dávali a druzí nic, odkudž pocházelo, že jsou oficialův nikda stálých mívati nemohli. Neb takměř každý, pobyv zde půl leta neb rok, hned se jinam hnul, kdež lepší opatření své viděl. Proto aby stálejšího správce a kantora měli a z častých nákladův na stěhování jich sem sešlo, nařídili jim stálý plat.

1. Místo rekordací dáno bakaláři každého téhodne z měšce obecního 7 gr. č. a kantorovi 5 gr., když ale koledy přišly, toho času, pokud se na koledy chodilo, tento plat téhodní se jim neplatil až zase koledy minuly. Z koled bakaláři jeden díl a kantorovi se sukcentorem druhý díl náležel. Též o precium (odměnu) tak se dělili.

---

[107]) Za základ líčení měli jsme matriku starou shora připomenutou. Ze by ji Formika sepsal, uzavírá se z písma. Na počátku jsou básně a akrosticha, která psali M. Martin Aquila, primator; Adam Aquila, rychtář (1660); Jan Boleslavský, organista; Václav Trochopaeus, hejtman panství Žlebského; Leatus, děkan; Tomáš Janůvka (o. 1590); Jiří Frant. Aquinas (o. 1650); Štěpán Záhorský z Rosenfeldu; Matěj Ostreyš, kr. rychtář († po r. 1649); Václav st. Aquinas; Václav Formika; Václav Statius († 1665); Tom. Achylles (o. 1670); Martin Čaban z Uher († po r. 1660).

[108]) Kn. trh. r. 1600 N 4.

[109]) Kn. trh. r. 1590 N. 13.

2. Precium a jiné platy vybíráni od pacholat dle rozličného stupně:

a) pacholata, která se abc a skládati litery učila, dávala precia po 8 penězích bílých,

b) ti co čtli a recitatum chodili po 2 groších,

c) a tolikéž ti, kteří s bakalářem a kantorem sedali, dávali.

3. Žáci při jistých příležitostech dávali platy a sice montales, jarmarkales, dušičkales, hromnickales, masopustales po penízi bílém a rozděleno všem oficialům rovným dílem.

4. Kandelales bakalář sám vybíral a za to svíčky sobě a žákům zimního času kupoval. Každé pachole dalo 7 malých peněz, kròm pacholat sedajících s bakalářem, kteráž dávala po 5 bílých. A to se platilo jednou v rok při Všech svatých.

5. Kretales každé pachole po 1 bílém jednou v rok platili kantorovi.

6. Sukcentorovi sabbatales (po 1 malém) od starodávna náleželo.

7. Od listův, kteréž se malým pacholatům psaly a na desky přilepovaly, sukcentorovi, jenž je sám psal, se platilo. Od prvního listu totiž „Pater noster“ (otče náš) 2 bílé peníze, od druhého „Credo in Deum“ (věřím v Boha) $3\frac{1}{2}$ bílého, od „magnificat“ (velebí) 6 peněz, a potom dále od každého listu po 1 bílém. Na pamět budoucí zapsáno vše l. 1564 ve knihy smluvní (ve středu před provodní nedělí. [110])

Z toho ve spojení s jinými zprávami dovídáme se, že správcem školním či rektorem byl bakalář, kantor zde jmenovaný byl vlastně správce kostelní hudby a přidán byl ve škole toliko konrektorovi (místořediteli); sukcentor pak byl pomocník kantorův při choru a též zároveň při škole byl ustanovený. Při školách na 4 třídy rozdělených slouli ti čtyři „officialové.“

Podáváme tuto jmena rektorův a konrektorův v l. 1598—1608 neměníce ničeho na jich šatu latinském:

M. Václav Žabonius a Vyšetino rek. 1598 16. února — 1601 29. ledna.

Florianus Floriani Louneus rek. 1600 13. dubna.

Georgius Mělnický rek. 1604.

Jan Paladius Hlinicenus, rek. 1604 15. března.

M. Simon Beňovský Glatovinus rek. 1607—1607.

---

[110]) Kn. svatebních upsání r. 1561—1572 C 9. Z nařízení svrchu podaného každý pozná zvláštnosti tehdejšího věku

Optalius Suticenus kon. 1606.

Jacobus Krupský Teutobrodenus rek. 1607.

Tobias Lucinus Pardubicenus rek. 1607—1608 2. února.[111])

Odjinud je nám také znám rektor školy Čáslavské Jiří Chudecius, který podal 1602 Janovi Zárybnickému báseň „Chvála míru“ (encomium pacis.)[112])

Máme z dob 16. a 17. stol. zprávy, že mužové literárně činní buď z Čáslavě pošli aneb zde nějaký čas se zdržovali. První z nich byl zasloužilý Brikci ze Zlicka, rodák Kouřímský. Na universitě Pražské stal se bakalářem (1508), mistrem svobodných umění (1513) a professorem. Nějaký čas potom byl konšelem spojené obce Starého i Nového města Pražského a s Jakubem Strnadem vůdcem lidu Pražského proti Turkům. Pro svou příchylnost k straně Luterianské byl uvězněn a potom z Prahy vypovězen, načež se odebral do Kutné Hory. Navrátiti se do Prahy ale mohl teprv r. 1528, když nový král Ferdinand libovolné vládě strany pod obojí konec byl učinil. R. 1529 povýšen byl Brikcí do stavu vládyckého a přijal příjmí ze Zlicka. Potom stav se sekretářem úřadu hejtmanského v Praze vydal r. 1534 svůj tytulář a 1536 práva městská, čímž obojím se vrstevníkům i potomstvu zavděčil. R. 1540 tiskem od něho vyšla „Naučení mudrcův o spravování a soudech lidských.“ Václavovi Hájkovi z Libočan při spisování jeho kroniky české horlivě pomáhal a také to dílo svou předmluvou (1541) opatřil. R. 1542 vydal Miličovy knížky „O zarmouceních velikých církve svaté.“ R. následujícího nacházíme jej v Čáslavi a zvolen zde do sboru starších obecních. Vyslán též 1543 9. března a 9. května od rady Čáslavské do Prahy, aby tam dědictví města ve desky vložil. Poněvadž pak se úmrtí jeho na den 15. listopadu 1543 udává, dosti možno, že v Čáslavi život svůj dokončil a zde tělesné jeho ostatky složeny byly.[113])

Nejozdobnějším kvítkem tehdejší osvěty Čáslavské jest krásný kancional Čáslavský (nyní v c. kr bibliotece ve Vídni cho-

---

[111]) Čas. mus. 1845 p. 637. „Paměti o školách českých“ za M. Mart. Bacháčka.

[112]) Památky V, 359.

[113]) Naučný slovník I. 896. Dsky zemské CCL C 22. D 6.

vaný.[114]) Zdejší literatský kůr dal jej zhotoviti v dílně známého kněhpísaře Jana Táborského z Klokotské hory. Dohotoven byl r. 1557 po hromnicích. Slavný umělec Fabián Pulér čili Polivár štětcem svým zpěvník tento skvostně a řemeslně illustroval. Náklad na zdělání a illuminování ohromného a nádherného zpěvníku tohoto nesli vládykové a patriciové v městě Čáslavi a jeho okolí tehdáž obyvající, jakož i jiní tamní sousedé a jich manželky. Byliť pak to následující: Jan Ledčár ze Sionu, Václav Chotouchovský z Nebovid, Václav Vnúčkův, Svatoš sladovník, Natanael Koudele ze Žitenic, Václav zámečník, Řehoř z Borové, Jakub krejčí, Lukáš Písecký, Bartoš Kopidlanský, Zach soukeník, Jan Jiskra, Jan Roháč, Pavel syn jeho, Šimon Vnúček, Matěj Hůlka, Jiří Čapek, Šimon Žatecký (Fabián malíř), Jan Jamský, Šimon Ledčár ze Sionu, Tomáš postřihač, Lukáš soukeník, Lauryn Bašant, Jakub Novoměstský, Bernart Polický, Ondřej Holub, Václav Duškův, Ambrož Žďárský Matouš tkadlec, Petr Smetana, Řehoř Nedvídek, Jan Špaček, Jan Konvář, Jakub Filipův, Jan Homolka, Zuzana Kášova, Ambrož Nábožníček, Tomáš Kouba, Jan Lounský, Jan Hradištský z Hradiště, Tobiáš Hubáček, Jan Bojanův, Jan Chotouchovský z Nebovid na Klucích a Jan Březina. Kancional ten skvostný tehdáž sotva za 1000 fl. se mohl pořídíti.

V 16. a 17. stol. naši básníci někteři opovrhujíce mluvou národní básnili latinsky. Z nich nejznamenitější jest Jan ml. Jaroměřský,[115]) který se dle vší pravdě podoby narodil buď v čísle 98 buď 100. Vydal r. 1504 spisek: Strena anni post secularem decimum sextum quarti DD. Mecenatibus ex patronis dicata. Pragae ex officina Ottmar 1604." Tam také o nové věži Čáslavské takto pěje:

„Nuper Vulcano turris consumpta resurgit
Artificis dextra ex caput inter nubila condit,
Cymbala tecta sonant viridanti laurea operta.

[114]) Zdejší literaté jej drželi na děkanském chrámě až do r. 1788, načež musil býti po zrušení těch spolků odevzdán do Vídně. Obšírně jest popsán výtečným perem Ant. Rybičky v Pam. arch. VI, 52. Tamže se popisuje též erb města v kancionalu vymalovaný takto: „Štít červený, v němž se dole spatřuje zeď s cimbuřím, u prostřed níž jest červená brána otevřená s mříží vytaženou; z cimbuří vychází tré věží stínkovitých, z nichž prostřední jest nižší obou postranních a drží menší štítek modrý, v němž viděti bílého lva o 2 ocasích vzhůru k pravé straně postaveného; z jedné každé postranní věže pak vyniká hlásný, troubou znamení dávající.

[115]) Předek rodu toho byl Vít Valeš, řezník, který se sem z Jaroměře přistěhoval a r. 1551 dům na náměstí (č. 99) koupil.

Imbrice tecta prius: Aurres supereminet omnes,
Quotquot Bojorum tellus fecunda superbit,
Hac ovat Urbs frugum Časlavia semine felix."

Jiný básník mladší téhož věku byl Paulus Jacobaeus Czaslavinus.[116])

Z mužův znamenitých, kteří se narodili v Čáslavi v 17. stol., první jest dějepisec Václav Fr. Kocmánek (Kozmanecius, chybně Kozmanecký.) Otec Václavův Daniel co vojín císařský bojoval proti Turkům a pak přistěhovav se z Nového města Pražského koupil v Čáslavi r. 1616 od Pavla Zelenky dům na náměstí (nyní č. 163), kterýž však vdova Anna r. 1625 prodala Jiří Lukášovi Neapolitánskému.[117]) Václav narodil se v Čáslavi r. 1608, ale kde, to již se vynajíti nedá. Jsa ještě chlapec, poslán byl na učení do Uherského Brodu, kdež několik let (1620—1626) pobyv, vzdělal se nejen v latině, ale též jmenovitě v umění hudebním. Studie jeho trpkým spůsobem přetrženy byly, když Betlen Gabor, vpadna do Moravy, Uherský Brod obsadil. Zpěvem a hudbou podařilo se sice mladému žákovi zjednati sobě přístup k Jiřímu knížeti Krňovskému, společníku Betlenovu, od něhož hojně byl obdarován: nicméně v tísních tehdejších, ku kterým se i mor přitovaryšil, mnoho vytrpěl nouze i hladu. Posléze nepřátele odtáhli a Kocmánek mohl v studiích pokračovati. L. 1627 vrátil se do Čáslavě. Tu přestoupil k církvi katolické, byv posud vychován v učení Lutherově. Brzo potom obrátil se do Prahy, studoval na akademii jezovitské filosofii a dosáhl hodnosti bakalářské. Od l. 1635 byl učitelem v Něm. Brodě, později v Ledči a v Praze, kdež asi od l. 1640 sloužil co ředitel kůru a školy postoupné u sv. Petra na Poříčí, u sv. Jindřicha a konečně od 1644—1653 u sv. Štěpána na Novém městě. Kdy zemřel, posud známo není. Psal více spisův, jako: Povodně Pražské l. 1655, bouře české l. 1618—1620, o požáru na Novém městě Pražském l. 1653 a války třicítileté; mimo to složil několik žertovných básní obsahu poněkud obhroublého.[118]) Vypsání třicítileté války vydáno v časopise musea r. 1833 str. 92 Vinc. Zahradníkem, na ten čas farářem Křešickým. Týž spisovatel takto o spisu samém soudí: „I také to se mi v tomto skrovném spisku velmi líbí, že skladatel jeho netoliko vypravuje, nýbrž i soudí a poučuje, a sice místně a

[116]) Pam. V, 360.

[117]) Kniha trhová r. 1600 R 15 a r. 1618 H 2. Jmeno rodiny té v několika listinách se vyskytuje, ale všude se čte forma Kocmánek, jakož i název domu Kocmanovský ještě r. 1694 se udržel.

[118]) Jirečkova anthologie z české literatury II, 398.

příležitě a beze všeho nucení, tak jakž to věc sama podává a s sebou nese. Zdáť se mi dále, že v rukopise jeho poněkud vylíčena jest vlastní česká povaha, jmenovitě roztomilá prostosrdečnost, přímý, zbožný, šlechetný smysl, rozvaha, láska a dobrotivost. [119])

Jiný spisovatel, který se asi téhož času v Čáslavi narodil, byl Jan Kořínek. Rodina Kořínkův v Čáslavi byla usedlá a mohla se vykázati, když ne bohatstvím, aspoň zámožností. Jan Kořínek, koželuh, od r. 1596—1597 držel dům v Horské ulici (č. 58), Jindřich Kořínek koupil 1615 dům na náměstí (krajský úřad) a držel jej až do své smrti (1627). Náš spisovatel narodil se 12. února 1626. Vzdělav se pod jezovity v základech literních a jazycích klassických vstoupil 5. října 1641 do jich tovaryšstva, načež v rozličných kollejích jezovitských vyučoval mládež študující; jmenovitě byl v Brně r. 1645 při obležení města toho skrze Švedy, kdež s jezovitou Matobickým stál v čele legie akademické, jež byla z mládeže toho času tam študující zřízena; zvláště pak žil delší čas co učitel a kazatel v kolleji Kutnohorské, kdež pilně sbíral historické paměti a listiny města toho se týkající; potom byl rektorem kolleje Litoměřické, požívaje lásky a důvěry jak duchovenstva tak i obecenstva tamního, kteréž jej vůbec andělem míru a pokoje nazývalo, poněvadž kdykoliv tam vzešla nějaká nedorozumění a nevole, Kořínek hleděl vše spokojiti a v svornosti a míru udržeti. Byl i důvěrný přítel B. Balbína a jiných tehdejších mužův učených. Zemřel v Praze v kolleji sv. Klimenta 12. srpna 1681. Sepsal: „Staré paměti Kutnohorské pod figurou dvaceti drahých rudních kamenů vyobrazené“ (1675). Kniha tato, ačkoliv nemá do sebe valné podstaty historické, jest přece zajímavá obsaženou v ní hornickou terminologií a předmluvou, v kteréž Kořínek přivádí, že vynálezce umění knihtiskařského byl rodilý z Hory Kutné. [120])

Hlava XVII.

ŽIVNOSTI.

U královských měst vystupuje v popředí provozování řemesel, neb ona měla obyčejně výsady, aby v okolí nikdež řemeslo provozovati se nesmělo, pročež okolní lidé docházením do města nejen řemeslníkům, ale i jiným měšťanům peníze vydělati dávali.

[119]) Tamže str. 93.

[120]) Naučný slovník IV, 819.

Tehdejšího času řemesla hleděla k vylučování konkurence všeliké a to jak u prodavačů věcí, jež se v tom nebo onom řemesle zhotovovaly, tak i při kupování látek surových a příprav, jichž se k dělání věcí těch užívalo. Pročež nemohl druhdy řezník kůži surovou z dobytče zabitého nikomu jinému prodati, nežli koželuhům a jirchářům v místě tom neb v jistém okršku zůstávajícím; tak nesměl rolník obilí své trhem neb směnou nikomu jinému ponechati, nežli pekařům a mlynářům na panství pánův svých přebývajícím atd. [121])

Účele toho dosáhlo se zřízením cechův, kteréž i k tomu hleděly, aby se udržela kázeň u učedlníkův a tovaryšův, jakož i aby každý řemeslu svému důkladně se přiučil.

Cechy v Čáslavi dle radního obnovení r. 1523 tvořila řemesla následující: Řezníci, sladovníci, soukeníci, kožišníci, krejčí, postřihači, pekaři, kováři, ševci, tkalci, koželuzi, pivovárníci, hrnčíři, kramáři a mydláři. V nich byli obsaženi i jiní, kteří nějaké svrchupsanému podobné řemeslu provozovali, tak ku př. k pekařům počítáni perníkáři, ke kovářům zámečníci a uzdáři a j. v.

Cechovní zřízení zavdalo také často příčiny ku sporům mezi jednotlivými řemesly. Jeden příklad z dějin Čáslavských jest znám.

R. 1558 žalovali kožišníci mistry krejčovské, že jim škodí na živnosti, „podšívajíce šaty chodicí věcmi chlupatými kožišinnými.“ Rada městská majíc při tu rozsouditi, držela se zásady, že krejčí svobodu tu od starodávna až posavád měli a kožišníci že nedokázali, „aby jakou výsadu na to měli aneb aby jaká hodná a spravedlivá příčina toho byla, pro kterouž by jim krejčím taková věc zastavena býti měla.“ Pročež l. 1558 v úterý před sv. Václavem krejčí při svém zvyku nálezem rady byli zůstaveni.

Jinak zněl nález apellačního soudu v Praze, ku kterémuž se kožišníci byli odvolali. Nalezeno totiž asi následující: Poněvadž řemeslo kožišnické od řemesla krejčovského rozdílné jest, a oni starší a jiní mistři řemesla krejčovského toho, aby jaké obdarování na podšívání kožichů míti měli, jsou neprokázali: z těch příčin dotčeni starší a jiní mistři řemesla krejčovského jim starším i jiným mistrům kožišníkův v podšívání kožichův a řemesla jich užívání

---

[121]) O neblahosti účinku monopolu tohoto na vyvinování národního hospodářství, blahobytu a průmyslu vůbec, netřeba slov šířiti. (Čas. „Lumír“ r. 1860 díl II. 876.)

překážky činiti nemají podle práva". (1559 v úterý po sv. Remigii. [122])
Jiného něco o obou řemeslech není známo.

Cech koželuzský vyprosil sobě a obdržel řád svůj od obou cechův koželuzských v Praze r. 1541 ve středu den památky M. Jana Husi (6. července). Podáváme jej tuto v jeho znění:

Aby se žádný na tom neurážel ani sobě ku pomoci to bral, že my vedle starodávního zřízení našim spolusouseduom řemesla ševcovského mazané kůže prodáváme, ale toho žádnýho v městech královských ani v panských ani na Horách Kutnách, kdež řádní cechové jsú, nepůjčujeme ani průchodu dáváme, jakož také té důvěrnosti sme o spolubratřích svých měšťanech města Čáslavě řemesla koželužského, že podle přiřikaní svého chovati se budú tak, jako jiní cechové řádní se chovají z žádného dobrého pořádku nevystupujíce ani v čem vymiňujíce. Pakli by se to přihodilo, že by jeden z nich anebo všickni v řádu nestáli, tehdy té moci sobě pozůstavujeme, abychom toto, což jim tímto listem dáváme, vzíti zase a zkázati i v nic, kdybychom chtěli, obrátit mohli.

A práva a obdarování na to máme buďto na svobodném trhu anebo v domích svobodně bez překážky kůže srstnaté kupujeme a jestliže by který z řemesla ševcovského kůže srstnaté kupoval, malé nebo veliké, který by k jich řemeslu spravedlivě nenáležely, že my to za právo máme jim ty kůže z rukú vzíti; by je i zaplatil, kdež by koli je buď v městě nebo za městem kupoval. A jesti že by kdo z bratří koželuhuov od toho řemesla ševcovského kůže srstnaté kupoval, že my na takové trestání dáváme, jakož naše práva a obdarování ukazují.

Item, jestliže by která mistrová ovdověla po manželu svém a řádně seděla na vdovské stolici a chtěla-li by přece řemeslo dělati; nejprvé má pánuov starších a všeho cechu žádati, aby jí ráčili toho přiti a můž chovati i tovaryše anebo co by jí potřebí bylo. Pakli by se vdala a pojala tovaryše téhož řemesla našeho, tehdy ten tovaryš má se pánuov starších dožádati za vstoupení do cechu a žádati, aby jemu ráčili mezi sebú živností přítí. Pakli by ta vdova měla syna, z dožádání cechu aby jí ráčili přiti, aby ji on živil na místě otce svého.

Item, což se dotýče synuov mistrovských, ti plné právo mají, ale však dokudž se nevožení, ten nemá nic napřed jedině jako jiný tovaryš vandrovní v koupi ani v prodaji; a voženě se, má se dožádati

---

[122]) Rkps. bibliot. kláštera Strahovského 111 str. 104. Před tím byla podobná rozepře v Ústí nad Labem a Litoměřicích.

na páních starších i všeho cechu a tu mu bývá dopuštěno, jestli že se jest řádně zachoval.

Item dcery mistrovské ty mají také plné právo, ale v koupí žádné svobody nemají, leč by domů přinesli, ale jinde nic; a jestliže by se vdala která dcerka mistrovská a pojala by tovaryše téhož řemesla, tehdy ten tovaryš má plné právo po dceři mistrově a má dáti, když jej přijímají do cechu při suchých dnech 1 ss. gr. č. a muož učedlníka chovati, když chce.

Item jestliže by tovaryš řemesla našeho pojal z jiného řemesla sobě manželku, tehdy má dáti do cechu 3 ss. gr. č. ale rozdílně po 5 gr. v suché dni a učedlníka nemá míti až do vyplnění té summy do cechu.

Item což se dotýče účedlníkuov kterak se přijímati mají, najprvé aby se srovnal u víře a také aby byl dobře zachovalých rodičuov svých i sám taký a list svého zachování aby okázal a ten ve dvě letě v učení má přijat býti a libru vosku do cechu má dáti a mistru svému od učení 1 ss. gr. č. a ten mistr nemá přijíti jiného v učení do roka po vyučení toho učedlníka. [123])

O cechu řeznickém zachovalo se nám poměrně více zpráv. Živnost ta již od nejstarších časův v Čáslavi provozována a jí k vuli zřízeny byly v klášterské ulici masné krámy, jež již prameny z 14. stol. připomínají.

R. 1503 pro lepší živnost toho řemesla dopustila rada, aby řezníci v sobotu vůli měli maso prodávati na frajmarku i v krámích, jak se komu zdálo a líbilo, buď na jedno nebo na dvé, ale však na spůsob takový, že rada městská měla moc, jestliže by co škodného obci při tom poznali, aby řezníky zase v jich místa obrátili, tak jako od starodávna kde stávali, a v tom oni radě odporní býti neměli. [124])

Několik let později vznikly nevole a nesrovnání mezi staršími a jinými mistry téhož řemesla strany bití a prodaje v mase krom dne trhového. Na poručení Jana Romedky z Rovin, hofrychtáře kr., a rady městské učinili r. 1580 porovnání mezi sebou, jakž následuje.

Nejprvé, co se doteyče dne sobotního trhového, aby jeden každý dobytka všelijakého hovězího nebo drobného tolik zabil, co by sprodati mohl a tu což by jemu po sobotě masa zůstalo, aby

[123]) Orig. listina ve sbírce „Včely Čáslavské."

[124]) Manuale z r. 1496 M 2. Stalo se 1503 f. 3 post reminiscere za purkmistra Matěje Kavky.

v krámích kamenných je na svém krámě v pondělí doprodal. Pakli by kdo mnoho masa po sobotě zůstalého majíc v pondělí neprodal a je před se do č'vrtku prodávati chtěl, tehdy ten každý k tomu pozůstalému masu, aby toliko dvé drobného, telat anebo skopcův, na svůj krám na výdeň v nově přiraziti a prodávati mohl a více nic.

Druhé: což se dotýče návydního dobytka všelijakého v bití, aby jeden každý na svůj jeden krám toliko, buď nájemní anebo vlastní, mezi dvacíti krámy kamennými spojenými od pondělka až do čtvrtku za půl hovada sprodati mohl anebo místo půl hovada tré drobného, to jest telat aneb skopcův a více nic. [125]) Pakli by se kdo toho dopustil a více přes uložení a náležitost na svůj krám zabil anebo přerazil, žádné osoby v tom, chudého i bohatého nešetříc, aby pokuty 7¼ gr. starším do pořádku dal a jeden výdeň masa od pondělka až do čtvrtku neprodával krom soboty dne trhového svobodného.

Třetí: aby jeden každý, což by dobytka všelijakého ke dni trhovému anebo na výdeň zbil a zdělal, na svém krámě buďto v sobotu na rynku proti domu n. Jana Ledčára [126]) anebo v krámích kamenných na výdeň prodával. Pakli by se kdo toho dopustil a masa jinám (krom Hory Kutny) v sobotu ven z města po vsech a v městě po domích roznášel anebo na výdeň doma ukrytě prodával, obmýšleje v tom před jinými svůj nějaký zisk, a na něj to bylo shledáno, tehdy aby ten každej přestupník toho po dva týhodne na výdeň (krom soboty) řemesla se nedotýkal a v krámích masných kamenných žádného masa neprodával. Pakli by toho přestati nechtěl a svévolně na odpor starším i proti dobrému pořádku k zlehčení byl, tehdy taková každého všetečnost a nevázanost s uznáním starších a mistrův s dovolením kr. rychtáře v společnosti uvážena a skutečně ztrestána aby byla.

I tem což se doteyče dobytka hověziho volů a krav bití, to aby každý v kutlofě, co by hodného bylo, s uznáním starších bil a ne doma. Pakli by se kdo toho dopustil a doma jakžkoliv hovado, vola, nebo krávu zabil bez vědomí a dovolení starších, tehdy ten každý aby po dva téhodne (krom soboty) řemesla se nedotýkal a

---

[125]) Vít Semků maje dva krámy, obdržel povolení, aby jedno hovado anebo šestero drobného zabiv, prodati mohl. Plat z jednoho krámu týdně obnášel 1½ gr.

[126]) Dům tento, kterýž tehdá Jakubu Novoměstskému, pastorku Ledčárovu, patřil, byl na místě nynějšího okresního úřadu.

v krámích masných žádného masa neprodával, k tomu aby ještě od starších ztrestán byl.“ Usnešení toto přijato od rady a vnešeno do kněh městských pod výminkou, že za příčinami rada toto usnešení moci bude zničiti, k němu něco přidati aneb ujíti podle uznání časův. [127])

Listina tato poskytuje nám světla o pořádku, který v řemesle tomto panoval. Poznáváme z toho, že podle základního zřízení každého cechu v prodávání obmezována bylo volnost jednotlivce. Že mezi dni, v kterých se maso prodávalo, pátek jmenován není, snadno se dá vysvětliti.

Porážky se dály na místě řeč. Kytlof u Hradecké silnice po celé 16. a 17. stol. Teprv r. 1701 7. června starší a cechmistři jmenem celého řemesla prodali „své místo pusté šlachtatu neb Kytlof řečený na předměstí Hradeckém vedle dvora nápadníkův Horských s jedné a cesty obecní proti domku Johanny Titinsovy z druhé“ za 35 fl. rh. Janovi Vorlovi. [128]) Za to obec r. 1701 cechu prodala místo obecní pusté 6 sáhův široké a zdélí až k hradbám městským vedlo místa pusté lázně za 13 fl. rh., aby ho užíval k bití dobytka. [129]) S těmito jatkami cech nebyl spokojen, pročež r. 1712 „jisté pusté místo“ prodali Tomáši Veissovi, majiteli sousedního domu. [130]) Jakým spůsobem dosáhl cech nynějších jatek, pro nedostatek pramenův neumíme udati.

Hrnčíři, tesaři, zedníci a cihláři jeden společný cech tvořili a vymohli sobě potvrzení řádu svého od rady městské roku 1667 15. září, slíbivše na radnici rukou podáním je držeti a zachovávati. Článek 1. zavazoval všechny údy téhož cechu i s rodinou k vykonávání předepsaných obřadův církevních. Přijat byl do cechu dle článku 2. toliko člověk katolický, poctivý a bezúhonný dav do cechu, domácí 3 zlaté a 2 libry vosku, přespolný peněz dvénásobně a „svačinu mírnou“. Učedlník maje vše vlastnosti předepsané složil do pokladnice 2 zl. a 2 libry vosku a vyučiv se u mistra obdržel list na vyučenou a pracoval co tovaryš za mzdu (čl. 3.). Vdova dle článku 4. řemeslo mohla provozovati platíc ročně do pokladnice 20 kr.

Mistři hrnčířští dle čl. 5. měli čeládku k tomu míti, aby dílo z dobré hlíny vydělali, gleitem polévali a (zvláště kachle)

---

[127]) Knihy smluvní 1577—1608.
[128]) Kn. trh. 1669—1720 W 3.
[129]) Tamtéž W 4.
[130]) Tamtéž fol. 54.

dobře vypálili, aby kamna lidem dělaná užitečna a jim na pochvalu byla. Za nehodné dílo byl mistr trestán. Zboží prodávali za spravedlivý peníz.

Tesaři dle čl. 6. na den placeno bylo a sice v letě 24 až 28 kr. v zimě 18—20 kr. Zavázán byl dílo neběžně odbýti, ale náležitě ve všech poutích a vazbách svázati a důkladně udělati.

Zedníci (čl. 7.) byli povinni zdi důkladně „vycvekovati“ a pokudž by co na opatření věděli, to hospodáři v známost uvésti, aby daremné dílo nebylo.

Cihláři (čl. 8.) povinni byli náležité a důkladné cihly dělati a upřímně, jak mnoho tisíc nadělá, hospodáři vyčísti a dostatečně beze škody pec vypáliti.

Dílo obecní a zádušní dle čl. 9 mělo u zedníkův a tesařův přednost míti před dílem jiným. Také obojí nesměli bez odpovědi hospodáři dílo opustiti a jinam se zamlouvati.

(Č. 10). Schůze cechovní dle čl. 11. ohlásili cechmistři u kr. rychtáře a mistry k ní obeslali. Nedostavil-li se kdo bez vážné příčiny, aneb přišel-li opilý do společnosti dal 12 kr. pokuty.

Při takové schůzi (čl. 12.) se mají chovati „pobožně, pokojně, a uctivě, zanechajíce zprvu zbytečného pití, jakožto již v jednom svazku nerozdílnén a nezměnitelném svornosti, bratří jeden druhému příčiny k nedorozumění nedávati, různice nezačínati, obzvláště hrozného lání proti pánu Bohu, hromování, sakramentování, přísahání, dušování, též oplzlého tlachání zanechati, netoliko tu ale i v jiných hospodách toho se varovati“ pod trestem a pokutou.

Při té schůzce činili starší cechmistři počet nóvým a odváděli jmění cechovní. Ročně o suché dni od mistrův vybírán příspěvek 20 kr. a zapsán do register. Při pohřbu člověka vzácnějšího neb některého cechovníka dle čl. 13. všichni se mají dostaviti pod pokutou 12 kr. Kdoby vůbec se prohřešil proti řádu (čl. 14.) aneb se něčeho nešlechetného dopustil, aby jakožto „rušitel dobrého řádu“ v společnosti cechovní za pořádného trpěn nebyl.[131])

O sladovnících, soukenících, postřihačích, pekařích a jiných pro chudost pramenův ničehož udati nemůžeme. Z pozdějších zápisův dovídáme se též o cechu provaznickém, kterýž po r. 1680 s Hradeckými provazníky měl tuhé spory, jak na místě svém vyloženo bude.

Některých zpráv z pozdějších dob máme o starém pivovarnictví, jež výsadami bylo puštěno městům královským. Sladoven a

[131]) Orig. listina ve sbírce „Včely Čáslavské.“

pivovarův bylo kolik v Čáslavi. [132]) Nápotom jich mnoho zahynulo na počátku války třicítileté, někteří od majitelův byli opuštěni. Jeden z nich v klášterské ulici zůstal r. 1642 po Janovi Plaňanském a nápotom k obci obrácen jest, která zde svůj pivovar zařídila. (Potom se z toho stala vinopalna a nějaký čas dívčí škola). Určitějších zpráv o vaření piva máme teprv v druhé polovici 17. a v 18. století.

Obchod, jak se provozoval, není známo pro nedostatečnost pramenův. Obchod podporovaly dva výroční trhy, kteréž Čáslavským byly uděleny výsadami královskými. Jeden v pondělí na den sv. Floriana odbývaný, dán byl králem Vladislavem r. 1484 19. března, druhý v pondělí po na nebe vzetí p. Marie králem Janem r. 1341 4. srpna. Každý týden bývaly trhy.

V 17. stol. dařil se Čáslavanům a obyvatelům kraje nejvíce obchod v koních, pro kterouž příčinu jim sousedé konířů přezdívali. [133])

Obchod kramářský provozován býval kramáři a kraječi suken, někdy i židy cizými, neb tehdá Čáslavané mezi sebou židův netrpěli, spíše ale kolínští, kdež židé svou obec tvořili. R. 1565 stěžovali si starší kramářův a kraječův u rady do Šimona, Marka, Davidky a syna jejího, židův kolínských, že oni, bývajíce v městě každého téhodne několik dní, toulají se po domích a kupecké věci „spůsobem svým židovským“ lidem prodávají. Shledali to býti ublížením živnosti své, jelikož se křesťanům domácím ani přespolným takové prodávání mimo dni trhové nedopouštělo. V čemž byli v právu, neb oni berně královské i jiné povinnosti sousedské i obecní podle sousedství zastávati musili a židé toho všeho prázdni jsouce lepší svobodu míti chtěli.

Ačkoliv žádost kramářův byla, aby se židům prodávání mimo dni trhové zamezilo, nemohla rada se zcela přidati k jich prosbě, poněvadž byl v Čáslavi trh svobodný v den sobotní, když židé svátek svůj mívají. Tu vydala rada prostředek mezi nimi, a dopustila židům kolínským a jiným, aby místo dne trhového v městě své věci během kupeckým zjevně na rynku neb pod loubím, kdež by si místo obrali aneb jim ukázáno bylo, jednou do téhodne

---

[132]) Kde pivovary a sladovny bývaly, pozná se z popisu jednotlivých domův v městě (dodatek č. I.)

[133]) Balbinova Miscellanea Dec. I. tom. III. pag. 20. Čelnějším krajinám dávány takové přezdívky. Tak se jmenovali Slanští holubáři, Litoměřičtí vinaři, Rakovničtí pivovarníci, Žatečtí sládci, Prachenští rybáři, Bechynští rybnikáři, Plzeňští ovčáci, Čáslavští koníři

toliko (a sice ve středu) prodávati mohli. Každý však od místa obci po 1 groši dávati musil; než toulání od domu k domu se zapovědělo. Prodávání na jarmarcích a trzích svobodných při starodávném zvyku zanecháno (r. 1565 ve čtvrtek po sv. Stanislavu 10 května.[134])

Na spůsob řemeslnických cechův utvořili také chasníci a oráči (ratajčíci), u jednotlivých majitelův dvorův a polí ve službě trvající, spolek mezi sebou. Leta 1523 v úterý před přenesením sv. Václava (3. března) vstoupivše ratajčíci u velikém počtu do plné rady žádali, aby jim pořádek (nebo stanovy) mezi sebou míti dopustili. „kdyby nějaké nesnáze, nelitosti a hadruňkové mezi osobami vznikly, aby o to i o jiné potřeby náležité mezi sebou pořídili i také, kdyby uznali, nevolného, trestali“. Rada tomu povolila, „aby tak, jakž jsou navykli, nebyli ale v lepším pořadu, v zřízenosti, v lásce a v svornosti stáli a potvrdila jim řád, který již prvé mezi sebou měli. Zároveň jim ustanovila starších 6, Jiříka Bernartova. Jiříka, šafáře Onšovského, Jiříka Rejkova, pluhaře, Tomka, šafáře špitálského, Jana Nohu a Víta od Matěje Šintlošského, jimž měli býti zavázáni poslušenstvím. Pořádek byl následující:

„Aby se zachovali, jakž za jich předkův jest slýchano. Jestližeby se pak kdo mezi nimi našel nevolný a vytrhl se, chtě své vůle a moci, neb nějakého pořádku užívati, aby starší takové věci uvažovali, různice přetrhovali a toho, kdož by své vůle a výtržnosti užívati chtěl, netrpěli. A čemuž by sami dosti učinili a oč srovnati nemohli, tehdy příjmouce k sobě některé z starších, to aby urovnali. Pak-li by i s těmi oč trefiti nemohli, tehdy mají vznésti na p. purkmistra a na pány, aby oni v to nahlédli.

K tomuto pořádku náležejí všickni ratajčíci, kteříž jsou v městě, při městě i ve vsích k městu příslušejících a jest ustanoven proto, aby tudíž mravové řádnější mezi nimi přicházeli, v obcování jich mírností aby se chovali, odkudž zdraví a spůsobnost těla pochází, i také, bylo-li by co výtržného, o tom péči aby měli, to ukrotili a srovnali.

A kudy jest pak prvé ten pořádek zšel, to jim k škodě býti nemá nyní ani na budoucí časy. Jestliby pak některých všetečný jazyk a rozpustilý jim utrhati a uštipovati nepřestal, páni mají takového každého skrotiti a stuliti, a jestližeby je co zašlo, opatřiti.

[134]) Kniha smluv a svatebních upsání 1561—1572 D 16.

zastati i podle jich spravedlivosti je obhajovati; pakli by uznali jaký neřád, aby měli moc zase zdvíhnouti.

K hospodářům svým aby se zachovávali, jakž na to sluší, k užitku a k utěšení jim aby byli, jejich dobrého hleděli, tak aby u svých živnostech nehynuli; kdo co s kým smluví, aby tomu dosti činil, od statkův jejich aby neodcházeli, díla neobmeškávali; neb znáti můž i každý, kdož se na koho ubezpečí a on znáti jináč učiní, že škoda znamenitá skrze to přichází. Jestliby pak který pacholek k hospodáři zachovati se nehleděl, aby starší jej, když by jim oznámil, trestali, a pakli by se jemu nelíbil a jeho chovati nemínil hospodář, povinen bude zaplatiti jemu, co zasloužil, než jinak ho odstrčiti nemá, jak by se jemu zdálo. A kdož by pak svévolně odešel, bez trestání jeho nechati nemají.

Mladší staršího aby poslouchali, pohonič (pasák) pluhaře, pluhař šafáře, kdož by byl, jakž komu přisluší."

Pivovarníci, s týmiž ratajčíky stojíce v radě, oznámili, že obmýšlejíce božské věci, svolili se a spolčili, aby oltář u lektury ujali, na něj na světlo a na jiné ozdoby aby společně z robot a statečkův svých nakládali, i na ty dvě svíce před týmž oltářem, za potvrzení prosíce. Tomu rada povolila „pro čest a chválu Boží." I usnesli se pivovarníci a ratajčíci na tom, když by na ten oltář sbírali, aby každý bez odtahův a výmluv dal, po čem by si na se uložili. Pakli by kdo svoliv k tomu pořádku na oltář dáti se zpečoval a s jinými trpěti by nechtěl, aby takovému dělati nedali a mezi sebou ho netrpěli. Zápis o všem předešlém učiněný čtěn jest pivovarníkům a ratajčíkům t. r. v neděli před sv. Janem Křt. (21. června) a všichni slyševše to přislíbili tím se poslušně zachovávati.

Leta 1533 přistoupili k nim řezáči a od ostatních přijati jsou za nerozdílné tovaryšstvo, „aby jako za jednoho člověka byli v lásce, v svornosti a v jednotě, náklad spolu činiti majíce na oltář u lektury a na světlo, a tak toho vyhledati společně, aby se čest a chvála pánu Bohu dála. [135])

O vzdělání půdy nemáme žádných pramenův, víme toliko, že dobrá polovice měšťanstva zabývala se vzděláváním rolí. Ivinařství jak zde tak i v celém okolí pěstováno. V okolí připomínají to osady Vinaře a Vinice. Svah Hrádku, k silnici obrácený, dobře se hodil vinicím, ale nezdární potomci 17. stol. nechali je zaniknouti. [136])

[135]) Kniha trhová r. 1522 B 11.

[136]) Viz, co se výše povídalo o Hrádku.

Konečně připomeneme, že i chmelnice se u města nacházely, úkaz to, který sobě rovného nyní jen na Žlebsku nachází. [137])

Zahradnictví pěstováno v té míře, jako nyní se děje, spíše bylo méně zahrad, poněvadž několik zahrad povstalo z poustek domovních.

Hlava XVIII.

MĚŠŤANSKÉ RODINY.

V 16. stol. bylo v Čáslavi mnoho rodin osedlých, kteréž užívaly příjmene a znaku šlechtického a jichž údové předního místa v měšťanstvu zaujímali. Některé z nich staršího původu, jako ku př. Kondelu a Kropáče z Žitenic, naučili jsme se na hoře znáti. Než ostatní květem svým padají do 16. stol.

Hradištští z Hradiště. Praotec rodiny této byl Ondřej bakalář, kterýž r. 1526 s manželkou svou Alžbětou, ovdovělou z Nebovid, dostal ohniště k vystavění pivovaru v Brodské ulici (nyní č. 131) a měl také dům vedlejší (č. 132.) [138]) Poněvadž r. 1542 jmenuje se Hradištským, pravdě podobno, že jméno to přijal od blízkého chlumu Hradiště, pod nímž bez pochyby předkové jeho statek svůj měli. [139]) Vyznamenav se r. 1542 co berník kraje Čáslavského [140]) a zastávaje úřady městské, obdržel od krále Ferdinanda I. majestátem na hradě Pražském v sobotu po Svátosti r. 1556 daným, aby se mohl psáti „z Hradiště.“ [141]) Syn jeho Jan Hra-

[137]) 1498 chmelnice u dvoru Svachova (Manuale D 3) a později rovněž v listinách se chmelnice jmenují

[138]) Kn. trh. 1522 E 18, L 15.

[139]) Nasvědčuje tomu nalezení náhrobku na nynějším Hrádku. Byl na úpatí kopce a 1820 majitel Hrádku Jak. Bretschneider dal jej odvaliti, při čemž nalezl pod ním kostru lidskou. Nyní je u spušťadel rybníka. Nápis na něm jest:

. . boži woldrzich s
yn pa wo'drzeie hr.
disstske' p . . . . . pocho . . . .

Byl to Oldřich, syn Ondřejův, kterýž zemřel než ještě otec jeho dostal list erbovní.

[140]) Dsky zemské menší CLXXI, B 18.

[141]) Památky arch. V, 359. Erb jemu propůjčený: Štít barvy modré, v němž od zpodku hlava jelení s červeným jazykem vyplazitým a na též hlavě 2 rohy s 12 parohy vzhůru stojí; nad štítem leží kolčí helm, na kterémžto točenice a přikrývadla žlutou a modrou barvou potažené z obou stran štítu dolů visí; nad tím nadevším pak 2 rohy jelení s 12 parohy žluté barvy vzhůru stojí.

dištský z Hradiště prodal 1564 obci lán dědiny Drobovské. [142]) Kšaftem svým r. 1571 statek svůj, dům s pivovarem a sladovnou (č. 131), roli Bojanovskou a Močovickou a j., poručil manželce své Kateřině z Kařišova a dětem svým Janovi a Ondřejovi a Alžbětě a ještě téhož roku zemřel. [143]) A poněvadž oba tito mládenečkové již r. 1582 zemřeli [144]) zůstala Alžběta jediným potomkem této rodiny. Provdavši se pak za Baltazara Neymayra jinak Vintrpergera v Jíhlavě, dům Hradištský 1584 prodala Pavlovi Brtíkovi za 100 kop českých. [145]) Takto rodina ta po krátkém květu zmizela.

Humpolečtí z Rybenska. Praotec rodiny této, záhy v stol. 15. vládyctvím nadané, byl jakýs Kožka rodem z Humpolce, dle něhož nazývali se pak potomci jeho: Kožkové Humpolečtí z Rybenska, nosíce v erbu: bílou hlavu koňskou se zlatými udidly v poli modrém a nad helmem co klenot tutéž hlavu.

Pavel z Humpolce přistěhoval se do Čáslavi ku konci 15. stol a namlouval r. 1504 synu svému Janovi Lidmilu Kropáčovou z Žitenic. [146])

Ku konci 15. stol. držel Mikuláš Kožka svobodné dědiny Bojanovské při městě, kteréž syn jeho Štěpán r. 1531 prodal Štěpánovi řezníkovi. [147])

Petr Kožka r. 1523 prodal zahradu svou v Krokmitali Matějovi zeti svému. [148])

Mikuláš Humpolecký (1525 Kašův) [149]) koupil 1525 dům Hřebínkovský v rynku (č. 79), kterýž měv jen rok prodal Šimonovi soukeníku za 100 kop. [150]) Zato ale koupil od Martina Křivoláčka dům Rezkovský svobodný v Brodské ulici (č. 135), ten však r. 1567

---

[142]) Orig. pergam. arch. měst. C 8.

[143]) Kn. kšaft. 1522—1595 J 5.

[144]) Náhrobek jejich u kostela má nápis: Leta Páně 1582 v pátek po sv. Martině hodinu 23. umřel Ondřej a třetího dne po něm v pondělí po sv. Anežce Jan, bratr jeho, oba věku nedospělého, synové urozeného pána Jana Hr. z Hr. a tuto v jednom hrobě pochováni a tam očekávají budoucího z mrtvých vstání. (Pam. VI, 136.) Matka Kateřina zemřela asi 1573, poručivši všechen statek dětem svým.

[145]) Kn. trh. 1579 L 8.

[146]) Manuale O.

[147]) Památky arch. V. 356.

[148]) Kn. trh. 1522 C 6.

[149]) Ke Kašům se přiženil? Dušek Kašů měl r. 1530 dům v rynku (č. 87), Zuzana Kašova o. 1560 dům č. 7.

[150]) Kn. trh. 1522 E 4, 17.

s manželkou svou Johankou z Pašiněvsi a synem svým Vácslavem prodal Martinovi Hanušovi za 307½ kop č. [151])

Jan Humpolecký z Rybenska (bezpochyby syn Pavlův) koupil r. 1526 dům a pivovar v rynku (č. 102), kterýž hned r. 1527 prodal Janovi Kambalkovi, [152]) zato ale koupil dům Tatoušovský (č. 163) od Mikuláše kožišníka a oženiv r. 1533 syna svého Jiříka dal mu tento dům. [153]) Mimo to měl ještě 1530 dům v rynku (č. 103? 104?) a 1530—1536 dům u Hradecké brány (nyní za č. 75.). R 1546 prodal obci dvůr Vlčkovský [154]) a potom více statky v městě nekupoval. Zemřel před r. 1556 a vdova po něm pozůstalá Kateřina prodala dům v rynku (č. 1, levá strana) Kláře Šafářce. [155])

Jiný Jan potom kupoval statky pozemské v okolí Čáslavském. Další rozrod jejich není jasný a známe potom následující údy této rodiny: Jana, Jiříka, Zděnka, Pavla, Vácslava a Kryštofa. Z těch ještě Kryštof zůstával při městě maje na předměstí Hradeckém dvůr, kterýž prodal 1522 Matějovi Hůlkovi. [156]) Odtud sídlili Humpolečtí na Vesci, ale záhy vystěhovali se na Moravu, kdež z nova vzkvétli. [157])

Ledčárové ze Sionu. Jedna rodina přistěhovavši se z Ledče měla název Ledeckých. První známí z nich jsou Šimon a Jan bratří Ledečtí. Šimon koupil r. 1546 dům nárožní v rynku (č. 78) a 1550 jiný dům (č. 99), kteréž však oba brzo potom odprodal. Mimo to měl také dvůr na předměstí Hradeckém. [158]) Když byl král Ferdinand majestátem svým 1556 v pátek po sv. Jiří daným bratra jeho Jana povýšil do stavu vládyckého s titulem Ledčár

[151]) Orig. arch. Čásl. C 9.

[152]) Kn. trh. 1522 E 13, 19.

[153]) Tamže F 14, H 16. Jiří prodal dům ten 1536 Janovi Hatíkovi za 141. (Tamže K 5.)

[154]) Tamže P 4.

[155]) Kn. trh. r. 1553 D 17.

[156]) Tamže S 16.

[157]) Zprávy o této moravské linii hledej v Pam. arch. V, 357. V Čáslavském kostele dali se pochovati Jan starší († 1575) a Vácslav mladší († 1577). Pam. VI, 137. Marta z Rybenska pojala k manželství Jana Mědĕnce z Ratibořic. (DZ. menší CCXXXII A 16) Kšaftem svým roli svou u Čáslavi poručila Albrechtovi Mědĕncovi (1577). Tělo její bylo v kostele Čáslavském pohřbeno a kamen na hrob položen. (Kn. kšaft. 1552 L 4.)

[158]) Kn. trh. 1522 P 11, R 15, S 11. T 18 a od r. 1553 F 1.

ze Sionu, i on tak se psáti počal. [159]) R. 1557, jsa písařem městským, koupil od obce dům velký nárožní v rynku (nyní okresní úřad) za 155 kop gr. [160]) Zemřel ok. r. 1562. Vdova po něm zůstalá Kateřina (dříve choť Jiříka Novoměstského, písaře v Žehušicích) učinila s švakrem svým Janem smlouvu o statek Šimonův nepořízený (1562), nedlouho potom ale Jan díl svůj, který měl dostati ze statku toho, pustil nadepsané Kateřině, přijav od ní některé svršky na památku bratra svého. [161])

Jan, byv r. 1561 přijat od stavů mezi vládyky a koupiv 1564 dvůr v Tupadlích a 1565 rybník blíž Potěh, zemřel 1573 v sobotu po sv. Vítě (20. června) a pochován v kostele Čáslavském, kdež se posud náhrobek jeho nachází. [162])

O vdově a synech jeho Hynkovi a Janovi jsme již na hoře vypravovali. Hynek s manželkou svou Mandalenou z Řisnice splodil dceru Dorotu, když pak ok. r. 1603 zemřel, dal Rudolf II. poručenství nad touto dcerou Mandaleně a Přechovi a Janovi strýcům Řisnickým z Řisnice. [163]) Dorotu vzal si dle zprávy Dačického 1619 pan Právětický. Jí rod ten vymřel.

Vnoučkové z Vorličné, též vynikající rodina městská stejného pojmenování s Balbiny a Vorličky z Vorličné, ač snad ne téhož původu. Ti všichni byli 1553 do stavu vládyckého povýšeni [164]) Praotec rodu toho byl Jan Vnúček, soukeník, jenž r. 1505 koupil dům od Šimona soukeníkova za 39 ss. [165]) Jiný pak dům v rynku koupil ok. r. 1520 od Voršily Hronkovy. [166]) Syn jeho Šimon koupiv r. 1536 od Jiry Holého dům v rynku (č. 74), prodal jej 1537 Urbanovi koláři [167]), zato ale koupil t. r. dům nárožní (č. 107 bílý koníček) od Martina Stehlce. Měl též sladovnu Pičkovskou

[159]) Památky arch. V, 358. Erb Ledčárův byl: Štít žluté barvy, v němž jsou u prostředku až do polovice štítu 2 černé štrychy po šikem, z kterýchž půl ptáka noha (gryfa) červeného a rozkřídleného s rozžavenými pysky a nohama rozdělenýma k pravé straně vyniká; nad štítem leží kolčí helm a na něm točenice žluté a černé barvy s rozletitými fefliky, z níž přikrývadla týchž barev s obou stran štítu dolů visí; nad tím vším půl ptáka noha držícího meč dobytý v pazouřích tím spůsobem, jako v štítu se vidí.

[160]) Kn. trh. 1553 E 20.

[161]) Kniha zelená při 1561 B 14. Pastorek Šimonův Jakub Novoměstský koupil od něho 1557 dům svrchu řečený. Kateřina zemřela o. 1571.

[162]) Pam. VI, 135.

[163]) Dsky zemské CXXXI. M 15.

[164]) Památky arch. III.

[165]) Manuale L 9.

[166]) Kn. trh. 1522 A 13

[167]) Tamže K 2, K 14.

při zdi městské (č. 87), r. 1548 koupil od Jiříka Odrole dvůr svobodný Dětinný za 205 kop gr. č. [168]) pak r. 1551 sladovnu téhož Jiříka (nyní č. 181) a konečně 1568 dům (nynější levou část radnice) od Rafaela truhláře. [169]) Byl muž rozšafností a bodrostí vynikající a dobře se dal potřebovati v úřadech městských, jinak i vše šlechetné podporoval. Vdova po něm zůstala Kateřina Ambrožovna, s kterouž byl splodil syna Jakuba. [170])

Vácslav Vnúček (bratr předešlého) měl 1549 dům v Horské ulici (nyní č. 22), kterýž kšaftem svým r. 1565 odkázal Anně manželce své. [171])

Jakub z Vorličné (syn Šimonův) od své matky obdržel 1575 dům nárožní (č. 107) [172]) později i jiné dědictví otce svého a konečně dům v Horské ulici, který prodal 1589 Jiřímu Brtnickému. [173]) Zemřel r. 1591 v pondělí na den zvěstování P. Marie [174]) zůstaviv po sobě jen vdovu Barboru a žádných jiných dědicův. Proto statek po něm pozůstalý r. 1595 rozdělen byl na 3 části: první co odúmrtí připadla na krále, druhá na obec a třetí na Barboru, kteráž byla zatím pojala k manželství Ezechiela Sušického, a sice sladovna při zdi městské v Horské ulici. [175]) Nicméně oba ještě přikoupili podíl královský totiž dům nárožní (č. 107) za 170 kop. Barbora přeživši ještě Ezechiela [176]) zemřela 1597. [177]) Další zmínka o této rodině se nenachází.

Borovští z Borové. Praotec rodiny této pocházel asi z městečka Borové, od něhož i Řehoř Borovský přijal titul z Borové, obdržev od krále Ferdinanda I. r. 1525 ve čtvrtek po neděli Invocavit pro své šlechetné zachování hodnosti erbovní. [178])

---

[168]) Orig. arch. Čásl. C 4.

[169]) Kn. trh. 1522 a 1553 R 13.

[170]) Náhrobek jeho ještě stojí ve zdi kostelní blíže věže, ale rok úmrtí na něm se nedá čísti (padá však o. 1571—1572). Viz Pam. arch. VI, 135.

[171]) Kn kšaft. 1552 G 15.

[172]) Kn. sml. L 10.

[173]) Kn. trh. T 19.

[174]) Dačický fol. 161.

[175]) Kn. trh. 1590 K 7.

[176]) Tamže K 15.

[177]) Dačický fol. 173. R. 1785 se vyskytuje ještě Hynek z Vorličné, jenž měl dům č. 148, ale snad z jiného rodu.

[178]) Erb rodiny této byl: Štít červený, v němž jest u prostředku půl berana bílého s předníma nohama, držíc hlavu k vrchu; nad štítem kolčí helm, na kterémž přikrývadla červenou a bílou barvou potažená a nad tím točeník neboližto věnec zelený, z něhož vyniká půl berana bílého tím spůsobem, co v štítu. (Pam. arch. V, 358).

Týž jsa řemesla řeznického seděl na domě v rynku (č. 162), kterýž byl koupil 1523 od Jirsy [179]), měl též dům jiný (č. 88), který prodal 1557 Václavovi mydláři [180]) a mimo to často se jmenuje co kupec a co svědek v listinách tehdejšího věku. R. 1552 pojal k manželství Reginu vdova po n. Duchkovi mydláři. R. 1568 kšaftem svým dům svrchupsaný odkázal Jiříkovi, synu nebožtíka Václava Vacka řezníka. nemaje dětí a zemřel ok. 1569. [181])

Stejného jména, ač jiného původu a erbu, byli Borovští z Borové v Praze usedlí, jichž praotcem byl Baltazar B. z B. r. 1554 do stavu vládyckého přijatý. Ale příbuzní s nimi byli prý Písečtí z Borové, z nichž Mikuláš listem krále Ferdinanda 1542 v úterý po svatém Stanislavu nadán byl týmž erbem a titulem, kteréhož příbuzní jeho Borovští užívali. [182]) Tento Mikuláš měl 1523—1541 dům v Horské ulici (č. 6.) a jiný (č. 4) prodal 1530 Kryštofovi bednáři. [183]) R. 1542 s manželkou svou Dorotou dal dům svůj v rynku (č. 2) Divišovi synu svému. [184])

Lukáš Písecký (syn jednoho z obou?) držel dům č. 2 vedle radnice, kterýž, jako i klenoty a peníze své, dědiny k Vlačicům, stodolu s dvorcem v Bojanově dvoře, poručil Dorotě manželce své a synu svému Václavovi (1560). [185]) Tento Václav koupil dům s zahradou na rohu nad rybníkem podměstským a statek svůj odkázal 1584 Dorotě manželce své a Marianě dceři své na rovný díl s nápadem z mrtvého na živého. [186]) Mariana vdavši se za Jakuba Sixta přinesla mu věnem dům v rynku vedle radnice (č. 2) roku 1590.

---

[179]) Kn. trh. 1522 C 5.

[180]) Kn. trh. 1553 F 1.

[181]) Kn. kšaftův 1552 A 14, H 19. Z toho viděti, že neměl potomkův. V pozdějších zápisech jmenují se ještě Borovští, ale nevím, zdali z tohoto rodu pocházeli. Jakub Borovský (1668) měl děti Samuele, Josefa, Jakuba, Apolonu, Annu a Kateřinu, kteří 1714 dům č. 117 prodali Jiř. Pátkovi. Samuel byl koupil 1699 od Míchala Košického dům v Brodské ulici (č. 111) a měl manželku Alžbětu. (Kn. trh. 1669 T 12.) Jeden z jejich potomkův Antonín Borovský († o. 1772), starší obecní, splodil děti Bernarta, Veroniku a Annu. (Kn. kšaft. 1700 p. 418.)

[182]) Památky arch. V, 358.

[183]) Kn. trh. 1512 B 8, G 4. M 8.

[184] Tamže M 20.

[185]) Kn. kšaft. 1552 H 13. Zemřel asi 1569.

[186]) Tamže N 18. Dorota pojala po druhé k manželství Blažeje Soběslavského, kr. rychtáře.

Zdali Ondřej Písecký, r. 1584 děkan zdejší, byl téhož rodu, nedá se určiti.

Přibyslavští z Modlikova. Předkové rodiny této pocházeli, jak k tomu příjmění její ukazuje, z Přibyslavě, usadivše se nápotom v Čáslavi nabyli tu trhy, dědictvím a sňatky manželskými zboží a gruntů šosovních a drželi také přednější úřady městské. Zvláště vynikl ku konci 16. století Jiřík Přibyslavský učeností, rozšafností a zámožností, seděl dlouhá leta v radě městské co konšel, býval na sněmích jmenován berníkem krajským (ku př. r. 1595 a j. r.) a spravoval delší čas důležitý a obtížný úřad kr. rychtáře. Pro jeho šlechetné zachování a služby věrné propůjčil mu Rudolf II. majestátem l. 1602 23. dubna hodnost vládyckou, aby užívati mohl erbu a psáti se z Modlíkova (dle vsi na panství Přibyslavském). [187]) Prodav r. 1599 dům svůj Tryhubý u zdi městské koupil 1605 od Pavla z Pohnání ves Šebestenice a prodal r. 1609 dům v rynku (nyní č. 74) Matějovi Čáslavskému za 185 kop., zdědiv jej po Jaroslavovi Bedrníčkovi, otci manželky své Kateřiny. [188]) R. 1610 16. dub. leže v těžké nemoci kšaftoval a zemřel krátce po tom, zanechav dítky Samuela, Voršilu a Jiřího Jana, jimž statek při městě a pozemský zanechal. [189]) Kateřině Opolanské, matce své, odevzdal Samuel polovici domu v Horské ulici (č. 44) r. 1618 [190]), potom, zdědiv vše po její smrti, prodal jej r. 1629 Janovi Maříkovi, pro nedoplacení však jej zpět vzal a po druhé prodal 1656 Jiřímu Valkovi Vodňanskému. [191]) Nemaje dětí, kšaftem svým (r. 1652 20. prosince) „stateček" svůj poručil choti své Justině, kteráž z toho na ozdobení chrámu sv. Alžběty vydati měla 20 kop míš. a na to k. jaru r. 1657 zemřel. [192]) Více se o té rodině v knihách zmínky neděje.

---

[187]) Památky arch. V, 359. Erb jeho: Štít na poli na dél rozdělený, jedna polovice po pravé straně bílá, v níž půl orla s hlavou celou od pravé k levé vzhůru postaveného, pysky otevřené a jazyk vyplazený majícího modré barvy; druhá pak polovice téhož štítu tolikéž modrá, v níž půl lilia bílého se vidí; nad štítem kolčí helm, přikrývadla modrá a bílá, nad tím koruna zlatá král., z níž 2 rohy bůvolové barvami na příč rozdělené (pravého zpodní polovice modré a vrchní bílé, levé naopak) a mezi těmi rohy lilium celé bílé barvy se vidí.

[188]) Kn. trh. r. 1590 L 1.

[189]) Kn kšaft. 1591 H 13. Nezpyšněl, jmenuje se v kšaftu Jiří Přibyslavský z Modlíkova a na Šebestenicích, měštěnín města Čáslavě.

[190]) Kn. smluvní D 8. O jeho bratru se v knihách nečiní zmínka.

[191]) Kn. trh. r. 1618 M 12 a 1636 L 18.

[192]) Kn. kšaf. 1591 L 8.

Sixtové ze Zvířetína. Praotec rodu toho jest Václav Cikán, jenž pojal k manželství Voršilu vdovu po Matoušovi pernikáři a s ní obdržel dům v rynku (č. 80). [103]) Zemřel asi 1554 a zůstali po něm syn Sixt Cikán a dcery Anna (choť Matěje Svacha) a Dorota (Jiříka Polnického v Třebiči), od nichž koupil dům otcovský za 125 kop. [104]) R. 1563 koupil si dům nárožní v rynku (č. 154) od Jana Albina. [105]) Byl pak v úřadech městských a od r. 1558—1567 zastával důležitý úřad rychtáře královského. Žil ještě 1575.

Adam Sixtů (syn Sixtův neb zeť?) držel od r. 1581 dům nárožní, ale druhý dům v rynku (č. 80) prodal Prokopovi Fingermanovi. [106]) R. 1582 stížen jsa ranou morovou učinil své poslední pořízení, jímž poručil statek svůj manželce své Kateřině, ale také podíly značné matce, bratřím, sestrám svým. [107]) Zemřel téhož roku 3. října a pochován v kostele Čáslavském. Byl literatem, bakalářem a rychtářem městským. [108])

Zmínění jeho bratří byli asi bratří Jakub, Václav a Jindřich Sixtové, kteří s Pavlem Primem (obyvatelem Prostějovským) od Rudolfa II. dostali majestát na erb (v úterý po slavnosti B. těla 1603), jehož příbuzný jich Václav Šichovský užíval. Při tom nejen erb na ně byl přenešen, nýbrž i rozmnožen a dovoleno jim, aby se psáti mohli Sixtové a Primusové ze Zvířetína. [109])

---

[103]) Kn. trh. 1522 D 5, D 20. Snad k tomuto rodu patřil Sixt z Verniřova, jenž koupil 1538 dům na Brodském předměstí († 1539).

[104]) Kn. trh. 1553 B 17. Prodal jej r. 1565 Divišovi Rohožkovi (Q 10).

[105]) Kn. trh. 1553 N 18.

[106]) Kn. trh. r. 1579 C 11, D 3.

[107]) Kn. kšaft. 1552 N 1.

[108]) Památky arch. VI, 135. Náhrobek jeho spatřuje se pátý od věže. Škoda, že celý nápis není již čitelný.

[109]) Dačický (fol. 185) přidává uštěpačně „a v témž majestátu zní ze Zvěřinky“; bezpochyby toť narážka na neoblíbeného Václava, který na Horách Kutných bydlil. Erb polepšený takto se vypisuje: Štít v poli na zdél štrychem modrým rozdělený, na němž u prostřed hvězda zlatá o šesti špicech: polovice pak po pravé straně žlutá, v níž u zpodku ruka mužská po loket zbrojí oděná obnaženou šavli tureckou vzhůru vyzdviženou s rukovětí pozlacenou držíc; druhá však polovice červená, v níž též u zpodku pahrbek zelený o třech vrších, na kterémž zvíře daněk na zadních nohách rozkročených spjatý, nohy přední rozložené majíc s rohy o 5 parozích své přirozené barvy k pravé straně obrácený stojí; nad štítem kolčí helm s přikrývadly po pravé straně žluté a modré, po levé pak bílé a červené barvy a nad tím koruna zlatá, z níž dvé křídel orličích rozkřídlených na pokos třemi barvami a to pravé červenou, modrou a zlatou, levé pak červenou, modrou a bílou rozdělených a mezi nimiž ruka jako v štítu vyniká. (Pam. arch. V, 360.)

Z nichž toliko Jakub a Jindřich bydlili v Čáslavi. Václav usadil se stále na Horách Kutnách.[200])

Jakub Sixt, vynikající předními úřady v městě, maje k manželství Marjanu Píseckého dostal s ní dům někdy otce jejího v rynku vedle radnice (č. 2),[201]) ale dům svůj Hrnčířský za rynkem (blíže kasáren č. 91?) prodal Martinovi Havovi za 100 kop[202]) a zemřel r. 1611.[203]) Byl muž rozšafný, bohatý a správný, seděv delší čas v radě m. Čáslavě co starší obecní, konšel a primas, míval účastenství v sněmích a sjezdech veřejných, nad to jsa klassicky vzdělán obcoval přátelsky s muži učenými, kteří mu i díla svá literní oddávali, jakož pak jedním z nejdůvěrnějších přátel jeho byl i náš korunovaný básník Jiří Karolides z Karlsperka[204]), jenž několikráte v latinských básních svých pochvalně o něm pěje.

I Paulus Jakobaeus Czaslavinus a Joannes Jaroměrský Czaslavinus a jiní mladší básníci času toho opěvali našeho J. Sixta. Chvály takové zasloužil však Jakub v plné míře staraje se pilně a platně o zvelebení školy, chrámu a celé obce Čáslavské.[205])

Jindřich Sixt držel 1592—1607 dům v rynku (č. 80) a potom si koupil jiný dům blízký (č. 82) od Václava Venusa. Věrně se drže strany Ferdinanda II., stal se kr. vyběrčím posudního v kraji Čáslavském a prodal na to dům svůj Řehořovi Březinovi.[206]) Žil ještě 1625, kdy ale zemřel není známo.[207])

Z potomních členův této rodiny, jedině jest známa Voršila

---

[200]) Václav maje dolejší lékárnu zde při radnici, stal se 1605 kr. rychtářem na Horách (Dačický fol. 187), vzal si za manželku Mandalenu od Balcárů, kteráž před ním byla měla 3 manžely a když 1586 zemřela, pojal opět k manželství Marjanu, dceř n. Jindřicha Trnky. (Tamže 157.) Pojav ještě třetí chof Dorotu Klepšatlovou, zemřel 1620 v neděli před 3 králi. (Tamže fol. 219.)

[201]) Kn. trh. r. 1579 Z 13, 37.

[202]) Kn. trh. 1600 K 12.

[203]) Dačický fol. 195: V městě Čáslavi zemřel Jakub Sykst podagricus. Na náhrobcích u kostela čte se jmeno syna jeho Lukáše († 15. srpna 1607) a jiného Lukáše († 1612) snad také syna jeho. (Pam. arch. VI, 135.)

[204]) V Karolidově „Silva carminum" čteme mimo jiné básně k Jakubovi se vztahující také verše na jeho heslo: „Infidos sperno, amo Zopyros."

[205]) Památky V, 360.

[206]) Kn trh. 1590 D 10; 1600 H 7, 9; 1618 D 17.

[207]) R. 1615 ještě jsa živ dal si postaviti náhrobek v kostele, který ještě jest zachován, ač nápis celý se již čísti nedá. (Památky VI, 136.) Manželku měl Marii z Ostrova a z Kočic, s kterou splodil syna Samuele mladšího († 1619 13. března), kterémuž, an otce předemřel, postavil pomník na hřbitově sv. Alžběty. (Památky VI, 137.)

Klatovská ze Zvířetína, která 1649 prodala Janovi Dosoňovi roli.[208])

Zárybničtí ze Zárybenska. Jmenovali se Zárybničtí poněvadž bydleli ve dvoře svém za rybníkem podměstským. Praotec jejich jest Ondráček Lýsek Zárybnický, jenž od syna svého Jana převzal 1498 dvůr Druhanický.[209]) Držel také jiné dědiny zvláště dva rybníky mezi grunty Čáslavskými.[210]) Po jeho smrti zůstala vdova Jana a synové Jiřík a Pavel, kteří se r. 1522 o statek otcovský podělili.

Jiřík či Jirsa držel dům v rynku (č. 101, 154 a 87, v letech 1522—1537) a měl dceru, kterou si vzal Jiří Odrole, sladovník, ale jmění vše špatným hospodářstvím zeťovým vzalo za své.

Bratr jeho Pavel prodal obci r. 1556 louky své svobodné s břehem a potokem pod rybníky Jirsovskými a r. 1558 dědinu ornou, týkající se gruntův Václava z Hoštic a v Tupadlích, oboje za 145 kop gr.[211]) Zplodil syny Diviše, Václava, Simeona.[212]) Kšaftem svým statek svůj odkázal manželce své Dorotě a synům Václavovi a Simeonovi, nezapomněl však také na jiné své příbuzné (1559).[213])

Václav syn Pavlův koupil r. 1568 dům v rynku (č. 123) n. Pavla Čeledínka, jehož vdovu Annu pojal k manželství.[214])

Simeon syn Pavlův koupil 1563 od Doroty Pacovské dům v rynku (č. 109), kterýž ale odprodal r. 1585 Václavovi Blažečkovi.[215]) Koupiv 1585 jiný dům v Brodské ulici (č. 132), dal jej 1598 s manželkou svou Voršilou Janovi synu svému k držení.[216]) Držel též 1592 dům za fortnou. Synové jeho Jan a Samuel, dosáhše hodnosti bakalářské na učení Karlově, drželi nápotom znamenitá zboží při městě Čáslavi a spravovali nejpřednější úřady obecní tamtéž i byli ve spojení přátelském s muži učenými času toho v Praze i jinde žijícími. Ti zadali prosbu ku králi Matyáši.

---

[208]) Kn. trh. r. 1636 G 8.

[209]) Manuale D 3.

[210]) Měl na ně obdarování Vladislava II. z r. 1496 a trh od Jana z Janovic na Žlebích 1505. Jej předemřel syn jeho Jan Druhanský, po němž zůstala dcera Kateřina (1523).

[211]) Orig. arch. měst. C 5 a C 6.

[212]) Diviš mydlář syn dostal 1546 od otce za díl zahradu nad rybníkem podměstským (kn. trh. 1522 P 1) a měl děti Mikuláše a Salomenu.

[213]) Kn. kšaftův 1552 D 3.

[214]) Kn. trh. 1553 W 4 a svat. ups. 1561 H 6.

[215]) Kn. trh. 1553 N 10 a 1579 O 5.

[216]) Kn. trh. 1579 A 9 a 1590 Q 11.

aby je erbem nebo ližto znamením vládyctví daroval a aby se s dědici svými obojího pohlaví psáti mohli ze Zárybnic neb ze Zárybenska; a poněvadž Martin Slánský s nimi od mladosti přátelstvím spřízněn jest, aby také toho dobrodiní s nimi užíti mohl.[217]) Této žádosti bylo r. 1614 24. května vyhověno.[218])

Jan Zárybnický dlouhé měl spory s Šebestianem Jemnickým, hanícím rod Zárybnický, a zemřel 1624. Kšaftem svým dal statek svůj Lidmile manželce své a Simeonovi synu (jiný syn Pavel byl již zemřel.[219]) Tento Simeon zemřel krátce po smrti otce svého. Dle poručení komory královské (neb statek byl spadl na krále) rada Čáslavská r. 1628 postoupila statek po něm „dům velký Zárybnický řečený v rynku na rohu" (č. 87) a dům Šimonovský v Brodské ulici (č. 132) Janovi z Tulechova, kr. rychtáři na Horách Kutnách.[220])

Samuel Zárybnický, jenž v domě na rynku (č. 166) bydlil, slavil r. 1618 sňatek, kterýž oslavil známý Jan Campanus Vodňanský básní: Τριτογαμοις nob. D. Samueli Zárybnickio a Zarybensko.[221]) Krátce po tom vypukly bouře války třicítileté, Samuel jsa horlivým

[217]) Kopiář Polenský f. 13. O Martinovi Slanském vysvědčuje rada Polenská (tamže f. 93), že před 20 lety od akademie Pražské k nim do Polné za správce školního byl „komendován", pak v povinnostech konšelských zůstávaje u vrchnosti Polenské byl písařem důchodním, a život pobožný, pokojný, střídmý a chvalitebný vede. Zdali dosáhl opravdu titule vládyckého, není známo

[218]) Památky V, 359. Erb jim propůjčený byl tento: Štít žluté barvy, v kterémž pták čápě své přirozené barvy vzhůru vyzdvižený a rozkřídlený k pravé straně obrácený s rozžavenými pysky oběma nohama na vokouna, jenž nad vodou při zpodku štítu splývá a tolikéž k pravé straně obrácený jest, stojící se spatřuje; nad štítem kolčí helm, okolo něhož fafrnochy žluté a černé barvy, nad tím točenice týchž dvou barev, z níž 2 křídla orličí napříč barvami žlutou a černou střídavě rozdělená vynikají, mezi nimiž ryba vokoun ocasem vzhůru vyzdvižená se spatřuje.

[219]) Kn. kšaft. 1591 J 13. Ludmila po druhé k manželství pojala Ondřeje Humpoleckého.

[220]) Kn. trh. r. 1618 J 11, P 14. Dům v Brodské ulici prodal Jan ještě t. r. Janovi Skočovskému, služebníku úřadnímu za 150 kop (L 13). Když i Jan z Tulechova r. 1629 zemřel, tak pozůstalý po něm statek Zárybnický, zejména dvůr a dům velký v kontribucích od mnoha let zadržalých obci přisouzen. (P 14.) Nějaká Žofie z Tulechova († 1640) měla 83 záhonův za Horskou branou. Ty a domeček na Pachu (v Hoře) odkázala jezovitům k semináriu pro chudé studenty. (Kn. kšaft. 1590 K 16.)

[221]) Památky arch. V, 359.

dištský z Hradiště prodal 1564 obci lán dědiny Drobovské. [142]) Kšaftem svým r. 1571 statek svůj, dům s pivovarem a sladovnou (č. 131), roli Bojanovskou a Močovickou a j., poručil manželce své Kateřině z Kařišova a dětem svým Janovi a Ondřejovi a Alžbětě a ještě téhož roku zemřel. [143]) A poněvadž oba tito mládenečkové již r. 1582 zemřeli [144]) zůstala Alžběta jediným potomkem této rodiny. Provdavši se pak za Baltazara Neymayra jinak Vintrpergera v Jihlavě, dům Hradištský 1584 prodala Pavlovi Brtíkovi za 100 kop českých. [145]) Takto rodina ta po krátkém květu zmizela.

Humpolečtí z Rybenska. Praotec rodiny této, záhy v stol. 15. vládyctvím nadané, byl jakýs Kožka rodem z Humpolce, dle něhož nazývali se pak potomci jeho: Kožkové Humpolečtí z Rybenska, nosíce v erbu: bílou hlavu koňskou se zlatými udidly v poli modrém a nad helmem co klenot tutéž hlavu.

Pavel z Humpolce přistěhoval se do Čáslavi ku konci 15. stol a namlouval r. 1504 synu svému Janovi Lidmilu Kropáčovou z Žitenic. [146])

Ku konci 15. stol. držel Mikuláš Kožka svobodné dědiny Bojanovské při městě, kteréž syn jeho Štěpán r. 1531 prodal Štěpánovi řezníkovi. [147])

Petr Kožka r. 1523 prodal zahradu svou v Krokmitali Matějovi zeti svému. [148])

Mikuláš Humpolecký (1525 Kašův) [149]) koupil 1525 dům Hřebínkovský v rynku (č. 79), kterýž měv jen rok prodal Šimonovi soukeníku za 100 kop. [150]) Zato ale koupil od Martina Křivoláčka dům Rezkovský svobodný v Brodské ulici (č. 135), ten však r. 1567

---

[142]) Orig. pergam. arch. měst. C 8.

[143]) Kn. kšaft. 1522—1595 J 5.

[144]) Náhrobek jejich u kostela má nápis: Leta Páně 1582 v pátek po sv. Martině hodinu 23. umřel Ondřej a třetího dne po něm v pondělí po sv. Anežce Jan, bratr jeho, oba věku nedospělého, synové urozeného pána Jana Hr. z Hr. a tuto v jednom hrobě pochováni a tam očekávají budoucího z mrtvých vstání. (Pam. VI, 136.) Matka Kateřina zemřela asi 1573, poručivši všechen statek dětem svým.

[145]) Kn. trh. 1579 L 8.

[146]) Manuale O.

[147]) Památky arch. V. 356.

[148]) Kn. trh. 1522 C 6.

[149]) Ke Kašům se přiženil? Dušek Kašů měl r. 1530 dům v rynku (č. 87), Zuzana Kašova o. 1560 dům č. 7.

[150]) Kn. trh. 1522 E 4. 17.

s manželkou svou Johankou z Pašiněvsi a synem svým Václavem prodal Martinovi Hanušovi za 307½ kop č.[151])

Jan Humpolecký z Rybenska (bezpochyby syn Pavlův) koupil r. 1526 dům a pivovar v rynku (č. 102), kterýž hned r. 1527 prodal Janovi Kambalkovi,[152]) zato ale koupil dům Tatoušovský (č. 163) od Mikuláše kožišníka a oženiv r. 1533 syna svého Jiříka dal mu tento dům.[153]) Mimo to měl ještě 1530 dům v rynku (č. 103? 104?) a 1530—1536 dům u Hradecké brány (nyní za č. 75.). R 1546 prodal obci dvůr Vlčkovský[154]) a potom více statky v městě nekupoval. Zemřel před r. 1556 a vdova po něm pozůstalá Kateřina prodala dům v rynku (č. 1, levá strana) Kláře Šafářce.[155])

Jiný Jan potom kupoval statky pozemské v okolí Čáslavském. Další rozrod jejich není jasný a známe potom následující údy této rodiny: Jana, Jiříka, Zděnka, Pavla, Václava a Kryštofa. Z těch ještě Kryštof zůstával při městě maje na předměstí Hradeckém dvůr, kterýž prodal 1522 Matějovi Hůlkovi.[156]) Odtud sídlili Humpolečtí na Vesci, ale záhy vystěhovali se na Moravu, kdež z nova vzkvétli.[157])

Ledčárové ze Sionu. Jedna rodina přistěhovavši se z Ledče měla název Ledeckých. První známí z nich jsou Šimon a Jan bratří Ledečtí. Šimon koupil r. 1546 dům nárožní v rynku (č. 78) a 1550 jiný dům (č. 99), kteréž však oba brzo potom odprodal. Mimo to měl také dvůr na předměstí Hradeckém.[158]) Když byl král Ferdinand majestátem svým 1556 v pátek po sv. Jiří daným bratra jeho Jana povýšil do stavu vládyckého s titulem Ledčár

---

[151]) Orig. arch. Čásl. C 9.

[152]) Kn. trh. 1522 E 13, 19.

[153]) Tamže F 14, H 16. Jiří prodal dům ten 1536 Janovi Hatíkovi za 14 ł. (Tamže K 5.)

[154]) Tamže P 4.

[155]) Kn. trh. r. 1553 D 17.

[156]) Tamže S 16.

[157]) Zprávy o této moravské linii hledej v Pam. arch. V, 357. V Čáslavském kostele dali se pochovati Jan starší († 1575) a Václav mladší († 1577). Pam. VI, 137. Marta z Rybenska pojala k manželství Jana Měděnce z Ratibořic. (DZ. menší CCXXXII A 16) Kšaftem svým roli svou u Čáslavi poručila Albrechtovi Měděncovi (1577). Tělo její bylo v kostele Čáslavském pohřbeno a kamen na hrob položen. (Kn. kšaft. 1552 L 4.)

[158]) Kn. trh. 1522 P 11, R 15, S 11. T 18 a od r. 1553 F 1.

ze Sionu, i on tak se psáti počal.[159]) R. 1557, jsa písařem městským, koupil od obce dům velký nárožní v rynku (nyní okresní úřad) za 155 kop gr.[160]) Zemřel ok. r. 1562. Vdova po něm zustalá Kateřina (dříve choť Jiříka Novoměstského, písaře v Žehušicích) učinila s švakrem svým Janem smlouvu o statek Šimonuv nepořízený (1562), nedlouho potom ale Jan díl svůj, který měl dostati ze statku toho, pustil nadepsané Kateřině, přijav od ní některé svršky na památku bratra svého.[161])

Jan, byv r. 1561 přijat od stavů mezi vládyky a koupiv 1564 dvůr v Tupadlích a 1565 rybník blíž Potěh, zemřel 1573 v sobotu po sv. Vítě (20. června) a pochován v kostele Čáslavském, kdež se posud náhrobek jeho nachází.[162])

O vdově a synech jeho Hynkovi a Janovi jsme již na hoře vypravovali. Hynek s manželkou svou Mandalenou z Řisnice splodil dceru Dorotu, když pak ok. r. 1603 zemřel, dal Rudolf II. poručenství nad touto dcerou Mandaleně a Přechovi a Janovi strýcům Řisnickým z Řisnice.[163]) Dorotu vzal si dle zprávy Dačického 1619 pan Právětický. Jí rod ten vymřel.

Vnoučkové z Vorličné, též vynikající rodina městská stejného pojmenování s Balbiny a Vorličky z Vorličné, ač snad ne téhož původu. Ti všichni byli 1553 do stavu vládyckého povýšeni[164]) Praotec rodu toho byl Jan Vnúček, soukeník, jenž r. 1505 koupil dům od Šimona soukeníkova za 39 ss.[165]) Jiný pak dům v rynku koupil ok. r. 1520 od Voršily Hronkovy.[166]) Syn jeho Šimon koupiv r. 1536 od Jiry Holého dům v rynku (č. 74), prodal jej 1537 Urbanovi koláři[167]), zato ale koupil t. r. dům nárožní (č. 107 bílý koníček) od Martina Stehlce. Měl též sladovnu Pičkovskou

---

[159]) Památky arch. V, 358. Erb Ledčárův byl: Štít žluté barvy, v němž jsou u prostředku až do polovice štítu 2 černé štrychy po šikem, z kterýchž půl ptáka noha (gryfa) červeného a rozkřídleného s rozžavenými pysky a nohama rozdělenýma k pravé straně vyniká; nad štítem leží kolčí helm a na něm točenice žluté a černé barvy s rozletitými fefliky, z níž přikrývadla týchž barev s obou stran štítu dolů visí: nad tím vším půl ptáka noha držícího meč dobytý v pazouřích tím spůsobem, jako v štítu se vidí.

[160]) Kn. trh. 1553 E 20.

[161]) Kniha zelená při 1561 B 14. Pastorek Šimonův Jakub Novoměstský koupil od něho 1557 dům svrchu řečený. Kateřina zemřela o. 1571.

[162]) Pam. VI, 135.

[163]) Desky zemské CXXXI. M 15.

[164]) Památky arch. III.

[165]) Manuale L 9.

[166]) Kn. trh. 1522 A 13

[167]) Tamže K 2, K 14.

při zdi městské (č. 87), r. 1548 koupil od Jiříka Odrole dvůr svobodný Dětinný za 205 kop gr. č. [168]) pak r. 1551 sladovnu téhož Jiříka (nyní č. 181) a konečně 1568 dům (nynější levou část radnice) od Rafaela truhláře. [169]) Byl muž rozšafností a bodrostí vynikající a dobře se dal potřebovati v úřadech městských, jinak i vše šlechetné podporoval. Vdova po něm zůstala Kateřina Ambrožovna. s kterouž byl splodil syna Jakuba. [170])

Václav Vnúček (bratr předešlého) měl 1549 dům v Horské ulici (nyní č. 22), kterýž kšaftem svým r. 1565 odkázal Anně manželce své. [171])

Jakub z Vorličné (syn Šimonův) od své matky obdržel 1575 dům nárožní (č. 107) [172]) později i jiné dědictví otce svého a konečně dům v Horské ulici, který prodal 1589 Jiřímu Brtnickému. [173]) Zemřel r. 1591 v pondělí na den zvěstování P. Marie [174]) zůstaviv po sobě jen vdovu Barboru a žádných jiných dědicův. Proto statek po něm pozůstalý r. 1595 rozdělen byl na 3 části: první co odúmrtí připadla na krále, druhá na obec a třetí na Barboru, kteráž byla zatím pojala k manželství Ezechiela Sušického, a sice sladovna při zdi městské v Horské ulici. [175]) Nicméně oba ještě přikoupili podíl královský totiž dům nárožní (č. 107) za 170 kop. Barbora přeživši ještě Ezechiela [176]) zemřela 1597. [177]) Další zmínka o této rodině se nenachází.

Borovští z Borové. Praotec rodiny této pocházel asi z městečka Borové, od něhož i Řehoř Borovský přijal titul z Borové, obdržev od krále Ferdinanda I. r. 1525 ve čtvrtek po neděli Invocavit pro své šlechetné zachování hodnosti erbovní. [178])

---

[168]) Orig. arch. Čásl. C 4.

[169]) Kn. trh. 1522 a 1553 R 13.

[170]) Náhrobek jeho ještě stojí ve zdi kostelní blíže věže, ale rok úmrtí na něm se nedá čísti (padá však o. 1571—1572). Viz Pam. arch. VI, 135.

[171]) Kn kšaft. 1552 G 15.

[172]) Kn. sml. L 10.

[173]) Kn. trh. T 19.

[174]) Dačický fol. 161.

[175]) Kn. trh. 1590 K 7.

[176]) Tamže K 15.

[177]) Dačický fol. 173. R. 1785 se vyskytuje ještě Hynek z Vorličné. jenž měl dům č. 148, ale snad z jiného rodu.

[178]) Erb rodiny této byl: Štít červený, v němž jest u prostředku půl berana bílého s předníma nohama, držíc hlavu k vrchu; nad štítem kolčí helm, na kterémž přikrývadla červenou a bílou barvou potažená a nad tím točeník neboližto věnec zelený, z něhož vyniká půl berana bílého tím spůsobem, co v štítu. (Pam. arch. V, 358).

Týž jsa řemesla řeznického seděl na domě v rynku (č. 162), kterýž byl koupil 1523 od Jirsy [179]), měl též dům jiný (č. 88), který prodal 1557 Václavovi mydláři [180]) a mimo to často se jmenuje co kupec a co svědek v listinách tehdejšího věku. R. 1552 pojal k manželství Reginu vdova po n. Duchkovi mydláři. R. 1568 kšaftem svým dům svrchupsaný odkázal Jiříkovi, synu nebožtíka Václava Vacka řezníka, nemaje dětí a zemřel ok. 1569. [181])

Stejného jména, ač jiného původu a erbu, byli Borovští z Borové v Praze usedlí, jichž praotcem byl Baltazar B. z B. r. 1554 do stavu vládyckého přijatý. Ale příbuzní s nimi byli prý Písečtí z Borové, z nichž Mikuláš listem krále Ferdinanda 1542 v úterý po svatém Stanislavu nadán byl týmž erbem a titulem, kteréhož příbuzní jeho Borovští užívali. [182]) Tento Mikuláš měl 1523—1541 dům v Horské ulici (č. 6.) a jiný (č. 4) prodal 1530 Kryštofovi bednáři. [183]) R. 1542 s manželkou svou Dorotou dal dům svůj v rynku (č. 2) Divišovi synu svému. [184])

Lukáš Písecký (syn jednoho z obou?) držel dům č. 2 vedle radnice, kterýž, jako i klenoty a peníze své, dědiny k Vlačicům, stodolu s dvorcem v Bojanově dvoře, poručil Dorotě manželce své a synu svému Václavovi (1560). [185]) Tento Václav koupil dům s zahradou na rohu nad rybníkem podměstským a statek svůj odkázal 1584 Dorotě manželce své a Marianě dceři své na rovný díl s nápadem z mrtvého na živého. [186]) Mariana vdavši se za Jakuba Sixta přinesla mu věnem dům v rynku vedle radnice (č. 2) roku 1590.

---

[179]) Kn. trh. 1522 C 5.

[180]) Kn. trh. 1553 F 1.

[181]) Kn. kšaftův 1552 A 14, H 19. Z toho viděti, že neměl potomkův. V pozdějších zápisech jmenují se ještě Borovští, ale nevím, zdali z tohoto rodu pocházeli. Jakub Borovský (1668) měl děti Samuele, Josefa, Jakuba, Apolonu, Annu a Kateřinu, kteří 1714 dům č. 117 prodali Jiř. Pátkovi. Samuel byl koupil 1699 od Míchala Košického dům v Brodské ulici (č. 111) a měl manželku Alžbětu. (Kn. trh. 1669 T 12.) Jeden z jejich potomkův Antonín Borovský († o. 1772), starší obecní, splodil děti Bernarta, Veroniku a Annu. (Kn. kšaft. 1700 p. 418.)

[182]) Památky arch. V, 358.

[183]) Kn. trh. 1512 B 8, G 4. M 8.

[184]) Tamže M 20.

[185]) Kn. kšaft. 1552 H 13. Zemřel asi 1569.

[186]) Tamže N 18. Dorota pojala po druhé k manželství Blažeje Soběslavského, kr. rychtáře.

Zdali Ondřej Písecký, r. 1584 děkan zdejší, byl téhož rodu, nedá se určiti.

Přibyslavští z Modlikova. Předkové rodiny této pocházeli, jak k tomu příjmění její ukazuje, z Přibyslavě, usadivše se nápotom v Čáslavi nabyli tu trhy, dědictvím a sňatky manželskými zboží a gruntů šosovních a drželi také přednější úřady městské. Zvláště vynikl ku konci 16. století Jiřík Přibyslavský učeností, rozšafností a zámožností, seděl dlouhá leta v radě městské co konšel, býval na sněmích jmenován berníkem krajským (ku př. r. 1595 a j. r.) a spravoval delší čas důležitý a obtížný úřad kr. rychtáře. Pro jeho šlechetné zachování a služby věrné propůjčil mu Rudolf II. majestátem l. 1602 23. dubna hodnost vládyckou, aby užívati mohl erbu a psáti se z Modlikova (dle vsi na panství Přibyslavském). [187]) Prodav r. 1599 dům svůj Tryhubý u zdi městské koupil 1605 od Pavla z Pohnání ves Šebestenice a prodal r. 1609 dům v rynku (nyní č. 74) Matějovi Čáslavskému za 185 kop., zdědiv jej po Jaroslavovi Bedrníčkovi, otci manželky své Kateřiny. [188]) R. 1610 16. dub. leže v těžké nemoci kšaftoval a zemřel krátce po tom, zanechav dítky Samuela, Voršilu a Jiřího Jana, jimž statek při městě a pozemský zanechal. [189]) Kateřině Opolanské, matce své, odevzdal Samuel polovici domu v Horské ulici (č. 44) r. 1618 [190]), potom, zdědiv vše po její smrti, prodal jej r. 1629 Janovi Maříkovi, pro nedoplacení však jej zpět vzal a po druhé prodal 1656 Jiřímu Valkovi Vodňanskému. [191]) Nemaje dětí, kšaftem svým (r. 1652 20. prosince) „stateček“ svůj poručil choti své Justině, kteráž z toho na ozdobení chrámu sv. Alžběty vydati měla 20 kop míš. a na to k. jaru r. 1657 zemřel. [192]) Více se o té rodině v knihách zmínky neděje.

---

[187]) Památky arch. V, 359. Erb jeho: Štít na poli na dél rozdělený, jedna polovice po pravé straně bílá, v níž půl orla s hlavou celou od pravé k levé vzhůru postaveného, pysky otevřené a jazyk vyplazený majícího modré barvy; druhá pak polovice téhož štítu tolikéž modrá, v níž půl lilia bílého se vidí; nad štítem kolčí helm, přikrývadla modrá a bílá, nad tím koruna zlatá král., z níž 2 rohy bůvolové barvami na příč rozdělené (pravého zpodní polovice modré a vrchní bílé, levé naopak) a mezi těmi rohy lilium celé bílé barvy se vidí.

[188]) Kn. trh. r. 1590 L 1.

[189]) Kn kšaft. 1591 H 13. Nezpyšněl, jmenuje se v kšaftu Jiří Přibyslavský z Modlíkova a na Šebestenicích, měštěnín města Čáslavě.

[190]) Kn. smluvní D 8. O jeho bratru se v knihách nečiní zmínka.

[191]) Kn. trh. r. 1618 M 12 a 1636 L 18.

[192]) Kn. kšaf. 1591 L 8.

Sixtové ze Zvířetína. Praotec rodu toho jest Vácslav Cikán, jenž pojal k manželství Voršilu vdovu po Matoušovi pernikáři a s ní obdržel dům v rynku (č. 80). [103]) Zemřel asi 1554 a zůstali po něm syn Sixt Cikán a dcery Anna (choť Matěje Svacha) a Dorota (Jiříka Polnického v Třebiči), od nichž koupil dům otcovský za 125 kop. [104]) R. 1563 koupil si dům nárožní v rynku (č. 154) od Jana Albina. [105]) Byl pak v úřadech městských a od r. 1558—1567 zastával důležitý úřad rychtáře královského. Žil ještě 1575.

Adam Sixtů (syn Sixtův neb zeť?) držel od r. 1581 dům nárožní, ale druhý dům v rynku (č. 80) prodal Prokopovi Fingermanovi. [106]) R. 1582 stížen jsa ranou morovou učinil své poslední pořízení, jímž poručil statek svůj manželce své Kateřině, ale také podíly značné matce, bratřím, sestrám svým. [107]) Zemřel téhož roku 3. října a pochován v kostele Čáslavském. Byl literatem, bakalářem a rychtářem městským. [108])

Zmínění jeho bratří byli asi bratří Jakub, Vácslav a Jindřich Sixtové, kteří s Pavlem Primem (obyvatelem Prostějovským) od Rudolfa II. dostali majestát na erb (v úterý po slavnosti B. těla 1603), jehož příbuzný jich Vácslav Šichovský užíval. Při tom nejen erb na ně byl přenešen, nýbrž i rozmnožen a dovoleno jim, aby se psáti mohli Sixtové a Primusové ze Zvířetína. [109])

---

[103]) Kn. trh. 1522 D 5, D 20. Snad k tomuto rodu patřil Sixt z Vernířova, jenž koupil 1538 dům na Brodském předměstí († 1539).

[104]) Kn. trh. 1553 B 17. Prodal jej r. 1565 Divišovi Rohožkovi (Q 10).

[105]) Kn. trh. 1553 N 18.

[106]) Kn. trh. r. 1579 C 11, D 3.

[107]) Kn. kšaft. 1552 N 1.

[108]) Památky arch. VI, 135. Náhrobek jeho spatřuje se pátý od věže. Škoda, že celý nápis není již čitelný.

[109]) Dačický (fol. 185) přidává uštěpačně „a v témž majestátu zní ze Zvěřinky“; bezpochyby toť narážka na neoblíbeného Vácslava, který na Horách Kutných bydlil. Erb polepšený takto se vypisuje: Štít v poli na zdél štrychem modrým rozdělený, na němž u prostřed hvězda zlatá o šesti špicech: polovice pak po pravé straně žlutá, v níž u zpodku ruka mužská po loket zbrojí oděná obnaženou šavli tureckou vzhůru vyzdviženou s rukovětí pozlacenou držíc; druhá však polovice červená, v níž též u zpodku pahrbek zelený o třech vrších, na kterémž zvíře daněk na zadních nohách rozkročených spjatý, nohy přední rozložené majíc s rohy o 5 parozích své přirozené barvy k pravé straně obrácený stojí; nad štítem kolčí helm s přikrývadly po pravé straně žluté a modré, po levé pak bílé a červené barvy a nad tím koruna zlatá, z níž dvé křídel orličích rozkřídlených na pokos třemi barvami a to pravé červenou, modrou a zlatou, levé pak červenou, modrou a bílou rozdělených a mezi nimiž ruka jako v štítu vyniká. (Pam. arch. V, 360.)

Z nichž toliko Jakub a Jindřich bydlili v Čáslavi. Václav usadil se stále na Horách Kutnách. [200])

Jakub Sixt, vynikající předními úřady v městě, maje k manželství Marjanu Píseckého dostal s ní dům někdy otce jejího v rynku vedle radnice (č. 2), [201]) ale dům svůj Hrnčířský za rynkem (blíže kasáren č. 91?) prodal Martinovi Havovi za 100 kop [202]) a zemřel r. 1611. [203]) Byl muž rozšafný, bohatý a správný, seděv delší čas v radě m. Čáslavě co starší obecní, konšel a primas, míval účastenství v sněmích a sjezdech veřejných, nad to jsa klassicky vzdělán obcoval přátelsky s muži učenými, kteří mu i díla svá literní oddávali, jakož pak jedním z nejdůvěrnějších přátel jeho byl i náš korunovaný básník Jiří Karolides z Karlsperka [204]), jenž několikráte v latinských básních svých pochvalně o něm pěje.

I Paulus Jakobaeus Czaslavinus a Joannes Jaroměrský Czaslavinus a jiní mladší básníci času toho opěvali našeho J. Sixta. Chvály takové zasloužil však Jakub v plné míře staraje se pilně a platně o zvelebení školy, chrámu a celé obce Čáslavské. [205])

Jindřich Sixt držel 1592—1607 dům v rynku (č. 80) a potom si koupil jiný dům blízký (č. 82) od Václava Venusa. Věrně se drže strany Ferdinanda II., stal se kr. vyběrčím posudního v kraji Čáslavském a prodal na to dům svůj Řehořovi Březinovi. [206]) Žil ještě 1625, kdy ale zemřel není známo. [207])

Z potomních členův této rodiny, jedině jest známa Voršila

---

[200]) Václav maje dolejší lékárnu zde při radnici, stal se 1605 kr. rychtářem na Horách (Dačický fol. 187), vzal si za manželku Mandalenu od Balcárů, kteráž před ním byla měla 3 manžely a když 1586 zemřela, pojal opět k manželství Marjanu, dceř n. Jindřicha Trnky. (Tamže 157.) Pojav ještě třetí choť Dorotu Klepšatlovou, zemřel 1620 v neděli před 3 králi. (Tamže fol. 219.)

[201]) Kn. trh. r. 1579 Z 13, 37.

[202]) Kn. trh. 1600 K 12.

[203]) Dačický fol. 195: V městě Čáslavi zemřel Jakub Sykst podagricus. Na náhrobcích u kostela čte se jmeno syna jeho Lukáše († 15. srpna 1607) a jiného Lukáše († 1612) snad také syna jeho. (Pam. arch. VI, 135.)

[204]) V Karolidově „Silva carminum“ čteme mimo jiné básně k Jakubovi se vztahující také verše na jeho heslo: „Infidos sperno, amo Zopyros.“

[205]) Památky V, 360.

[206]) Kn trh. 1590 D 10; 1600 H 7, 9; 1618 D 17.

[207]) R. 1615 ještě jsa živ dal si postaviti náhrobek v kostele, který ještě jest zachován, ač nápis celý se již čísti nedá. (Památky VI, 136.) Manželku měl Marii z Ostrova a z Kočic, s kterou splodil syna Samuele mladšího († 1619 13. března), kterémuž, an otce předemřel, postavil pomník na hřbitově sv. Alžběty. (Památky VI, 137.)

Klatovská ze Zvířetína, která 1649 prodala Janovi Dosoňovi roli.[208])

Zárybničtí ze Zárybenska. Jmenovali se Zárybničtí poněvadž bydleli ve dvoře svém za rybníkem podměstským. Praotec jejich jest Ondráček Lýsek Zárybnický, jenž od syna svého Jana převzal 1498 dvůr Druhanický.[209]) Držel také jiné dědiny zvláště dva rybníky mezi grunty Čáslavskými.[210]) Po jeho smrti zůstala vdova Jana a synové Jiřík a Pavel, kteří se r. 1522 o statek otcovský podělili.

Jiřík či Jirsa držel dům v rynku (č. 101, 154 a 87, v letech 1522—1537) a měl dceru, kterou si vzal Jiří Odrole, sladovník, ale jmění vše špatným hospodářstvím zeťovým vzalo za své.

Bratr jeho Pavel prodal obci r. 1556 louky své svobodné s břehem a potokem pod rybníky Jirsovskými a r. 1558 dědinu ornou, týkající se gruntův Václava z Hoštic a v Tupadlích, oboje za 145 kop gr.[211]) Zplodil syny Diviše, Václava, Simeona.[212]) Kšaftem svým statek svůj odkázal manželce své Dorotě a synům Václavovi a Simeonovi, nezapomněl však také na jiné své příbuzné (1559).[213])

Václav syn Pavlův koupil r. 1568 dům v rynku (č. 123) n. Pavla Čeledínka, jehož vdovu Annu pojal k manželství.[214])

Simeon syn Pavlův koupil 1563 od Doroty Pacovské dům v rynku (č. 109), kterýž ale odprodal r. 1585 Václavovi Blažečkovi.[215]) Koupiv 1585 jiný dům v Brodské ulici (č. 132), dal jej 1598 s manželkou svou Voršilou Janovi synu svému k držení.[216]) Držel též 1592 dům za fortnou. Synové jeho Jan a Samuel, dosáhše hodnosti bakalářské na učení Karlově, drželi nápotom znamenitá zboží při městě Čáslavi a spravovali nejpřednější úřady obecní tamtéž i byli ve spojení přátelském s muži učenými času toho v Praze i jinde žijícími. Ti zadali prosbu ku králi Matyáši.

[208]) Kn. trh. r. 1636 G 8.

[209]) Manuale D 3.

[210]) Měl na ně obdarování Vladislava II. z r. 1496 a trh od Jana z Janovic na Žlebích 1505. Jej předemřel syn jeho Jan Druhanský, po němž zůstala dcera Kateřina (1523).

[211]) Orig. arch. měst. C 5 a C 6.

[212]) Diviš mydlář syn dostal 1546 od otce za díl zahradu nad rybníkem podměstským (kn. trh. 1522 P 1) a měl děti Mikuláše a Salomenu.

[213]) Kn. kšaftův 1552 D 3.

[214]) Kn. trh. 1553 W 4 a svat. ups. 1561 H 6.

[215]) Kn. trh. 1553 N 10 a 1579 O 5.

[216]) Kn. trh. 1579 A 9 a 1590 Q 11.

aby je erbem neboližto znamením vládyctví daroval a aby se s dědici svými obojího pohlaví psáti mohli ze Zárybnic neb ze Zárybenska; a poněvadž Martin Slánský s nimi od mladosti přátelstvím spřízněn jest, aby také toho dobrodiní s nimi užíti mohl.[217]) Této žádosti bylo r. 1614 24. května vyhověno.[218])

Jan Zárybnický dlouhé měl spory s Šebestianem Jemnickým, hanícím rod Zárybnický, a zemřel 1624. Kšaftem svým dal statek svůj Lidmile manželce své a Simeonovi synu (jiný syn Pavel byl již zemřel.[219]) Tento Simeon zemřel krátce po smrti otce svého. Dle poručení komory královské (neb statek byl spadl na krále) rada Čáslavská r. 1628 postoupila statek po něm „dům velký Zárybnický řečený v rynku na rohu" (č. 87) a dům Šimonovský v Brodské ulici (č. 132) Janovi z Tulechova, kr. rychtáři na Horách Kutnách.[220])

Samuel Zárybnický, jenž v domě na rynku (č. 166) bydlil, slavil r. 1618 sňatek, kterýž oslavil známý Jan Campanus Vodňanský básní: Τριτογαμοις nob. D. Samueli Zárybnickio a Zarybensko.[221]) Krátce po tom vypukly bouře války třicítileté, Samuel jsa horlivým

[217]) Kopiář Polenský f. 13. O Martinovi Slanském vysvědčuje rada Polenská (tamže f. 93), že před 20 lety od akademie Pražské k nim do Polné za správce školního byl „komendován", pak v povinnostech konšelských zůstávaje u vrchnosti Polenské byl písařem důchodním, a život pobožný, pokojný, střídmý a chvalitebný vede. Zdali dosáhl opravdu titule vládyckého, není známo

[218]) Památky V, 359. Erb jim propůjčený byl tento: Štít žluté barvy, v kterémž pták čápě své přirozené barvy vzhůru vyzdvižený a rozkřídlený k pravé straně obrácený s rozžavenými pysky oběma nohama na vokouna, jenž nad vodou při zpodku štítu splývá a tolikéž k pravé straně obrácený jest, stojící se spatřuje; nad štítem kolčí helm, okolo něhož fafrnochy žluté a černé barvy, nad tím točenice týchž dvou barev, z níž 2 křídla orličí napříč barvami žlutou a černou střídavě rozdělená vynikají, mezi nimiž ryba vokoun ocasem vzhůru vyzdvižená se spatřuje.

[219]) Kn. kšaft. 1591 J 13. Ludmila po druhé k manželství pojala Ondřeje Humpoleckého.

[220]) Kn. trh. r. 1618 J 11, P 14. Dům v Brodské ulici prodal Jan ještě t. r. Janovi Skočovskému, služebníku úřadnímu za 150 kop (L 13). Když i Jan z Tulechova r. 1629 zemřel, tak pozůstalý po něm statek Zárybnický, zejména dvůr a dům velký v kontribucích od mnoha let zadrželých obci přisouzen. (P 14.) Nějaká Žofie z Tulechova († 1640) měla 83 záhonův za Horskou branou. Ty a domeček na Pachu (v Hoře) odkázala jezovitům k semináriu pro chudé studenty. (Kn. kšaft. 1590 K 16.)

[221]) Památky arch. V, 359.

protestantem nechtěl se podrobiti nařízení r. 1627 a raději ze země se vystěhoval. [222]

Bylit i rodové a osoby vládycké, které buď jen na čas seděli v městě buď zde majetek svůj měli. Jsouť tito:

Václav Halaš z Radimovic koupil od obce 1534 dům (na místě okresního úřadu), kterýž opět 1539 prodal, a 1536 dům podle špitálského dvora od Lidmily vdovy. Měl syny Julia, Jeronýma, Jáchyma, dcery Justinu, Alžbětu, Prisku. [223] Dcera jeho Justina († 1562) vdala se za Václava jinak Baltazara, jemuž porodila syny Jana a Václava. [224]

V Čáslavi pojal 1598 Pavel Dupák z Prahy, vdovec, Kateřinu dceru Julia Halaše a do Prahy se s ní odebral; táž Kateřina potom dům svůj (č. 1604) prodala Janovi Koníčkovi. [225]

Jiřík Peterka z Ostrova koupil 1538 dům v rynku (č. 165) od Petra Louly a jiný dům Klimšovský v nově vystavený prodal 1544 Adamovi Veselskému. [226] Rovněž držel dvůr Dětinný na předměstí. Zemřel 1545 - 1546 a vdova po něm Anna Bradačka prodala dům (č. 165) Lukášovi soukeníkovi zeti, svému. [227]

Simeon Žďárský, Václav Srnovec z Varažova a Samuel, bratří, a Mandalena Střelinská prodali 1590 dům po Kateřině Ambrožce, ležící v Horské ulici (č. 60), Jiříkovi Chotěborskému. Týž Václav měl r. 1590 dům v Brodské ulici, koupiv jej od kr. komory a obce. [228] Bohuslav Žďárský Srnovec koupil od Jiřího Jamského dům v rynku (č. 66), který ale jen rok držel. [229]

Arnošt z Ostrovce držel 1527—1532 dům za domem č. 54. ležící a měl ještě jiné dědiny. [230]

---

[222]) Statek po něm nemovitý pozůstalý r. 1638 postoupila král. komora obci, poněvadž byl králi pro velké závady zanechán. Pak obec r. 1648 pusté místo u domu Samuelova (č. 166) postoupila Jiřímu Jemnickému. (Kn. trh. 1636 C 15, F 4.) Ještě r. 1680 sloul dům ten Zárybnický.

[223]) Kn. trh. 1522 J 10, K 1, L 11.

[224]) Kn. kšaft. 1553 F 12 a 14.

[225]) Dačický fol. 173; kn. trh 1600 E 20. Halašové pocházeli z okolí Tábora. Václav Halaš (týž co nahoře?) prodal ves Vesec s lesy u Pykova Prokopovi Hejlovoovi z Polkovic za 190 p. (Dz. I G.)

[226]) Kn. trh. 1522 K 20, O 9.

[227]) Tamže P 10.

[228]) Kn. trh. r. 1590 A 6 a 12.

[229]) Kn. trh. r. 1618 C 16 E 6.

[230]) Tamže E 20, G 8, 18.

Jan Nejepínský z Nejepína prodal r. 1524 zahradu na Brodském předměstí a koupil 1541 dům v rynku (č. 164) za 100 kop.[231])

Jan Pizolt z Ostu a na Meziklasí držel dědinu pod Veidhofem u Krejnara.[232])

Jan Bořek z Dohalic dům svůj a zahradu na Brodském předměstí prodal 1541 Janovi Donatovi.[233])

Václav z Mysletína držel dům v Horské ulici podle samé brány ležící, kterýž prodal 1541.[234])

Také Dorota manželka Václavova z Podivic a na Zdebuzevsi bydlila v městě a měla zde domy, zahrady a dědiny.[235]) Zemřela roku 1558.

Anna Šlechtinka ze Sezemic držela 1560—1581 v městě dům ležící nyní za kasárnami.[236])

Jiří Jurman z Krasenska pojal k manželství Dorotu vdovu po Jiříkovi Vachovu (zemřela 1559) a prodal dům svůj v rynku na rohu (č. 3) Janovi Fidlarovi za 488 kop.[237])

Martin Hanuš z Šaratic a na Vrbici koupil 1564 od obce ves Vrdy, pojal k manželství Annu dceru Šimona Šicha, s kterou splodil dcery Dorotu (později Fidlerovou), Kateřinu a Annu (Giglingarovou). Ty r. 1573 po smrti děda svého zdědily všechny jeho statky v městě.[238])

Ambrož Netter z Glouchova, měštěnín Pražský, držel 1580—1583 dům nárožní v rynku (č. 161.)[239]) Týž dům měl 1601 Lorenc Štork ze Štorkenfelzu tolikéž měštěnín Pražský.[240])

Alžběta Bohdanecká z Nestajova 1583 prodala Alžbětě Lukavecké z Nebovid dům na místě děkanství.[241])

Ludvík Šafář z Gelče, urburýř na Horách Kutnách, prodal 1584 dům v Brodské ulici (č. 134) Janovi Bodláčkovi.[242])

---

231) Tamže D 10, N 3.
232) Tamže H 18.
233) Tamže M 9.
234) Tamže M 14.
235) Kn. kšaftův 1552—1595 C 13.
236) Kn. trh. 1553 H 18 a 1579 E 1.
237) Kn. kšaft. 1552 D 5 a trh. 1553 P 7.
238) Kn. sml. 1561 M 14 a 1577 M 8.
239) Kn. sml. 1577 E 11 a trh. 1579 H 15.
240) Kn. trh. 1600 B 2.
241) Kn. trh. 1579 J 5.
242) Tamže J 19.

Bohuchval Voda z Třebska dostav Lidmilou chotí svou (1586) dům v Horské ulici (č. 14) prodal jej 1621 Pavlovi Uhrovu. [243])

Josef Gerstorf z Gerstorfu uvádí se v tituláři 1589 seděním v Čáslavi. Kšaftem svým r. 1592 statek svůj všechen odkázal tetě své Anně Berkové roz. z Šmolcu na Novém Falkenburce, vymíniv si toliko 1000 kop k rozdání. [244])

Samuel Okrouhlický z Divišova a na Snětu, zdědiv po Dorotě Rohačce dům (č. 108), prodal jej 1596 Ambrožovi Pavlíčkovi za 175 kop. [245])

Adam Studenecký z Pašiněvsi na Krchlebích zdědil 1601 po Dorotě Fidlarové dům nárožní (č. 172).

Jiřík z Rybného koupil 1602 dům v Klášterské ulici (k č. 161), kterýž syn jeho Jan prodal Martinovi Škodovi za 75 kop. [246])

Valentin a Václav strýci Kochanové z Prachové dům zděděný po Kateřině Silvestrové prodali 1610 M. Janovi Palladiovi za 50 kop. [247])

---

[243]) Tamže T 6 a 1618 E 26.
[244]) Desky zemské XXVI, E 11.
[245]) Kn. trh. 1590 M 19
[246]) Kn. trh. 1600 A 14, P 20.
[247]) Tamže L 7.

Kniha čtvrtá.

ČÁSLAV KATOLICKÁ

po úpadku a v znovuzrození

(1620—1871).

Hlava XIX.

DRUHÉ POKOŘENÍ MĚSTA.

Roku 1618 začaly ony kruté bouře, jimiž Čechy po třicet let zaplaveny jsouce skorem na mizinu přišly. Doutnající již před tím nevůle stavův protestantských vybuchla r. t. 23. května a co první následek měla známé ono vyhození nejvyšších úředníkův zemských s oken hradu Pražského. Poněvadž bouře z toho vzešlé přehlučily při zajímavou naší obce se sousední vrchností Kluckou, obrátíme zrakův svých především k této při.

Petr Lukavecký z Lukavce na Klucích držel v Lochách v objemu šosu městského podací kostela sv. Pankráce a mimo to některé dědiny co zpupné jmění. Někdy okolo r. 1612 byl jest Petr na potoce Krejnaru na gruntech svých kluckých pod samým dvorem Losským po 3 leta jez nový položiti a dodělati dal, kterým jezem a hradbou na něm kladenou vodu zdýmaje, zpáteční vodou grunty, též cestu a průhon k témuž dvoru náležející, a to naproti samým vratům zatopil. Příčina stavení toho jezu byla ta, že tehdáž pod kostelem mlýn nový vystavěv, hleděl aby voda od téhož mlýnu volný odpad míti mohla. Roku 1615 poddaní Čáslavských z Močovic s pomocníky „přišedši s lopatami a motykami železnými" strouhu tu zametali, nevíme zdali návodem obce anebo úředníkův špitálských. Nicméně krok ten ospravedlňovala obec psaním daným 1617 ve středu po sv. Matěji, vymlouvajíce se, že jinak jednati nemohli na újmu špitálu, dokládajíce v tom: Nebo my na jiném nikda jsme nebyli a nejsme, též s Vaší Milostí vždycky dobré sousedství jmíti a držeti a raději Vaší M. sloužiti, nežli k něčemu nepříjemnému příčinu podávali, jakož pak i od Vaší M. nic jiného nežli dobrého sousedství neočekáváme a při tom i za to žádáme, že což tu tak toho chudého záduší vlastního jest, toho Vaší M. přivlastňovati a nás k tomu, abychom dále téhož gruntu zádušního musili prostředky slušnými zastávati, na takovým jeho se ujímáním provozovati neráčíte. Což tak zase k odpovědi Vaší M. tejna nečiníce, na všem dobře a šťastně se jmíti vinšujeme."

Než Lukavecký, chtěje nová svá zařízení v platnosti zachovávati, neustoupil, nýbrž psaními svými obci takové jednání co jakousi výtržnost vyčítal.

Téhož roku 3. srpna odpovídali vymlouvajíce se, „že ti lidé z Močovic to zmetání té strouhy neučinili z vůle a poručení obce, a též poddaní odpírají, žeby něco takového byli činili, než k tomu se znají, že strouhu nebývalou, kterou on v nově na škodu gruntův špitálských učinil, z nařízení úředníkův špitálských, pokud v gruntech špitálských a na jich škodu byla, zametali.“ Když se obě strany sjednotiti nemohly, pohnala obec r. 1618 Lukavského do soudu zemského, a nález o to se měl státi na sezení postním.[248] Než tehdejší bouře přetrhly rozhodnutí této pře a pozornost osob v ní se zúčastnících odvrácena k událostem mnohem vážnějším.

Po vyhození nejv. úředníkův zřízena prozatímní vláda 30 direktorův a sbíráno vojsko, jímž počat boj proti straně katolické. Ke stavům přistoupila také ihned města krom Plzeňských a Budějovských.[249]

Král Matyáš z počátku toliko mírně vyjednával, když pak obdržel moci u dvora Ferdinand volený král český, vypraveno vojsko 10.000 mužův do Čech vedením Jindřicha Dampierra rozeného Francouze. Tento počal válku skázou, hubením, pálením sídel, zajímáním dobytka i lidí a drancováním, zvlášť v kraji Čáslavském. Císařské vojsko, jsouc rozmnoženo lidem knížete Albrechta Nizozemského, tábor si založilo u vsi a tvrze Bračic, před nímž obyvatelé okolní jak, kde a s čím kdo mohl utíkali. Jindřich Mates hrabě z Thurnu, nejvyšší velitel vojska stavovského, maje při sobě jiná hrabata té války náležité pomocníky, totiž hrabě z Felsu, hrabě z Mansfeldu, též hrabě z Hohenlohe a české pány, táhl vstříc vojsku císařskému a s hlavní silou vojska položil se u Čáslavě. Ležení měli potom u Horek. Obojí pak vojska příkopy a náspy jsouce obmezena a opatřena, proti sobě 6 dní ležela a potom 14. září z velkých kusův na sebe stříleli, čímž někteří s obojí strany jsou

[248] Dsky zemské menší: reg půhonná bílá 13 od 1618—1620 LIII. K stání a pro položení k soudu postnímu. Útok vložen v úterý po obrácení sv. Pavla.

[249] Po vydání obranného mandátu direktorův (1618) po sv. Bartoloměji určeny za místa, kde se vojska scházeti měla: Čáslav pro Čáslavsko, Chrudímsko a Hradecko; Nymburk pro Kouřímsko, Boleslavsko, Litoměřicko; Rokycany pro Žatecko, Rakovnicko, Plzeňsko; Tábor pro Bechyňsko, Prachensko a Vltavsko: Praha pro Podbrdsko a Slánsko. (P. Ign. Krahl Gesch. von Komotau II, 52.)

usmrceni. Dampierovští utrpěvše větší ztráty, odebrali se do lesa, kdež však mnohé bídy trpěti museli. Někteří pak z nich, hledajíce ve vsích potravy, od sedlákův rozhořčených ubiti. A tak každá strana užívala svého prospěchu. Dampierovští nebyvše potřeni sem a tam se obraceli. Thurn pak je zahladiti nemohl, poněvadž hrabě z Hohenlohe, polní hejtman stavovský, pomocí svou obmeškával. Obě strany hledajíce pak posily již více v této krajině se nesetkaly. Dampierre hnul se odtud se svými vojsky až k městu Pelhřimovu a všecko za sebou, kudy koli táhl, ohněm hubil a kazil. Za těch šest dní po straně císařské pobyto bylo lidu do dvou set, českého pak lidu do osmdesáti osob. Z těch Václav Kocmánek, rodič Čáslavský, mnohé zbité viděl, když je do města na nosidlech, aby mohli pohřbeni býti, přinášeli. Každá ta osoba byla hrozně a ohavně z kusů rozstřílena.[250]) Za pobytí stavovského vojska v Čáslavi v měsíci září udál se zajímavý příběh, který Dačický takto vypravuje: „Václav Chotouchovský z Nebovid (správce Hor Kuten) přijev s Vilémem Lemrsdorfem, Němcem, do města Čáslavě, kdež stavové kr. Č. něco lidu vojenského měli a nařídili, učinil tam nevoli a šarvátku, sahaje na jednoho soldáta z pěchoty, pravě jej býti svého poddaného a že by mu něco provinil, chtěje jej vyzdvihnouti. I ujali se toho jiní soldáti odpor tomu učinivše; když pak týž pan Václav s svými z města jel, lajíce na ty soldáty, dali se ti někteří soldáti po něm v předměstí a tu jej i téhož Lemrsdorfa a jednoho služebníka do smrti postříleli, a to se stalo v měsíci září. Přivezeni oba mrtví do Hory, Lemrsdorf v klášteře Sedleckém (neb římského náboženství byl) pohřben, pan Václav ale v kapli mincířské u sv. Barbory. Dokládá Dačický, že týž Václav byl „tlustý, široký, hněvčivý a svářlivý člověk.[251])

[250]) Dačický fol. 113. Vác. Kocmánka popis třicítileté války (časop. mus. r. 1833 str. 98) a „Actorum Bohemicorum“ I Theil 1621 R 3. Tuto se bitva takto vypisuje: Den 14. Sept. ist zwischen dem kaiserl. und böhmischen Kriegsvolk vor Czaschlau ein grosser scharmützel vorgegangen, darinn beiderseits eine grosse anzahl blieben, da sie einander mit grosem geschütz also gegrüsst, dass endlich die Tampirischen in einen wald sich begeben müssen, darinn sie nach der hand mangel gelitten und ihr viel, so nach proviant gelaufen von den bavren nider geschlagen worden. Drauf der Tampier umb mehr und eilende hülf nach Wien geschrieben, die ständ aber haben nach etliche capitän nach Braunschweig geschickt, noch ein regiment Knechte zu werben.

[251]) Dačický fol. 215. Tomuto Václavovi po vyhození místodržících s oken svěřena správa Hor Kuten, poněvadž mincmistr Vilém z Vřesovic byl odjel, a přidáni mu k spravování Pavel Škreta, Radslav Hlavsa z Liboslavě a Zikmund Kozel (tamže).

Za času bitvy Dampierrovi služby dobré prokazovali „svými praktikami i pikly“ Václav Heralt Libšteinský z Kolovrat a Heřman Černín z Chuděnic na Žlebích. Majíce schůze své na Horách Kutných vyjednávali s Dampierrem a s špehéři jeho do Hory, Čáslavě, Brodu Něm. a Pelhřimova vysílanými. Zajímavý jest u věci té list od direktorův dne 28. února 1619 k radě Čáslavské psaný, v němž se mimo jiné toto dí: „i o tom zpraveni jsme, žeby pan Heralt s panem Heřmanem pány stavy a obyvatele skrze pohrůžky strašlivé i jinak všelijak rozpakoval a . . . . . . jako i o tom, že by dotčený pan Černín na železných horách k Lichtmburku cestu skrze lesy proklestiti dáti měl. Což chtíce v jistotě přezvěděti a budoucí zlé, kteréž by z toho pojíti mohlo, předejíti, protož Vás za to žádáme, „že vyptajíce se na to se vší bedlivostí, staloli se co toho, a přezvědouce že nás neprodleně zpravíte.“ [252])

Dampierre opět poražen u Lomnice a tentýž osud utrpěl i Karel Buquoi proti stavům vyslaný. Tuť počal císař se stavy vyjednávati, avšak prvé než přišel čas ustanovený ke sjezdu plnomocníkův z obojí strany, zemřel císař Matyáš dne 20. března 1619. Ač byl Ferdinand štýrský již 1617 zvolen za krále, předce stavové všech zemí koruny české na generálním sněmu 26. srpna zvolili za krále Fridricha volence falckého, hlavu jednoty evangelické. Vylíčiti dopodrobna neblahé panování knížete toho, neníť na místě, podotkneme toliko, že z jara r. 1620 císařští boj počali s novou ráznosti a že konečně neschopností vůdcův stavovských vojsko české podlehlo v osudné bitvě na Bílé hoře (8. listopadu.) Tím přinucen Fridrich opustiti trůn a země úplně zůstavena pokutě vítězově. O době od r. 1618—1620 uplynulé nemáme bližší známosti o osudech Čáslavě, teprv listopadem r. 1620 počínaje zachovaly se nám hojnější zprávy o pohybech a řádění vojsk v Čáslavi. [253]) Poněvadž Buquoi hned po vítězství nabytém táhl do Moravy, pokořit stavův posud v odporu setrvávajících, velká část jeho vojska zasáhla naší krajinu.

Hned 13. a 19. listopadu „po slavném a šťastném vítězství J. M. C., které se stalo na Bílé Hoře za Prahou,“ táhli Čáslaví polští vojáci pod velitelstvím Batyckého a ti chtěli město zapáliti, pročež jim dáno rancionu peněz 1370 fl. rh. mimo dobytek, který byli zajali. Po nich Rudolf z Tiefenbachu s vojskem silnici okolo

[252]) Pam. arch. V, 144.

[253]) Zprávy ty sepsal po r. 1650 písař městský Václav Formika pod titulem:

města táhl a přibyv sem 8. prosince obci nemalé útraty učinil. Hlavní síla vojska pod velením Buquoie s Maximilianem z Lichtenšteina přibyla sem 14. prosince. Bylo tu tehdá takové množství vojska, že žádný dům prázden nezůstal. Dva dni potom přibyl Preiner s 5 praporci a zavazadly, ti všickni v městě a na předměstí tři dni zůstali. Nadělavše útrat zanechali zde 60 mušketýrův, které město po 10½ téhodnů živiti musilo. Od 18. prosince 1620 až 25. ledna 1621 táhlo tudy vojsko Julia Jindřicha knížete Saského.

Po celý tento čas nedal dvůr císařský žádným spůsobem na jevo, kterak mínil naložiti s přemožnými původy vzbouření českého. Avšak po 3 měsících na rozkaz císařův nejhlavnější účastníci, pokud se jich zmocniti mohli, uvézněni, jiných mnoho obesláno jest před soud k tomu zvláště nařízený. Za prvního poděšení z toho v celé zemi vyšel také mandát císařský (13. března), kterým kazatelé Kalvinští a bratrští vypovězeni jsou z království. Nejčelnější a nejvzdělanější hlavy stavovské po krátkém soudu 21. června odpraveni a jiní jinak trestáni. Mimořádný soud čili komissí soudní zřízená od císaře pokračovala po vykonání těchto pokut nad hlavními původy dále u vyšetřování viny účastníkův. Konsistoř pod obojí v Praze pod záminkou spoluviny vypovězena. Císař vydal konečně mandát obecný dne 3. února 1622, kterýž nazýván jest generálním pardonem, jímž oznamovalo se, že sice všichni, kdož „ohavné rebellie účastni se učinili, statky, čest i hrdla svá jsou propadli; nicméně že chce J. M. C. učiniti milost, kdyžby v jistém času k tomu určeném sami k vině své se přiznali.“ Po přiznání osob těch pobráni jim statkové buď zcela aneb díl jich. Město Čáslav ztratilo tehdá všechny své statky pozemské nejen městské, nýbrž i špitální a kostelní a r. 1623 šmahem postoupeny Marii Magdaleně Trčkové proti půjčce 92310 ss. míš., o čemž teprv později smlouva sestavena. Mezi tím tažení vojska městem trvalo ustavičně. 27. března 1621 přibyly sem 2 kompanie rejtharstva a 3 dni v městě zůstávaly, je následoval arcikníže Karel, též kníže Saský a mnoho oficírův se silným oddělením vojska. Nadělali škody 9150 fl. Nejvyšší Paradyser od obce vydíral platy od 15. dubna až 20. května, což činilo dohromady na jeho samou osobu 2880 fl.; za 470 fl. důstojníkům vína rozdáno. Na lid Paradyserův „na mustrplacu“ u velkém počtu 54 dní v městě ležící, též více, co sousedé, stravujíce je v domích svých, na ně vynaložili, počtěno 10300 fl. Při vytažení vydáno jim prachu 8 centýřův, mušket, toulcův a pantalerův a jiné munice za 1104 fl.

Nejinak jako soldateska počínali si i kommissaři císařští. Již 26. ledna pánům z Kolovrat, Černínovi a Čabelickému na hotově odvedeno 583 fl., 25. dubna přišli Slavata a Rudolf Trčka do Čáslavě, jimž tolikéž vydáno. Jiní kommissaři Burjan-Chuchelský a Albrecht Robmhap, kteří zarmoucené sousedy vytažením vojáků z bytův těšili, vynutili 484 fl. Od 26. července až do 3. prosince Slavatovi vydáno do kontribucí 2100 fl. Roku 1622 14. února přitáhl nejvyšší Gradyn s jízdou a do města 4 kornety vložil; v sobotu po sv. Marku na armádu španělskou vynakládáno velké množství chleba, piva, vína, masa a obroku. Nejvíce vyssal město Samuel de Crepi se svým štábem, který v městě s jezdci charvátskými a německými více nežli rok zůstával. Vynaloženo na mužstvo 25,614 fl., na obrok a sena 3500 fl. na leitenanta a jiné důstojníky 400 fl. a co škod zdělali, sčítáno na 9075 fl. Nejvyšší Lašpany od regimentu Dampierrova a při něm 1 kompanie jízdy na byty přitáhli 20. dubna 1623 a tu do 7. října všichni zůstávali, po ten čas nadělali útrat 25000 fl. Antonín Binago verboval v Čáslavi prapor pěchoty po 2 měsíce, potom všechen ten lid propustil a „obdaňkoval" zdělav na 5000 fl. škod. Škody všecky vůbec po tři leta poslední zdělané obnášely summu nemalou 129,093 rh.

Mezitím Karel z Lichtenšteina, plnomocný místodržící královský, vítězství nabytého krutě užíval. R. 1622 jmenem královským nařídil, aby v Čechách špitálové pod moc prelata katolického k tomu voleného uvedeni byli.

To provedeno v Kutné Hoře, Kolíně i Čáslavi. Předstíráno obcím, že by konšelé důchody špitálům náležité ustraňovali a sobě tím sami naháněli. [254]) V náboženských věcech nastupováno napřed jen proti Kalvinům a bratřím a to z ohledu na knížete Saského s císařem spojeného. Když však čím dál tím více štěstí válečné i za hranicemi Čech rozhodovalo ku prospěchu císaře, dospěl již jeho úmysl. vyznání evangelické zcela vyhladiti. Školy městské dány jezovitům a kněží pod obojí ze všech měst vypovězeni. Mezi těmi, kteří tento osud sdíleli, nacházel se i Jiří Pauli, Čáslavský děkan, který, byv r. 1622 vypovězen, do ciziny se odebrati musil.

Vilém z Vřesovic mincmistr r. 1623 v pondělí po začetí leta na Horách Kutnách svolal konšele a po vykonání mše na rathouz šli se vší obcí; tu dal se mezi ně také najíti Kašpar Melichar z Žerotína, kommissař k tomu nařízený, a jej Vřesovce co gubernatora 5 měst, totiž Hory, Kouřímě, Čáslavě a Brodu Českého jmenem

[254]) Dačický list 131 a 229.

královským vyhlásil a dotvrdil. [255]) Vyřídiv pak Vilém své věci na Horách odebral se do Čáslavě, aby tam reformaci zaváděl. I tu hned evangelíkům kostel odňat, do něhož stoupenci Vřesovcovi vrazivše hned ruce přičinili, aby hrdinu taboritského, dvě stě let v hrobě svém odpočívajícího, vyvrhli. Avšak hluboko velmi kopavše nic nenalezli kromě prachu: i obrátili vzteklost na hrobový kámen, na němž někdy obraz Žižkův byl vytesán, ale již setřen byl. Ten ztloukše s prachem hrobu toho z kostela vynesli a v písek rozdrtili, tak se nad mrtvým, před nímž zástupové byli se třásli, pomstivše [256])

Při tomto kopání Čáslavský jeden měštěnín, „člověk lehký, Hodina řečený" (v naději peněžité náhrady neb úřadu nějakého) pracoval a při tom jazykem o mrtvém hrdinovi (laje mu a zlořeče) dělal, až v málo kolika dnech zdechl „buď že se tou prací přetrhl, aneb že ho sic pomsta boží dostihla". [257])

Roku 1624 v tísnění obyvatelstva v Čechách pokračováno. Nyní již nesměli dosazováni býti kněží pod obojí, nýbrž všude katoličtí kněží, ač na mnoze musili povoláni býti z ciziny, zvláště z Polska. Na obyvatelstvo pak doléháno prostředky vždy ostřejšími, aby se zúčastnilo v službách božích katolických; vykonávání těchto nařízeno pod pokutami peněžitými.

Když se účinek rozkazův neukazoval hned dle očekávání, přistoupilo se i ve městě ku prostředkům ještě násilnějším. Do měst královských vloženi jsou vojáci k týrání obyvatelů přerozličným způsobem, až se buď rozutíkali z města, buď přiznali ku katolickému náboženství. Než pohledněme se na surovost, kterou vojáci nevázaní páchali. Při začátku r. 1624 regiment pěchoty Kollaltovský velmi silný do Moravy táhna do města Čáslavě přístupu vynutil. Tito vojáci s lidmi zle nakládali, komory, sklepy vytloukli k tomu „hrozně lidi drancovali, šacovali a rancionirovali." Od 19. ledna

[255]) Dačický list 231.

[256]) Historie o těžkých protivenstvích církve České str. 330. Vedle této souvěké zprávy Dačický (na listu 231) dokládá, že Vřesovec „hrob kamenný Jana Žižky, reka Českého, stlouci a zkaziti dal, jako by dovedl něco slavného." Na listu 245 praví Dačický trefně: „Tak se zlost, zášť a nenávist proti evangelíkům rozmáhala a strach byl." Stránský (přeložen od Cornovy I, 99) praví, že r. 1620 Buquojovi vojínové vzali palcát nad hrobem visící, když se vraceli z Moravy, a Vilém z Vřesovic prý dal vymazati náhrobní nápisy na blízkém pilíři vyryté.

[257]) Historie str. 339. Tento „člověk lehký" jmenoval se Václav Hodina Hradištský. a zbyl o něm zápis v městských knihách smluvních 1615 D 12, obsahující svatební smlouvy r. 1617. Ještě 1654, jsa zadlužen (Pam. VI, 196), žil jeden měštěnín toho jmena, snad syn jeho.

až do 7. února zůstávali zde Ferdinand Lažanský z Bukové, Albrecht Beneda z Nectín a p. Beřkovský z Šebiřova s jízdou, jichž lid před tím si nelidsky byl počínal. Majíce na sebe mnohé žaloby od lidí a naříkání jsou rozpuštěni a oficírové svrchupsaní svých úřadův zbaveni. A tak nic nedovedše užitečného, toliko že sousedy v městě Hoře oloupili, jak mohli a ještě se o placení domlouvali a vysvědčení poctivého chování od úřadu města Hory žádali, ale jest jím toho odepříno. Dokládá Dačický, že někteří Čáslavští sousedé jsouce již od předešlých vojákův schuzeni před těmito „domácími šterejči" od obydlí a domův svých pryč ucházeli, tak že do 40 domův pustých zůstalo, a končí takto: Takové hle již mnohým Čechuom zvláště zoufalcuom rytířství nastalo, kteříž své promrhavše zase neprávě a loupežně nabeyvati se snažili a sami sebe a vlast svou hubíce i cizozemcuom toho napomáhali, pochvalú starých Čechuov předkuov svých opovrhše. Ti pak milí vojáci jsouce rozpuštění, když se odbírali nemajíce na prvních loupežích dosti, ještě na cestách sedlákuom, jenž k městuom potřeby, zvláště dříví, vezli, koně brali i jiné lidi obírali, jako zloději." [258]) Útrat na ně město vytrpělo 7000 r. Na regiment Kollaltovský před tím vynaloženo 6000 fl., od 26. února až do 7. srpna utraceno na ně 5602 fl. Od 21. dubna až do konce prosince zdržoval se v Čáslavi praporec pěchoty s mnohými officíry a reformisty. Žádná kázeň u nich nebyla, nebo sousedy rozehnali a domy jejich vybrali, popálili a hrozných škod nadělali. O nějakých vojácích, kteří na jaře r. 1624 v Čáslavi byli, dává Dačický tuto zprávu: „Lid cizozemský vojenský císařský, rejtharstvo a pěchota, opěty rozkvartýrováni jsouce, položili se do města Čáslavě a tu po vesnicích okolo téhož města Čáslavě a Hory Kutny na veliké opěty soužení a záhubu obyvatelův toho kraje prvé vyhubeného a vydrancovaného; mnozí nemajíce jich čím a nač vychovati od statečkův svých pryč ucházeli, jiní možnější, kteříž ještě co jměli na penězích a obilí k vychování týchž vojákův šacování byli mimo to, co sobě týž vojáci sami loupežně brali; tak se bídná již země česká dodělávala. [259]) Útrat a škod spůsobili 32400 fl.

V následujících letech již netrpělo město takové svizele. Od 10. ledna až do 5. července r. 1685 byla v Čáslavi kompanie rejtharstva od regimentu Balthazarovského a při ní rytmistr Vasquez, na něž naloženo 4250 fl. Od 22. února až 15. července 1626 pra-

[258]) Dačický list 241.
[259]) Dačický list 243.

porec od regimentu Prainerovského městu 15000 fl. r. útrat spůsobil. Jiný velitel jízdecký Kašpar Bizanges bez ordinancí mocně se do města vtiskl a tu 8 dní zůstával (útrat 1000 fl.)[260] Ještě r. 1627 od 7. ledna až 15. července na lid vojenský 3460 fl. vynaloženo, avšak odtud počínaje útraty, porovnávajíce s předešlými, byly nepatrny.[261])

Při vítězném pokroku zbraní císařských dospěly konečně záměry císaře Ferdinanda a dvoru jeho ve věcech politických i náboženských dotud, že již neuznávalo se zapotřebí šetřiti při nich dalších jakýchkoli ohledů a ukládati jim meze. Roku 1627 15. května zrušeno zřízení zemské a vydáno nové „obnovené" spočívající na principu absolutistickém. V málo nedělích potom (31. července) vyšel konečně rozkaz konečný ku provedení jednoty náboženství. Vysloveno bez výminky, že každý, když by nechtěl příjmouti náboženství katolického, zemi opustiti musí. Mnozí vyprodali se v hoři ze statkův svých a vystěhovali se,[262]) někteří všelikými tísněmi zemdleni byvše přestupovali. Někteří statečně setrvali ve víře až do propuštění, kteréhož se jim proti jistému reversu dostalo, že více v zemi se zdržovati nechtí. Toto zakusil Vavřinec Šrám v Čáslavi.[263]) Konečně r. 1626 odňato městu presentační právo při dosazování dvou r. 1547 založených kaplanství.

Jak ukrutně zacházeno s vyznávači pod obojí mimo jiná svědectví svědčí i příklad následující, který se u Čáslavě přihodil.

Čáslavský kaplan Matouš Ulický proti zápovědi císařské skrýval se podtaji v okolí, neb po vyhnanství svém (r. 1624), prošed Moravu, Uhry a Rakousy, na počátku r. 1627 se navrátil tím úmyslem, aby posluchači v tom pokušení nebyli docela opuštěni,

[260]) „Item jiných k vypravení nemožných durchcuků v tom roce přicházelo a na předměstí i v městě sami se ložírovali a mocně sobě kvartýry brali, jak rejtharstvo tak i pěchota, outrat 9000 fl." Zprávy ty o nákladech na lid vojenský obsahuje častopsaná kniha Novellae.

[261]) V r. 1627 vynaloženo 3911 fl., leta 1628 „kvartyru vojenského stálého nebylo, však na rozličné durchcuky 465 ss., l. 1629 útrat za maširování 354, 1630 na rozličné partaje vojenský a na pagážní vozy 574 fl. rh."

[262]) Nejznamenitější emigranti Čáslavští byli:

Jiří Pauli, děkan, 1622 vypovězený.

Jakub Kalivoda (1627) „maje se pro svou zarputilost a tvrdošíjnost pryč z tohoto města odebrati" dům na Kozinci (č. 24) odevzdal Janovi Holubovi jinak Procházkovi, švakru svému (kn. trh. 1618 T 9.)

Jiří Procházka vystěhoval se a dům Výsoký (okres. soud) po něm zůstalý prodán 1649 Rozině z Ernšteina za 4000 ss. (kn. trh. 1636 G 13).

[263]) Historie o těžkém protivenství str. 161.

jakož se i stalo, že mnozí z Čáslavských od něho posilováni jsouce, stálými ve svém vyznání zůstávali. Když pak, navštíviv jednou nemocnou manželku svou v Čáslavi do své skrýše ku Krchlebům se vracoval, jat jest od některých vojákův blíž nějakého lesa a dodán do Čáslavě, kdež v ten čas hejtmané krajští byli. Od těch vyslýchán, byl-li mezi sedláky, kteří se tehdá bouřit počali. Čemuž když odepřel, dán jest katu k mučení. Tomu mučení dva měšťané převrhlíci Mikuláš Holub a Řehoř kožišník [264]) a děkan představeni byli a jeho podvakrát (6. a 19. září) táhnouti davše, ne tak na zbouření, jako na jeho povinnosti se vyptávali, kdy, kde a komu, buď večeří páně neb křtem posluhoval? Dávali mu pak naději k životu, jestliže-by katolíkem býti chtěl, čemuž však se nepodal. Dne 11. září na popraviště veden. O posledních dobách jeho života vypravuje svědek souvěký: „A když biřič volal, že byl bouřky té příčinou, on hlasem vysokým odpověděl: „Lež to jest; pro pravdu Christovu trpím.“ Když z brány veden byl, bakalář jeden Jan Aquila t. j. Vorel knížku písniček mu podával; ale od heytmana holí udeřen jsa, utéci musel. Ulický mezi tím dobrou pamět maje. Pane přispěj mi k pomoci, i jiné zpíval. Žádnému pak z měšťanův povoleno nebylo, ani ho vyprovoditi, ani z okna za ním vyhlednouti. Učinil-li to kdo, ručnicemi k němu směřováno: a aby slyšán býti nemohl, co mluvil neb zpíval, bitím na bubny a troubením v trouby překážíno. Na popravné místo přiveden byv, sám sebe potěšoval řka: Dnes duše má s Christem bude. Odpověděl hejtman Hlízovský: s ďáblem v nejhlubším pekle. Na to mučedlník řekl: Ty tam s bezbožnou zběří svou sám padneš, nebudeš-li pokání činiti. A pokleknuv na kolena, duši Christu poručil. A hned mu od kata nejprv pravá ruka odňata, potom sťata hlava, zatím střeva vytažena a v košili obalena, a tělo na 4 čtvrti rozťato a na 4 koly, a na pátý hlava, vstrčeno a okolo šibenice k smutnému divadlu vystaveno. Potvrzovali toho ti, kteří mimo chodili, že za celý rok jako čerstvé, a od ptáků nedotknuté, se spatřovaly. [265]) Násilným spůsobem vyznání pod obojí v Čáslavi vykořeněno a

[264]) Mik. Holub koupil r. 1628 dům Prachařovský v Horské ulici (nyní č. 19) a prodav jej 1635, koupil za to 1642 dům v Klášterské ulici (nyní č. 159). Ten po něm dědil syn jeho Sam. Fiala.

[265]) Historie o těžkém protivenství 161—165. Také otec jeho Jakub Úlický, rodem z Černého Kostelce, stařec 80letý zahynul ve vězení v Prostějově na Moravě.

ustoupilo náboženství katolickému, však mnozí tajně víře otcův svých oddáni zůstali, dokud čas pokročilejší náboženskou snášenlivost neprohlásil. [266])

Hlava XX.

STRASTI VÁLEČNÉ. ÚPADEK MĚSTA A OBCE.

Konfiskací po bitvě bělohorské i město Čáslav, jak svrchu dotčeno, své statky ztratilo. Jmenem kr. komory Sezema z Vrtby, hofmistr dvoru král., Pavel Michna z Vacinova, cís. rada, k ruce královské l. 1627 1. května prodali Marii Magdaléně Trčkové z Lobkovic na Opočně, Smiřicích a Konicích bez ohledu, zdali statky byly městské neb špitálské, vsi Čáslavské: Močovice, Tupadla, Potěhy, Horky, Dobrovice, Vrdy, Zbudovice, Březí atd. se vší zvolí, „jako jest to na J. M. C. pro provinění města v pokutě přišlo“ za 92310 ss. 17 gr. 1 pen. míš. [267]) Jedině při tom vymíněno „že J. M. C. z milosti své v městu Čáslavi tu milost činí a témuž městu výplatu nadepsaných vesnic, jakž se na hoře nadpisuje, zanechává, tak že kdyby též město chtělo takové vesnice vyplatiti, tehdy má o tom napřed rok paní Marii Magdaleně dáti věděti a s náklady za vložení do desk a zlepšení těch dvorův složiti.“ Co se týče vody rourní, kterou sobě kupující z nadepsaných gruntův někdy Čáslavských ke dvoru Žackému vésti dali, to i po výplatě v platnosti zůstávati má. Závady a dluhy města na těch vsích kr. komora sama svozovati se uvolila. [268]) Jakási náhrada městu za tyto statky odstoupené poskytnuta, přislíbením, že dluhy Matyáše zaplaceny budou neb v listině datované 1628 6. dubna dává král.

---

[266]) Děkanové katoličtí nám teprv od r. 1631 známí za války třicítileté byli: Emilián Cibo, minorita (1631—1632), Hyacint Siecký, františkán (1632 až 1635), Jindř. Hofman (1635—1637), František Velický, premonstrát (1637 až 1638), Anselm Gramsi, premonstrát (1638—?), Erasmus, premonstrát, Baltazar též, Václav Zelinský též, Jiří Stolonius, první světský duchovní (1641), Václav Schnurovius (1642).

[267]) Jaké nepořádky se tehdá dály, svědčí ta okolnost, že Marie za panství dosti obšírné dala 92 310 kop, kdežto se tam jedině svrškův za 146.818 kop míš. nacházelo. Kutnohorská rada r. 1652 6. července listem vyznala, že v inventářích šesti dvorův při postoupení statkův pí Trčkové r. 1623 svrškův bylo za svrchupsanou summu 146 818 kop 41 gr. 6 pen. míš., kdežto pí. Trčková na ty statky půjčila toliko 92. 310 ss. m. 27 gr. 1 den. míš (Privil. 136.)

[268]) Desky zemské: Kvat. pam. 2 popelatý F 18. (Privilegia p. 122—127), vklad se stal 1627 v pátek na den moudrosti.

komora vysvědčení, že město Čáslav u ní 21556 kop. 50 gr. a 4 pen. míš. k požadování má. [269])

Rovněž jako statky pozemské, ztratila obec i špitál se svými důchody. Ferdinand II. byl dal (listem 8. ledna 1628) vrchní dohlídku nad špitály všech svých zemí Vincenciovi Forstnerovi, převoru kláštera sv. Šimona a Judy v Praze bratří milosrdných. [270]) Na snažné však prosby obce Čáslavské Ferdinand ve Znojmě ve čtvrtek na den sv. Petra a Pavla 1628 nařídil kr. místodržícím, aby obci zase špitál navrácen byl. Po takovém nařízení místodržící 12. července Forstnerovi navrácení špitálu poručili „se vším a všelijakým k němu od starodávna příslušenstvím, jakoby s obilím, rolmi osetými i neosetými, s hovězím, koňským a ovčím dobytkem pro snadnější vychování faráře, žákovstva a chudých lidí.“ [271])

Ohromnými náklady na lid vojenský jako i staršími dluhy obec obtížena byla. Neb kupujíce před tím statky snadno sobě peníze vypůjčiti mohli, kteréž po ztrátě jmění nemohli platiti. Nastupování věřitelův na města pro dluhy až do další resoluce královské zamezeno listem, kterýž kr. místodržící k nejv. purkrabímu Adamovi z Valdšteina psali (3. července 1628). [272]) Zároveň k bližšímu vyšetření věcí zřízena „commissio revisionis.“ [273])

Této kommissi předložil císař r. 1638 žádost obce města Čáslavi dotýkajíc se statkův obecních na onen čas vzatých a prodaných a věřitelův dluhy požadujících; kommisse měla dotčenou žádost bedlivě uvážiti a zdali by jim statky obecní navráceny býti a tudíž věřitelé k zaplacení svému přijíti mohli, relací s dobrým zdáním svým do kr. dvorské kanceláře učiniti. Avšak poněvadž žádost ta skorem rok u kommisse bez vyřízení ležíc k uvážení nepřišla, naproti tomu věřitelé a rukojmí Čáslavských pro dluhy právně nastupovati a po exekuci kráčeti nepřestávali, musilo se ze strany královy zakročiti, aby zatím pro dluhy v škodu nepřicházeli. Protož Ferdinand 1629 9. dubna udělil městu až do vyřízení nadepsané kommisse přiročí a zároveň poručil, aby nejen přiročí to všem

---

[269]) Archiv Čáslavský D 12 (kop.) Dluhy ty zdělal Kr. Matyáš r. 1611 a 1614, jak svrchu řečeno.

[270]) Arch. Čásl. A. a. 4.

[271]) Novellae declar. X.

[272]) Výpis z register soudu nejv. purkrabství v arch. Čásl. D 13. (Privil. str. 84.)

[273]) L. 1634 byli v ní tito členové: Zdeněk Vratislav z Mitrovic na Mníšku, Bernart Hisrle z Chodův, Šťastný Vencelín Pětipeský z Chýš a z Egerberka. Ondřej Kotva z Freienfeldu, Pavel Vencelius z Bohan. (Privil. str. 92.)

úřadům na hradě Pražském oznámeno bylo, ale aby také právní process zastaven a žádné žaloby proti nim přijímány a vedeny nebyly.[274]) Téhož dne jiným listem kommissi častojmenované nařídil. aby žádost Čáslavských bez odkladův a průtahův před se vzali a dvoru o tom neprodleně zprávu dali.[275]) O téže věci dali kr. místodržící vědomost soudu nejv. purkrabství dne 25. dubna.[276])

Kommise měvši práci svou vykonati otálela s tím až do r. 1634. tak že město všude tísněno z novu žádost svou do kanceláře podalo „a za obzvláštní milostivou resoluci královskou s pláčem prosili". Na takové vyhledávání Ferdinand 1634 6. prosince v Ebersdorfu opět poručil kommissi, aby věci předešlé jako i nynější žádost prohlédli a v té případnosti své zdání neprodleně na král. dvorskou kancelář odeslati hleděli.[277]) Než i nyní pokračováno hlemejždím krokem a tak se stalo, že r. 1637 a později nalezáme věc tuto v takovém stavu, v jakém ji nyní nalezáme.

Příležitost se naskytla v ty časy, aby městu nějak spomoženo bylo. Roku 1634 25. února majitel Tupadel Adam Erdman Trčka z Lípy s Albrechtem Valdšteinským a jinými druhy pro domnělou zrádu zavražděn a statky jeho všechny vzaty v plen komory české, ač byl otec jeho ještě na živu a nikdo ze zavražděných souzen nebyl. Panství Tupadelské nenavráceno již městu, nýbrž Ferdinand II. 26. července 1636 daroval je nařízenému nejvyššímu Arnoštovi de Suys, a sice: dvůr Tupadla, dvůr Ssyndloch, dvůr Skovický, dvůr Koudelovský, dvůr Druhanský, dvůr Loský, dvůr Nový spálený, vsi Močovice, Vrdy, Drobovice, Tupadla, Zbudovice, Březí, Potěhy a Horky. Nejen že tudy dvory Šintlošský, Koudelovský a Lošský od šosu města bezprávně odtrženy jsou, ale i výplata městu na těchto statcích patřičná mlčením opominuta.[278]) Toliko víme, že de Suys dle dvou dekretův královských měl na opravu kostela, fary, školy, zdí městských a bran 10,000 kop míš. na hotově odvésti aneb statku za ně obci vykázati. Však on toho učiniti se zpečoval a neodvedl, jakož i ze dvorův šosovních a zádušních berní a kontribucí neodváděl, nýbrž ještě za vodu, která se do města vede, každoročně do důchodu Tupadelského po 4 zl.

---

[274]) Decretum J. M. C. o zastavení processu a exekucí. (Privil. 85.)
[275]) Privil. 88.
[276]) Privil. 141.
[277]) Privil. 92—93.
[278]) Desky zemské: kvat. trh. 3 tělný B 29. (Privil. 131—134), vklad se stal r. 1640 ve čtvrtek v ochtáb bož. těla.

30 kr. se odvozovati musilo. [270]) Nedlouho po odprodání Tupadel umřel Ferdinand II. (15. února 1637), když právě válka se Švédy nejlitěji zuřiti počala.

Za celý čas panování svého vedl válku s protestanty německými a mocnostmi, které jim přispívaly, nejtužší válka nastala s hrdinským králem švédským od roku 1630—1632. Okolí Čáslavské nezakusilo sice rukou nepřátel, avšak dosti obtěžováno vojsky císařskými. Roku 1631 v listopadu část pluku Šafgočovského, přitáhši z Kolína, zde po 3 neděle zůstavali, je následoval pluk Staro-Saský, kteří na předměstí 18 dni zůstávali. V lednu 1632 přitáhly od pluku nejvyššího Götze 5 kompanií jízdy se štábem a 5 praporů pěchoty od pluku Pertoltova z Valdšteina na zimní byty do města i na předměstí. 5. května po odtažení tohoto lidu přijely 2 kompanie dragonů od pluku Trčkovského a zůstaly v městě 3 neděle (rytmistři jich Kapřík a Ledenger.) Jiná kompanie od téhož pluku přišedši 23. května po 16 dní v Čáslavi zůstávala. Nenadále přitáhl 11. června nejvyšší Gonzago a s ním 2 kompanie jezdců, a na zejtří (12. června) opět 2 kompanie pluku Trčkovského přibyly a v městě 3 neděle zůstávaly. Poslední tažení městem vedl rytmistr Nymberger, maje sebou 50 jezdcův, kteří 8 neděl v Čáslavi pobyli.

Roku 1633 opětovala se podobná tažení, která sice město mnoho peněz stála, avšak takové škody sebou nepřinášela, jako roku následujícího. Od 8. prosince až 19. dubna 1633 zůstávala zde pěchota pluku Kolloredovského (nad nimiž hejtmané byli Tempelman, Engelman, de Labordy), od 20. dubna — 19. srpna hejtman a 50 mušketýrův od pluku Bekovského pro vymáhání kontribuce z kraje; mezi tím v pondělí po neděli „Cantate" položil se na předměstí pluk lidu pěšího Preinerovského „a ti v kvartýru zůstávající nic jim neříkali. 25. prosince přibyl rytmistr Ota Helmis s kompanií pluku Mülheimova a zůstal zde až do 9. května 1634. Disciplíny nedržel nad vojáky, kteří nenáležitě se sousedy nakládali. Jemu v patách sledovali 16. května nejvyšší Farkář Charvátský a 17. června nejvyšší Revagii nad „směsicí Charvatskou." O 5 kornetách lidu Charvatského a Uherského, který pod velitelstvím Camardy přibyl, toto se nalezá: „Rejthaři ukrutní a mnozí neznabohové, dostavše se do města 3 dni tu zůstali, několik domů vydrancovali. lidi starožitné bili, je šacovali, rancion jim dávali, násilí, v každém domě bylo jich plno, na kteréžto vojáky lidé zarmoucení vynaložili

---

[270]) Novellae declar. X (zápis písaře Formiky ok. r. 1650).

a vyššímu (nehrubě se ho vojáci báli) dáno 713 fl. 25 kr." Opět 26. srpna 2 štábové s pagážními vozy a při nich 3 kompanie dragounův od Hory přijeli a tu 3 neděle zůstávali, mnohé škody, i na poli obilí berouce, zdělali. Od 9. ledna — 13. května 1635 byla zde kompanie jízdy od pluku Bissingarovského. 13.—14. července štáb a kompanie pluku Maradasovského. Mimo to bylo jiných tažení větších i menších, při čemž vojáci rozdíl mého a tvého taktéž málo šetřili. Rokem tímto poněkud těkání lidu vojenského přestalo, až r. 1629 Švedové s zuřivostí nemalou na město se obořili. [280])

Roku 1637 nastoupil na stolec královský Ferdinand III., panovník ducha jasného, vůle samostatné a pečlivý o dobré svých národův. Brzo po nastoupení jeho počal opět tlak na věřitele na obec nastupující. Kommisse určená k vyrovnání neshod těchto otálela, věřitelé však hleděli dosáhnouti exekuce, aby obec seslablou vojskem k placení donutiti mohli.

Příročí či moratorium od Ferdinanda II. 1628 udělené nařízením nejv. kancléře Viléma hraběte Slavaty 1637 8. června opět obnoveno. [281]) Brzo po tom 23. června Ferdinand sám místodržícím na žádost města Čáslavě o zastavení exekuce právní v uvážení dal, a 10. července kommissi revisionis opětné vyřízení té žádosti nařídil. [282]) Jak dalece platné nařízení to bylo, viděti z jiného listu Ferdinanda III. 1646 8. června. Obec Čáslavská stěžovala si proti věřitelům svým, že je k soudu purkrabskému pohánějí, přísudky na ně berou a tudy je teprv nejvýš zavedené k dalším škodám zbytečně přivádějí. Proto rozkázal král, aby dlužníci znající se k dluhům obtěžováni nebyli, což také kancelář česká soudu purkrabskému 10. července oznámila. [283])

Dekretem z kanceláře české dvorské (13. září 1638) král všem městům královským polovici odúmrtí dle znění sněmu r. 1577 opět propustil, protož při všech odúmrtích první polovice

[280]) Útraty v letech posledních byly: 1621: 4521 f. 49 k.; 1632: 18185 fl. 57 kr.; 1633: 5112 fl. 36 kr.; 1634: 10616 fl. 50 kr.; 1635: 4070 fl. 30 kr.; 1636: 875 fl. (v tomto roce bytu zimního nebylo); 1637: 358 fl. (vojáci v bytech nedlouho zůstávali); 1638: 467 fl. (v tomto letu nebylo žádné stálé kvartýrování, nežli to z register důchodů starších obecních jest vyhledáno, že na pagážní vozy, na konfój při municí atd.); l. 1639 30. ledna do Nového Kolína odvedeno na lid vojenský 180 fl. a 3. března tolikéž, na regiment Vanglišovský a na dragony Gallasovské dáno 313 R. (summa 673). Více i v roku tomto nedáno na císařské, poněvadž Švédové vtrhli do okolí.

[281]) Privil 89—90, 91.

[282]) Privil. 93, 94.

[283]) Privil. 99, 95.

k ruce královské se odvozovala, druhá byla k dobrému obce dle vyměření téhož sněmu. Psaní o tom z kr. komory obci psané je dáno 22. listopadu.[284])

Panovníku tak výtečnému, jako byl Ferdinand III., nebylo dáno polehčiti svým zemím, nebo válka rozníceená za Ferdinanda II. trvala ještě i za jeho panování 12 let a to s většími ještě záhubami než před tím. V únoru roku 1639 otevřel sobě švedský vojevůdce Banner cestu do Čech po přemožení vojsk císařských v Německu. Přitáhna ku Praze, do ní několik dní silně z kusův házeti počal, ač bez účinku, potom obrátil se do východní polovice země a dobyl, zloupil a vypálil města Nymburk a Poděbrady. Odtud 20. července před svítáním veliká síla lidu švedského přitáhla před město Čáslav; mocně fortnou do města se dostali, a přelezše přes zdi městské, lidi sekali a bili. Potom počali drancovati ralnici, školu, faru, kostel, kostnici a domy v městě i na předměstí, ve sklepích železné dvéře vysekávali, truhly, skrýše vyhledávali a a to, co se jim líbilo, mocně brali. Když pak na koně, až sotva mohli unésti, kořist svou byli naložili, dobytek koňský, hovězí a ovčí všecken zajali a k hnání takových dobytkův mnoho lidí sebou zajali. Potom u města Kolína trh sobě na dobytek zarazili, krávy prodávali po 1½ a 2 fl, ovce pak po 3, 4 a 5 českých, jen aby mohli odbýti, i darmo sedlákům dávali. A tak škody na všem za mnoho tisíc nadělali. Nicméně major Adam Ful, pověstný lupič, zůstávaje rok tento v Poděbradech, všelijak od obce platy vymáhal. Od 25. června až 8. září „za profiant na šancknechty“ (nic nelitoval, že město vydrancováno) musitelně vydáno 323 fl., od 8. září až 6. října nová summa 235 fl., počítaje v to i výplatu za děkana zajatého, vyplacena. Proto předce Ful ustavičně nových platův vyžadoval. Když pak hrozné pohrůžky činil a již některé dvory pálili, „z velkého strachu“ posláno jim 66 fl. (6. října — 1 prosince). Nad to pak od 4. listopadu až do 1. prosince témuž Fulovi „za profiant, podkovy, hřebíky, lunty a jiné vymyšlené věci k munici patřící“ 229 fl. odvésti musili; a hned potom za 14 dní opět hrozil, že město dá ohněm zkaziti a lidi v něm povražditi, nedáli se mu nového rancionu a opětné výplaty za děkana. Tu měšťané, obávajíce se, aby jako jiným okolním obyvatelům skrze zapálení města zle posloužеno nebylo, poslali tomu majorovi ke 396 fl.

Zatím přes zimu sebralo se nové císařské vojsko z Rakous a z Uher vedením bratra císařova, arciknížete Leopolda Viléma, a

[284]) Privil. fol. 37.

osadilo jižní části země. Z jara pak roku 1640 udeřilo na Švedy nejprv u Kolína, potom pak s těží přinutilo Bannera k odtažení do Míšně. Že město tažením vojsk na hlavní silnici z Vídně do Prahy vedoucí velice obtíženo bylo, dá se mysliti. 28. ledna s dragouny tudy táhl nejvyšší Drumland. 13. března armáda Hatzfeldská u velké síle jízdy a pěchoty sem přitáhla, vše to množství lidu položilo se v městě a v předměstí, v stodolách a zahradách a tu 12 dní zůstali. A že byla zima hrubá, stodoly, dvory, domy a ploty trhali a pálili, obilí v stodolách vymlátili, vycuchali a semotamo po bytech roznosili. Majíce pak vytáhnouti, nad to žita a mouky na chleby 300 korcův a peníze vynutili, tak že všeho 5671 fl. škody nadělali. Po nich 7. dubna následovaly pluky Bissingarovský a Jungovský, též něco dragonův Gallasovských. Od počátku máje až do 5. srpna rytmistr Purcl od pluku Gallasovského také něco peněz vynutil. Velká síla potom již městem netáhla, poněvadž tehdá vojsko císařské v severu tlačilo Švedy z Čech. Než přes to malá oddělení napořád táhla a náklady na vojáky 1641—1643 se opakovaly. [285])

Banner byl zemřel r. 1641. Nový velitel švedský Torstenson zaměřil válku ještě úsilněji proti zemím císařským. Roku 1643 vtrhnul do Čech. Císařský velitel Gallas chtěl jej zastaviti, položiv se v pevném táboře u Hradce nad Labem. Torstenson, aby jej odtud vylákal, dal se ve strašlivé hubení země od hranic slezských až k Litoměřicům a opět odtud až k Chrudími. Když pak tím neprospěl, odebral se do Moravy a hubil tuto zemi i Rakousy až k Vídni. 12. a 13. června, když celá armáda švedská od Hory Kutny do Moravy k Olomouci táhla a střelba a munice všecka okolo města Čáslavě po předměstí k hlubokým struhám vezena byla, lid ten nevážný opět město drancoval. Domy, sklepy, radnici, kostel a faru vytloukli, lidi staré i mladé obojího pohlaví sekali, bili a trápili, aby o skrýších povídali, jakož i to, co schováno kde bylo, vyhledali, pobrali, nad to pak dobytek koňský, hovězí i ovčí, co jsou sobě zarmoucení sousedé, zdluživše se, zase

---

[285]) 1641 od 11. ledna — 19. května na rytmistra Vinterfelda a od 19 května — 31 prosince na pluk Brogovský dáno 1768 fl., 1642 na pluk Puchheimovský od 2. září — 20. října na 200 jezdcův a od 18. listopadu — 12 prosince na 4 komp. arciknížete a 2 generála Piccolominiho počtěno 4527 fl., r. 1643 od 20. febr. po 14 dní na 4 kompanie Piccolominské dáno 2260 fl., mimo to od 3. března — 4. května na vojáky armády Hatzfeldské a od 21. října — 12. listopadu na pluky Valdšteinský a Jungovský vynaloženo 1396 fl. Náklad na císařské r. 1640 obnášel 8250 fl. r.

nakoupili, zajímali a sebou pryč za armádou hnali. Po drancování město jakémusi kvartyrmistru a dragonům patnácti, hrozícím, že město zapálí, musili dáti 35 fl. [286]) Pro válku, která vypukla roku 1644 mezi Švedy a Dánskem, musil na rychlo odtáhnouti až do zemí krále dánského; ale posádky jeho zůstaly ve Slezsku i v Olomouci. Gallas táhl za ním Dánům na pomoc a při tom opět Čáslav trpěla jednotlivými oddíly tudy táhnoucími. Tak placeno od 30. prosince 1643 až do 10. ledna 1644 na pluk nejvyššího de Mersshy 973 fl., od 10. ledna — 16. května na pluk nejvyššího Englforta 906 fl. a na jiné oddíly, až potom i před hody vánočními na generál-vachtmistra od pluku Götzovského 410 fl., r. 1645 od 7. ledna — 21. června na pluk Tappavský 734 fl. a na pluk Kapounovský od 24. června až do 31. prosince 1738 fl. Zároveň i měšťané opět od Švedův k platům nuceni. Neb v únoru r. 1645 vtrhnul byl Torstenson opět do Čech a poraziv 6. března vojsko císařské u Jankova, táhl do Moravy. Od něho zanechána posádka na Lipnici, a ti jsou se tu zahradili, odtud nočně i denně vypadali, úředníky, hejtmany a písaře, kteří jim kontribucí odvozovati nechtěli, zajímali. Od 17. března až do 10. září musili jim Čáslavští za „lunty, koudel, provazy, hřebíky, sanytr, sedla a jiné neslýchané věci" 1778 fl. a od 10. září až do 10. prosince zase 453 fl. na Lipnici odvésti.

Roku následujícího Čáslavští od obou stran obtěžováni. Od 1. ledna až do 12. dubna na pobrůžky švedským poslaným dáno 232 fl. a v témž času až do 14. června na císařské vojsko vynaloženo 878 fl. Dne 7. října plukové císařští Devagův, Richardis a Vrbnovský se všemi zavazadly se v městě položili a tu 15 dní zůstávali. A potom švedská posádka v Jihlavě od 4. října r. 1646

[286]) Na tento děj upomíná dvé nemotorně složených slok:

12. června „v pátek město drancováno,
přeukrutně šumováno,
od desíti hodin jistě
hledáno na každém místě.
Čtyry hodiny ten neřád
přehrozný trval jest pořád.

13. června. V sobotu opět ještě víc,
tak aby nezůstalo nic,
všecko město i ulice,
rathouz, kostel i kostnice
drancováno, i každý kout;
mnohý zbit, až se nemohl hnout.
V osm hodin se začalo
a v osumnáct dokonalo.

až do 31. ledna 1847 vynutila na Čáslavských 477 fl. Když to se odbylo, placeno na lid císařský, jakož nám paměť stará vypravuje: „Od 18. Martii — 30. Junii na štáb od regimentu Littchovského (mnoho reformistů a jiných neužitečných lidí a darmochlebů při tom štábu se zdržovalo), kdež na každý týden tafigeltu peněz po 100 fl., sud piva, soli věrtel panu nejvyššímu i jiným officírům dávat se musilo, exekucí vymáháno a na sousedích vypressováno, i outraty sousedské do toho počítajíc, 3654 fl. A na jiné pluky, které k Jíhlavě touto silnicí táhli, nikdy města nechybíce, vynaloženo 1278 fl.“ A kdykoliv nebylo císařského vojska v Čáslavi, přišli kommissaři švedští a berně vymáhali. Tak od 9. července až do 23. srpna posláno do Jíhlavy 678 fl.

Roku 1648 13. července přibylo do Čáslavě 300 vozův a 280 jezdcův císařských od armády Puchheimské, a po jich odtažení dne 17. července celá armáda přišedši po 7 dní v městě zůstala, nemalé škody činíc. V tytéž časy vtrhnul velitel švedský Königsmark přes Cheb do Čech a zradou zmocnil se 26. července Hradčan a Malé strany Pražské. Vojsko švedské položilo se vůkol Zbraslavě od 7.—10. srpna pod velitelstvím Vittenbergovým, a odtud jednotlivé čety vybíraly v zemi berně. Tak ku př. 8. srpna jim do ležení Zbraslavského z Čáslavě 597 fl. posláno býti musilo, a jiných 145 fl. odvedeno 16. srpna do kasy koruny švedské a též profiantmistru místo chleba a masa. Jedna tlupa švedská 20 jezdcův (nevíme odkud) vrazila 28. srpna do města a 15 nejpřednějších domův a faru vydrancovala, „ti také pobrali všecko, nač jen přišli i něco dobytka vzali.“ Mezi tím horlivě vojsko švedské obléhalo Větší město Pražské; tu přišla zpráva (3. listopadu) o šťastném uzavření míru mezi císařem a Švedy, Francouzy a všemi ostatními protivníky na sjezdu v Münsteru a Osnabruku ve Vestfalsku. Nicméně po ukončení války ihned mír do města se nenavrátil. Ještě 11. listopadu 12 praporů pěchoty s četnými zavazadly přitáhli a v samém městě až do 12. prosince zůstávali, všudy v domích, na rynku a ulicích se rozloživše. Domy, z kterých sousedé odešli, nevážně bořili a pálili a při odtažení všecky koně, voly tažné a vozy pobrali a sebou pryč zavezli, nad to výše i rancíony jim sousedé dávati musili. Byli zde národové dalecí zámořští, Laponci, Čudové, Vestfalové, Irčané, Kurlanďané a Poláci. Útrat spůsobili vojáci tito 21.393 fl.

Povážíme-li, jakým útratám město od r. 1620 vystaveno bylo, dostaneme teprva obraz, dostatečné bídy, do jaké náboženská nesnášenlivost obec uvrhla.

Součet útrat na lid vojenský císařský obnášel 292.944 fl. a na Švedy 27.042 fl., dohromady tedy 319.986 fl. K tomu bylo též město zdělalo drahně dluhův, neb měvši již před r. 1618 na 25.083 fl. r. dluhů, připůjčili se 1618—1620 20.183 fl. rh., a odtud až roku 1650 přibylo 27.447 fl. Toho všeho dohromady počítaje v to i dluhy, kterých leta se vynajíti nemohly, vynacházela se summa :98.544 fl. Vychází z toho jakým břemenem obec tehdá obtížena byla.

Dovršíme konečně vypravování smutné této doby zmínkou o pokusech, které byly činěny k vystavení kláštera v Čáslavi a jimiž se měl běh protireformace katolické dokonati. O zřízení tohoto kláštera usilovali bratří bosáci řádu sv. Augustina kláštera sv. Václava v Novém městě Pražském právě v ty doby, když se byla válka ukončila. Než věc ta brzo přerušena bratřími samými. Neb když byl převor r. 1652 řád k hlavnímu sjezdu svolal, aby všichni vyjevili souhlas svůj s vystavením kláštera, vyslovili se přítomní, že by nový klášter řádu neprospíval, ano město Čáslavské velmi chudé jest a malé, tudíž by klášter ten řádu byl ostudou (potiusque in dedecus congregationis nostrae cedat) a lepší by bylo, kdyby založili klášter v Hradci (Štyrském?), Mnichově, Nise neb Svídnici aneb v Čechách v Mladé Boleslavi. Pro odpor tento více převor o uskutečnění záměrův svých neusiloval. [287])

Hlava XXI.

STAV MĚSTA PO TŘICITILETÉ VÁLCE.

Žádná katostrofa zemi České a městu Čáslavi zejmena tak neuškodila, jako záhubná válka právě popsaná. Taková válka, která všechny hrůzy své vysypala nad nešťastným městem, nemohla zůstati bez účinkův. Rok 1547 zlomil svobodnou obec, ale rok 1618 zbavil obec i obyvatele nejen duševní váhy, ale i blahobytu a přiodil je nuzotou bídnou. Ať krátce dím **stav města byl na nejvýš bídný a žalostný.**

Nyní město a sousedé v něm, jsouce všech statkův od 30 let zbaveni v „jakém bídném a oplakání hodném losu a spůsobu zůstávalo, jak byla spustlost a ruina města,“ to nám popisuje souvěký svědek. Po válce domův i s těmi, kteří jen toliko chatrče otrhané,

[287]) Rukopis knihovny Pražské II. D. 31.

v nichž hlavy své před deštěm chovati mohli, vystavené měli, nacházelo se všech 117 (v městě 100, na předměstích 17), domův v městě popáleno a rozbořeno od lidu císařského a švédského 93, při tom krámy masné, sladovna s domem obecním a lázeň úplně vyvráceny, tak že jen zdi zůstaly, na předměstích domův zbořeno 10, stodol přes 30, dvorův 7, a okolo zahrad, chmelnic a vinic bližších a dalších ploty a hradby všecky rozbořeny a popáleny jsou jako také zdi městské na mnoha místech rozvaleny se nacházely, tak že do města, kdy kdo chtěl, mohl přicházeti, a k spravování zdí a bran nižádných prostředkův se nenacházelo. [279])

Důchod obecní od r. 1621 znamenitě byl ztenčen. Jakým spůsobem a proč postoupení všech statkův bez rozdílu (neb toliko na statky pozemské ta summa půjčena byla) se dálo, nahoře vypravováno. Trčkové se netěšili z dědictví nepravě nabylého, r. 1636 opět postoupeny pánu ze Suys, kterýž maje dle dvou dekretův královských na opravu kostela, fary, školy (kteráž nenadálým ohněm všecka shořela r. 1651 v půl druhé hodiny na noc na čtvrtek den hromnic), zdí městských a bran 10,000 kop míš. na hotově odvésti aneb statku za ně obci vykázati, toho učiniti se zpečoval a neodvedl. Též i dvorové Druhanický, Šintlošský a Lošský odprodány jsou, z kterých statkův šosovních i zádušních hned od toho času, jak k zastavení přišly, berní a kontribucí nikdy žádných k městu se neodvádělo, nýbrž ještě za vodu, která se do města vedla, každoročně do důchodu Tupadelského po 4 rýn. 30 kr. odváděti se musilo. [280])

Městu zůstaly tyto statky:

1. Luka obecní, valy a parkány mezi zdmi městskými, které pro vychování sousedům každoročně pronajímány za 120 rýn.

2. Dvorec sousedský Zárybnický řečený, nedoplacený, pustý

[279]) Novellae rubr. X. Při generální visitací r. 1654 našlo se, že jsou v Čáslavi: A) v městě měšťanův, již role mají 54, nově usedlí 3, měšťanův bez rolí 43, domův pustých 9, obecních pustých 2, domův zbořených a zkažených, z nichž se toliko místa spatřovala 86, dohromady všech domův 197 a 1 fara; B) na předměstí sousedův role majících 7, nově usedlých 7, hospodářův bez rolí 9, domův pustých 30, všech domův dohromady 53. (Archiv Kutnohorský.)

[280]) Tamtéž. Tak Arnošt hrabě de Suys postoupil r. 1645 dvůr Druhanický (den freyen und sonsten niemand verpfändeten hoff Druhaniez genaud) s mlýnem, krčmou, mýtem, rybníky, lukami atd. Václavovi st. Vraždovi z Kunvaldu na Nových Martinicích v dluhu 7656 zl. r. a zároveň i pro dluhy postoupil dvůr Šintloch Ferdinandovi Robmhapovi z Suché. (Dz. tom. 149 E 22—23.)

bez potahu, k tomu role, jichž třetí díl úhorem ležeti musilo, osení, za 115 r. 16 kr.

3. Mlýn Podměstský, v kterémž, poněvadž hořejší rybníci, v šosu města ležící, jinému pánu náležely a na nich vody, co nejvíce možno, se zdržovalo, pro nedostatek vody málokdy se mlýti mohlo. Pronajímal se za 200 r.

4. Druhý mlýnec špitálský řečený, na kterémž z též příčiny se mlýti nemohlo, za 70 r. se pronajímal.

5. Cihelna za 26 r.

6. Sladovna, ještě 1665 nezaplacena, 37 r. 20 kr.

7. Pivovar, za 38 r. 48 kr. ročně.

8. Rybník pod samými zdmi městskými více pro vodu na mlýn potřebnou, nežli pro jiný užitek platen byl, neb sotva 20 kop plodu násady do něho se dávalo, pokládalo se r. 1665 užitkův ve 3 letech při lovení přicházejících 35 r. na rok 11 r. 40 kr.

9. Městské clo vynášelo 110 r.

10. Vaha obecní 14 r.; 11 jarmarečné a tržné 18 r.; 12 dům obecní Jiraskovský 4 r.;[200]) 13 krámy masné 12 r. Součet všech důchodův byl 737 r. 4 kr., jak načrtky z r. 1665 ukazují.

Mnohém však větší byly vydaje obce a sice: podkomořímu od obnovení úřadu konšelského 84 r. a hofrychtéři 17 r. 30 kr. komornímu písaři 11 r. 40 kr., kočím 4 r. 40 kr., čeládce panské a od kvitance 4 fl. 40 kr., na tabuli nákladu 46 r. Připočteme-li k tomu na rozličné vydání 14 r., tak jediné obnovení úřadu vyžadovalo nákladu 182 r. 30 kr.

Vedle toho ale máme velké vydaje na obecní věci a sice:

K úřadu purkmistrskému po 20 r. za 13 měsíců . .	260 r.	
radnímu písaři	52 „	
písaři mladšímu	26 „	
dvěma servům	25 „	38 kr.
hlásnému, 3 branným, fortnickému, hodináři . . .	85 „	30 „
vodákovi	11 „	40 „
za vodu do důchodu Tupadelského	4 „	30 „
za trouby a vedení vody nádenníkům	35 „	20 „
náklad na sklízení při dvoře Zárybnickém	55 „	
na mlýny	68 „	
na sladovnu	10 „	
na pivovar	15 „	

[200]) T. j. nyní č. 174 v Klášterské ulici.

na rybník podměstský . . . . 6 r.
na váhu obecní . . . . 4 „
na rathouz, hodiny, dům obecní, mosty, brány, zdi
městské, silnice, velkou věž, šatlavu . . . . . 135 „
na rozličné vydání . . . . 145 „

Z porovnání příjmů 737 r. 4 kr. a vydání 1111 r. 32 kr. viděti jest znamenitý schodek 374 r. 28 a k tomu ještě nesmírnou tíseň dluhy a nouzí spůsobenou.[201])

K tomu dluhové nesmírně tížily obec. V čas třicitileté války, jak s hora dotčeno, byly nesnesitelným břemenem, zvětšené častými průchody vojska nevázaného. Od r. 1613—1617 nadělalo se 23500 kop, v čas rebellie 16300 kop, v letech 1620—1622 22526 kop. a rozličných jiných dluhův neurčitého času zdělaných 22150 kop míšenských, tehdy dohromady asi 98555 zlatých rýnských, pro tehdejší časy ohromná summa. Znamenité při tom jest, že kredit obce po r. 1623 následkem zastavení statkův tak klesl, že žádný na obec více půjčiti nechtěl, a o úvěru svědčí poznámka vlastní písaře Formiky: aby všichni věřitelé, jichž jest tak na mnoze, svých peněz dlužních dosáhnouti mohli, to v pochybnosti zůstává.[202]) Však při vší chudobě věřitelé, jak jsme při vypravování předešlém viděli, na to se neohlíželi, nýbrž předce dluhův obecních upomínali, před soud nejvyššího purkrabství poháněli a summy vypovídali, tak že dle současného svědka, „nebudeli předně pomoci pána Boha všemohoucího a J. M. C. zastání a přichránění, jest se obávati, že arrest a vězení dlouhé následovati bude.“ [203]) K urovnání těch a podobných věcí byla kommisse nařízena, a Ferdinand III. r. 1651 15. dubna nařídil místodržícím v Čechách, aby tu kommissi fedrovali, ale podstatného ničehož nevyřízeno.[204])

Dějiny následující ukáží nám nejsmutnější dobu historie Čáslavské, boj neustálý proti bídě, z velké části neproviněné. Nesmíme se proto diviti, že okolní sousedé z rozpakův obce v hojné míře hleděli pro sebe vytěžiti.

Tak se i choval Václav starší Vražda z Kunvaldu, kterýž byl r. 1645 od hraběte de Suys koupil dvůr Druhanice „zpupný

[201]) Privilegia p. 156—165. Zápis psán 1665 6. října, svědčí ale pro dobu předešlou.
[202]) Novellae rubr. VII.
[203]) Tamtéž rubr. IX.
[204]) Privilegia p. 96.

a nikomu nezávadný“ [295]) a z něho starých obvyklých platův po 6 let k záduší sv. Alžběty dávati opominul. Na poručení místodržících hejtmané kraje Čáslavského Rudolf Rašín z Rysmburka na Chotěboři a Adam Šofman z Hemrlesu na Zbislavi sporné strany předvolali (1651) a vyslechše je, porovnání mezi nimi učinili. Když pak smlouva byla napsána a Vraždovi odeslána, natrhl ji a k ní sekrytu svého přitisknouti a podepsati nechtěl. Konečně však 70 zlatých, které mu pan Šofman zapůjčil, předce zaplatil. [296]) Když potom Vražda prodal Druhanice Anně Marii, poručnici dětí někdy Ladislava Burjana z Valdšteina, přidal do smlouvy, že se z toho dvoru má k špitálu ročně 28 fl. platiti. [297]) Ale i tato paní teprvé po mnohém dopisování skrze prostředkování krajských r. 1653 od času koupě, totiž za 9 terminův, 125 fl. odvedla a odváděti slíbila. [298])

Podobné nesnáze trpělo i záduší hlavního kostela. Jeho jmění zahrnovalo role kostelnické (pod Kytlofem, k Vlačicům, k Novým dvorům, nad Svorností) dohromady 20 kop 30 záhonův. Tak to i nalezli reformační kommissaři Rudolf Roder z Friedburku, probošt Boleslavský, a Jan Karel z Příchovic, nejvyšší, kteří k ohledání záduší r. 1653 17. května sem byli přijeli. [299]) Ke kostelu však dle výpovědi soudu komorního r. 1598 mělo vycházeti ze dvora Kalenicovského ve Vrdech pololetně 51 grošův bílých. Nynější majitel Arnošt z Ehrnprechthouzu zdráhal se plat ten dávati, až konečně po „mnohém dopisování a před p. hejtmany krajskými stěžování“ s obcí smlouvu učinil. Však dvakráte smlouvu zrušil, konečně ale na nařízení místodržících srovnali krajští hejtmané sporné strany r. 1654 31. srpna třetí smlouvu. Kateřina z Šarova, manželka Arnoštova, ač se všemožně bránila a všelikými jalovými výmluvami se vyhnouti chtěla, odvedla předce kostelníkům za ten čas, co dvůr držela, 9 fl. r. a na dále 1 fl. 59 kr. dávati ruky podáním přislíbila. [300]) Brzo potom se platiti zdráhala. O čemž když krajští byli k místodržitelství zprávu podali, přišlo r. 1670 3. února přísné nařízení, aby dle výpovědi r. 1598 k placení přidržována byla. [301]) Přes to vše Kateřina, „předstírajíc rozličné nepodstatné

---

[295]) Desky zemské tom. CXLIX, E 22.
[296]) Privil. p. 204—205.
[297]) Privil. p. 206—207 (z desk zemských kvat. pam. II měď. P 11).
[298]) Privil. p. 204—205.
[299]) Novellae rubr. X.
[300]) Privil. p. 201.
[301]) Tamtéž p. 220.

obrany", neplatila. Tuť 1671 25. září místodržící opět poručili krajským, aby ji pro uspoření zbytečných útrat ještě jednou napomenuli.[302]) Na to učiněna s Arnoštem r. 1673 19. ledna opětná smlouva a obec obdržela od něho veškeré platy zadrželé od roku 1664—1672 mimo čtvrtý díl, který slevila.[303]) Od těch časův nastal mír, aspoň o sporech listiny se nezmiňují.

Důchody záduší však nevystačovaly všem potřebám, tak komora Česká na žádost obce dvakráte (r. 1659 28. dubna a 1660 12. června) povolila summu jistou z domův fiskálních a peněz ungeltních na opravu kaple P. Marie v hlavním chrámě sv. Petra a Pavla.[304])

Mezitím povstalo obci vyjednávání s panstvím Tupadelským opět záduší se týkající. Od starodávna z některých vesnic k Tupadelsku náležejících k záduší hlavního chrámu a sv. Alžběty vycházely úroky peněžité a obilné, někteří ale od mnoha let skládati je opomíjeli, tak že počet těch zadrželých úrokův vzrostl do r. 1662 na 359 fl. 3 kr. 4 den. a obilí 126 korcův. Jelikož však bída v těch obcích byla nemalá, nebylo tu naděje, aby ta summa úplně byla zaplacena. Proto dal tehdejší držitel Tupadel hrabě Václav Jiří ze Šternberka plnou moc svému hejtmanu na Tupadlích, Šalomounovi Fridrichovi, načež tento r. 1663 21. února s obcí se smluvil. Ohledem na bídu úročníkův slevena jim z toho, co za čas války až do r. 1660 v dluzích zaseděli, třetina, ale resty od r. 1660 až 1663 zcela a zúplna přítomného leta platiti, a též staré resty vypravovati měli.[305])

V ty časy opět v přetřes brána otázka o vyrovnání dluhův městských. Byla tehdá větší část měst Českých zadlužena, ale na ten čas některá již pořádnost vykonala a některá s věřiteli vyjednávajíce již ku konci směřovala. V Čáslavi však něco takového posud neučiněno. Protož kommisse k vyjednávání s věřiteli měst r. 1665 18. července zřízená nařídila radě (18. srpna 1665), aby dluhy před rebellií i po ní náležitě sepsala a vedle toho vydání obecní („pořádnější, nežli se prvotně stalo") naznačila.[306]) Na to podala obec ku kommissi pamětný spis. Líčila tu, jak u kommisse revisionis o vrácení bývalých statkův, mezi nimiž i špitalské byly, se ucházela a nč „plačtivě a sice skrze memoriale poníženě častěji se ucházeli a vždy sollicírovati nepřestavají", k svému vyřízení ne-

---

[302]) Tamtéž p. 224.
[303]) Tamtéž p. 225.
[304]) Privil. p. 209, 211.
[305]) Archiv městský B.
[306]) Privilegia 103—105.

přichází. Připomenuli „v čas běhu vojanského v archivech učiněnou konfusi a paměti starých rozházení“, čímž neuplné podání předešlé ospravedlňovali. Ostatně nezapomněli přidati, že chrám, radnice a škola na spadnutí jsou, a že jim na ten čas nemožno s věřiteli vyjednávati. Konečně prosba vznešena, by do vyřízení kommisse revisionis při moratorii zanecháni byli.[307]) Za doklad podán seznam důchodův obecních, kterýž roční schodek jasně ukazoval. Jakýsi Blovský, potom do Prahy od obce vyslaný, dal radě zprávu, že exekucí sdělena bude věřitelům a pak obojí strany přednešení podáno bude ke dvoru. Končí svou zprávu útěchou, „aby páni tu věc na čas z mysli spustili a pánům věřitelům práce na kommissi revisionis nastupovati popřáli.“ [308]) Nicméně koupila obec r. 1666 barevnu pod fortnou nad rybníkem ležící a již v poustku uvedenou od Mat. Jekla, souseda města Slaného, a dala tu vystavěti dům obecní, kterýž i později název barevny podržel.[309])

Následující dějiny města vyplňují zase jen hádky a spory města s vrchnostmi sousedními. Napřed byl spor s Chotusickými o cestu skrze pole, kterouž byli zorali. A když byla o to smlouva učiněna, psal ještě ze Žehušic obci hrabě Michál z Thunu (1666 6. dubna), že chce tuto smlouvu, „ku které by se dalo mnoho podotknouti, ať si platno neb neplatno“, ponechati a poněvadž k nim chce býti pokojným sousedem, že Chotusickým nařídí, aby tu cestu, kde by co zoráno bylo, opravili.[310])

S Tupadelskem již od r. 1654 trvaly spory o Obíčky při stávku Krejnarském a průjezd jími na role městské, též potok od téhož stavku skrze grunty a louky městské běžící, neméně dříví při témž potoku, jako i strouze hořejší na březích, a okrajcích zrostlé, naposledy i pro zatopení luk městských, kteréž způsobily palštruby při rybníce Rezkovci zatlučené. Z toho především pošlo časté dopisování, pak vznešení na krajské hejtmany, mnohá zaneprázdnění a útraty; naposledy pro uspoření dalších soudův vznešeno na místodržící. Od nich vysláni jsou kommissaři František Robmháp ze Suché, Václav Rudolf starší z Věžník a Theodor Mulcer z Rozentálu, jichž prostředkováním konečně r. 1667 26. ledna uzavřena

[307]) Privil. p. 111—119.

[308]) Tamtéž 178—179.

[309]) Kn. trh. 1636 R 5. R. 1699 prodali jej starší Jiř. Válkovi a Anně, choti jeho, za 100 fl. (Kn. trh. 1669, S 16.)

[310]) Privilegia p. 181.

smlouva mezi vrchností Tupadelskou a obcí v Krchlebích. Celkem tu přání obce dosti vyhověno.[311])

K těmto věcem mírně vyrovnaným přišly v ty časy i jiné věci, kteréž se ku prospěchu obce ukončily. Ačkoliv čas náš nezná a nemá znáti stavův privilegovaných, předce při posuzování věcí minulých musíme se postaviti na stanovisko dávnověkosti a tehdejšího práva platného. Obchodníci tehda silnicím starým obvyklým se vyhýbali, aby ušli ungeltu královskému a clu městskému, kteréž v Čáslavi platiti musili. Ti, kteří jeli od Nového Kolína, dávali se na Starý Kolín a rovinou Týneckou k Chotusicům, Bučicům, Markovicům a za hospodou Vystrkovem u Bračic na silnici přicházeli. Jiní opět od Přelouče na Ledeč jeli Bučicemi, Markovicemi, Potěhy, Tupadly a Zbudovicemi. Oni od Moravy dali se na Vystrkov, Tupadly, Žaky, Močovice a Třebešice do Hory a z Ledče jezdili Chvalovicemi, Tupadly, Drobovicemi a Šintlochy do Zbislavě. Tím se stávala nemalá škoda městu a věc čelící proti jeho výsadám i právu komory královské. Když proto si byli Čáslavští stěžovali, poručili r. 1666 3. dubna tehdejší krajští Ferdinand Robmháp ze Suché a Theodor Mulcer z Rozentálu nejen městu nýbrž všem obyvatelům kraje, aby takové cestovatele v tom zrazovali, je zajímali a ochotně Čáslavským napomahali.[312])

Podobně stížnost vedena od Čáslavských stran nepořádného trhu v Jeníkově. Tam totiž na každou slavnost p. Marie „s mnohým pohoršením lidu do téhož Jeníkova k pobožnosti přicházejícího" trh se odbýval. Krajští psali vrchnosti Jeníkovské o té věci r. 1667 27. května, a když nápotom neřád ten neminul, místodržící opět r. 1670 31. ledna trhy ty zapověděli, jelikož „ty trhy zvláště při pobožných poutěch ve dni sváteční průchodu míti nemohou a žádný z obyvatelův je sobě zaraziti moci nemá, poněvadž jest to regale."[313]) Na opětné stížnosti Čáslavských stala se konečná zápověď místodržícími r. 1686 12. června.[314])

---

[311]) Průjezd v Obíčkách ponechán oběma stranám. Porostliny při potoku, tekoucím územím obecním, ponechány obci. Potok, o nějž hádka byla, rozdělen mezi obě strany tak, že Tupadelsku připadly 3 díly, obci pak 5 dílů, Čáslavští při tom se musili zavázati, že nechají v něm vodu volně téci. Při Rezkovci určeno, aby dány byly lopaty, místo palštrubů, aby voda mohla odtékati. (Privilegia p. 183—187 a kopie archivu městského B 2.)

[312]) Privilegia p. 191—192.

[313]) Tamtéž 189, 221, 222.

[314]) Tamtéž 228.

Za strastiplných dob po r. 1618 počali se též cizinci v Čáslavi osazovati na nemalou újmu jazyka Českého. Tak ku př. Jan Dosogn, kapitán panství Tupadelského v čas třicítileté války, koupil si dům Zárybnický (nyní kasárna) a držel jej až do své smrti r. 1651.[315]) Leonhard du Sapin, rytmistr, koupil 1666 dům u červeného jelena (č. 137) od Alžběty Válkové a poručil jej synu svému Janovi Kryštofovi, který jej prodal r. 1682 Janovi Achyllovi.[316]) Týž dům koupil pak r. 1688 Krystyan Šarf a držel do r. 1715.[317]) Mikuláš Khuy, lejtenant, koupil 1675 dům v rynku (č. 100) od Martina Růžičky za 200 fl.[318]) Tehdá se počaly v Čáslavi usazovati rodiny Bergmanův z Lilienthalu, Hennetův, Weiretrův, a j. v. namnoze německé národnosti, kdežto staré rodiny měšťanské a erbovní vymíraly neb v bídu upadaly. Ze zámožných některdy rodin ni jediná nepozůstala, vyjma Bojany, Borovské a některé ze starších rodův městských. Mezi nynějšími rodinami pramalá část jen může původ svůj odvozovati od rodin 16. stol., většina pochází z rodin přistěhovalcův, jak českých tak i německých. Ano i německé rodiny přistěhovalé, když byly po celé 18. stol. městem vládly, vymřely, neb jinam se odstěhovaly.

Ze starých rodin měšťanských zámožnost svou zachovala rodina Bojanův. V 16. stol. seděli na dvoře svém, po nich řečeném Bojanovském. Jejich květ padá do 17. stol. R. 1615 dosáhl Jiřík Bojan velký dům Hradištský v Brodské ulici (č. 131), kterýž hned vzdal synovi svému Janovi.[319]) Zemřel pak r. 1616 a pochován na hřbitově sv. Alžběty.[320]) Když Jan o. r. 1635 zemřel, obdrželi synové jeho Pavel a Samuel tři velké domy (č. 13, 124, 131), kteréž pak mezi sebou rozdělili,[321]) a ještě jiné statky přikupovali, jako ku př. Samuel 1677 dvorec Aquinasovský na předměstí Horském. Z potomků jejich měl Šimon 1678—1701 dům v rynku (č. 182), Jan František 1683 zahradu Prachařovskou na předměstí Horském, Jan koupil 1690 od Salomeny vdovy Václava Bojana pivovar (č. 131) po n. Samuelovi Bojanovi zůstalý za 1100 fl; Pavel Heřman 1702—1710 měl dům v rynku (č. 65). Samuel 1705 držel dům na místě krajského úřadu († před 1741).

[315]) Kn. smluvní r. 1615 Q 1.
[316]) Kn. trh. r. 1637 O 11 a 1669 J 14.
[317]) Tamtéž M 12.
[318]) Tamtéž D 20.
[319]) Kn. smluvní 1615 A 1.
[320]) Pam. arch. VI, 137, 138.
[321]) Kn. smluvní 1615 K 20.

Vácslav o. 1740 měl levou část radnice a Jan Vít, 1737 radní, jmenuje se urozeným pánem.[322] R. 1785 držel Frant. Bojan dům (č. 113) v Brodské ulici.

Z přistěhovalých rodin důležitější jsou Humpolečtí z Bukovce, kteříž obdrželi hodnosti erbovní teprv listem r. 1635 ve středu před sv. Lucií Janovi Humpoleckému daným.[323] Ondřej Humpolecký, měštěnín a spolu radní v Brodu Německém, r. 1625 pojal k manželství Lidmilu vdovu po n. Janovi Zárybnickém, zdědil 1629 po svém testi Janovi Kryštoforu dům v rynku (č. 148) a koupil 1638 statek po Alžbětě Vackové pozůstalý (dům č. 162), tento ale prodal r. 1641 Janovi Zabilanskému.[324] Žil ještě 1656, učině tehdá nadání sirotkům Kryštoforovským.

Jan Humpolecký, maje od r. 1617 mlýn Vodákovský pod Dol. Rosičkou u Ledče, byl v službách vrchnosti Ledecké. R. 1628 ženil v Čáslavi syna Šimona s Annou, dcerou po Martinovi Vackovi, s níž dostal pak dům v rynku č. 162.[325] Mlýn v Rosičce zdědil po něm Ondřej Humpolecký s matkou svou Annou a prodal jej 1651 obci Ledecké.[326]

Přistěhovalí se sem Achyllové v 17. stol. zbohatli, pak ale zanikli. Karel Achylles Meziřický koupil 1646 dům v rynku (č. 88) a Jan Rudolf Achylles Budišovský 1650 též dům (na místě č. 75). Nějaký čas bohatli, ale r. 1675 byla již Anna, vdova po Tomáši starším, „sešlá a ochuzená.“[327]

Aquilové (tak se pyšně zvali čeští Vorlové) počali bohatnouti ku sklonku 17. stol. Tehdá (1673) byl Jan Bernart Vorel lékárníkem a koupil si dům v rynku (č. 149). A s ním současně žili Daniel a Samuel (č. 132) Aquilové.

Jiná rodina, kteráž zbohatla tehdá, byli Fialové, jichž předek Jar. Fiala krejčí byl; r. 1629 měl dům v Horské ulici (č. 16). Ale ve středu 17. stol. již se ta rodina byla rozvětvila. Viktorin F. měl dům č. 171, a měl mezi jinými dětmi syna Vácslava, vedle něhož se současně dva jiní Vácslavové jmenují.

---

[322] Kn. trh. r. 1669 E 19, G 3, W 12, K 17, O 3, X 6, Y 12. Kn. kont. IV, 59, 183.

[323] Památky V, 357.

[324] Kn. sml. 1615 H 3, J 8; trh. 1636 C 5, D 2.

[325] Kn. sml. 1615 J 3.

[326] Archiv Ledecký.

[327] Kn. kšaft. 1590 M 17.

Rodina Jaroměrských pocházela od Víta Valše řezníka, z Jaroměře přistěhovalého, jenž si 1551 koupil dům v rynku (č. 99). Zámožnosti dosáhali v letech 1645—1658.

R. 1648 počal bohatnouti Jan Ondřej Zábylanský, drže mnohé domy v městě, dvory a pole, i nabyl též vážnosti, zastávaje úřad kr. rychtáře. Rozsáhlý „statečok" svůj odkázal dcerám a synu svému. (1694) Dcery jeho vdané vesměs měly osoby urozené. [328])

Kryštof Antonín Pergmann a na Lhotě, kr. rychtář na Horách Kutnách, koupil 1660—1672 tři dvory pusté naproti špitálu sv. Alžběty, kteréž syn jeho David P. z Lindenberku i s domem v rynku (č. 154) prodal Damelovi Bartoňovi. Týž dům později Jan Ondřej B. z L. koupil 1686 od Emanuele Rocha z Lindenfelsu. [329])

Matouš Frohman z Visenburku koupil 1659 sanejtrnu na předměstí Horském, blíž mlýnce špitálského. [330])

Hlava XXII.

DĚJINY ČÁSLAVI OD SKLONKU 17. STOLETÍ AŽ K R. 1742.

Po mnohých letech zběhlých po třicítileté válce obci stísněné nepodařilo zotaviti se a bývalého lesku dosáhnouti. A byť i všechny pohnutky k dosažení tohoto cíle bývaly, vše zarazily četné války následujících let a konečně i osudné vkročení Prusův do české země r. 1742.

O ulevení bídy v obci bylo i někdy zhůra postaráno, ale hleděly se k té věci jen drobty sypati. Tak král Leopold psaním k místodržícím (20. října 1668) na žádost obce právo podací při kostelích jejích „z jistých pohnutelných, slušných příčin navrátil, dokudž by ve víře katolické, v kteréž nyní „upevněni" byli, setrvávali. [331]) A později týž král (r. 1677 18. září) na opětnou prosbu Čáslavských na správu kostela, školy, bran a hradeb, a jiných obecních staveb, které tehdá na spadnutí byly, povolil na 5 let důchod posudného z vína a piva, a to na srážku oněch 10.000 kop, kteréž od kr. komory r. 1642 za hraběte de Suys byly při-

[328]) Kn. kšaft, 1590 N 10.

[329]) Kn. trh. 1638 O 15; 1668 B 12, K 2, L 16.

[330]) Kn. trh. 1638 N 16.

[331]) Privilegia p. 246. Psaní o tom místodržících ku konsistoři 20. listopadu 1668 (Tamtéž 247.)

síbleny. Peníze ty byly obcí vybírány a rada z příjmů a vydání královské komoře počet činila.[332]) Že v tyto časy nouze již byla značného stupně dosáhla, dokazuje se některými spisy. Tak ku př. Čáslavští od r. 1665—1671 na posly, za všelikými zemskými a krajskými potřebami vysílané, vynaložili 40 fl. 13 kr. Na žádost Čáslavských o sražení těch peněz na kontribucích, které dlužili, poručili místodržící r. 1672 9. prosince hejtmanům krajským, aby „toto ochuzelé město v té věci nad slušnost zkrácení netrpělo, aby při obyvatelích kraje (jak se to jinde dálo) od místa k místu týmž poslům placeno bylo“. Následkem čehož byli Čáslavští povinni, posly jen do nejbližšího sídla vypraviti.[333])

Naproti tomu počali býti věřitelové netrpělivi. Tak Marie Anna Šlechtínova z Předboře pohnala obec z dluhu 500 kop míš. a z úrokův od r. 1622 i ze škod z toho vzešlých k soudu nejvyššího purkrabství v Praze. Jelikož záležitost dluhův, jak často povědíno, tehda ještě nebyla vyrovnána, ač se po delší leta táhla, byla obec v nemalých rozpacích. Jako deus ex machina pomohlo tu psaní z kanceláře komory České r. 1671 13. listopadu. Prokuratorovi Kryštofovi Norbertovi Knautovi z Hanenschwenku nařízeno, aby při témž soudu dle moratorií listy královskými zaručených jednal.[334]) Následkem toho vkročení soud další průvod práva zastavil a jednoduše k vyřízení věci té kommissí revisionis poukázal (l. 1674 20. ledna).[335])

Za této doby obec získala některých příjmů prodáváním mnohých opuštěných domův, ač mnohé byla musila před tím na svůj náklad vyzdvihnouti. Položmež si procházku městem a shledáme brzo, jak velice byly zuřily předešlé války. Pořadí, které se táhlo od domu Vysokého (č. 196) až k rohu Horské ulice, bylo neporušené. Než přestoupíme-li přes ulice, nalezneme dům (č. 69) u Jana Koníčka (1604), který byl po celou válku pust a byv po r. 1674 na náklad obecní vyzdvižen, prodán jest Tom. Čermákovi: vedlejší domy Klideriovské (70 a 71), dům Chmelovský (72) zůstaly státi, dům Metalíčkovský (70) spustl tak, že z něho r. 1650 jen místo zůstalo, a dům zde nový založen Jiřím Kutílkem. Vedle byla ruina Bedrníčkovská, teprva r. 1681 Samuelem Hromádkou domem

[332]) Privil. 256—259. Psaní dvorské komory o tom k české komoře r. 1677 18. září, 1. prosince psaní komory krajským, 11. prosince psaní těchto obcí.

[333]) Tamtéž 194.

[334]) Privilegia p. 100—101.

[335]) Tamtéž p. 261.

vystaveným opatřená, dům pustý Chmelovský Dorotou Žiželickou (1677) z novu vystavený, dům mydlářský, jenž byl bouře přetrval. taktéž Ostrejšovský a Pečenkovský, jichž místa vyplňují nyní toliko 2 domy.

Naproti přes ulici zůstal státi dům nárožní, ačkoliv i on byl utrpěl, taktéž i dům Překážkovský (79) a Štychovský (80). Dům Novosadovský (Václava Novosada 1609) byl zcela spustl a obecní starší vystavěvše jej prodali r. 1672 Jak. Svobodovi, za to se však udržel vedlejší dům Aquinasovský (82), Kryštoforský (83), Černých (84), za nímž pak byl velký dům Zárybnický, z něhož později obec udělala kasárny.

Proti tomuto přes roh stály dům Jaroměřský (98), Procházkovský (99), Jaroměřský (100), Palladiovský (101), vše neporušeny. Vedlejší dům u Jana Celedínka (1606) byl sbořeništěm až do r. 1679 a vystaven teprv Eliášem Varadou. Ruina Venusovská (č. 103), tak po n. Janovi Venusovi (1597) řečená, patřila již dokonce k vedlejšímu domu Knoflíčkovskému (104) a vystaven zde nový dům teprv r. 1681 Janem Kamberským. Vedle domu Uhrovského (105) bylo „místo zruinované" (č. 106) Perníkářovské, na němž nový dům vyzdvihl Václav Zajíček (1652—1681). Domy Hartlovský a Jedličkovský (č. 107) zůstaly státi.

Na čtvrtém pořadí stály: ratejna (147), dům pod štítem (148), Koudilovský (149), Koníčkovský (150), Přibyslavský (151), Kavkovský (152), Lindovský (153), Borovský (162). Vedlejší dům Kocmanovský (163) spustl a patřil ještě r. 1694 co poustka k domu Borovskému. Vedle pak zase stály Formikův dům (164) a Jemnický (165). Vedlejší dům n. Sam. Zárybnického spustl a vystaven, tuším, Kateřinou Jemnickou (1668). Ruinu Tobiášovskou (167) domem opatřil 1668 Sam. Aquila. Dále pak byla ruina Ronovská (168) n. Jana Ronovského (1629), na které dům vyzdvihl Sam. Bitězský (1670), ruina Holubovská (169), na níž postavil dům Mik. Všetečka (1673) a poustka Vrchlabská, kterouž obec ujala a 1674 Vác. Fialovi prodala, aby si tu dům vystavěl. Neporušeny zůstaly dům vedlejší Kopřivovský (171) a Krchlebský (172). Vedle domu nárožního (181) byla ruina Blažejovská, kdež dům Sam. Bojan (1678) vystavěl, poustka Prachovská a ještě za tím, několik pustých míst táhnoucích se pořadím vedle kostela.

V hlavních ulicích, taktéž dosti poustek bylo; v ulici Brodské byly poustky Kohoutovská (136) n. Tom. Kohouta (1622), kteráž dlouho patřila k domu „u červeného jelena" a teprv r. 1683 odprodána Vác. Frankovi, ruina Salkovská (135), již obecní starší prodali

M. Zvěřinovi, ruina Taberská (134), kterouž také obec ujala, J. Rychlý (1669) dům tu vystavěl, místa zřícená Bystřické, Balatovské a ještě jedno, kteráž všechna u brány ležela. V pořadí naproti stojícím spustl dům Knoblovský (č. 109), jejž starší obecní r. 1686 prodali Samuelovi mladšímu Procházkovi, načež tu nový dům povstal a vedle stojící dům Douchovský (108) pustý, jehož podobným spůsobem nabyl Matěj Černílovský (1687).

V ulici Horské byla ruina Víta Pokorného (4), ruina Vrchlabská (6), pustina domu Královského (15), na jejíž místě dům vyzdvihl Sam. Svoboda (1674). Dům Kalinovský (18) byl nakloněn k spuštění, ale přece se udržel. Ruinu Brtnickou (32) opatřil domem Vác. Markovius (1718), vedle brány spustly dva domy Hamrlovský a Jamský, jež skoupil 1699 od starších obecních Karel Bojan (1699). V pořadí naproti stojícím hned blíže brány spustly dům Klideriovský, Kratochvílovský a Maříkovský, ty všechny skoupil 1660 Jiří Kalous a nový dům (44) tu postavil. Poustka Bydžovská (45) opatřena domem 1677, jejž Vavř. Veselý vystavěl, něco dále vystavěl Jiří Veselý (1667) nový dům (48) na místě poustky kůru literatskému před tím patřivší. Vedle něho měli literati 1638 místo pusté gruntu Horazněvského, V. Erhart jej trochu poopravil, ale přece byl ještě 1660 z polovice pustý. Ruina Labovská (52) z větší části vyzdvižena teprv 1675 Annou Achylovou, než vedlejší dům Pečárkovský (tak řečený po Vavř. Pečárkovi 1583) docela spustl a zůstala na jeho místě zahrada (mezi 52 a 53). Dům u Prokopa Soběslavského 1612 (č. 60) byl poustkou ještě r. 1682 a vystavěn snad M. Lavalýrem. Ruinu Boleslavskou (62) domem opatřil Řeh. Sýkora 1678, ruina Krajíčkovská (64) připadla obci a prodána 1665 J. Švandovi, jenž tu nový dům vystavěl. Na poustce Stehlíčkovské (68) vyzdvihl nový dům J. Javůrek (1674). Tolik aspoň o hlavních třídách města.

Kdybychom však měli procházeti klášterskou ulicí shledali bychom ještě větší spuštění. Ulice ta bývala kdysi domy poseta, tak že dům stál vedle domu, než v trudných dobách tehdejších málo kdo stavěl v této odlehlé ulici, pročež z poustek udělány zahrady. Totéž platí o ulici Hradecké, která dříve více domův obsahovala, než se tam nyní nachází. [336])

Záměry bosákův sv. Augustina na založení kláštera řehole jejich v Čáslavi obnoveny v této době po třicíleté přestávce a to s větším úsilím, nežli se dříve stávalo. Na počátku r. 1679 P. Elias

[336]) Pramenův jsme tuto neudávali, ale naše spracování jest spolehlivé a založeno jest na kolikaletých a podrobných studiích.

a S. Januario, provinciál téže řehole a převor sv. Václava v Novém městě, počal jednati se zdejší obcí. [337]) Rada Čáslavská měvši tu věc u svém uvážení skoro celý měsíc odpověděla listem svým (22. dubna), že proti zřízení kláštera nic nenamítá, že ale nechce, aby tím obci ubylo na gruntech šosovních aneb o některý dům: příčina zajisté toho byla, že se obávali zvýšení kontribuce na jednotlivce, kdyby se byl počet podílníkův zmenšil. Maje provinciál tuto připověď, prosil císaře o dovolení, kolikerými důvody žádost svou prováděje (3. června). Podle tehdejšího zvyku poslána žádost ta ku kr. místodržícím, aby podali své „parere“, tito opět vyptávali se na všechny strany, nebude-li se co namítati. Podobně i konsistoř ptala se děkana, zdali by kostel tím ve svých právech neutrpěl a obce, co by chtěli připomenouti (5. července). Rada odpověděla na to, že se již učinila předběžná smlouva mezi řádem a obcí a že nic nenamítají, připomínajíce však „pokorně“, že sice pana děkana nynějšího v tom odpornost nějakou býti seznávali“. (13. července). Skutečně děkan stěžoval si u konsistoře, že by zřízením kláštera újmu na důchodech, zvláště při pohřbech utrpěl, tedy jen chlebařským spůsobem. Krátce potom i kapucíni v Kolíně, jichž se také konsistoř tázala, si stěžovali, jakoby se jim usídlením se řeholníkův v Čáslavi újma stala na potravě a almužně, naproti čemuž bosáci sv. Augustina u konsistoře dokazovali, že kapucíni v Čáslavi nic nedostávají, jakož i věc svou prováděli vysvědčením řeholníkův Brodských, že těmto překážeti nebudou.

Smlouva mezi řádem zastoupeným P. Jáchymem a praesentatione B. M. V. (jemuž byl provinciál 31. července plnou moc dal) a mezi obcí, byla sice již dříve sepsána ale teprva 5. září od obojí strany podepsána. Hlavní výminky její byly, aby plat z místa, jež by si řád zakoupil, z kontribuce městské sražen byl přičiněním řeholníkův, aby k hradbám městským nic staveno nebylo, aby nikdo nebyl obtěžován dovážením dříví na stavení a kamene a konečně aby slíbili řeholníci, že „žádného handle městského vésti nechtí“ a j. v. Se stavbou chtěli brzo započíti a mělo se na ni hned obetovati 50 fl., kteréž byl Petr Kouřímský, měštěnín Novoměstský, řádu r. 1680 odkázal. V tom ta věc usnula; žádné prameny nám o pří-

---

[337]) Za místo k vystavení kláštera ukazováno bylo později provincialovi jedno městiště u brány (které?), ku kterémuž by byl od zadu domek přikoupiti musel.

činách tohoto přerušení nevypravují. Jisto jest, že klášter v Čáslavi nevystavěli. [338])

Nějaké části občanstva týkala se v těch časích zvláštní rozepře, kteráž povstala mezi emfitevty některými a klášterem Sedleckým.

R. 1491 byl Řehoř, opat Sedlický, Janovi Bernartovi Hamerníkovi z Božejeva, sousedu Čáslavskému, 3 lány rolí zákupně pronajal. Z nichž on klášteru ročně 12 grošův č. bílých odvozoval. Pozdější držitelé těch rolí ten plat od r. 1670 odváděti opomenuli, tak že pro to neplacení jakož i pro postranní postupování těch rolí bez potvrzení opatova [339]) klášter na takové role se zvésti a jich se zmocniti hodlal, tudíž snadno s obou stran k zaneprázdnění přijíti mohlo. Proto raději přistoupil opat Adalbert Gams k smlouvě, kterou s ním uzavřeli majitelé těch rolí Jan Ondřej Zabilanský kr. rychtář, nápadníci Kryštofa Bergmana, Martin Pfeifer, primátor města Německého Brodu, Anna Bojanova, úředníci záduší velkého kostela, správci obecního dvora, Václav Aquila, Samuel Jičinský, Pavel Bojan, Tomáš Kounický, Kateřina Jemnická, Jan Doubek, Pavel Horský, poručníci sirotkův Pontanovských, Daniel Čermák a Kateřina Veiretrova.

Podle té smlouvy opat jim opomenutí svrchupsané odpustil a je v držení rolí těch zanechal pod výminkami, jaké byl n. Václav opat r. 1366 Arnoldovi Tannerovi v listu daném ustanovil. Naproti tomu držitelé se zavázali, zasedělý plat 4 zl. 40 kr. rýn. ihned zapraviti a budoucně ten plat po 12 gr. neb 28 krejc. každý, jak povinen byl, odvozovati. Všichni mohli sobě jednoho zvoliti, který by ten plat každoročně sbíral a klášteru odváděl, by nemuseli více poslům platiti. Dále ustanoveno, aby role ty v knihy klášterské vloženy a jen s povolením vrchního pána prodávány byly. Než někomu ze stavův vyšších neb nějakému sboru role odevzdati nesměli, pročež i správcové dvoru obecního a úředníci záduší části své jiným osobám prodati musili. Nástupník každý při přijetí role musil investituru v klášteře žádati a z toho padesátý peníz složiti. Tato smlouva r. 1680 2. září uzavřená právní platnosti dosáhla a

---

[338]) Dáta o jednání vypravovaném čerpali jsme z rukopisu knihovny Pražské (II, D 31).

[339]) Podle práva emfyteutického k prodání musil býti konsens vrchního pána.

kláštern požadavky svrchupsané zapraveny, z nichž také opat téhož dne nadepsané držitele propustil. [340])

A jelikož tehdá r. 1681 16. a 23. července s Michalem Osvaldem hrabětem z Thunu bylo smluveno podrobné vyznačení hranic Čáslavska ze Zehušickem [341]) přestaly spory obce se sousedními vrchnostmi; toliko rozmíšky některé třídy obyvatelstva i na celou obec působily a ji k vystupování nutily.

Řečené rozmíšky vyšly od cechu provaznického. Tento prý v ty časy nějakého Jana Prachera bez listův, jak učení, tak zachovacího, do svého středu přijal, ten však na to s cizí ženou odešel a s ní přes 3 leta po Moravě se toulal a tam hudlařem byl. Proto nějaký Mates Richter, provazník z Hradce Králové, potupil čáslavské provazníky na jarmarce v Sezemicích r. 1679, že by nepořádné a ukradené artykule (stánovy) měli. Toto cech zdejší hned vznesl na radu, dokázal, že ty artykule od starodávna pečetí městskou stvrzené má; a poněvadž slova v nich již setřelá byla, žádal cech u kanceláře dvorské za potvrzení těch článkův. Odtud vyšlo r. 1680, 8. července toliko psaní ku krajským (?), aby se vyslovili, co by tomu okolní města říkala; zdali ale nějaké potvrzení potom se stalo, naše prameny nepovídají.

Na to vedena od mistrův Čáslavských stížnost v Hradci, kdež se ale proto nemohlo ničehož vyříditi, poněvadž Richter brzo potom zemřel.

Nicméně kyselost s obou stran trvala. Cech Hradecký psal 1683 3. července starším provazníkův Kutnohorských, že Čáslavské mistry za nehodné mají, poněvadž od cechu Pražského a Hradeckého zhaněni jsou. A jelikož mezi sebe Prachera „skrz diškreci jim od něho danou“ přijali, aby jim v Hoře na jarmarcích prodávati nedali (o tom se Čáslavští dozvěděli teprv r. 1688 v září a listopadu od Horských a Kolínských). Proti pohanění cechu ozvala se rada městská r. 1686 28. června a po tom Čáslavští vyhledávali u Hradeckých, aby jim poctivé jméno vrátili. Poněvadž však ta věc nebyla podána za doby výročního shromáždění cechův, opominuta, ano i Hradečtí jistého Jana Hoffmana po jarmarcích shanili tak že se musil se stížností k Pražskému cechu obrátiti. Konečný výsledek jest neznám. Nejspíše po mnohém dopisování ta věc usnula. [342])

---

[340]) Privilegia p. 392.

[341]) Orig. archivu B 3, kdež se hranice do podrobna vypisují.

[342]) Zprávu o tom podávají kopie v knize smluvní (na radnici chované) B 6—14.

Čáslav v osmnáctém století.

K rozličným svízelům přišla i vnitřní bouře, kteráž mocí svou zasáhla v okolí Čáslavské. Sedlský stav úpěl v ty časy pod těžkým jařmem rabství hlavně vlivem cizých šlechticův, kteří se v Čechách usadili, nemajíce citu k lidu poddanému cizí národnosti. V kraji Čáslavském nejprvé se shluklo 900 sedlákův, kteří všelijak se ozbrojivše, vypravili nejprvé posly k místodržícím do Prahy, žalujíce na pány své, že s nimi nakládají hůře než s otroky u Turků neb Tatarů, jen holého života ve hladu jim zanechávajíce. Žádali toliko za některé umírnění břemen nespravedlivých. Ale již shluknutí samo pokládalo se jim za zločin a poslové uvrženi jsou do věže. Proti povstalým vytáhl generál Piccolomini s dvěma pluky vojska, a snadno je rozehnal; nejpřednější náčelníci jsou zjímáni a zvěšeni.

Počátek 18. století značí se pro Čáslav nenadálým neštěstím, požárem. Bylo to r. 1703 18. března. Ráno okolo 7. hodiny při velikém větru počaly se kroupy sypati a následovala bouřka. Nenadále zablesklo se a zahřmělo, a v tom hrom uhodil do svršku věže hlavního chrámu sv. Petra a Pavla, čímž počala střecha pod samou bání doutnati. Ničehož lidé do poledne nepozorovali, proto že krov nákladně a dobře mědí opatřen byl a tak oheň vyraziti nemohl. Okolo 12. hodiny pojednou plamen vyšlehl a „jako z flašky“ dým se ukázal, načež kříž s bání dolů se chýlil. Tu teprv křik učiněn, poněvadž ale nesmírný vítr vál a stříkaček po ruce nebylo, nemožno bylo oheň tak vysoko se nalezající udusiti. Tak krov překrásný, který netoliko město, než i takměř celý kraj krášlil, až pod krancle v nivec uveden byl. Ostatek však, jakkoli půda již prohořívala a schody již skáceny byly, přece spíše vyšším řízením než lidským namaháním byl uchráněn. Při větru převelikém oheň po městě lítal a na některých místech skutečně hořeti počalo. Na předměstí Horském dvůr Anny Mšenské, zapálen byv kusem rozpáleného plechu s dřevem tam zanešeným, do gruntu shořel, však nic více škody mimo nadepsané městu se nestalo. Lidé u velikém strachu a bázni a jako zmámeni jsouce, lepší, co mohli, do pole vynášeli, nejináče se domnívajíce, než že celé město, poněvadž vítr na město vál, popelem lehnouti musí, ale prozřetelnost Boží jinak byla usoudila.

Krov shořelý byl zvýší od samého dřeva do 70 loket. Cimbály k hodinám se rozpustily i mnoho mědě krovu spáleno, „a tak na tom krově veliká škoda tomuto chudobnému městu učiněna.“ Měď, která se z té věže shromáždila, vážila okolo 40 centnýřův. [343])

[343]) Novellae decl. rubr. VIII.

Pusté zdi věže stály s nepokrytým cimbuřím a smutně na příjemnou krajinu shlížely. Však nalezli se mnozí dobrodinci z okolní šlechty a nabídli schudlým Čáslavanům své pomoci. Bylť to zejmena hrabata Bernard z Vežník, Frant. z Thunu, Fr. z Pöttingu, z Hallveilu, Václav z Millesimo, Pavel Harant z Polžic, opat Sedlecký a zdejší děkan J. Josef z Říčan.[344])

Věž opět dostala korunu 132 stop rak. míry vysokou, jakož i čtyry nárožní vížky s baňatým cimbuřím ji zdobily. Libozvučné zvony Petr, Pavel, Maria, Florian a Jan byly v ní zavěšeny. Na to r. 1710 stala se fundace jednoho kaplanství při chrámě.[345])

Pozornost obrácena potom též k špitálnímu kostelu sv. Alžběty, který již velmi opravy vyžadoval. Prosba stran této věci zadána 1718 20. května u Pražské konsistoře a r. 1728 byl kostel přestavěn. Ze starého kostelíčka zbyly 3 staré náhrobníky, z nichž dva do hřbitovní zdi zasazeny byly; třetí slouží za práh u vchodu.[346]) K stavbě této poutá se pověst Čáslavanův o jistém Števetovi.[347]) Ten prý dostal nařízení od rady městské, aby opravil kostel sv. Alžběty. Pustil se do toho, měl ale málo staviva. I zboural v domě „pustáku“ zeď, z kamení vystavěl kostel a ze zbývajícího kamene znovu vystavěl „pusták“. Že nějaký kamen odcizil, musí nyní strašiti dotud, pokud panna v zástěře musselinové sáh kamení ku kostelu neodnese. K tomuto kostelu Matěj Štípek r. 1806 daroval menší zvon.

Za příčinou tehdejších změn co do práva piva vaření potřebno něco o této věci uvésti. Za příčinou toho, že osoby v městské povinnosti a práci postavené várku piva po 4 leta na 6 sudův jednou v roce před jinými sousedy užívali, mezi těmito osobami a řemeslníky i jinými sousedy vznikla mnohá nenávist a následkem toho „roztržitosti, proti vrchnosti pozdvihování, srocení, na podkomoří neustupné nacházení a jiné lamentírování.“ O tom zprávu vzal František Šajdler z Šajdleru a na Kácově, podkomoří, obnovuje l. 1665 30. září radu a ve valném shromáždění zastupitelstva tento prostředek učinil: Byl totiž před tím zvyk, že všichni v povinno-

[344]) Děkanové v ty časy byli: Mat. Vojt. Laetus či Veselý (1664—1668), Jan Jos. Fr. svob. pán z Říčan (1668—1716), Václ. Giebel (1716), Kar. Černý, kanovník Vyšehradský (1717), Ondř. Tom. Rokytský (1739), Jiří Václ. Čermák (1745), Václ. Bern. Knoflicius (1776), Jos. Kamberský (1782—1807.)

[345]) Pam. arch. VI, 129.

[346]) Tamže 137. Letopočet 1718 zdá se býti chybný místo 1728.

[347]) Rodina Števetův byla v Čáslavi v 17. a 18. st. usedlá. Míní se tu Jan Kryštof Števeta aneb snad Karel Št., který měl 1720 dva domy (č. 112 a 113).

stech konšelských a městských zůstávající (poněvadž pro práci svou živnost obmeškávají) přednost měli, pročež měli obvyklé nadlepšení ve várkách po 4 leta, tak že nejen jednou v roce várky na 6 sudův užívati mohli, ale i kdykoliv podle posloupnosti na takovou osobu pořádek vaření přišel, na 6 sudův vařiti směli. Však vdovy i jiní sousedé bez rozdílu po 4 sudech (tří na 12 sudův) vařili.

Po učiněném nyní podkomořím sprostředkování a smlouvě na to 23. dubna 1667 uzavřené (a 16. července podkomořím potvrzené), upuštěno od těch privátních várek a na vychování služebníkův úřadních každému purkmistru k předešlým 16. fl. přidáno 9 fl. (dohromady 25 fl.), sud piva a korec žita na chleb. Konšelé a jiní v povinnostech městských, rychtář i starší a vdovy jich po 6 sudech bez rozdílu podle pořádku na ně přicházejícího vařiti mohli; a všem ostatním (kteří měli domy várečné) připuštěna várka po 4 sudech.[348])

Poněvadž právo várek v ty doby přičítalo se toliko starým domům a nikoliv v nově vystaveným, počalo 12 sousedův (kteří várky neobdrželi) várky pro sebe vyhledávati. Když pak rada 29. listop. 1683 stran této věci u podkomořského úřadu se dotazovala, odpověděno jim (1683 15. ledna), že onino sousedé právi nejsou, že mají býti předvoláni a jim oznámeno, že žádost jich neslušná jest.[349]) Poměry ty na počátku 18. stol. v celých Čechách se změnily. Neb král Leopold chtěje městům královským nějaké „hojitelné spomožení“ učiniti, kommissařům k tomu nařízeným Františkovi Karlovi Přehořovskému z Kvasejovic, Františkovi Ign. Vratislavovi z Mitrovic, Janovi Rudolfovi Branlinskému z Štěkře přemýšleti kázal, „aby v městech ty na ten čas v nich mezi lidem městským in particularem usum rozdělené várky již nyní in commune et publicum bonum obráceny byly.“ Podle toho kommissaři u přítomnosti Jana Václava Ferd. Obyteckého z Obytec, podkomořího, s posly města Čáslavě (do Prahy vyslanými) Janem Kamberským, primasem,[350]) Pavlem Horským[351]) a Janem Kryštofem Števetou[352]) 6. března 1705 konečnou a podrobnou smlouvu učinili.

[348]) Privil. 236—239.

[349]) Tamže 240.

[350]) J. Kamberský držel 1681—1701 dům v rynku (č. 103).

[351]) Dosáhl od své choti Johanny 1699 dům v Horské ulici (č. 55).

[352]) Viz hořeji.

várky jednotlivé zrušili a k obecnému dobru města obrátili. Též vypracovali zvláštní instrukce správci a písaři pivovarnímu. [353])

Hlava XXIII.

ČÁSLAV V DRUHÉ POLOVICI 18. STOL.

Po úmrtí císaře Karla následovala ve vládě nad zeměmi dědičnými dcera jeho Marie Terezie. Hned po jejím nastoupení strhly se velké bouře o mocnářství rakouské, na kteréž někteří panovníci nároky činily. Rozpakův královniných chtěl užíti k svému zisku Fridrich II. král pruský a činil nároky na některá manství v Slezsku jeho předku Janu Jiřímu pro zrušení slibu manského v plen vzatá. S nestoudností nemalou vtrhl na to vojensky do Slezska a porazil hraběte Naipperka, vůdce vojska královnina, v bitvě u Molvic (1741 10. dubna). A spozorovav dobré výsledky vojska uhersko-českého vtrhl na to, zrušiv příměří před tím uzavřené, do Čech, celou Zálabskou část osadil, a táhl odtud do Moravy, kdež byl zatím vůdce jeho Schwerin dobyl Olomouce. Poněvadž tudy se hrozilo Vídni, musil kníže Karel Lothrinský, vůdce královnin, táhnouti vstříc novému nepříteli. Na to ustoupil král Pruský do Čech.

Král Pruský, vraziv do Čech, rozdělil vojsko své na 3 sbory. Jeden postaven jest u Litomyšle, blíž hranic Moravských, druhý u Chrudímě blíže Labe, třetí mezi Čáslaví a Kutnou Horou blíž k Chotusicům, kdež se v čas potřeby celé vojsko soustřediti mělo, jelikož král viděl krajinu k boji býti velmi prospěšnou, arci jen tehdá, kdyby nepřítel naň útok činiti chtěl. První těch sborův tvořil křídlo levé, druhý střed, třetí křídlo pravé. Tak vojsko celé mělo v zádech řeku Orlici a obráceno bylo k Sázavě. Z toho uzavíral král, že kníže Karel k Sázavě se obrátí, aby nepřerušil spojení s ostatním Rakouskem a s vojskem knížete Lobkovského, který tehdáž u Budějovic polem ležel.

Tak se i stalo. Jak byl král předvídal, zaujal kníže Karel svrchupsané postavení. Přešed řeku, předeslal oddělení, kteráž si zjistila město Čáslav. Po té soustředil král všechny síly své u Chotusic obdržev očekávané posily. Levé křídlo opíral o Chrudímku, pravé sáhalo až do okolí Kutnohorského, v středu měl Chotusice, které

[353]) Liber obligationum (na radnici) D 15.

oddělením vybraných střelcův opatřil, a ti střelbou svou pěchotu královninu nemálo obtěžovali.

Kníže spěcháním svým stal se pánem Čáslavě, kam s celým svým vojskem se ubíral. 16. května večer oboje vojsko málo od sebe vzdáleno bylo, a 17ho ráno již naproti sobě stálo. Kníže měl pěchotu v středu a jízdu po obou křídlech. Velký sbor husarův, samostatně účinkuje, táhl v před hledě, aby zbraní v ruce nepřátelské škadrony prorazil, přitom, kdyby viděli sebe býti tištěny, aby se nazpět obrátili. Chorvaté a Panduři měli okolkem kráčeti a útok učiniti na druhou linii Pruskou, kdež křikem a všemožnými prostředky nepořádek spůsobiti měli. Skorem ani šik knížete nebyl rozdílen šiku králova.

Když obě strany tak dalece se byly přiblížily, že děly se mohly zasáhnouti, počalo Pruské dělostřelstvo z kusův stříleti, vybravši si na výšině výhodné postavení. Při první salvě hrabě des Tours, plukovník pluku dragonův Lichtenšteinských, zastřelen jest. Na to husaři s velkou prudkostí vrhli se na jízdu pruskou, která je po krátku odrazila. Místo, aby se shromáždili, vrhly se v mezery pěchoty pruské, mínice ji takto v nepořádek uvésti. Tato nehoda však brzo byla napravena a rakouské vojsko s hrdostí a vážností v pochodu svém pokračovalo. Palba mušketýrův počala s obou stran a musí se uznati, že rakouskou střelbu nepřátelská o mnoho předčila. Jestli měli takovou výhodu Prusové, tak zase byla rakouská jízda jich lepší, jako již u Molvic se byla lepší býti prokázala. Opravdu také, ačkoliv jízda pravého křídla Prusův na výšině se byla zotavila, a rakouskou jízdu převyšovala, přece Pruská jízda za rozličných atak podniknutých byla hozena a po čtvrté takový nepořádek se ji zmocnil, že až ke Kutné Hoře byla odražena. Tato výhoda však byla vojsku rakouskému osudná. Neb místo, aby vojsko ustálo a se spořádalo, aby terrain dosažený udrželo, a pěchotu nepřátelskou se strany napadlo, roztrousilo se, chtíc utíkající pronásledovati, čehož ale brzo zase zanechavše, mínili loupež prováděti v ležení nepřátelském.

Kníže Karel všim právem mohl se z vítězství úplného radovati, jeho pravé křídlo bylo v nepořádek uvedlo levé křídlo nepřátelské a jeho pěchota tísnila nepřátelskou pěchotu, tak že ustupovala, obsadila Chotusice a zapálila je, následkem čehož vojínové tam se nacházející nuceni byli co nejrychleji ustoupiti, načež se u flank pěchoty své postavili. Ana část rakouské jízdy zabývala se kořistěním v ležení nepřátelském, pruská jízda se shromáždila a na své místo se vrátila. Pěchota zdvojnásobila palbu a shromáždila se

tak snadno, že konečně kníže Karel spozoroval, že pěchota rakouská palbou nepřátelskou byla odstrašena a spozorovav nepořádek spůsobený jízdou, kořisti dychtivou, poručil znamení dávati k zpětnému pochodu, králi pole zanechávaje beze všech trofeí vítězných, mimo 3 děla zatlučena, jichž lafety byly rozmláceny. Vojsko jeho odneslo 14 praporův jezdeckých a 2 prapory, mnoho zavazadel, množství koní rozličných, 2000 zajatých odvedeno. Bitva byla na celých stranách o 8 hodině počala a v poledne se skončila. Prusové měli asi 4000 mrtvých a raněných. Rakušané 2500 mužův ztratili. Na pruské straně se vyznamenali: král, Leopold kníže Anhaltský, generálové Kleist, Bodenbroeck, Waldau, Wedel. Hraběti Rothembourgovi zlámáno rameno.

Kníže Karel osvědčil udatnost svou jakožto i schopnost k vůdcovství. Bližší podrobnosti, jak obě strany se vyznamenávaly, nejsou zde na místě. General Pollaudt smrtelně raněný jest zajat, hrabata Franckenberg a Wels, general-majorové, padli. Rakušané neztratili praporův, ne snad, že by jich nebyli měli, jak bylo tehdá v novinách roztrušováno, nýbrž proto, poněvadž nepřátelská pěchota až do konce v odporu setrvajíc, nepustila se v boj s blízka, nýbrž jen pálením z ručnic na naše dorážela.

Kníže Karel v dobrém pořádku ustupoval, vojsko v Čáslavi položené sebou vzal, přešel Chrudímkou a k Vilímovu ustoupil, kdež avantgarda jeho den před bitvou se byla položila. Prusové se tvářili, jakoby je chtěli pronásledovati, však předce netroufali si boj podstoupiti a nuceni byli takto na dobrý zpáteční pochod se toliko dívati. [354])

Po tomto vítězství král Pruský s družinou svou a vojskem vkročil do Čáslavě. Na náměstí bylo postaveno 18 děl vojsku královninu odňatých, tam svolal král osoby duchovní a radu a pod ztrátou hrdla, aby všechnu zbraň válečnou a příslušnosti vojenské v čtyrech hodinách generálovi Schwerinovi odevzdali, nařídil. A též, kdyby kdo vojína buďsi Prusa, buďsi někoho z uhersko-českého vojska přechovával, aby jej též pod ztrátou hrdla oznámil. Proto ihned poručil král podřízeným svým, aby domy, komory, příbytky, děkanství, kostel pilně prohlédali, zdali by tu něco závadného se nenalezlo.

Bytem byl král v domě nárožním naproti kasárnám ležícím; velká část vojska zajisté rozložena po Čáslavi, čímž měšťané ne-

[354]) Popis bitvy této čerpali jsme ze staré francouzské knihy, vypravující o válce o rakouskou posloupnost.

menších svizelův, než v čas třicítileté války, zkoušeli. Zejmena se zachovala paměť o hrozném vydírání peněz v summě 10.000 fl.

Na památku vítězství dosaženého umínil si král zůstaviti pomník. Proto dal znak svůj pruský v kameni vytesati, ve věži velké kostelní díru vydlabati a tam znak vsaditi. Nápis také k tomu přidán tento. „Zum ewigen Andencken der bey Chotusicz den 17. Maji 1742 von der königl. Preysichen Armee unter Anführung Fridrich des II. König in Preisen höchst Eigener Person über die königl. Hungarische Armee unter Comando des Herzogs Carl von Lothringen Erhaltenen Sieges.[355]) Děkan Čáslavský, toho času Ondřej Tomáš Rokytský, chtěl potom ten erb rozbiti a nápis odstraniti, ale místodržitelství skrze krajského hejtmana Bertolda Zárubu z Hustiřan, aby toho nečinil, zrazovalo. Nicméně na domlouvání kněze Jana Maurice Martina, vikáře generálního, na tom stál, aby ty kameny pryč se dostaly. Potom svržen jest vojákem zemské obrany (Landmiliz) a v nivec obrácen.[356])

Prázdná prostora po vyhození tabule pruské zůstala až do naší paměti. Když pak r. 1864 kostel důkladně byl poopraven, dal Jan Pečenka, zasloužilý děkan, novou tabuli zasaditi s tímto nápisem: Prušané zvítězivše dne 17. května u Chotusic nad císařskými, zasadili tuto svého orla, který po uzavření míru Vratislavského snešen byl a místo po něm touto deskou vyplněno bylo při dostavění koruny této věže l. P. 1864.

S Pruskem smluven 11. června 1742 mír Vratislavský, jímž koruna česká o Slezsko jest zmenšena. Po válce počali občané následky její velmi cítiti. Suma 10,000 na Čáslavanech vydřená byla nemalá a obec sama v pozdějších spisech vyznala, že odtud počal opětný úpadek obce. Král Pruský byl r. 1742 celému kraji uložil kontribuci 34,000 fl.. Čáslavané však nuceni nejen svůj podíl, nýbrž i za cizí panství a místa (dohromady 10,000 fl.) položiti. Když po válce František hrabě Larisch prohlížel kraj, město si velice stěžovalo, o čemž pak podrobná zpráva dána byla místodržitelství v Praze. Kommissí k vyrovnání škod válečných nařízená usnesla se, aby se nahradila škoda městům Čáslavi a Hoře Kutné, jakož i kolleji jesuitské Horské, kteréž byly peníze nejvíce půjčily.

[355]) Podobné nápisy dva dostaly se také kostelu Chotusickému, z nichž jeden v předsíni, druhý pod kazatelnou byl zasazen.

[356]) Zprávy o tom, jakož i o přibytí vojska pruského, obsahuje pamětní kniha děkanství.

Rozvrh byl učiněn a od některých dlužníkův také částka na ně spadající odvedena na patřičné místo, z čehož ale posud rada městská ničehož nebyla obdržela. Poněvadž mezi těmito třemi věřiteli Čáslavští byli nejchudší, poručila královna Marie Teresie r. 1750 29. srpna représentací (místodržitelství tehdá tak jmenovanému) a komoře České, aby obec Čáslavskou co nejdříve uspokojili. Peníze řečené „k zamezení všeho zneužívání" nedány radě k volnému nakládání, nýbrž byly zúročeny a úroky takto z nich vycházející radě odevzdány.[357]) O čemž kommisse „in materia contributionali" v království českém zřízená, 11. září radu Čáslavskou zpravila.[358]) Spis, jímž městská rada servilně se poděkovala, v přepisu se zachoval.[359])

Z těch 10,000 fl., které se dle svrchu psaného reskriptu, obci měly navrátiti, platy z celého kraje obdržela obec teprv následkem nového reskriptu (1754 7. června) 3333 fl. 20 kr., ostatek však ještě r. 1768 nebyl nahrazen.

V ty časy znamenitého uznání v Čechách dosáhl řád otcův pobožných škol či piaristův. Proto mnohá města se snažila, aby činné otce do své obce uvésti mohla. Některá sice obdržela kolleje tohoto řádu, když byla sobě dovolení u dvoru vyžádala. Také v Čáslavi chtěli zříditi kollej r. 1755. Ale obec naše jako i Trutnovská 1765, Plzeňská 1773 a Chomútovská 1775 musily takové záměry zanechati, poněvadž nebylo buď dostatečných peněz k vydržování kolleje, buď byl malý počet členův téhož řádu.[360])

Tehdá spravoval panství Tupadelské Jan Karel Ulrich, „člověk všelikého obmýšlení, jak by v bezprávě svému pánu, totiž s rozšiřováním jeho užitku se zalíbiti mohl". Ten dal r. 1754 hraským rybník Homolku tehdá spuštěný prosem oseti a zelím vysázeti, čímž městu se dála újma na vodě. Rada proti tomu se ohrazovala, nechtíc si práva svého zadati. Když na to žádná odpověd nenásledovala, tedy několik radních k krajskému úřadu protest a žádost podalo, načež oběma stranám poručeno, aby ničím pod pokutou 100 fl. hýbáno nebylo. To opominuvši strana Tupadelská nočním časem, právě když pršelo, s nemálo lidmi a vozy na ten rybník přijeli, proso posekavše nejinak, než jakoby nějakou krádež byli spáchali, s ním ujížděli a ujeli. Rada proti tomu opět se

[357]) Privilegia p. 311.

[358]) Tamtéž 309. Předseda její byl hrabě Larisch.

[359]) Tamtéž 314.

[360]) Schaller's Beschreibung von Prag V, 206. Zdá se, že rada chtěla Piaristy usaditi na místě zbořeného kláštera.

ohradila u krajského úřadu, však od toho úřadu ještě r. 1755 žádná resoluce nevyšla. R. 1755 Tupadelští opět rybník Týnský vyschlý prosem poseti dali.

Nedlouho potom počala opět nová válka mezi Marií Teresií a králem Pruským (1756—1763), obyčejně slove sedmiletá neb třetí slezská válka. Král Pruský dozvěděv se o spolku proti němu strojeném, sám útokem počal a vpadna do Čech, vojsko královnino u Prahy porazil (1757 6. května). Zbytkům poraženého vojska a jiné armádě k obraně Prahy určené, velel potom hrabě Daun. An král Prahu oblehal, stál pruský velitel vejvoda Bevernský u města Kolína, aby Daunovi překážel spojiti se s posádkou Pražskou. Daun byl 17. května u Starého Kolína, a když Prusové Nový Kolín osadili, hnul se s vojskem svým (70000 mužův) na jih a hlavní stan rozbil v Čáslavi, odkud však ještě dále na jih ustoupil, a 6. června byl v Jeníkově, an vejvoda Bevernský s 25000 lidu válečného až k Horám Kutným pronikl. Poněvadž se nemohla Praha déle proti Prusům držeti, nařízeno Daunovi, aby boj s Prusy podstoupil; tedy 12. června hnul sebou z Jeníkova a přes Horu přijda k Bykani, přinutil Prusy ustoupiti za Kolín. Zatím byl král Pruský postavení své u Prahy opustil a spojil se s Bevernským u Kouřímě (14. června), načež obě vojska dva dni nepohnutě proti sobě stála. Ale 18. června zběhla se paměti hodná bitva Kolínská (okolo Chocenic). Král pruský poražen úplně a ztrativ 20.000 lidí musil ve zmatku utíkati ze země.

Po této bitvě nacházela se v Čáslavi vojenská nemocnice, k léčení rakouských a pruských vojínův raněných a zůstala tu až do prostředku měsíce prosince. Mnoho vojáků tehdá zde zemřelo a staří lidé vědí ještě jejich hroby. Ranou smrtelnou poraněn též hrabě Josef von Wurmbrand, říšský komoří a nejvyšší vachtmistr u pěších pluků Publy, načež pochován jest v Čáslavi. Náhrobek jeho posud se spatřuje blíže hlavního vchodu do chrámu. Po čase (1760) učiněna jest nadace 100 fl., aby děkan Čáslavský za zemřelého ročně 5 mší četl, a sice na den úmrtí jeho a o čtvero suchých dnech.[361])

K ranám a svízelům, kteréž svíraly obec za válek Pruských, přišly i nehody rozličné, zejmena pak požáry. R. 1761 5. května, okolo deváté hodiny v noci, vypukl oheň v předměstí Brodském a stodola důchodu milosrdnému patřící popelem lehla. Pak vzňala

[361]) Zprávy ty váženy ze spisu „Erinnerungen an die Schlacht von Kollin“ von Gottfried Uhlig v. Uhlenau, k. k. Oberstlieutenant. Wien 1857.

se stodola k vedlejšímu dvoru Sixtovskému patřící, a též shořela. Co ohně toho příčinou bylo, dověděti se možná nebylo.[362]) Potom vypukl ještě strašnější požár. R. 1763, 11. ledna po hodině šesté odpoledne vyšel oheň mezi domy Vaňkovským a Frant. Bojana (nyní číslo 113), načež všechny domy od brány Brodské po pravé straně počaly hořeti. Oheň na to přenesen jest přes celé město až na předměstí Horské, kdež stodola Kučerovská, patřící radnímu Janovi Borovičkovi, na prach shořela.[363]) Mimo tuto stodolu, lehlo 23 domův popelem, a škoda páčila se přes 28.000 fl. Tehdejšího dne byla velmi krutá zima a tak velice mrzlo, že všechny vody byly zamrzlé, tak že hasiti nebylo možno pro nedostatek vody. Proto všichni sousedé ve velkém strachu pozůstávali, myslíce, že celé město v popel obráceno bude; však ale pomocí Boží ten oheň šťastně mezi domy Jana Bojana a Martina Khindla přetržen byl. Příčina ohně nemohla se vypátrati.[364]) R. 1762 odprodala obec část majetku svého, totiž mlýn Podměstský s čtverým složením, s 4 stoupy a valchou, a mlýn špitálský s dvojím složením a jahelkou Václavovi Růžičkovi.[365])

O stavení radnice, kteráž se v dobách následujících dála, nezachovalo se nám žádných zpráv. Stará radnice od nepaměti stávala na místě pravé polovice nynějšího radního domu. R. 1601 koupila obec od Jeremia Siberia vedlejší dům (nyní levou část radnice) za 325 kop a po 70 let bývalo stavení toho upotřebováno k účelům obecním, pročež ke sklonku času toho jmenováno jest „starým rathouzem“. Než r. 1673 starší obecní dům ten opět odprodali Samuelovi Fialovi za 500 fl. r. Okolo l. 1765 zamýšlela však rada městská dům radní již sešlý znova vystavěti a rozšířiti, pročež opět přikoupila svrchu řečený dům t. r. 1. srpna od Aug. Frant. Vacka za 390 fl., oba domy po tom sbořeny a na jich místě vystavena později nová úhledná radnice v slohu tehdejšího věku.[366])

Za dob těchto staly se důležité změny v řádech obecních a krajských. R. 1751 v Čechách bylo ustanoveno nové rozdělení

[362]) Novellae decl. rubr. VIII.

[363]) Stodola ta stála za kostelem sv. Alžběty blíž špitálu.

[364]) Novellae rubr. VIII. a Privilegia p. 42—43. R. 1772 6. prosince, jenž neděle byla, vyšel opět oheň na předměstí Brodském a shořelo několik domův (Privil. p. 43).

[365]) Lib. cont. V, 214.

[366]) Kn. trh. r. 1600 B 18, r. 1669 C 9; lib. cont. V, 460. V těch časích vystaveny i kasárny, o čemž později.

krajů a též podstata posavádního zřízení krajského změnila se. Na místo dvou stavovských krajských, kteří sídlili na svých vlastních zámcích, nastoupily krajské úřady se stálým sídlem v určitých městech. Obor působení jejich byl rovněž čím dále, tím více rozšiřován, nejvíce tím směrem, aby se ujímali poddaných proti vrchnostem. Od těch časův krajští hejtmani stále v Čáslavi sídlili. Dále bylo osobám a korporacím stavovským odňato právo hrdelní a zřízeno Čechách 24 hrdelních soudův v celé zemi se soudci učenými v právích (1765 22. července).

Právě ale v těch dobách, když se počínaly reformy důležité zaváděti, byla bída v obci největší. Vyvolána byla hlavně válkami pruskými. Válka r. 1742 stála obec 60.000 fl.[367]; před válkou 1756 započatou měla obec některé jistiny, asi 2000 fl., kteréž ale v čas války spotřebovala. Dluhův před tím obec neměla, ale do roku 1769 nadělala jich na 4000 fl. Za to však měla obec ještě k pohledávání 3.250 fl. v stavovských kuponech obligačních a v týchže měla kassa kontribuční 3600 uloženo. Krejčí, ševcův, pekařův a řezníkův nacházel se v městě znamenitý počet, poněvadž mladíci měšťanští nemohli se přiučiti obchodu, který tehdá velice vázl.

Znamenitá prý příčina nesnází obce Čáslavské byla ta, že $36^3/_{16}$ osedlým, kteří byli tu před r. 1748, přirostlo 24 osedlých, tak že prý měšťané nemohli si tak, jako dříve bývalo, živnosti své hleděti.

Továrny a dílny rozličné, které se v okolních vesnicích nacházely, neplatily takových daní, jako měšťanstvo, kterému ač obtíženému ještě tím škodily, že mu na živnosti újmu činily. Taktéž továrníci v městě se nechtěli usaditi, poněvadž se tu velké daně platily. K tomu i živnosti městské, jak předešle bývaly, všelijak zúženy, tak že měšťan své výrobky na trzích nemohl sám prodávati, neb obcházení židův kazilo trhy, pročež městská rada zapovězení takového potulování snažně žádala.

Nad to i všeliké platy byly, které města sama nésti a nakládati musila, tak ku př. placení bytův důstojnických, drahá stavba kasáren městských, povozy vyžadované, čehož od nižádné okolní vrchnosti požadováno nebylo. Taktéž i svoboda vaření piva byla obmezena a větší platy, než v obcích venkovských, z piva vybírány.[368]

---

[367]) Privilegia p. 325.

[368]) Z jednoho sudu se platilo 4 fl. 15 kr., a sice čtvero rozličných daní. Před tím však se platilo 3 fl. 10 kr.

Mýto privilegiemi zaručené městu r. 1747 vzato, čímž obci roční důchod 400 fl. ušel. Proto obec silnici obchodní, která městem šla, jako i jiné cesty a dlažbu opravovati nemohla, nechtěla-li na jiný svůj důchod sáhnouti.

O napravení všech těchto vad, jako i o slevení posudného, kteréž město z pokuty po bělohorské bitvě skládati musilo, u úřadu podkomořského žádala.

Nad to i na královský dekret r. 1768 30. prosince vyšlý, mělo si město zříditi fond k splacování dluhův (tilgungsfond). Tu rada představením r. 1769 22. dubna sepsaným a úřadu podkomořskému zaslaným, vyslovila se, že takový fond dříve nemůže býti zařízen, až příčiny úpadku obecního se vyzdvihnou, zejmena až budou kontribuce obecní v rovnost uvedeny s daněmi okolních vrchností, ana obec proti těmto přetížena jest. Ony platily z korce 12 kr. neb nejvíce 20 kr., kdežto obec musila 30 kr. dávati. Jak věc vypadla, prameny nám nevypravují.

Poněvadž v časích tehdejších za dob valného opravování umění válečného starodávné hradby své důležitosti pozbyly, jakož bylo viděti nejen r. 1639, ale i 1742, dovolil úřad podkomořský obci, aby staré valy a parkány okolo města prodala. Tedy ještě téhož roku odbyta dražba a celý obor hradební rozprodán osobám soukromým, kteréž se musily zavázati k ročnímu platu emfiteutickému a vyramování kamení, kdyby kus hradeb spadl. Dále určen závazek, kdyby vláda valův k fortifikací potřebovala, aneb v čas války by se skaziti měly, že se jim jiná náhrada nedá, než toliko summa trhová vrátí. Prodej uzavřen 1771 20. března a sice:

1. Jan Borovička koupil parkán při fortně a parkán za svým domem k rybníku Podměstskému ležící i s valy až k děkanství sahajícími.

2. Frant. Cechl koupil valy od brány Brodské po pravé ruce až pod trouby vodní.

3. Frant. Lukšíček, parkán nad těmi valy.

4. Václav Skalický a Jan Pavel z Krsovic koupili valy od brány Brodské až k bráně Hradecké spolu s jezerem a s lovem karasův tam nasazených.[369])

5. Jan Steiner koupil parkán při bráně Brodské po levé straně až k kasárenskému vysokému příkopu.

6. Karel Roder, koupil parkán odtud až k bráně Hradecké.

---

[369]) Valy ty musili ohraditi, avšak nikoliv louže tam se nacházející pro potřebu vody.

7. Václav Vetter obdržel valy od brány Hradecké až k bráně Horské, louži tamní však nesměl ohraditi.

8. Jan Pavel z Krsovic, syndikus, koupil parkán nad tímto valem (k č. 56).[370])

Nástupce Marie Terezie, syn její Josef II., panování své počal reformami, jimiž mínil národy oblažiti. Cestami dotud nezkušenými, vymyšlenými; pouhým pátravým rozumem, chtěl přivésti poddané své k velikému povznešení. Některé jeho novot zasluhují vším právem schválení, některé však spůsobily nevoli v lidu. Mezi prvnější patří patent o toleranci 1781 vydaný, kterým protestantům Augsburského a Helvetského vyznání dovoleno náboženství své volně vyznávati. I v Čáslavi a v okolí bylo množství vyznavačův pod obojí, nejvíce to potomkův bratří Českých. Nyní s vyznáním svým na jevo vystoupili a z větší části přidali se k vyznání helvetskému, však nikdy nezapomenouce původu svého z bratří Českých. Tuť brzo povstaly v okolí našem evangelické církve jako kupř. Močovská, Semtěšská a j., všude pro okamžitou potřebu zřizovány modlitebnice, jakž se právě mohlo k tomu té neb oné stavby užíti. Močovská pak církev ten má význam pro nás, že se stala mateří církve evangelické v Čáslavi.

Nařízením císařským nejen mnohé kláštery, nýbrž i spolky náboženské vyzdviženy. Následkem toho přestalo v Čáslavi bratrstvo P. Marie (kůru literatského) a jmění jemu patřící prodáno. Za pozemky utrženo 2267 fl. a za svršky rozličné, bratrstvu náležející, 211 fl. 49 kr.[371])

Škodné nám byly instituce Josefovy, kteréž zasahaly do správy obecní a zemské. Tak zejmena ve městech královských vyvrácena jest všeliká posavadní moc a samostatnost obcí zřízením císařských magistratův, osazených zkoušenými úředníky, kteří nastoupili v celou moc a právo bývalých volených purkmistrů a konšelů z měšťanstva, tak že i správa jmění obecního na ně jest přenešena (1784). K tomu úřad městský uveden pod stálý dohled úřadu krajského, jehož moc v těch časech ještě více byla rozšířena.

Samostatnost království a působení sněmu zemského zrušil, aniž se dal korunovati za krále Českého, nýbrž i korunu Českou co zastaralý klenot dal z Prahy odvésti do pokladu císařského ve

---

[370]) Liber cont. V, 692—710. R. 1785 již valy a parkány na více částí byly rozděleny, jak se můžeme poučiti z Josefova katastru.

[371]) Rieggers' Materialien 10. Heft, S. 287. Jmění všech takových spolkův v Čechách obnášelo 131.828 fl. 46¾ kr.

Vídni (1784). Když zemřel 1790 20. února a nastoupil po něm bratr Leopold II., vrácena jsou zemi některá práva. Na prosbu stavův slíbil císař v Praze dáti se korunovati a stavům, kdykoliv by si přáli, korunu opět do země navrátiti (16. května 1790.) Tedy uzavřeli stavové zvláštní deputací do Vídně poslati a korunu sv. Václava slavným průvodem do Prahy převézti, což se však až do roku následujícího protáhlo.[372])

Vezena jest koruna silnicí Vídeňsko-Pražskou a nemohla minouti město Čáslavské, kdež uvítána jest se slávou posud zde nevídanou (1791, 7. srpna). Současný pamětník nám zanechal popis slavnosti té, jakž následuje:

Stavové korunu doprovázející[373]) na 9 vozích ráno přijeli a na předměstí Brodském se zastavili, kdež duchovenstvo zdejší a městská rada, mnozí měšťané, též i školní mládež průvod očekávala. Tamtéž stál i slavnostně oděný sbor hudební, kterýž byl Jan Adam kníže z Auersperka k poctě koruny poslal. Za znění hudby, hluku bubnův, zvonění kostelními zvony a střelby z městských moždířův, průvod doprovázen jsa množstvím lidu (asi 2000 osobami), který všemožným spůsobem radost svou na jevo dával, ubíral se k radnici, kdež krajský s úřednictvem úřadu krajského a 30 vojíny pluku Vartenslebenského průvod očekávali. Když osoby korunu doprovázející s vozův svých byli sestoupily, jal se děkan Josef Kamberský latinskou řečí k nim mluviti:

Excellentissimi, illustrissimi, perillustres ac nobiles domini, domini!

Pro impenso labore et sudore in bonum patriae nostrae gratias agimus, quam possumus, maximas, et precamur, ut Deus ter optimus maximus, tam clementes patres per plurimos annos sanos et incolumes conservare dignetur et prout modo designati sunt comites et custodes coronae patriae nostrae temporalis, fierent et participes coronae patriae aeternae.[374])

---

[372]) Obšírnou o tom zprávu přinesl časopis „Politik“ r. 1867 3. ledna.

[373]) Korunu doprovázeli Erasmus Kryger, biskup světící Pražský, prelát Strahovský, hrab. Leopold Klary z Aldringen, hr. z Valdšteina, Jan Marcell z Hennet, podkomoří, p. z Zeiner, Ondřej Steiner, purkmistr Pražský, Václav Daniel Slivka tamtéž rada, Emanuel Ledvinka z Adlerfelsu.

[374]) Což po česku takto se vykládá: Za práci naloženou a namahání nasazené pro blaho vlasti naší díky co největší činíme a prosíme, by Bůh svrchovaný, předobrý otce tak milostivé po mnohá leta ve zdraví zachovati ráčil a jakož zřízeni jsou, aby doprovázeli korunu vlasti naší vezdejší, nechť budou účastni koruny vlasti věčné.

K tomu **purkmistr Hynek Vorel z Vorličné** toto oslovení české připojil:

„Dnešní, nad obyčej šťastný a proto vší slávy hodný příběh při tomto od vysoce slavných p. p. stavův doprovázení královské koruny České, toto město Čáslav potrefuje, kde onen klenot spolu s vysoce slavnou deputací, se vší ponížeností od celého obyvatelstva se vítá s tím věčným zaslíbením, že přítomný čas slávy koruny této zde v Čáslavi od všeho lidu i mládeže v líbezné paměti zachován k podpalu věrnoslušné poddanosti na věčnou památku do letopisů vnešen a častokráte radostně opakován býti má.“

Po tomto oslovení stavové pozdvihli korunu a zástupci obce donesli ji do radnice, kdež položena pod černý hedbávný baldachin na červenou skvostnou podušku. Pokud přenášena byla, hudba a víření bubnův se střídaly, načež osoby zúčastnivší se slavnosti té se rozešly, klíče pak světnice, kdež koruna položena byla, purkmistru odevzdány.

V předsíni této světnice, na počest koruny „a k obveselení lidu venkovského“ byly verše vyvěšeny, jakož následují:

Salve corona redux, tua laus perduret in aevum;
Hospitis adventuifelix Czaslavia plaude;
Estoque centoculus noctis pervigil Argus,
Ne veniens hostis noctu malus auferat illam.
GreX! sIC soLaMen LeopoLDVs reXtVUs aVget
Dum tibi dat retro tam praestans pignus honoris
Curiae, justitiae domus et regalis ubique;
Et quia justitia est pedi- sequens serva coronae,
Tunc decet hospitio socie noctent et in uno
Posteritas legat in libris hoc nobile factum. [375])

Verše na krále Leopolda ku korunovací se ubírajícího:

Sexta Septembris die tauget, non tamen anget
Pacificum, Leopolde, caput Pragae diadema;
Perge, favente Deo, quo intendis, Czaslava plaudit.

---

[375]) Což jest česky: Pozdravena budiž koruno, navrátivši se, chvála tvá nechť na věky potrvá; šťastná Čáslavi, těš se příchodu hostě svého, stooký Argus ať bdí celou noc, by nepřítel zlý v noci přijda, ji neodnesl. Zástupe! tak Leopold král tvůj útěchu tvou množí, vrátiv ti tohoto vznešeného rukojmí cti dvoru a též spravedlnosti rodu královského, a poněvadž spravedlnost služebně v zápětí korunu následuje, sluší se, aby pohostinně spolu přenocovaly a zároveň potomstvo nechť čte v knihách děj tento ušlechtilý.

Ut redeas felix iterum, grex omnis anhelat,
Suscipit hoc munus Leopoldus gentis amore.
tVqVe gens,
qVa reX transIt,
Intona
JVCCILIDIVM. [376])

Když byli stavové odešli, aby požili v krajském úřadu obědu dosti pozdního, přistoupil důstojník s mužstvem ozbrojeným a rozestavil na rozličná místa stráže.

Příštího dne, totiž 8. srpna o sedmé hodině průvod se sešel a koruna s touže slávou, jako předešle, jest snešena a četným obecenstvem doprovázena až k dvoru Vorlovskému, odkudž jí výbuchy četných moždířův čest činily. Na to každý domů se vrátil k svému zaměstnání, byv poučen, že každý syn země této má důvěřovati v korunu zemskou, zemskou pomoc, od téže země spravedlnost očekávati a každý zemi za ochranu sobě prokázanou zavázán býti má vděčností. [377])

Brzo potom i císař Leopold jel do Prahy a dal se tudy korunovati na království (9. září). Brzy však po navrácení se do Vídně roznemohl se a zemřel dne 1. března 1792, načež následoval po něm syn jeho císař František I.

Svízelův válek ku konci 18. stol. Čáslav sama nezakusila. Když bylo r. 1797 francouzské vojsko pod velením generala Napoleona Bonaparte vtrhlo do zemi Štýrské mnozí princové a princezny panujícího rodu rakouského, nacházejíce se na útěku z Vídně do Prahy, v Čáslavi 18. dubna přenocovali. V domě krajského hejtmana Ferdinanda Pacovského z Libína, nyní č. 182, ubytováni byli princové Antonín (18 let), Jan B. (15), Rainer Josef (14), Ludvík Jos. (13), Rudolf Jan (9). Princezny ubytovány byly v hořejším patře radnice a sice: Marie Amalie (17 let) a Marie Theresie (16), princezna francouzská po Ludvíkovi XVI. pozůstalá. V zasedací síni radní, v kancelářích a jiných místnostech komonstvo dvorské v hojném počtu ubytováno bylo.

Téhož roku v noci hrom uhodil v Brodském předměstí do dvoru Vyletělského, který tehdá Janovi Železnému patřil a zapálil sýpku v témže dvoře. Ačkoliv odtud ostatní stavení se zapalovati

[376]) Česky: Šestého září ozdobí, Leopolde, skráně tvé smírné diadema; spěj s Boží pomocí, kam směřuješ, Čáslav se těší, abys se šťastně vrátil, lid všechen toužebně si přeje; béře Leopold na se úkol ten láskou lidu; ty pak, národe, kudyž král půjde, zvučně plesej.

[377]) Privilegia pag. 347—354.

počala, přece včasnou pomocí dvůr od zkázy zachráněn jest. Hned po tom udeřil hrom do domu č. 40 (nyní č. 123) tehdá Václavovi Hänslerovi náležejícího, kterýž se ohněm vzňal. Odtud se chytil sousední dům (č. 124) Martina Ouzkého a také shořel. [378])

O počátku našeho století máme méně pramenův nežli o kterékoliv starší době. Příčinu toho musíme vyhledávati v netečnosti tehdejšího měšťanstva, které neznajíc ctnosti předkův svých, tím méně vlastní stateční se honositi mohlo a v málomocnosti politické zůstávajíc, o poznamenání současných příběhův obecních se nestaralo. V době let 1800—1860 znají dějiny Čáslavské jen některé prodeje a stavby domův. Tak prodala obec r. 1803 11. května dům svůj č. 82 (nyní soud okresní) s dvořištěm Antonínovi Rosenkranzovi za 3025 fl. [379]) Rok na to (1804 19. března) prodali staré stavení školy (č. 193), ve kterém se za starodávna fara nacházela, Janovi Matějkovi [380]) poněvadž valně změněné poměry vyžadovaly lepšího a příhodnějšího stavení pro školu.

Ze staveb vykonaných v tomto čase nejznamenitější jsou stavba úřadu krajského a kasáren. Než k prvnější přikročili, musili skoupiti několik domův, které se nacházely na místě nynějšího krajského úřadu. Domy čísla 33, 34 (dům hostinský u červeného orla) a část domu 35 koupeny od právovarečenského měšťanstva (1814) a r. 1815 krajská kommisse přikoupila od Eliáše Nikla č. 32 a od jiných některé menší části. [381]) Na místě těch všech domův vystaven nový velký dům, jedno z nejznamenitějších novějších stavení. Bohužel, že stará a pevná okrouhlá věž brány Hradecké, jež se za krajským úřadem nacházela, za oběť padnouti musila všemohoucnosti jistého krajského hejtmana.

A poněvadž byli František Bělohlávek a choť jeho Marie dům svůj u červeného orla k stavbě úřadu krajského velmi příhodný prodali před tím várečnímu měšťanstvu, pustila jim obec zbývající ještě část domu (č. 35), aby si na ni nový dům hostinský vystavěti mohli. Připojením k tomu dvou nově přikoupených domův vzrostla druhá velká stavba a hostinec, kterýž napotom obdržel právo jmenovati se dle tehdejšího kraleviče Ferdinanda I.

Nežli ukončíme tuto hlavu, musíme připomenouti několik mužů, kteří, jmena si dobyvše, rodiště své ozářili. Jsou to čtyry osoby z rodiny Dusíků.

---

[378]) Privilegia pag. 356.

[379]) Kn. grunt. X, 239.

[380]) Tamže 242.

[381]) Kn. grunt. XII, 69, 264, 450; XV, 603.

Jan Josef Dusík[382]) narozený 1739 v Mlazovicích oddal se učitelství, studoval při tom generální bas a obdržel místo prvního učitele a varhaníka v Čáslavi, kdež držel dům na náměstí (č. 171) a pole u tří svatých. V témže domě se také dítky jeho narodily.[383]) Složil jednu pastorální mši, pak několik sonat v slohu Bachově a Tůmově. Zemřel po roce 1810. Syn jeho Jan Ladislav (v cizině Jan Ludvík) rodič Čáslavský (nar. 9. ún. 1761) záhy se v hudbě vycvičiv, študoval v Praze filosofii a chtěl k cisterciákům vstoupiti, pro přílišné mládí však přijat nebyl a obrátil se výhradně k hudbě. Žil v Amsterdamě co učitel hudby. R. 1786 koncertoval v Paříži před královnou s velkým úspěchem, pak usadil se 1790 v Londýně, kdež byv od Händla příznivě posouzen co do skladeb svých, vévodkyni Yorskou vyučoval. Prodlev později ve Vídni, v rodišti svém a v Berlíně, stal se r. 1808 koncertním mistrem u vévody Beneventského v Paříži, kdež zemřel 20. března 1812. Co skladatel bývá chválen hlavně pro dojemný cit a dobré motivy, jevící se v skladbách jeho. Mnohé sonaty (obzvláště vyniká elegie na smrt prince Pruského duchem hlubokým a fantasií), koncerty a ronda vyšly tiskem, kostelní skladby jsou v rukopise dílem v kostele sv. Barbory v Kutné Hoře, dílem v děkanském kostele Čáslavském. Vydal též s Pleyelem školu pro piano: Methode nouvelle pour le Piano et notamment pour le doigter (1796) a osvědčil se zde co důkladný theoretik. Choť jeho, dcera anglického skladatele Corriho (nar. 1770), byla výtečnou pěvkyní a virtuoskou na harfě a pianě. Uveřejnila několik sonat. Druhý syn Jana Josefa František Josef (dle jiných Fr. Benedikt) narodil se v Čáslavi 13. března 1766. Od otce v hudbě vycvičen byv, hrál záhy na klavír, housle a violencello, a zastupoval často otce ve hře na varhany. Vstoupiv do služby hraběnky Lützovské, provázel ji do Italie a dal zde několik koncertů. Obdržel pak místo koncertního mistra při divadle operním v Benátkách, 1806 pak kapelnictví v pluku polního zbrojmistra Davidoviče a složil v tomto postavení několik koncertů, symfonií, některé opery a velké oratorium „Zničení Jerusalema.“ Zemřel po r. 1816. Sestra jeho Veronika (nar. v Čáslavi 1771), líbila se co zpěvačka. Vystoupivši v Londýně v koncertech 1795 i tam dobyla si přízně obecenstva a zasnoubila se tam s obchodníkem ve věcech uměleckých Cianchettinim.[384])

---

[382]) To bylo jeho poctivé české jméno, Dusek jest psáno anglicky.

[383]) Dle udání p. Václava Setikovského, měšťana, stáří 87 let, který s rodinou tou byl osobně znám. I Josefinský katastr tomu nasvědčuje.

[384]) Naučný slovník II, od. 2, 366—367.

Hlava XXIV.

NOVĚJŠÍ DĚJINY ČÁSLAVI.

Po válce třicítileté nejen tvářnost města nýbrž i významnost obce znamenitě se změnily, a sice od lepšího k horšímu. Během ale 200 let vše, co bylo násilně pokaženo, opět se napravilo, v čemž sobě naše doba největších záslub dobyla. Tak město, kteréž spuštěno byvši velkou část svých domův ztratilo, počalo se rozšiřovati valně za hradbami a předměstími. Na poli řečeném Budín byly r. 1785 tři domky a 6 míst stavebních; za našich dob již samostatné předměstí zde povstalo. Též na místě Kolebovska, polí a luk na potoce Krejnárském ležících, v novějších dobách několik domkův založeno, čímž vzniklo nové předměstí, ošklivě přetvořeným jmenem Kalabousek nazvané. A jestli význam úřadův městských nynějších naproti starým byl klesl, ana velká část působností přenešena byla na úřady zeměpanské, přece pozdvihla se obec sama a měšťanstvo provanuto novým duchem svobody. Směrem dvojím měšťanstvo odtud kráčelo. Vědomím národním jsouc řízeno, zúčastnilo se velkého hnutí politického a národního národu Českého a spolčovacím duchem jsouc nadšeno, hledělo k hmotnému i duševnímu zlepšení občanstva.

Mezi jiným patří sem zlepšení školy zdejší. Až do r. 1822 měla Čáslav jen trivialní školu, toho roku pak dne 1. listopadu byla otevřena hlavní škola o 4 třídách, kterouž gubernium Pražská již r. 1820 (č. 24991) bylo povolilo. Při téže škole založena jest knihovna r. 1837 nejvíce snahou kněze L. Aloise Janaty, tehdáž kaplana zdejšího, jakož i přičiněním jiných o vzdělání mládeže pečlivých mužův. Knihovnu tu knihovník P. J. Al. Nožička později z novu spořádal a rozmnožil. Škola potom rozmnožena jest několika třídami realními. První a druhá třída otevřela se počátkem školního roku 1854 a třetí třída rokem 1858. Z téže příčiny také oddělena dívčí škola a umístěna v domě proti kostelu (za 312 fl. roční činže), kdež před tím škola bývala. Ale již od r. 1840 nacházela se škola v jiném stavení (č 182), kteréž koupila obec od dědicův Gabrielovských, k tomu po třiceti letech přikoupen sousední dům (č. 183) a na místě obou nová, důkladná a příhodnější stavba vyzdvižena (1871).

Spolek divadelní zařízen v Čáslavi r. 1841 péčí a snahou téhož Al. Janaty, přičiněním Jana Železného, t. č. městského správce, zdejších študujících a jiných ještě národovcův. Toho roku

6. září hráli ochotníci ponejprv Tylova „Nalezence.“ Od té doby hrálo se vícekráte. Z peněz vytěžených splácel se v prvních letech dluh měšťanu Jos. Dlábkovi, zřízením jeviště povstalý, a přebytek výnosu dáván býval vždy k některému účeli dobročinnému, jako na zaopatření nových zvonů pro zdejší chrám Páně, místnímu ústavu chudých, ve prospěch nemocnice, na ošacení chudých žákův, k podpoře krajanů ohněm, povodní a jiným neštěstím sklíčených, k rozmnožení fondu pro vystavení zdejších škol a j. Velkou částku peněz příjmův spotřebovalo divadelní jeviště samo, totiž jeho stavení a bourání a nájem ze sálu, an pachtýř hostince u „Kraleviče“ až 10 fl. r. č. nájmu měsíčného od spolku žádal. R. 1861 bylo celé divadelní jeviště znova zřízeno. Malbu nových dekorac obstaral zdarma Gustav Havle, tehdá příručí okresního úřadu. Větší zvelebení spolku spůsobeno o několik let později vystavením divadelního domu, o čemž níže.

K ošetřování lidí nemocných vystavena nová nemocnice na předměstí Chrudímském; stavba počala r. 1842 a dokončena na podzim r. 1848. Prostředky k tomu byly sbírka dobrovolných příspěvků, výnos velké loterie hrabětem Karlem z Rotkirchu a Panthenu, na ten čas hejtmanem kraje čáslavského, zařízené, výnos divadelních her, a několik k tomu účeli uspořádaných akademií a plesů. Nemocnice ta, pro 30 nemocných zřízená, náleží majetkem obci Čáslavské. Konečně se i zmíníme o vystavení nového pivovaru na předměstí Táborském pod Hrádkem, kterýž pravovárečenské měšťanstvo r. 1842 na 120 věder vystavělo. [385])

Žalostná rána spůsobena městu r. 1841 28. května vyhořením věže kostelní, kteráž bývala pokládána za nejvyšší v Čechách. Téhož dne o $12^3/_4$ hodin s poledne, neopatrností hlásného (jak se obyčejně za to mělo, vykuřoval kavčí hnízda) vypukl oheň, který zasáhl také kostel a několik domův. S poděšením a hrůzou dívali se venkované na hořící sloup. Věž vyhořevši až do vrchu kříže, zbavena byla hodin, jež se přepálily a polámaly, zbavena i zvonův, jež dolů spadše, se roztloukly, mimo Václava, kterýžto po ohni nalezen byl neporušen na jednom věžním okně. Chrám u vnitř škody neutrpěv, přispěním zdejšího měšťanstva t. r. na 1. neděli adventní k službám Božím zase otevřen. „Však ale bývalé krásné, velebné, k nebesům se pnoucí věže nebylo, stály tu jen její prázné, holé, opálené zdi, bez hodin,

[385]) Zasvěcení kříže str. 31—35.

bez zvonů, z čehož všichni citelní občané Čáslavští velikou měli žalost plných šest roků".

Teprv r. 1846 pořízeny byly na věž hodiny, shotovené pražským hodinářem Frant. Sommerreckem za 965 fl. k. m.; leta 1847 pak zvony Petr ($64^2/_5$ ct.), Pavel ($31^1/_2$ ct.); Marie ($14^3/_4$ ct.) a Pius ($5^7/_{20}$ ct.) ulity. Zvonař Karel Paul v Královė Hradci obdržel 2009 fl. 51 kr. k. m. Lešení k zvonům z dubového dříví, stálo 654 fl. 44 kr. k. m. a vytažení zvonův na věž a jich tam upevnění 460 fl. 14 kr. Posvěceny ty zvony na náměstí, dne 2. září biskupem Hradeckým. Vrchol věže ale zůstával pokryt nizoučkou střechou, s malou vížkou pro cimbály k hodinám; vystavení ozdobné důstojné báně odkázáno z nedostatku prostředků dobám pozdějším. [386])

Panující tehdá císař Ferdinad I. co král Český, k povznešení města a na prosbu obce dovolil městu odbývati každoročně koňský trh 22. a 23. března, ale tak kdyby na jeden z těchto dní zasvěcený svátek padl, že se má odbývati příštího všedního dne. List na to dán ve Vídni 22. ledna 1844.[387]) Jiným listem daným tamže 14. září 1845 povolil týž panovník další 3 koňské trhy a sice v úterý po první neděli postní, na den sv. Prokopa a v úterý před sv. Barborou. [388])

Na povolení kr. gubernia r. 1846 5. března (č. 12521) dané koupila obec od Bernarda Kavky dům proti kostelu ležící (č. 196) a přestaven u vězení či šatlavu, kdež byli chováni trestanci a osoby jež se postrkem dopravovaly. [389])

Zařízení řečené stalo se pro to, poněvadž stará šatlava (č. 86) za domem nárožním (č. 85) u hradeb městských ležící, potažena byla k stavbě vojenských kasáren, kteréž obec r. 1844 vojenskému eráru postoupila. Tyto zajistě nacházely se v takovém stavu, že jejich opravení a znovu vystavení nejnutnější bylo. Když stavba byla dvorskou váleční radou 1845 29. září poručena, nabídla se obec že k stavbě poskytne příspěvek 360 fl. k. m. (1846). Toto nabídnutí však kr. guberniem (22. října 1846 č. 62747) změněno tak, aby obec vojenskému eráru přenechala starou šatlavu, což se i r. 1847 9. února stalo. [390])

---

[386]) Porovnej níže dějiny k r. 1863.
[387]) Archiv městský: orig. perg. s pečetí velkou na šňůře černožluté.
[388]) Tamže taktéž.
[389]) Kn. grunt. XIX, 39.
[390]) Tamže 463.

Poněvadž pak původní kasárny, kteréž toliko roh nynější budovy obsahovaly, skrovny jsouce, nepostačovaly; přikoupeny k tomu dva sousední domy a sice č. 88 od Marie Urbanesovy a č. 89 od Josefa Zvěřiny, jakož i pusté místo mezi čísly 89 a 90 ležící od Jakuba Chadraby.[301]) Z těch pak všech částí jediný velký dům vystaven.

Následkem změn, které měla leta 1848 a 1849 v zápětí, zrušeno starodávné obecní zřízení v Čáslavi a valná část právomocnosti magistrátu přikázána zeměpanským úřadům znova zřízeným. Vážné události těchto let mezi některými vlastenci zdejšími čilejší život způsobily, ale úkazy takové z počátku byly dosti řídké. Vytrvalostí oněch mužův, též svorností a obětavostí měšťanstva stalo se, že na místě dřívější ospalosti a zmalátnělosti utvořen nový a to čilý život, jevící se užitečnými spolky a snahou po cílích vznešených.

Tak r. 1855 18. února několik zdejších občanův na tom se usneslo, zaraziti mezi sebou spolek, jehož účelem by bylo, zemřelým údům vystrojiti slušný pohřeb a osiřelé rodině jakousi pomoc peněžitou poskytnouti. Vybídnutím A. Brabence spolek ten se skutečně utvořil, ale stanovy jeho od úřadův nepotvrzeny, poněvadž byly sepsány jazykem českým.

Další jednání v této věci počalo teprv r. 1859, když byli zdejší občané časopisem „Posel z Prahy" upozorněni na užitek záložen. I vyzval týž Brabenec měšťanstvo k schůzi soukromé, by o věci té se poradilo. Skrovničký jen počet dostavil se na toto vyzvání, a proto nic se neuzavřelo. Než prospěšná byla ta schůze aspoň proto, že věc více osobám objasněna a odporučena. Zde sluší podotknouti, že Ant. Brabenec neochábl v činnosti své a s neobyčejnou vytrvalostí k tomu pracoval, by záložna v život vstoupiti mohla, nešetře při tom ni času, ni obětí a nevšímaje sobě úštěpkův zámožných občanů a lichvářů; musí se tedy považovati za zakladatele záložny zdejší. Pročež při příští schůzi (20. června) sešlo se měšťanstvo u větším počtu, ač ne v takovém, jak se očekávati mohlo. Na vřelé vybídnutí několika přátel pokroku svolána valná schůze na radnici a měšťanstvo se sešlo u větším počtu; 12 občanů myšlénky zařízení záložny se chopilo a i hned

[301]) Tamže 69, 72, 73, 75.

290 fl. složilo.[392]) Téhož dne ještě jiných 27 údův přistoupilo a od těch časův spolek stále se vzmáhal. Pozoruhodno bylo, že nikdo z tehdejšího zastupitelstva městského, tohoho pro obec tak důležitého podniku se nezúčastnil. Význam spolku tohoto, jenž měl občanstvo vysvobozovati od lichvy, zvýšen tím, že záložna vzdálivši se všeho výdělkářství, přebytek věnovala účelům dobročinným. Pokud vlastnímu účelu svému záložna dostála, totiž poskytovati peněžitých půjček zachovalým a správným občanům, vysvítá nejlépe z toho, že za čas její činnosti (až do 1. listopadu 1872) obdrželi údové 8,438.703 fl. záloh a že veškerý oběh peněz k 24 milionům obnášel, čehož si musíme proto vážiti, poněvadž v prvním roce činnosti oběh peněz pouze 14890 fl. obnášel. I mohl bodrý starosta téhož spolku p. Kl. Čermák poznamenati ve své zprávě (1870): „Můžeme tudíž hrdými býti z toho, že ústav náš dříve tak zlehčovaný a podezřívaný, nyní však jeden z nejpřednějších v naší milé vlasti, v době ani ne úplně desíti let vzrostl tak mohútně, že jest — můžeme to směle říci — naší pýchou, naší chloubou, jímž jsme sobě utvořili zřídlo hmotné podpory, které nás vybavilo z rukou necitelných lichvářů.[393])

[392]) Na vřelé vybídnutí Fd. Šťastného, kterýž první 50 fl do res. fondu složil, přispěli k témuž fondu Verner Jos., farář na odpoč., 50 fl., Frydl Jos., c. k. okresní, 40 fl., Váša V., kněhkupec, Vaňura V., kovář, Čermák Kl., knihař, Kořínek Jos., provazník, Kačer Jos., obchodník, Brabenec A., zlatník, Nikl J., obchodník, Tomášek Fr., mistr zednický, po 20 fl. a Skyniersky J., vodák, 40 fl. Dne 20. ledna 1861 došly stanovy schválení. Prvního dne, když záložna činnost svou začala, vloženo bylo jen 61 fl. 20 kr. a s těmito penězi působení spolku se začalo.

[393]) Pozvání k valné hromadě záložny na 14. srpna 1870 tištěné na Horách Kutných a zprávy výborem záložny zaslané. Z těchto spisků poznáváme ještě některé drobnůstky: R. 1866 v květnu nastaly záložně kruté dni. Peníze následkem válečných příprav ze všech stran se vypovídaly a nedůvěra se počala vzmáhati. Po válce, kdež občanstvo se přesvědčilo, jak opatrně v záložně s jich jměním se naložilo, byl takový nával peněz, že mnoho tisíců do jiných peněžných ústavův zaslati se musilo, a od té doby obdržela záložna ráz velkolepého ústavu peněžního, mnohé změny se předsevzaly, jak u vedení kněh, tak i v celém úřadování.

Opatrným řízením nabyla záložna značného jmění vlastního, které se nyní na 60000 fl. páčiti může a takto podává vkladatelům značnou záruku. Zvláštní však význam spolku tohoto jest, že vzdáliv se všeho výdělkářství, přebytek věnuje účelům školským, vzdělavatelským a dobročinným; zejmena věnovala od počátku svého na stavbu škol čáslavských více 7000 fl, na vyučovací prostředky nejméně 300 fl. a na ošacení chudých dítek každoročně přes 200 fl, zakoupeno též pro hudební školu piano v ceně 500 fl. a pro dívčí školu šicí stroj za 90 fl. Divadelnímu stavebnímu fondu darováno více

Za takových poměrův probudilosti počalo se i přáti opravě starošedého chrámu, na jehož důležitost stavitelskou a uměleckou byl tuším první poukázal důstojný p. děkan J. Pečenka. R. 1857 byl vnitřek chrámu bledožlutým nátěrem přiměřeně opatřen. Již po delší čas pozorovalo se, že pilíř na rohu západní strany kostela počíná se odtrhovati. Z té příčiny byl r. 1863 celý pilíř pozorně rozebrán a na jeho místě nový vystaven; pak vyplňovali se gotické výklenky okolo polední a západní zdi (z venku vystavené k podpoře hlavních zdí) starými náhrobky. Stavba pilíře, výklenkův a postavování náhrobních kamenů stálo 4200 fl. r. č. Na památku toho vsazena jest do zdi tabulka z pískovcového kamene s přiměřeným nápisem.

Téhož času počata také stavba střechy věžní. Zastupitelstvo obecní r. 1861 volené, určilo pro dostavení věže zvláštní odbor, jehož horlivou snahou a pomocí velikomyslných dobrodincův, myšlénka dostavení uskutečněna. Sbor tento vypsal v listopadu 1862 pronajetí této stavby. Plán nového krovu podal c. k. krajský inženýr

---

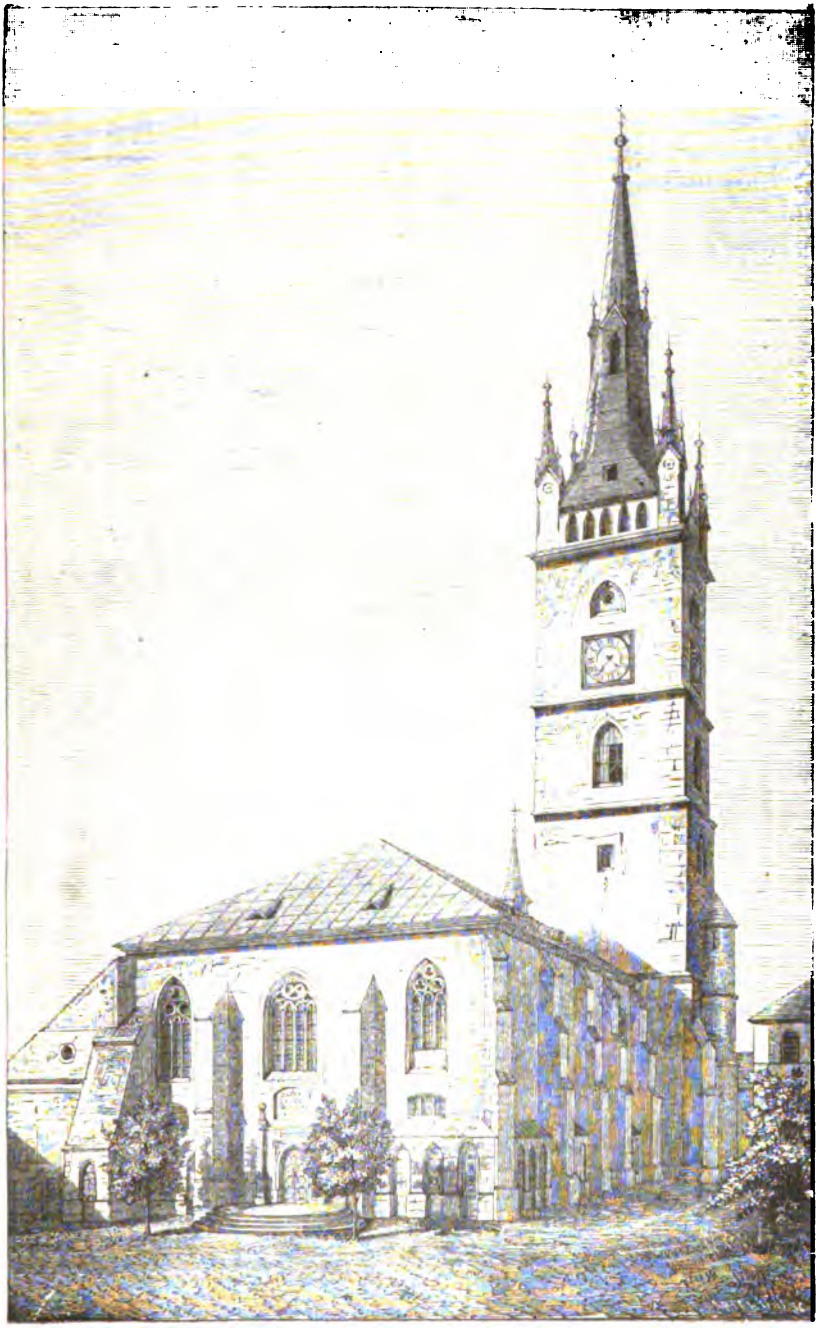
tisíc zlatých a pomocí záložny bylo lze zbudovati divadelní a besední dům tuto chloubu našeho města. Péčí záložny zřízen spolek „Lidumil“, jehož účelem jest podporovati onemocnělé spolubratry. K základnímu jmění tohoto spolku věnováno 1000 fl. Neméně věnována pozornost hasičskému sboru v Čáslavi, kterému ku zařízení hasičských nástrojů poskytnuto okolo 2000 fl., dále věnováno na okrášlení města 320 fl.; v posledním čase však usnešeno, zaříditi opatrovnu pro malé dítky v Čáslavi a darováno k účeli tomu již více 3000 fl., tak že v nejkratším čase tato otevřena bude.

Jak katolickému tak i evangelickému chrámu Páně darovány značnější peněžité částky, neméně pamatováno krajanů našich, krupobitím, ohněm a povodní stížených, zejmena darováno t. r. povodní stíženým okolí pražského fl. 500 r. m.

Celkem se může páčiti, že blahodárným ústavům a účelům přes 25000 fl. věnováno bylo.

Záložna jest též údem bursy a obchodní akademie české v Praze, jakož i spolku českých mathematiků, akademického čtenářského spolku v Praze, pak podobného spolku „Zora“ v Brně, matice rolnické a průmyslové, dále matice zábavy a vědění a matice lidu.

Starostami byli: 1861 20. února — 5. května V. Voleník, od téhož dne do 17. července 1864 J. Bucek a od té doby Kl Čermák. — Pokladníky byli až do 1861 5. květ. L. Seifert, až do 21. července V. Voleník, a odtud J. Klečka, pak Fr. Novotný a v novější době J. Horák. — Účetníky byli od početí až do 17. července 1864 A. Brabenec, až do 1867 28. pros. J. Písek a od té doby J. Kuthan. Právní záležitosti svěřeny J. Zikmundovi a po jeho smrti dru. R. Jablonskému, jenž si nemalých zásluh o zvelebení záložny získal. Ostatně i radou a skutkem prospěli J. Písek, J. Mašek, J. Šturina, F. Šťastný, Fr. Novotný, J. C. Rössler, J. Maloch, V. Voleník, L. Želina.

Jihozápadní strana chrámu Cáslavského.

p. Alois Schulz a již 8. dubna 1863 přikročeno jest k stavbě odstraněním starého krytu věže. Za příznivé povětrností celého jara i leta brzo vyvedeny jsou 4 nárožní kamenné vížky okolo hlavní střechy a gotické obloučky na pavlači okolo ní jdoucí, tak že ještě téhož roku nový železný kříž posvěcen a zasazen býti mohl. [394])

Posvěcení a zasazení toto mělo býti pro Čáslav slavností památnou, velkolepou. I usnesl se odbor jednohlasně na tom, aby stařičký duchovní pastýř biskupství Hradeckého požádán byl, aby sám osobně svěcení téhož kříže předsevzal. Deputace k tomu cíli vyslaná dobře pořídila a slavnost určena na den 18. října. Téhož dne v 9 hodin ubíral se při slavném vyzvánění průvod z děkanství. Napřed šla školní mládež se svými prapory a s učitelstvem, za ní kráčeli řemeslníci s korouhvemi, potom nesly dívky bíle a červeně oděné na nosítkách pozlacenou báň a za nimi žáci železný kříž, květinami ověnčený, následovali městská kapela, zpěvácký spolek, za nimi obecní zastupitelstvo, duchovenstvo s vrchním pastýřem, za ním hodnostáři a nepřehledný zástup věřících z města a okolí po rozsáhlém náměstí k soše Marie P., kde u oltáře k tomu zvláště zřízeného pan biskup církevní obřady k svěcení kříže předepsané pod širým nebem vykonával. Potom biskupský obřadník P. V. Horák v řeči své pojednal o důležitosti znamení kříže a na to četla se památní listina rady městské, kteráž s jinou památní listinou o tehdejším stavu města jednající a několika stříbrňáky do plechové krabice vložena a napotom v pozlacené báni pod křížem na památku uschována. Potom při hlaholu trub a kotlův kříž vyzdvižen a upevněn, při čemž obligátní přípitky scházeti nesměly. Slavnost ukončena slavnostním kázáním Chotusického faráře P. V. Branžovského a zpívanou mší svatou. Od těch dob vypíná se pátý již vrchol věže do výše 45½ sáhův i „vystřeluje k nebes báni co prst Boží k nebi ukazující z lůna města u prostřed rozsáhlých úrodných rovin, kterým za ozdobu slouží.“

Náklad stál až k dokončení díla toho v měsíci září 1863 20000 fl. K této summě přispěli J. V. císař Ferdinand 400 fl., kníže Vinc. Karel z Auersperka 1000 fl., p. Schöller, majitel továrny na cukr 1000 fl., z odkazu Vojtěcha Čechury [395]) 1675 fl., asseku-

---

[394]) Podnikatelé stavby této byli: p. Jan Ladislav z Hor Kuten a klempíř p. Jos. Zvěřina v Čáslavi.

[395]) Vojtěch Čechura, adjunkt při bankálním inspektoratu, zde zemřel 1847 6. listopadu 81 let stár. Před smrtí svou odkázal třetinu domu svého v Praze č. 885—I. ve prospěch stavby vyhořelé věže, nemocnice, ředitele kůru a ve prospěch chudých.

rační premie a úroky z Čechurovského odkazu 7355 zl. Ostatek doplnilo 193 dobrodincův, mezi nimiž většími příspěvky se účastnili okres Čáslavský, p. Vojtěch Fiala, hrabě Jindřich Chotek z Vojnína, panství Ledecké a Ronovské, rytíř Benedikt z Ritteršteina, hrabě Karel z Rothkirchu a Panthenu, kníže Karel ze Švarcenberka, M. B. Teller, hrabě Osvald z Thunu, A. Velz a rytíř Ferd. Vidman.[396])

Opravou kostela pozornost obrácena k starým památkám v městě i okolí. K vyzvání advokáta a poslance zemského Josefa Zikmunda sestoupili se pánové Vojt. Fiala, na ten čas purkmistr, Jan Teich a P. Jan Nožička, aby v Čáslavi založili spolek pro historické proskoumání památek kraje Čáslavského. Radíce pak se o zřízení spolku takového, sepsali stanovy, které dne 28. srpna 1864 (č. 49962) c. k. místodržitelství potvrdilo. Spolek si dal jmeno „Včela Čáslavská." Do dne 19. září přihlásilo se 20 údův výkonných a první valná hromada po prvé svolána byla ke dni 24. září. Na té za jednatele spolku zvolen p. Leop. Želina, který horlivou snahou a nemalými obětmi prospěch a zrůst spolku vyhledával.[397]) V letech 1864—1865 nadšení v obyvatelstvu městském a okolním pro „Včelu" bylo nevšední, ale nežli se cit ten utužiti dal, vkročila mezi to válka r. 1866, kteráž činnost spolku překazila. Od těch časův spolek toliko živořil.[398]) Nejkrásnějším výjevem činnosti Včely byla výstava archeologická r. 1865 21—24. září v zahradním salonu „u růže" uspořádaná, ku kteréž valné zástupy měšťanů i vesničanů, mladých i starých, z blízka i z daleka zavítaly. Ve výstavě bylo viděti 376 věcí starožitných: listů, rukopisů atd. 153, tištěných kněh 17, starožitností 111, skvostů 6, obrazů 36 atd. (mezi jinými krásná monstrance Sedlecká). K té výstavě vyložila města Čáslav, Kaňk a Ledeč své staré listiny a knihy, a kníže Vincenc Karel z Auešperka ze zámku svého Žlebského 67 hezkých předmětův.[399])

Ještě o dvou spolcích těchto let dlužno nám se zmíniti. Dne 2. května 1860 učinil c. k. finanční rada Alois Rajnošek provolání k obyvatelstvu Čáslavskému, aby zařídilo zpěvácký spolek. Provolání tomuto dostalo se hojného účastenství, tak že již během měsíce května 1860 spolek se ustaviti a dne 31. května valnou hromadu spojenou se zábavou pěveckou odbývati mohl. Spolek

[396]) Památka slavného zasvěcení kříže na věž atd v Čáslavi 1864. (sepsaná děkanem J. Pečenkou) a Pam. arch. VI, 130.

[397]) Podrobnější zprávy viz v Pam. arch. VI, 195, 237.

[398]) Mezi hlavní toho příčiny snad patří vysychání peněžitých pramenův po pruské válce.

[399]) Památky arch. VI. 277.

přijav jmeno „Kovář“ a heslo „Kde Čech tam zpěv“ věrně se hlásil k národnosti a k jazyku praotcův svých a zdárně účinkoval ku zvelebení hudby chrámové a k pobavení obecenstva. Ku konci září 1863 čítal spolek 26 výkonných domácích údův, 12 přespolních, 7 čestných a 126 přispívajících, měl hojnou sbírku hudebnin (330 sborů), vlastní piano a jiné potřebné nářadí. R. 1861 povstala v Čáslavi čtenářská beseda z bývalého kasina, jež na užších jen základech bylo založeno. [400])

Konečně se i církev evangelická reformována v Čáslavi povznesla vystavením nového kostela. Ohnisko dřevní církve této, jak již jednou vzpomenuto, byla ves Močovice, kdež se sídlo faráře a chrám nacházely. Věc ta však nebyla přirozena; v Čáslavi samotné bydlelo více než 80 evangelických rodin a k tomu též všechny vsi nejbližšího okolí, v nichž evangelíci roztroušeni přebývali, měli přirozený střed svůj v Čáslavi. Ty a takové příčiny přiměly církev Močovskou, že se jí konečně po mnohém zápasu podařilo chrám svůj z Močovic do Čáslavě přenésti. Místo k vystavení nového chrámu, jenž průčelím svým a mohutným kalichem na něm vytesaným k náměstí hleděti měl, velmi výhodně bylo voleno na místech bývalého kláštera. Dne 3. února 1863 koupila církev v těch místech dům (č. 158) i se zahradou (vše 426 čtv. sáhův) i s městskými valy k tomu patřícími ($5^1/_8$ korce) za 12000 fl. Řečený dům ještě téhož roku na podzim sbořili a na jeho místě počali na jaře r. 1864 dle nákresu stavitelem Šmorancem v Slatiňanech učiněného nový chrám stavěti. Nežli však dílo hotovo bylo, vznikl v Močovicích požár, jenž také starý chrám a faru strávil. Zatím však stavba nového chrámu tak dalece pokročila, že se mohly ku konci roku 1866 služby Boží v něm prozatímně již konati. Téhož roku koupila též církev vedle chrámu svého od Mat. Škréty dům, z něhož zřídila farní příbytek. Brzo potom stavba chrámu k dokonání svému víc a více se blížíc r. 1869 v letě s pomocí Boží šťastně dokonána. Na den 6. července t. r. jakožto památní den narození M. J. Husi (před 500 lety zběhlého) posvěcen jest chrám s velikým účastenstvím lidu všelikého vyznání z Čech a Moravy sem přišlého.

Do konce r. 1869 stála stavba 40888 fl. 82 kr. nepočítajíc v to povozy ze stavivem, kteréž členové církve dle společného usnešení sami dávali. Mimo to stálo městiště, jak již shora dotčeno 12000 fl., zvony v Jihlavě od Hilzera ulité 3000 fl. a varhany zhotovené od Predigera v Albrechtsdorfu v Čechách též 3000 fl.

[400]) Zasvěcení kříže str. 33.

K stavbě chrámu přispěli členové církve zdejší, jichž se počítá zde i v okolí 300 rodin čili 1745 hlav a sice hotovými penězi 17042 fl. 84½ kr.; J. V. císař pán přispěl 1000 zlatými, spolek Gustava Adolfa z Německé a Rakouské říše 24282 fl. 73 kr., Alex. von Schöller Vídeňský 1150 fl. (a mimo to přes 1000 povozů se stavivem); ze státních paušalií dáno 3310 fl., od katolíkův Čáslavských a přespolních 447 fl. od Židův 48 fl. 54 kr. [401])

Dějiny r. 1866, pro naši vlast tak osudné, Čáslav podělily utrpením poměrně menším jiných měst. Mimo oběti peněžité a strach vytrpěný nic jiného nezakusila. Vtrhnutí Prušanův do Saska a do Čech a všeliké nepravé pověsti o nich spůsobily v obecenstvu nemalou sklíčenost, k čemuž válečné přípravy přispívaly a časté se stěhování lidí ze severních Čech, kteří s ustrašenou tváří povídali o blížení se nepřátele a po krátkém pobytu v městě k jihu kvapně utíkali. Dne 29. června přijelo do Čáslavě 1500 povozuv s proviantem od Brna a rozložily se na náměstí a ulicích; ledva se choditi mohlo a podívání na to bylo děsné. Ráno na to (30. června) o 4. hodině odjely. Téhož dne k 5 hodině opět přibylo 650 povozův.

Téhož dne přihnali k lukám nad Svorností 800 volův polských, a když se zde voli byli napásli, hnáni jsou městem k Týnci nad Labem. Kraj Čáslavský téhož dne ve 24. hodinách dodal 1000 povozův ke Kolínu a k Přelouči. Den 1. července byl pro zdejší měšťanstvo překvapující: volové jsou nazpět hnáni a měšťanstvo s poděšením na to pohlíželo. Přibyla též ráno četa dvorské žandarmerie s koňstvem hřebčince Kladrubského a 26 povozy a kočáry a odejela po 8. hodině večerní na kvap k Vídni. Optimisté věc tu všelijak ve svůj smysl vykládati hleděli, dovozujíce, že naše vojsko ustupuje, chtíc nepřítele na vhodném místě potříti. Ale události téhož dne brzo každého o pravém stavu věcí přesvědčily. Neb po celé odpoledne a celou noc a celý den na to (2. července) 2000 povozův od Týnce nazpět ubíhalo; 2. července již poštovní spojení na neurčito přetrženo s Prahou a s okolím; posud nám noviny podávaly neurčité zprávy o válce, což nyní na prosto přestalo a zůstali jsme v trapné nejistotě. Pověst, že Prušané k Mělníku a na Prahu táhnou, a že Pražané houfně opouští Prahu, spůsobila postrach. Mnozí ubírali se z města. Téhož dne přibylo 4000 po-

[401]) Příspěvky p. faráře ev. Nešpora v Čáslavi. Z těchže se dovídáme také, že zvony váží dohromady 278 liber; nejnovější z nich má jmena císaře J. V. a císařové J. V., varhany mají 22 rejstříků.

vozův od Kolína a Týnce a veliký postrach povstal pro ustupování naší armády. Veliká pro to tíseň konejšena 3. července zprávou, že se voje naše soustřeďují u pevností Hradecké a Josefovské, odpoledne docházely zprávy, že naše vojsko Prusům u Nechanic „vyklepalo.“ Bylo také téhož dne slyšeti silnou střelbu z děl a několik občanův vylezlo do nejvyššího okna na věži, aby viděli, je-li bitva. I bylo dalekohledem pozorovati, jak vesnice hoří, v kterých místech bitva zuří atd. Příštího dne (4. července) o 6. hodině ráno přišla zpráva, že do Pardubic přivezeno 150 zajatých Prušanův, dva vozy zbraně a dvě děla. Odpoledne přibyl celý poštovský úřad Pardubický, vypravuje zprávu strašnou, že levé křídlo naší armády od Prušanův poraženo a ve zmatek uvedeno, obě armády nepřátelské že se spojily a tisknou se směrem k Pardubicům. Již dostávalo se určitějších zpráv o našem vojsku, že prý utíkají k Mýtu, zbraně odhazujíce, jedni druhých předbíhajíce, tu pěšák na koni ujížděje, onde voják bez čáky a p. v. Dojem to byl velmi bolestný a postrach veliký.

Mnozí slyšíce o Prusích, meškajících v Přelouči a Zdechovicích, domnívali se, že to snad Sasové, spojenci naši, budou, nic méně mnozí město opouštěli, zvláště pak úřadové císařští, krajský, politický, berničný, finanční ředitelstvo, sběrací pokladnice odevzdavše správu civilní veškerou panu purkmistrovi Vojt. Fialovi.

Pruská armáda opravdu po vítězství nabytém 3. července u Hradce Králové postupovala směrem k Vídni, 5. července část pruského vojska obsadila Přelouč, Týnec a Záboří. Do Čáslavě přišli první Prušáci 6. července o 5. hodině z večera. Přední hlídka asi 50 husarův všechny ulice prometajíc, najednou všemi stranami do města vrazila, karabiny majíc nataženy. Pořádně rekvirovali a k 10. hodině opět odtáhli. 7. července počalo postupování 8. pruského armádního sboru Zábořím k Novým Dvorům a k Čáslavi. Na cestě brali dobytek a drůbež. Stará píseň: „Zle, matičko, zle, Brandenburci zde, kradou husy a slepice“ znovu se uskutečnila. Bylo jich asi 6000 pěších a 800 koní. Dne 8. července přibylo asi 9000 pěších a 1200 koní a v městě se rozložili, měšťané musili ubytovati po 10—12 osobách, ve dvořích bylo jich 60—80. Ale čím dále, tím méně vojska přicházelo, až konečně pochody jeho přestaly. Za těchto strastí plných dob na svém místě osvědčil se p. Vojt. Fiala co pečlivý a statečný správce města. Prušáci zřídili si v městě polní poštu, a v kasárnách nemocnici Po učinění příměří opět jich mnoho táhlo městem a rádi jim lidé paty viděli, ačkoliv se celkem dobře chovali. Ale zlou nemoc, cho-

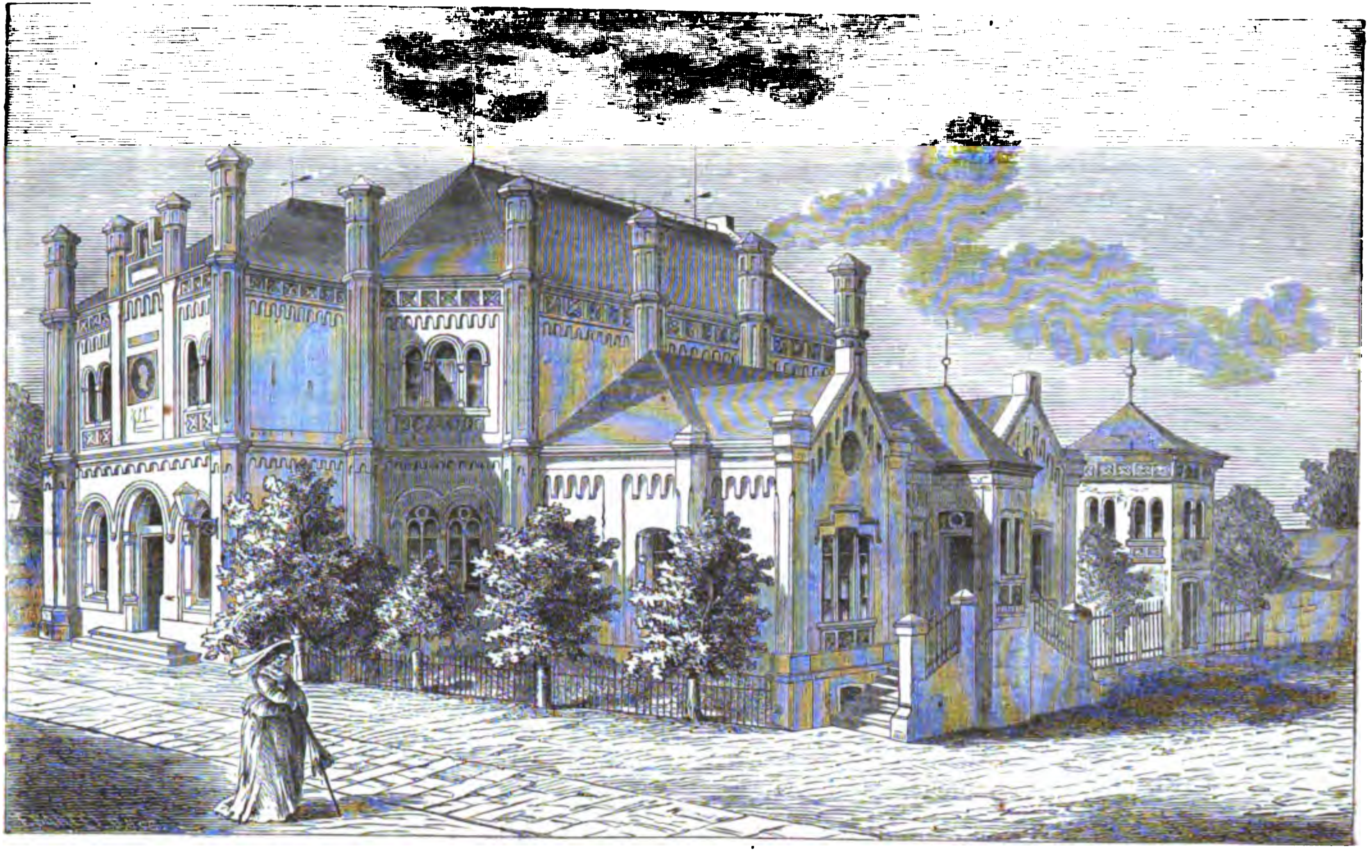
leru, družku války, sebou přinášeli a mnoho lidí mřelo, tak že starý hřbitov postačiti nemohl a nový se u Druhanské cesty zakládati musil. Měšťanstvo toto procházení vojska mnoho nákladův stálo; obec za své vydaje obdržela později náhradu 22.038 zl. 73 kr. [402])

Po zotavení se občanův ze strastí válečných, počala stavba divadla. R. 1867 z jara někteří občané uváživše vlasteneckou obětavost obyvatelstva Čáslavského a okolního, usnesli se na tom, že vystaví zvláštní divadelní budovu, jakožto pomník výtečnému hudebníku a rodáku svému J. Dusíkovi. V budově té aby byly také místnosti pro měšťanskou besedu a zpěvácký spolek. Vyzváno občanstvo ke schůzi, která se 5. května v městské radnici odbývala a stavba od přítomných uzavřena. V téže schůzi potvrzena smlouva s C. A. Figrem, od kteréhož se zakoupil pozemek co staveniště za 600 fl. r. m. [403]) K nabytí prostředkův ku stavbě nutných napomáhaly dary a úvěr. Soukromá společnost vydala vlastním rukojemstvím dlužní úpisy po 10 fl., zavazujíc se, že zapůjčenou jistinu od 1. ledna 1868 zúrokuje a od r. 1870 v desíti stejných lhůtách splatí. Veškeří členové společnosti ručí za správné splacení jistin; vyhražují však sobě správu nové budovy až do splacení dluhu, načež se k vlastnictví obci odevzdá. Správu zastával odbor 5 členův.

Dne 9. května rozesláno provolání k obecenstvu. Malá byla prvotní částka, kterouž se stavba počíti měla, totiž 165 fl.; avšak důvěřujíce ve vydatnou podporu občanstva, započali s pevnou vůlí stavbu dle plánu Jos. Spudila, ředitele škol Čáslavských. Provolání k občanstvu nezůstalo bez účinku; dostalоť se sboru divadelnímu darů vydatných jak stavivem a povozy, tak i peněžitými částkami. Mezi dárci sluší vytknouti záložnu, darovavší 2000 fl., zastupitelstvo obecní odevzdavší 807 fl. z nadace založené od A. Dreyschoka, F. Lauba a zpěváckého spolku Čáslavského na vystavění pomníku Dusíkova. Než to vše by nebylo stačilo. Záložna zapůjčila tedy 15.000 fl. a touto pomocí ve stavbě rychle se pokračovalo, tak že již v podzimu r. 1868 ku konci se chýlila. Toho roku 1. listopadu otevřeny byly místnosti besední a v masopustě r. 1869

[402]) Sestaveno na základě poznámek pp. Čermáka a Želiny a z vlastního přesvědčení.

[403]) Zvolen odbor finanční, který vyvolil za svého předsedu P. G. Nožičku, za jednatele dra. R. Jablonského. V odboru stavebním zvolen za předsedu Ferd. Šťastný, za jednatele L. Želina. Předsedou sboru celého stal se tehdejší purkmistr V. Fiala, jednatelem dr. Jablonský, pokladníkem Kl. Čermák.

Dusíkovo divadlo v Čáslavi.

odbýváno v místnostech divadelních několik skvělých plesův. Dne 28. února 1869 otevřeno divadlo slavně Jeřábkovou veselohrou „Cesty veřejného mínění.“ Do konce téhož roku dáváno v divadle 14 představení; zvláště připomenouti dlužno představení dne 1. ledna 1870 k poctě zasloužilého ředitele P. J. Nožičky, který za povoláním svým z Čáslavě se odebíral. O provedení stavby získali sobě největších zásluh Ferd. Šťastný, dr. R. Jablonský, P. J. Nožička, Leop. Želina (režisér divadla). Stavba s vnitřní úpravou stála 24.852 fl. [494])

[494]) Květy roč. V, str. 94–95.

Přidavky.

I.

Topografické zprávy o znamenitějších domech v městě v 16. a 17. stol.

Zkráceniny. [405]

dr. = držel,	u. = ujal,	Jiř. = Jiří,	Mik. = Mikuláš,
k. = koupil,	A. = Antonín,	Jos. = Josef,	P. = Petr,
ml. = mladší,	Ad. = Adam,	K. = Karel,	Pav. = Pavel,
poz. = později,	Fr. = František,	Kat. = Kateřina,	Šim. = Šimon,
pr. = prodal,	J. = Jan,	M. = Matěj,	V. = Václav,
st. = starší,	Jak. = Jakub,	Mat. = Matouš,	Zik = Zikmund.

Domy na náměstí.

Dům Vysoký (okres. soud) prodán od obce 1534 Janovi Halašovi z Radimovic. 1539 J. Hanyka k. 1557 obec k. od Adama H. od ní 1557 Šim. Ledčár ze Sionu, 1588 Šim. Svach, 1596 Jiří Procházka, švec, 1649 pr. po něm Rozině z Ernšteina, 1649 k. Zik. Volf, 1668 Martin Streyček, 1673 J. Doubek, sládek, 1683 Jiří Vacek, 1698, Vavř. Kopecius, 1743 Fr. A. Rosenkranc, 1785 Fr. Jirkl.

Stará radnice (levá část č. 1) 1534 J. Humpolecký, 1556 Klára, šafářka, 1568 Šim. Vnúček z Vorličné, 1596 Dorota Jamská, po ní k. 1599 Jeremiáš Siberius a pr. 1601 obci za 325 kop a sloužil pak za radnici. Od obce k. 1673 Samuel Fiala, jinak Holub, 1698 K. Velych (1743 dědici Bojanovští dr.), 1765 opět obci prodán.

Dům Písecký (č. 2) 1532 Mikuláš, 1556 Lukáš Písecký, 1590 jej k. po Václavovi Pís. Jakub Sixtů. 1718 u. jej po Jiř. Agrikolovi syn Jiř. Agrikola, 1785 dr. Barbora Vorlova.

Č. 67. 1525 J. Tvarůžek, 1530 k. J. Jamský, soukeník. Po jeho potomkovi Pav. Jamském k. 1618 J. Zelman, 1627 Jan Pečenka, 1629—1656 Mik. Kopecký, 1697 pr. jej Ad. Fr. Náchodský J. Jiř. Brodilovi, 1685 dr. dědici Brodilovští.

[405]) Rok udaný jest vzat z kněh městských. Zprávy v závorkách se nenacházejí pod týmž rokem v knihách. Podle toho dovede si každý zápisy o jistém domě z knih starých vyhledati.

Dům Stehlíkovský (č. 68). Po n. Kat. Petrové prodán V. Kloboučníkovi, vdova jeho Regina (po druhé Strakonická) odkázala jej záduší, 1565 pr. Vavř. Kostečkovi, 1566 k. Tomáš Kouba, 1584 J. Matouše Vankova, 1596 u. Jak. mydlářů, 1598 Bart. Koch, posaunar, 1599 M. Stehlík Dvorský, 1618—1680 bylo zde spáleniště, jež dr. 1667 Tom. Janůvka, 1674 J. Javůrek, ten zde nový dům vystavěl.

Č. 69. J. řezník 1522 pr. J. Hatíkovi, provazníkovi, 1532 Lukeš řezník, 1555 G. Rumpolt, 1562 vdova po něm Dorota, 1563 Julius Halaš z Radimovic, 1604 J. Koníček, 1622 Bohuslav tesař, 1629—1674 byl pust. Obec jej vystavěvši pr. 1678 Tom. Čermákovi, 1747 u. Fr. Michalovský, 1785 dr. Anna Riglová.

Č. 70. 1526 Jak. Hubáček, po něm Vít Kolář (1555—1563 Jan Strakonický), Anna Peřinova pr. jej 1588 J. Svobodovi, ševci, 1611 k. Vít Šmída, 1615 J. ml. Jamský, 1629 Jan Kliderius (1678 Samuel Kliderius), 1700 Martin Lavalír, 1785 M. Štork.

Č. 71. 1522 Vavř. Starý, 1526 syn jeho Dušek Kašů, 1566 Vavř. Kostěcka (1588 P. Streyček neb Unčovský, 1629 J. Kliderius) Jach. Švejcer k. jej 1699 od Alžběty Klideriovy, 1785 Fr. Kamberský.

Č. 72. Marketa Pickova pr. Mat. Smíškovi, zeti, 1527 k. V. Hurtýk (1566 Regina Vackova), Mart. Vacků pr. jej 1606 Kateřině Chmelové, 1650 dr. J. Rud. Achilles, 1656 V. Rafaeles, 1665 k. A. Lavalír, 1679 J. Lavalír, 1785 dr. Anna Křivánková.

Dům Metaličkovský (č. 73). Duchek Březina pr. jej 1538 J. bakaláři (1606—1609 Pav. Horský). Potom spustl a Samuel Kořeřst prod. pustinu 1650 Pav. Skopečkovi a tento Jiř. Kutílkovi. 1654 k. Jiř. Spurný, 1656 Tom. Marek Thirsulus (1665 až 1681 Pav. Horský 1785 Ant. Kautz).

Na místě hostince u kraleviče a krajského úřadu bylo následujících 5 domův:

Dům Bedrníčkovský (č. 74) 1536 Jiř. Holý pr. jej Urbanovi Sekerovi, koláři. 1552 k. vdova po něm Kat. Jiří Šíp pr. jej 1558 Jarosl. Bedrníčkovi, zeť tohoto, Jiří Přibyslavský z Modlikova pr. jej 1609 M. Čáslavskému, 1620 až o. 1680 byl pust. Ad. Kounický pr. 1681 dům znova vystavený Sam. Hromádkovi (1785—1797 An. Fiala).

Dům (č. 74). dr. 1525 J. Krajček, 1526 V. Kolář, 1544 Jak. Hubáček (1599 V. Chmel). 1604 Jiř. Chmel, (1629 Daniel Záhonec). Dorota Součková. vdova po Tom. Žiželickém. pr. jej 1685 synu svému Tomášovi, 1711 k. Kat. Matějovská.

Dům Mydlářovský (č. 74 a 75). dr. 1544 Jiř. Kumpán, 1574 J. Kumpán, 1595 Jak. mydlářů. 1619 Pav. syn jeho 1629 M. Slavonský, 1631 Jiří Ráb. 1640 Pavel Skopeček, 1648 Jiř. Kutílek, 1650 J. Rud. Achylles, Ludmila Trmalová pr. jej 1677 Mich. Vayretrovi, sedláři, 1705 jej k. Sam. Bojan, 1741 J. Javůrek od V. Zvonečka.

Dům Ostrejšovský (č. 75). V. Chotouchovský z Nedovid pr. jej 1568 Blažeji, drekslíři. 1574 jej odkázal Jan Popel z Vesce dceři své Aleně (1595—1598 Šimon Chalupa[406]) jinak Třebečický). 1615 k. Jindř. Kořínek od Jiř. Jemnického, 1627 M. Ostrejš primator a kr. rychtář. J. Jiř. Kondillus pr. jej 1677 J. Žiželickému, (1695—1705 dr. Jak. Vayreter, 1741 V. Vayreter).

Dům nárožní vedle ulice Hradecké (č. 75) 1568 Severa, šenkýř. Jan Popel z Vesce odkázal jej 1574 Aleně, dceři své. 1592 k. Pav. Střilenský, 1597 J. Střilenský, 1599 J. Pečenka. 1628 synové jeho. 1663 k. J. Špaček, 1695 u. Lidmila Jeřábková. 1697 Fr. Jeřábek, 1701 V. Rud. Duspivo, 1737 V. Jeřábek.

Dům nárožní k bráně Hradecké (č. 78) prodal 1506 Jakub Šíp Vávrovi mlynáři. 1530 k. J. Jiř. Jeřábek, tesař, 1533 Jiří z Nového města, písař na Žehušicích, 1546 Šimon Ledecký 1557 Jak. Novoměstský, 1564 J. Čížek, 1566 J. Vlastějovský. Po smrti Doroty Lukášky k. jej 1590 Pavel Hemerka, farář Bučický, za 200 kop († po r. 1603 a vdova po něm Anna pojala o. 1610 Tomáše Habrkovského). Od Reginy Kučerovy k. jej 1636 Daniel Žďárský (1653 dr. Řehoř Vorel) 1678 k. V. Svoboda. 1686 V. Kurzweil, 1699 Dan. Pokorný, 1737 Jos. Beneš (1785 Marie Pokorná.)

Č. 79. 1525 Mik. Kašů jinak Humpolecký, 1526 Šim. soukeník, 1532 Vavř. bednář, 1551 Luk. bednář, 1556 Jiř. Janovský, (1580 Mat. Matulka), 1614 k. J. Překážka od Šim. Mathioly a pr. 1644 Dan. Nepoliskému, 1653 u J. Sam. ml. Překážka, 1668 Dan. Pokorný, 1685 Sam. Brebera (1785 Jos. Pilný).

Dům Strakonický (č. 80). 1526 Mik. Kožišník, 1532 až 1554 V. Cikán. 1556 Sixt Cikán, 1565 Diviš Rohožka. Ač. Sixt pr. jej 1580 Prok. Fingermonovi (1587 Petr Hostinský), 1592 pr. J. Janůvka Jindř. Sixtovi, 1607 k. V. Venus, 1609 Mart. Strakonický čili Štych († 1650 co „starožitný měštěnín"), Alena, vdova

---

[406]) Zemřel 1600 v den sv. Václava. Náhrobní kámen jeho posud jest zachován. (Pam. arch. VI. 137.)

po něm, pak Jaroměřská pr. jej 1658 Sam. Sušickému. (1685 Theofil Aquila, 1785 J. Hromádka).

Dům Novosadovský (čís. 81) pr. Zdeněk Kropáč 1524 P. Špetlovi, 1532 k. P. Loula, řezník, 1542 Mart. Holý (neb Jiskra? 1554—1581 J. Jiskra), 1581 J. Hubáček k., 1587 k. Jak. Hubáček, 1609 k. V. Hubáček jinak Novosad. Pustinu domu 1642 k. V. Aquinas, 1672 Jak. Svoboda, 1679 V. Knoflicius (1785 dr. Helena Vinařská).

Dům a pivovar Smíškovský (č. 82). Macháček, kupec, pr. jej 1530 Martinovi Dvořákovi z Kluk, 1541 k. jej Svatoš, sladovník, 1552 M. Hulka, 1566 V. Venus, 1582 u. syn jeho. V., 1607 k. Jindř. Sixt ze Zvířetína a pr. jej 1621 Řeh. Březinovi; 1623 k. Perkman, 1633 Zik. Engelhart Norymberský; před r. 1660 Jiř. Fr. Aquinas, 1661 k. Ondř. Procházka (1785 vdova Kamberská)..

Dům Havovský (č. 83). Albrecht Kovář pr. dům ten Havlovi bednáři, a ten 1523 M. Hořicovi, kožišníku, 1532—1566 dr. Tom. sladovník, (1576 Jan Valchář), 1597 k. Jan Štander. písař radní, 1607 manželka jeho Dorota, 1625 dědici Krystoforovi, 1635 k. jej Bart. Hava. Od sirotkův Pontanovských k. 1686 J. Zajíček, 1699 Mik. Prášek (1885 Jan Engviller).

Dům nárožní (č. 84) dr. 1532 Baltazar řezník, Havel. sladovník pr. jej 1565 Šim. Černému, ten jej dr. do 1597, (1625 až 1635 dr. Mik. Černý), Salomena dcera J. Černého pr. jej 1683 V. Luňáčkovi (1785 Rozalie Vackova).

Dům nárožní (č. 99). Marta Nováčková pr. 1525 J. Fixusovi, řezníku, 1533 k. Mart. Řepas, 1567 Mart. Turnovský, 1581 k. J. Ciprian Mšenský od J. Předborského z Předhoře Po n. J. Jaroměřském k. jej 1618 Sam. Jaroměřský, 1674 k. J. Vorel, 1681 Ad. syn († 1724) (1785 J. Beránek).

Dům Procházkovský (č. 99) 1533 pr. J. Fixus, 1541 k. V. Hradecký. 1542 Markéta Šabacová, (1547 Mik. Chmel). 1549 Mart. Vojsko, 1550 Šim. Ledecký, 1551 Vít Valeš, řezník z Jaroměře, 1586 Luk. Procházka, krejčí, 1619 M. Sokol, 1645 Sam. ml. Jaroměřský. Magdalena Lavičková pr. jej 1667 Ign. Borovičkovi. 1680 k. Jiř. Kříž jinak Vorel (1785 J. Růžička).

Č. 100. K. 1527 Martin krejčí od P. Louly, řezníka, (1549 až 1567 Mart. Chotěbořský. 1568 J. Jaroměřský). 1609 syn jeho V. Jar., 1645 J. Jarom., 1655 M. Hájek, kovář, 1667 Anna Hájková, 1675 k. Mik. Khuy, lejtenant, od Mat. Růžičky a 1678 Daniel Zikmundů k. od Lidmily Meissnerové (1785 vdova Jirklova).

Č. 101. dr. 1522 Jiřík Zárybnický. Jiří, sanejtrník, pr. jej 1561 Havlovi formanovi, 1567 k. J. Kavka. P. Kuchynka odkázal jej o. 1608 choti své Salomeně. Starší obecní pr. jej (po n. Jiř. Kavkovi) 1629 V. Formikovi, 1635 dr. M. Horecký (1636 Jan Palladius), 1655 k. Jiří Souček, 1867 Eliáš Špicer, 1698 Jiří Meissner, okulista (1785 J. Holík).

Dům Čeledínkovský s pivovarem (č. 102). J. Humpolecký pr. 1527 J. Kambalkovi, po něm jej dr. vdova Markéta. Manžel její třetí Jiří Kumpan, soukeník, pr. jej 1544 Ondř. Horeckému (1567 dr. M. Horecký). Po n. Mik. Strouhalovi k. 1582 Mart. Kavka, švec, 1606 J. Čeledínek, 1620—1679 byl zbořen až jej Eliáš Varada o. 1680 znova vystavěl (1785 Em. Vorel).

Dům Venusovský (č. 103). Jan Vařena pr. 1530 Mat., vinopalovi a on 1530 Mart., náměstku Žebrovu. Po něm jej k. 1543 Bartoš, řezník, 1556 Diviš Ejvančický, 1560 Blažej zedník, 1588 Jak. Hundleich (po Vavř. Šachotínském) 1579 J. Venus, 1620 až 1681 byl pust, 1681 k. jej J. Kamberský a znova vystavěl, 1701 k. Mik. Zvifelhöfer, 1705 Flor. Protiva, 1713 Veronika Šubertová, (1785 dr. V. Březina).

Dům Šplíchalovský (č. 104) pr. J. Šplíchal 1530 J. Humpoleckému, 1530 k. Jiř. Hach, krejčí, (1556—1565 dr. V. Sokol, 1581—1588 Bernart Polický, 1597—1622 J. Bystřický). Po smrti Ezechiele Knoflíčka pr. 1666 J. Strakonickému. 1681 k. jej J. Šubert, kantor, po němž vdova Veronika pr. jej Jiř Procházkovi 1711 (1785 J. Škreta).

Č. 105 dr. 1530 Eliška Hříchová, 1542 Pav. Chalupa, 1565 k. Šim. Hubáček, švec, 1581 Jindř. Náchodský, řezník, 1583 J. Dvorský, písař, 1585 J. Montanus (Philomathes), 1606 Jeron. Uhrovský, 1622 Zik. Pardubský (1652 dr. Kateřina Rábka poz. Málková), 1662 k. syn její J. Ráb, 1688 Mart. Prášek (1785 dr. K. Kouřímský).

Dům Židovský neb Pernikářský (č. 106) dr. 1532 Jiří, švec, 1542 k. M. Žid, švec. Jiří Vacka pr. 1581 Filipovi pernikáři, 1617 k. Ad. Jelínek, pokrývač, 1620—1652 byl pust. V. Zajíček k. jej 1652 a znovu vystavěl, po něm jej dr. 1681 syn V. (1745 Alžběta Veiretrova, 1785 J. Růžička).

Dům Hartlovský (část č. 107) dr. se soudním rohem Mart. Stehléř. Ten 1532 kus domu svého pod menším krovem pr. Mart. Koudelkovi, kožišníku, 1535 k. V. uzdář, 1544 Hav. Morávek, švec, 1562 k. Kryšt. Khun, krejčí, od V. Hlaváčka, 1566 k. V. Šetelka (1581 dr. Jak. Zelenka), 1619 k. Anna Hartlova,

1631 Kryšt. Šimburk, sedlář, 1635 Jak. pernikář, 1637 k. opět Anna Hartlova, ta jej odkázala 1642 Dorotě Ostrejšové, 1645 jej k. V. Zajiček. Potomek jeho Sam. Z. odprodal jej 1745 Dan. Skalickému.

Dům nárožní Jedličkovský neb „u bílého koníčka" (č. 107) pr. Martin Stehléř 1537 Šim. Vnúčkovi. Po smrti Jak. Vnúčka k. jej Ezechiel Sušický a Barbora choť jeho, 1604 k. V. Jedlička. Nápadníci Anny Jedličkovy pr. 1659 Jiř. Achyllesovi, 1661 k. M. Forstner, 1685 J. Kalyber, uzdář, 1689 Flor. Protiva, 1692 P. Auger, 1707 Ondř. Marakisch, 1744 k. od V. Vayretra, M. Láska, (1786 dr. J. Mucha st.).

Dům nárožní ratejna či Rozhoňovský (č. 147) k. 1524 Ondř. Šeněklovský od Jiř. Rezka, 1532 k. J. Vachů, M. Ostrejš pr. jej 1630 Anně Hartlové, tchýni své, ale ujav jej opět pr. 1635 M. Rozhoňovi, 1678 k. jej J. Zikmundů, 1697 k. M. Palec od Tom. Zikmundů, 1750 k. Vojt. Málek od Lidmily Ciranové (1785 dr. J. Klinkáček).

Dům pod štítem (č. 148) pr. Pavel Zárybnický 1526 Mart. Hurychovi, ševci, 1526 k. Mik. Hlopkovský z Žiřic, 1530 Mart. Kotlář a Havel, bratří, 1543 k. Ondř. Kramář, Dorota, vdova po něm, pr. 1566 Kryšt. Khunovi, krejčímu, 1580 k. J. Jelínek (před 1629 J. Krystofor, 1629 Simeon kr.). J. Kostelecký pr. jej 1675 Sam. Jičínskému (1750 dr. J. Valena, 1785 Hynek z Vorličné).

Č. 149. Havel kotlář, odprodal větší polovici domu svého 1540 Řehořovi Nedvídkovi, kožišníkovi, a ten dům nový 1545 V. zámečníkovi (1566 dr. Voršila Matouškova, 1580 J. Matoušek, 1629 J. Zach). J. Jiří Kondillus, hejtman panství Hranického, pr. jej 1673 J. Bern. Vorlovi, lékárníkovi (1785 dr. Vojt. Rosenkranz).

Dům koníčkovský (č. 150) (dr. 1526 Řeh. soukeník) 1533 k. M. Černý z Šintloch. 1541 Bartol. Koník, řezník, (1545 dr. Zach, soukeník, 1592 Jan Lukšů † 1616, v 17. stol. patřil rodině Aquilů (1785 dr. J. Fiala).

Dům Ledčárovský, (dr. 1533 Jak. Bobrovský), 1542 Diviš Písecký (1566 dr. J. Ledčár). Po jeho smrti k. jej 1586 V. Žďárský, písař, 1592 Sam. Zárybnický, 1616 Justina Jaroměřská (1629—1648 Sam. Přibyslavský, 1663 Justina Přib.). Jiří Volf pr. jej 1680 Krystyanovi Šarfovi, 1688 k. Pavel Procházka (1785 dr. Jan Veyreter).

Dům Kavkovský (č. 152) (dr. 1539—1542 Štěpán, kramář), 1566 Dorota, vdova po Viktorinovi Škopkovi z Elemburku, pr. Pav. Chalupovi, 1567 k. J. Koláčník, 1568 Ondř. Holub. Jan Chmel

z Vršovic pr. jej 1585 J. Tupadelskému († 1596), (1616 dr. Jak. Zachů). 1629 k. J. Jamský, 1635 k. Burjan Kavka, 1648 M. Slavonický (1680—1701 dr. Daniel Slavonícký 1785 Jos. Matějka).

Č. 153 (dr. 1523 V. Hubka), 1539 k. V. Kubec od M. Dible (1563—68 dr. V. Flavin, 1581 J. Koláčník, 1598 k. Jindřich syn jeho, 1620 k. Martin Vacků, 1622 Mart. Řečický, 1627 Mart. Linda 1641 J. Procházka, provazník, 1686 k. J. Zelenka, provazník, 1701 Tom. Weiss (1785 dr. Jiří Koukal).

Dům nárožní (č. 154) pr. 1523 Jiří Bernartův Jiř. Jirsovi jinak Zárybnickému, 1563 k. Sixt Cikán od J. Albina, 1581 Adam Sixtů, (1601—1616 J. Janůvka), 1620—1622 Šim. Janůvka, 1627 Anna Janůvková, 1641 Šim. Janůvka), 1656 u. jej dcera tohoto Anna Perkmanová. Daniel Perkman z Lindenberku pr. jej 1683 Dan. Bartoňovi, od tohoto přejav jej Emanuel Rochus z Lindenfelsu pr. 1686 Ondř. Bergmanovi z Lindenberku a J. Ond Zabilanskému, 1690 k. M. Štěpán, (1701 dr. M. Pacholík, 1785 J. Baroch).

Dům nárožní Brtnický (č. 161) pr. 1548 Vít Bernášek, tkadlec, J. Nekolovi, služebníku úřadnímu. 1554 k. Řeh. Nedvídek od Ond. Holuba, 1555 J. Houdek, 1562 P. Kronpichler, kramář, 1580 u. jej Ambrož Netter z Glouchova, 1583 k. Sam., nožíř, 1601 koupil J. Hradecký od Lorence Štorka ze Storkenfelsa, 1615 k. J. Brtnický, 1629 M. Sokol, 1651 J. Vasrman, 1675 Dan. Čermák, 1698 Štěp. Pacholík a potomci (1785 dr. Jiří Mike).

Dům Borovský (č. 162) pr. 1523 Jirsa Řehoři Borovskému, po němž jej jeho potomci drželi, 1601 dr. Hav. Koudelka, 1619 až 1629 Mart. Vacek, 1638 k. Ond. Humpolecký z Bukovce, 1641 J. O. Zabilanský († 1694) (1785 dr. Anna Muchova).

Dům Tatušovský či Kocmanovský (č. 163) pr. 1524 J. Smíšek Jiř. Tatušovi, kramáři, 1529 Mik. kožišník pr. J. Humpoleckému, 1533 Jiří syn jeho, 1536 J. Hatík. 1605 odkázal jej Vít Hájek Anně manželce své. 1612 k. Pav. Zelenka od P. Táborského, 1616 Daniel Kocmánek, 1625 k. Luk. Jiří Neapolitánský od Anny Kocmánkové, 1630 k. J. Klatovský. R. 1694 co poustka patřil k č. 162 (1785 dr. Lidmila Fialová).

Č. 164 pr. 1536 Šim. Jankův, soukeník, Jak. Kouřímskému, 1541 k. Jan Nejepínský z Nejepína, Jak. Filipů pr. 1563 J. Kouřímskému. Po smrti Jiř. Zelenky jinak Hořického (1635) k. jej V. Formika, 1661 zdědila jej dcera jeho Anna Aquilová (1785 dr. Daniel Skalický).

Č. 165 pr. 1531 Jiř. Jeřábek Matějovi faráři Smrdovskému. 1533 k. Mat. Smíšek, 1536 P. Loula, 1538 Jiří z Ostrova, 1546 k. Luk. soukeník, 1585 k. J. Voříšek (1635—1661 Jiří Jemnický. 1680 Kat. Jemnická, 1785 J. Šindler).

Dům Zárybnický (č. 166) (1553 M. Kašpar. soukeník). 1566 k. M. Svachů od V. z Podivic. Po Sam. Zárybnickém pr. 1648 Jiř. Jemnickému. Mart. Pfeifer maje dům ten nedostavený od obce postoupený pr. 1680 Vavř. Štantovi (1785 dr. vdova Skalická).

Dům Tobiášovský (č. 167) k. 1553 Tobiáš Hubáček od J. Smolarysa. Potomek jeho V. Hubáček † 1610. 1622 k. V. Votický. Později spustl 1661 zdědila jej po V. Formikovi, dcera jeho Anna Aquillová, 1668 syn její Samuel u., 1696 k. J. Čížek, 1700 dr. Kat. Čížková, 1785 Ign. Voda.

Dům Ronovský (č. 168) před r. 1522 dr. Johanka z Radonic, 1525 Řeh., souk. k., 1525 pr. Mik., kožišník Jak., krejčímu. (1596—1613 dr. Pav. Tomíček), J. Ronovský k. 1629 od J. Heniocha. Potomek jeho Tomáš Ronovský pr. poustku domu 1670 Sam. Bitěžskému, 1700 u. V. Samson (1785 dr. A. Kratochvil).

Dům Procházkovský (dr. 1526 Jan Michalův) Zich, řezník, odkázal jej 1596 dětem svým. 1608 k. Kryšt. Sýkora, 1613 J. ml. Procházka, 1620—1673 byl pust. Po smrti V. Holuba k. 1673 Mik. Všetečka. 1708 k. Vojt. Čáp od J. Svobody (1785 dr. vdova Záborská).

Dům Vrchlabský k. 1526 V. Loula a Vojt. Váceslavův, 1531 k. J. Semků, 1553 Lukáš soukeník pr. Vavřinci barvíři, 1556 k. Volf, barvíř, 1558 dr. Mat. barvíř, 1596 Dorota Roháčka. 1608 J. Turnovský. 1613 Kateřina Turnovská. 1620—1674 byl pust. Od starších obecních k. poustku 1674 V. Fiala a an ní dům vystavěl (1785 dr. Jiří Svoboda).

Dům Lejtnantovský (č. 171) k. 1530 Ond. Komínek. sladovník, od Anny Čtvrtňatky, 1555 k. syn jeho Mik. Matěj Kopřiva pr. jej 1649 Viktorinovi Fialovi. Od jeho dětí k. jej 1692 J. Svoboda, 1701 k. Oliver Erik Dreves, 1717 Bartol. Velena (1785 dr. J. Dusík).

Dům nárožní Rychnovský neb Krchlebský u. 1523 Ondř. Krejčí, 1525 k. Štěpán, řezník (1544 Jiřík z Ostrova, 1550 Jiř. Podvoletický). Dorota Fidlarka odkázala jej 1601 Adamovi Studeněveskému z Pašiněvsi na Krchlebích 1660 pr. jej starší obecní J. Kratochvílovi, 1675 od starších k. V. Tomek, trubač, (1692 dr.

V. Fiala, 1701 Anna M. Fialová, 1717 Tom. Zikmund, 1785 vdova Kommissarova).

Dům nárožní Klimšovský (č. 181) pr. 1544 Jiřík z Ostrova Ad. Veselskému, 1550 k. J. Turek (1553—1589 dr. J. Homolka), Anna Homolková pr. jej 1649 Ant. Štantovi, 1681 k. Sam. Procházka (1785 dr. Tom. Javůrek).

Dům Blažejovský (č. 182) dr. 1537—1540 Mik. sladovník, 1549 k. Mik. Chmel od Kašp. Šmidle, 1553 Tom. Dlouhý, 1554 Ondř. Holub, 1560 J. Konvář, 1580 Vít Farář, 1589 J. Blažej Soběslavský, 1620—1678 byl pust, 1655 dr. Jiří a J. bratří Markociové z Hradce, 1678 k. Šim. Bojan, 1701 J. Fr. Hennet. (1785 dr. Ign. Mikoš), 1793—1800 Ferd. Pacovský z Libína, kr. hejtman, 1840 koupen od obce ke škole.

Dům vedlejší (č. 182? 183?) pr. Mart. Holý, soukeník, Řehoři soukeníku, 1540 k. P. krejčí, Dorota Kropáčka z Žitenic pr. Bartošovi kloboučníku, 1554 k. J. Novák, 1559 Šim. Žatecký, písař městský, 1580 k. Tomáš Vencálek, 1589 dr. Melich. Zaturecký, 1615 V. Proch († 1652). Barbora, vdova jeho, pr. dvě místa (toto a násl.) 1659 J. Kučerovi.

Č. 183 pr. Mich. Zelený 1524 Pav. Šalomúnovi, krejčímu, 1535 k. Vavř. Kostka, 1564 J. Klabal (1580 dr. Mart. Turnovský), 1590 k. Jakub mydlářů od Ad. Křenka, 1595 J. Kumpan, 1615 Tom. Kučera, mlynář. Spojen na to s předešlým. (1785 dr. J. Rychlý).

Dům nárožní Nebeský (č. 184) pr. J. Jůn 1542 Mikuláši Nebeskému, krejčímu, 1595 k. V. Mirovský, 1615 J. Zahrádka, 1627 M. Starka, 1639—1693 byl pust. 1649 k. J. Vočadlo, 1659 J. Kučera, 1693 k. Jos. Procházka od Dan. Kučery (1785 dr. Bern. Borovský).

Domy v ulici Brodské.

Dům nárožní Tintěrovský či Melicharovský „u červeného jelena“ (č. 137) dr. 1522 V. Tintěra, kovář, 1533 k. Jan Zíka, služebník panský, 1537 Marta Kožková, 1540 Jaroš pekař, 1545 V. Pikal, 1547 J. Chmel, zámečník, Mart. Čaban, zařídiv zde hostinec „u červ. jelena“, pr. jej 1660 Jiř. Fr. Válkovi. Vdova po tomto Alžběta pr. 1666 rytmistru Leonardovi du Sapin, 1670 u. syn Kryštof, 1682 k. J. Achylles, 1688 Krystyan Jos. Fr Šarf k. od Judyty Sapinovy, 1715 k. V. Villikus (1785 dr. Kateřina Švenglerová).

Dům Kohoutovský (č. 136) pr. V. Plachta, řezník. 1525 V. Tintěrovi, kováři. 1525 k. Mart. Hřebínek, 1530 Ondř. kramář. 1535 J. Tvarůžek, krejčí. 1544 Jiřík bednář. 1552 Jan Soukal, 1555 Bart. bednář. 1622 k. Tomáš Kohout od Ondř. Zařičanského, testě svého. Později co poustka patřil k domu předešlému, pak jej 1683 odprodal J. Achylles V. Frankovi (1785 dr. J. Marek).

Dům svobodný Rezkovský či Salkovský (č. 135). Dle nadání krále Jiřího byl svoboden všech daní (1463). Dům ten přešel pak na Rezky. Jiří Rezků pr. jej 1525 Mart. Křivolačkovi, suken kraječi, od Hory Kutny. Od toho jej k. 1539 Mik. Humpolecký. Po smrti Anny Kopovy dostal jej 1590 V. Vítův z Močovic, vnuk její. Starší obecní pr. poustku Salkovskou 1668 M. Zvěřinovi (1785 dr. Fr. Baroch).

Dům Táborský (č. 134) pr. Jiří sladovník 1539 Jiř. Vachovu. 1556 k. Jiří Rezkovský a t. r. Pavel Dolejší, dvořák Šintlošský, 1584 k. jej J. Bodláček († 1592) od Ludvíka Šafáře z Gelče, urburýře na Horách Kutných. 1597 k. Zachar Jemnický od Jak. Rychtera. 1612 k. P. Táborský. 1620—1669 byl pust. 1669 k. J. Rychlý od obce (1785 dr. Terezie Rychlá).

Č. 133 (dr. 1537 Kubec, pekař, 1530—1540 Kat. Kubcová); 1587 k. J. Procházka od Maruše Semkovy. 1690 Šim. Žďárský. 1636 k. M. Kopřiva († 1681) od Daniéla Žďárského. Po smrti V. Zajíčka k. jej 1704 Dorota Rolingerova. (1785 dr. J. Fiala).

Dům Šimonovský (č. 132) pr. Ondřej bakalář 1540 M. Diblovi, 1542 k. P. Loula od Markety Šabacovy, 1556 Bart. Kopidlanský, 1568 Ad. Hanyka, 1579 J. Horecký k. od J. Němce, sladovníka, 1585 k. Šim. Zárybnický, 1598 u. se syn jeho Jan. Od kr. rychtáře a obce dán 1628 Janovi z Tulechova, od toho jej k. 1628 J. Skočovský, služebník úřadní. 1641 k. J. Rauš od Anny Trmalovy, 1649 k. Viktor Fiala, 1649 Ad. Fiala. 1696 Sam. Aquila. 1701 M. Strakota (1785 dr. J. Zvěřina ml.).

Dům nárožní Hradištský s pivovarem (č. 131) Ondř. bakalář k. 1526 ohniště pusté k vystavení pivovaru. Potomci jeho Hradištští drželi jej až k r. 1584, t. r. k. jej Pavel Brtík Lošský. 1590 k. V. Srnovec z Varvažova, 1615 u. jej J. Bojan a dr. jej po celé 17. st. potomci jeho (1785 dr. Ant. Richter).

Dům nárožní Rohožkovský (č. 125). Mik. koníř pr. 1524 ohniště, kdež byla sladovna, Bartoňovi Bašíkovi, 1538 k. Trojan ze Starkoče od Jiř. Bašíka, 1542 P. Smetana, kovář (1568 dr. Jiří Rohožka), 1609 Ludv. Plaňk. J. Bojan odkázal jej 1635 synům svým (1785 dr. Fr. Vítek).

Č. 124 k. 1559 Pav. Čeledínek od Tom. jinak Tušy, řezníka. 1568 k. V. Zárybnický, 1606 k. Mariana Kavková od J. Čeledínka, Po dědicích Kavkovských k. jej Jindřich Vorlíček jin. Týništský (1785 dr. Dom. Čermák).

Tři domy na místě č. 123:

a) Jan Straka, koželník, k. 1532 dům od J. tesaře, 1534 M. Vlčků, 1536 Andres, švec (1540 Eliáš, sladovník), 1545 Hendrych. bradýř, (1556—1566 Franc, bradýř). Po Salomeně Francově u. jej 1595 Melichar, bradýř, 1599 k. Ad. Vodňanský, 1600 Ad. Bystřický. Od vdovy po Adamovi, Anny, k. zřícené místo 1640 J. Březina.

b) Dům Balatovský k. 1526 Mik. Hložek od Prok. Průška, 1556 V. Balata, 1566 Řeh. Štěpanovský, 1587 Jiří Balata. 1622 J. Mařík Zlatnický.

c) Dům Sklenářovský u samé brány Brodské název svůj dostal od V. sklenáře (1587).

J. Březina odkázal 1640 manželce své dům nový i s místem Balatovským.

Dům vedle brány (č. 114) k. 1526 Bartoň Bašík od J. Holého, kováře, 1533 k. V. Pikal, 1544 Bernart, kantor z Poličky. (1586 dr. Regina, kolářka). 1593 k. Kryšt. Lukáš, kolář (1619 dr. Anna, kolářka), 1635 k. Kryšt. Varada, 1673 Jindř. Sochor, 1721 u. Dorota Zvěřinová (1785 dr. J. Zvěřina).

Č. 113 (dr. 1526 Kat. Vachová). 1548 k. J. Smetana, 1586 k. J. Smetana, 1619 k. Mart. Kratochvíl, pekař, od Anny Hartlovy. 1622 k. Sam. Sušický. Vdova po něm Alena pr. jej 1665 V. Fr. Rozvodovi, 1685 k. Jiří Svoboda (1720 dr. K. Steveta, 1783 Fr. Bojan).

Dům Prchličovský (č. 112) k. 1524 P. tesař od Mart. Hurycha, 1532 k. J. Prchlice, tesař (1586—1622 Ad. Prchlice neb Záhonec?). 1633 k. Jiří Tichý († 1666), 1666 k. Alžb. Válková (1685 dr. Pav. Zvěřina, 1699 Alžb. Zvěřinová), 1720 k. Karel Števeta, (1783 dr. Fr. Dvořák).

Dům nárožní Kantůrkovský (č. 111) k. 1530 J. Tachovský, jehož dcera k manželství pojala Řehoře Kantůrka, 1595 u. Jiř. Macháček, 1601 k. Mart. Škoda, 1604 Jan Trenčanský, děkan Chrudímský. 1616 dr. Dorota Valšová. J. Plaňanský pr. 1628 Markovi Stefanovi z Tyrolu, 1631 k. J. Jaroměřský, 1635 Kryšt. sedlář (1666 dr. V. Holub), 1668 k. Jindř. Černílovský, 1687 Mich. Košický, 1699 Sam. Borovský (1783 dr. A. Mucha).

Dům nárožní Horákovský (č. 110) k. Vojt. Bradavička od M. Žackého, 1556 J. Letovský. 1557 M. Bradavička, 1558 Jak. truhlář, 1559 Tom. Tuša, řezník (1585 dr. J. Horák), 1602 k. Melichar Pirol, bradýř. 1604 u. Kat. Horáková, 1622 k. Jindř. Mencl od Jakuba mydlářů (1668 dr. Šim. Zeman, 1686 Tob. Vorlíček. 1783 k. Zeman).

Dům Knoblovský (č. 109) pr. 1540 Lukeš, řezník, Jiř. Jeřábkovi. Toho syn V. pr. 1543 Anně Markové. Od manžela jejího J. Semky k. 1544 Hav. Morávek, kantor, 1545 k. Jiří Rynda. 1563 Šim. Zárybnický, 1585 V. Blažeček (1622 dr. dědici Knoblovští). Od obce k. poustku toho domu 1686 J. ml. Procházka Habrský (1783 dr. Fr. Zelenka).

Dům Douchovský (č. 108) dr. 1524 J. bednář (1543 Vavř. Zajíček, 1544—1566 J. Roháč, 1585 Dorota Roháčka). Dědic její Sam. Okrouhlický z Divišova pr. jej 1596 Ambrožovi Pavlíčkovi. Když byl spustl 1620—1687 pr. jej obec 1687 M. Černílovskému (1783 dr. Fr. Tománek).

Domy v ulici Horské.

Dům nárožní „u modré hvězdy" (č. 3) k. 1523 Zikmund Rohozecký, 1532 Štefek z Frýštatu, 1533 Šim. mincíř, 1536 Mik. šafář, 1556 Jiří Bozkovský, 1565 k. J. Fidlar od Jiř. Jurmana z Krásenska, 1565 k. Mart. sladovník a po jeho smrti J. Vlastějovský (1594 dr. Vavř. Bulat, 1598 V. Pokorný), 1738 dr. Maxmiliana Bělohlávková (1785 J. Harant).

Dům za nárožním domem (č. 4) pr. Mik. Písecký 1530 Kryšt. bednáři, 1533 k. Duchek Bulat. Po n. Mat. Pelantovi pr. 1598 Pav. Hájkovi, kováři (1785 dr. Hyn. Svoboda).

Č. 5 pr. Svatoš kolář 1525 Štěp. Moravci, 1531 k. Urban kolář, 1538 Jiř. Holý, 1631 k. J. Romenec, pekař, po n. V. Vlašťovičkovi J. Hájek pr. 1657 J. Kratochvílovi, kováři (1785 dr. J. Sauer).

Dům Roubíčovský (č. 6) k. 1523 Mik. Písecký, 1541 u. J. Kočovský knap, 1544 Mat. Kolář, 1584 k. Vespasian Rychnovský po n. Mich. Čapkovi, 1606 k. Martin Vrchlabský.

Dům nárožní Jamský (č. 7) pr. 1559 Jiří Čapek Silvestrovi Jamskému. 1592 k. syn jeho Mikuláš (1785 dr. Jos. Kůžel).

Dům nárožní a pivovar Zdenkovský (č. 13) dr. 1565 Adam, 1592 Jindř. Zdenkovský. Vdova po něm Ludmila Kořínková postoupila jej 1616 zeti svému Pavlovi Ešínovi. 1628 k. J. Bojan

od Kat. Ešínovy, 1635 u. synové jeho Pav. a Sam. (1785 dr. Vojt. Bojan).

Dům Uhrovský (č. 14) k. 1523 Vavřinec krejčí, 1545 J. Horníček, konvář, 1555 Pav. zámečník, 1559 J. Vávra, 1586 Ludmila, manželka Bohuchvala Vody ze Třebska, 1621 k. Pav. Uher. Alžběta Uhrová darovala jej 1638 M. Ostrejšovi. 1649 k. Pav. Kratochvíl.

Č. 15 dr. 1523 V. Svach, 1535 k. V. Boleslavský, zámečník. 1549 J. Kysek, zámečník, 1589 k. Mik. zámečník od Ad. Táborského, 1595 k. Jak. zámečník, 1599 zdědil Jiří zámečník, 1629 V. Trubík (1638—1649 dr. J. Svoboda, zámečník, 1674 Sam. Svoboda jinak Kroupa).

Dům Královský (č. 15) pr. 1531 Pav. Forman Klimšovi († o. 1540) a zeti jeho V. Rychtáříkovi, 1544 k. Ad. krejčí, 1581 J. Homolka od Mik. Poláčka, ševce, 1583 J. Pavlův, 1584 J. Královský, 1620—1674 byl pust. 1674 prodal Tom. st. Achylles poustku od V. Benešovského koupenou Sam. Svobodovi (1785 dr. Lidmila Kuchynková).

Dům Červenkovský (č. 16) k. 1539 J. Kostka od Burj. Hniličky, 1547 pr. Jiří Rynda Staňkovi zámečníkovi, 1589 k. Říha Malínský, 1605 Mart. Škoda od P. sládka, 1606 Ad. Veselský. 1629 J. Fiala, krejčí. Jiří Rychnovský pr. jej 1636 Petrovi Červenkovi (Rubekolovi), 1649 k. Tom. Čermák, 1687 M. Svoboda (1785 dr. Anna Hromádková).

Č. 17. k. J. Domašínský 1564 od J. Vítova. Viktorin Domašínský pr. jej 1618 Jiř. Rychnovskému, 1672 byl nejvýše spustlý a prodán od nápadníkův Doroty Svobodovy Sam. Svobodovi či Kroupovi († 1674). Syn jeho Sam. pr. jej 1676 J. Fr. Pátkovi. 1708 k. Daniel ml. Javůrek (1785 dr. vdova Veselská).

Dům Kalinovský (č. 18) pr. 1534 Jiří z Nového města za Trenčínem Jak. Kulhánkovi, krejčímu, 1537 k. J. Roudnický, 1538 Mart. Koudelka, 1541 J. mečíř, 1552 k. Jiří Jedlička, tkadlec, od Pav. mečíře (1555—1590 dr. Jak. Kalina), 1592 k. Ad. Křepelka, bednář, 1599 Jak. Zahrádka z Bohdánče. 1606 k. Ondř. Bystřický. Po tom spustl a až do r. 1679 patřil k sousednímu domu (č. 17), 1679 k. jej V. Kurcveil (1785 dr. V. Pecolt).

Dům nárožní Prachařovský? (č. 19) dr. 1534—1552 Dušek Knap, 1565 k. Havel sladovník. 1592—1612 dr. Pav. Černý, 1679 V. Bojan (1785 dr. J. Vokal).

Odtud až k bráně bylo několik menších domkův, na jichž místě stojí čísla 32, 33, 34 a 35.

Dům u brány (č. 43) dr. 1523 Vavř. Čertek a k. Marek Čížek, 1524 k. Ad. švec, 1531 Jiří Turek, tkadlec 1534 V. Miroklovský, 1541 Jiř. Hovorka, švec, 1543 V. Larva (1587 Šim. Larva), 1600 k. Vavř. Karásek, 1606 k. J. Dačický, 1635 k. Stanislav Pštros od Kat. Ledecké. Obec zde zřídila později domek pro branného.

Na místě č. 44 byly 3 domy:

a) Říba, kovář, prodal dům „s verštatem" 1544 Petrovi Spišskému (1587 dr. M. Spišský). Po smrti Jak. Spišského k. jej 1591 Jan Trnka, krejčí, 1597 k. J. Mládenec, pivovarník, 1601 Jiří Jamský, 1604 Klim. Králíček. Samuel Kliderius pr. 1660 pustinu domu tohoto J. Kalousovi.

b) Dům Uzdářovský 1535 k. Jiří Trčka, trubač, od Hav. hřebenáře, t. r. k. Vaněk Kočovský, 1538 Sixt. kožišník, 1539 M. Čertek. pivovarník. 1542 u. syn Ondř. Č., 1548 Mart. Koudelka, 1562 Vít Zavřiusta, 1568 Mat. Rambouzek. 1595 Jerem. Siberius, 1599 M. Horecký, 1604 Ondř. Volínský, 1609 J. Suchánek Litomyšský, 1614 J. Hes, uzdář, 1635 M. Kratochvil. Ten poustku domu toho pr. J. Kalousovi (1660).

c) K. 1523 Pav. Černý, 1532 V. Kočovský, 1553 k. Mat. Bůvol. 1618 dr. jej Sam. Přibyslavský z Modlikova, 1629 k. J. Mařík, 1656 Jiří Válek Vodňanský. Od toho k. 1660 J. Kalous.

J. Kalous (vystavěv na třech místech) dům nový pr. Jak. Titiusovi, 1681 k. K. J. Bojan (1785 dr. V. Hromádka).

Dům Bydžovský (č. 45) dr. 1536—1541 Dorota Svachová, 1545 u. M. Svach, 1566 k. Mich. Nosek, 1586 k. Jiř. Bydžovský, 1623 J. Čížek. Odtud až 1699 byl pust, 1677 k. Vavř. Veselý od Tob. Svobody, 1699 k. Anna Kouřimská, 1711 V. Kučera (1785 dr. A. Růžička).

Dům Kurfirstovský (č. 46) k. 1541 J. Vlček, pekař, 1553 Jeron. Donat, 1559 J. Koláčník. 1585 Marek Cerekvický, děkan Čáslavský, 1603 k. J. Černý, 1620 Mart. Škoda, od toho k. 1630 Samuel Kurfirst, 1659 k. jej od obce Tom. Svoboda, 1678 Jan Svoboda.

Dům Kocourovský jinak Matějíčkovský (č. 47) dr. 1536—1559 rod Jiskrův, 1584 k. V. Kocourovský od Řehoře provazníka, 1619 k. J. Procházka, pekař, 1649 k. M. Kratochvil od J. Zbirovského (1678 dr. Alžběta Kratochvilová), 1685 k. Mart. Svoboda jin. Kroupa, 1694 k. Ferdinand Pauman (1785 k. J. Rychlý).

Dům literatský (č. 48) k. 1536 Jiří Hemerka, švec, od Blažka Larvy, 1544 k. J. Čížek. švec, 1545 Šim. Bodláček, krejčí,

1584 M. Hrůza, prachař, 1592 A. Deler Vlach, 1594 J. Kukla Chotěbořský, 1595 Jindř. Mečířů. Později získal jej kůr literatský a několikráte jej neprospěšně prodával, až jej 1667 k. Jiř. Veselý (1785 dr. Leop. Drager).

Dům Praktykovský neb Horazněvský (č. 49) k. 1525 Jiřík trubač od P. Praktyky, 1526 k. J. kloboučník, 1527 Jindř. Knap, 1540 J. Polák, kloboučník, 1567 Kříž, zvoník. Šeb. Stocký pr. jej 1610 Jiř. Šušovi, 1612 k. Jiř. Týnský jinak Ledecký. Pustinu tohoto domu pr. kůr literatský 1638 V. Erhatovi, 1660 k. Jiří Svoboda, 1671 J. Kratochvíl (1785 dr. M. Dubský).

Č. 50 dr. 1525 Vavř. švec, 1548 syn jeho J., 1554 k. J. Kracavý, 1564 J. Kučera (1610—1612 dr. Jak. Kracavý, 1660 až 1671 Ad. Růžička, 1697 J. Růžička, 1785 Jiří Brychta).

Č. 51 dr. 1524 J. Vokáč, švec, 1550 k. J. Kracavý, 1553 V. Dušků, 1568 J. Stehlíček (1580 dr. J. Lancman, švec, 1610 Mart. Škoda, 1620 J. Černý), Tom. st. Achylles pr. jej 1660 Mik. Khejlovi, 1665 k. V. Procházka, kloboučník, 1697 zeť jeho Eliáš Špicer (1785 dr. vdova Lazarova).

Dům Špačkovský neb Labovský (č. 52) 1548 dr. Šim. Charamza, 1556 Kašpar kloboučník, 1558 Endres Kyš, 1567 k J. Všotečka od Duchka Vykročila, 1580 k. Vavř. Špaček. 1610 Jiří Sidirurgus. 1620 jej k. J. Musaeolus Toušímský, farář v Týnici nad Labem, od Ad. Sidirurga. Pav. Špaček pr. jej 1636 Tom. Achyllovi, 1675 u. syn Jiří Achylles, 1697 Anna Šillerová. 1712 u. J. Šiller, 1713 k. V. Šubert (1785 dr. A. Neumon).

Na místě zahrady mezi č. 52 a 53 stál dům Pečárkovský.

Domek Hrůzovský (č. 53) k. V. Škorňáček, švec, od P. koláře, 1527 k. Mart. Koudelka, kožišník, 1532 Tom. postřihač (1583 dr. Marek Khun, 1587 Eva Khunová, 1605 Marek Khun), 1619 K. J. Kalina, kolář (1626 dr. Mart. Kalina), 1657 Dorota Zahrádková pr. Mik. Khejlovi, zeti svému, 1660 k. Tom. st. Achylles, 1675 k. J. Dosoň (1698 dr. Anna Heresová. 1713 Fr. Smetana, 1785 J. Petržílka).

Sladovnu a dům nárožní (č. 54) 1527 dr. Jak. Endres, 1532 k. Vít železník, 1534 V. Tintěra. 1554 Ad. Lanškrounský, 1587 V. z hospody, 1605 pr. P. bednář Janovi sanytrníku (1619 dr. Anna sanytrnice). 1626 k. Zach. Trmal od Jiř. mandlíře. 1661 k. J. Kouřimský od J. Trmala, 1694 u. syn Mart. Kouřimský. (1717—1721 dr. Jindř. Neumann, 1785 Tad. Voříšek).

Dům Tryhubý (u hradeb k č. 56) k. 1527 Arnošt z Ostrovce od Jindř. Turka, 1532 V. Loula, řezník, 1540 Jak. sedlář,

1559 Maša mydlář, 1562 J. Houdek, 1565 V. Štěpán, služebník úřední. Jiří Přibyslavský (zdědiv jej po J. Klabalovi, kováři, pr. 1599 Mat. Malčínskému jinak Tryhubému, 1660 dr. Dorota Tr., vdova jeho), 1627 u. Augustin Horský, 1677 k. J. Ond. Zabilanský od Dan. Aquily, 1703 u. dcera jeho Lidmila Dor. Fixlová, 1717 k. K. Prášek, 1721 Jindř. Neuman.

Dům Palladiųsovský na rohu uličky Tryhubské (č. 55) k. 1553 J. Lounský od J. konváře a po něm dr. jej Silvester postřihač (1615 dr. Kat. Silvestrová), 1610 k. J. Palladius od Valentina a V. strýcův Kochanův z Prachové (1626 dr. V. Matoušek), 1650 k. J. Aquila či Vorel od M. Vamberského (1698 dr. Alžběta Vorlová), 1699 u. Pav. Horský (1785 dr. A. Sýkora).

Č. 56 k. Řeh. Nedvídek od V. zámečníka, 1558 J. Matoušův (1600 dr. Lidmila Jaroměřská, 1608 Jamská), 1665 dr. Pav. Skopeček, 1671 k. Dan. Linda, 1672 J. Jách. Žiželický, 1679 J. Ondř. Zábilanský († 1694), (1699 dcera jeho Lidmila Michalová, 1708 Jak. A. Fixl, 1785 vdova z Kršovic).

Dům Sklenářovský (č. 56?) k. 1525 Duchek Hoch z Lochův od Klimše krejčího, 1535 Jak. Burda, 1586 J. Doubrava, krejčí, 1600 J. Drahlovský, koláčník, 1608 Ad. Pražák, 1622 V. sklenář. Jan Strakonický pr. jej 1674 Vít. Kalvasovi, 1708 k. V. syn jeho, 1715 J. Bojan.

Dům za hradbou čili Zajíčkovský (č. 57?) k. 1535 Jiřík pekař od V. pekaře, 1551 Jaroš pekař (1586 dr. Mat. Vyskočil († 1616) a po něm vdova Alžběta. Od obce pr. 1629 Mik. Veselskému, 1676 k. Jiří Zajíček, 1701 J. Zelenka (1785 dr. vdova Javůrková).

Dům Ludvíkovský neb Sedlářovský (č. 58?) k. Vavř. Špaček 1557 od Jaroše pekaře, 1581 k. Tom. Morávek, 1583 David Ronovský, 1585 Jaroš pekař, 1592 Jak. Šachotinský, 1594 David Ronovský, 1596 J. Kořínek, koželuh, 1597 Ludvík Šmíd (1629 až 1641 dr. V. Ludvík), 1650 k. Kašpar Gräsmiller, sedlář od M. Ludvíka a pr. 1657 obci. Od této k. 1657 J. Chudý, sedlař (1676 dr. Anna Chudá, 1682—1701 Sam. Litoměřický, 1785 Rosalie Heserová).

Dům na jámě (č. 59?) k. 1533 Mat. krejčí, 1534 J. Špaček, postřihač. 1581 dr. Ondř. kantor (1585 dr. Kateřina Ambrožka). Dědici její pr. jej 1590 Jiř. Chotěbořskému, 1592 k. Jak. Suchánek 1603 V. Mrkvička, švec († 1635). Vdova po něm Anna Štěpánovská pr. jej 1641 Jiř. Markociovi, 1657 u. Jindř. Ryvola, 1682 k. M. Štanta jin. Puncinus (1783 dr. V. Kovářík).

Dům nárožní Markovský (č. 60) (dr. 1534 Jiří, 1566 Lauryn Bažant), 1585 k. Vojtěch pekař od G. Potense, kožišníka. (1603 dr. Anna Vojtěška), 1612 pr. V. Horecký Prokopovi Soběslavskému, 1620—1682 byl pust, Prokop Markovský pr. jej 1667 Jindř. Ryvolovi, 1682 k. M. Stanta, ale ihned pr. Mart. Lavalýrovi (1785 dr. Ros. Nováková).

Dům nárožní (č. 61) k. 1538 Jiřík Jirsů jinak Odrole od Jak. Slány, 1551 Ambrož Žďárský (1616 dr. Jiří Boleslavský, 1636 k. P. Fiala od Doroty Boleslavské, 1652 k. Vít Dobrušský od Doroty Kostelecké, 1657 Havel Havelka (1710 Eleonora Augerova 1785 J. Kovářík).

Č. 62 dr. 1522 J. Krajček, 1525 k. V. Kočovský, soukeník. 1532 Vavř. Kankovský Knap, 1544 Šim. Krajček, 1561 Řehoř z Borové, 1561 Ad. Hanyka, 1568 Jak. Hubáček (1603 dr. Havel Smrdovský), 1616 k. Mich. Konařský, bradýř, 1678 k. Řeh. Sýkora od Šim. Svobody, 1710 k. Jindř. Neumann od Jiř. Sýkory, (1785 dr. A. Kron).

Č. 63 k. 1524 M. truhlář (1561 dr. V. Štros, truhlář), 1564 k. P. Janoušků, 1599 Ad. Křepelka, bednář, 1603 pr. Pav. Jamský Jiř. šenkýři, 1610 k. Mik. Holub, 1628 Kryštof sedlář (1785 dr. Jiří Sýkora).

Dům Krajíčkovský (č. 64) k. V. kolář od Mart. kováře, 1526 k. J. Krajček, krejčí (1564 dr. M. Krajček, 1598—1610 Alžběta Krajíčkova). 1618—1628 J. Těšínský. Poustka toho domu pr. 1665 od obce J. Švandovi, 1682 k. J. ml. Rychlý (1714 dr. Alžběta Rychlá, 1785 Fr. Egger).

Č. 65 u. 1531 Burjan kovář, 1536 k. Ad. kovář (1542 dr. Marketa kovářka), 1598 k. J. Straněnský od Jiř. Holuba, 1618 Magnus Haer, uzdář, 1662 u. J. Šafek, 1689 u. Bart. Baltaz. Kavka. 1702 Pav. H. Bojan. 1710 Jiř. Hromádka, 1714 Jos. Procházka, mlynář (1785 dr. J. Březina).

Č. 66 (1526 dr. V. Hnilička, 1536 P. zámečník, 1598 V. Pečenka), 1615 k. Jiří Jamský od J. Pečenky, 1620 k. Bohuslav Srnovec z Varvažova, 1621 Zach. Trmal (1662—1667 dr. Mik. Boh. Kopecký), 1670 k. Pav. Černý, zedník, 1692 Tom. Heres (1785 Dan. Sázavský).

Domy v Koutě.

Dům velký Zárybnický neb Kapitanovský se sladovnou (č. 87) k. 1630 Mart. Malý, soukeník, od Duška Kašů.

1537 k. Jirsa Zárybnický. Po smrti Šim. Zárybnického dán 1628 Janovi z Tulechova, kr. rychtáři na Horách Kutných (1646 dr. kapitan J. Dosoň † 1661), na to připadl obci a zřízeny zde v 18. stol. kasárna. R. 1844 postoupen vojenskému aeraru.

K tomu přikoupeny č. 88. a 89. (dům Kostkovský se sladovnou).

Dům Faberovský (č. 90) k. 1522 Pav. sladovník, 1543 Mart. sladovník, 1597 Vikt. Faber od Pav. Záhonce, 1609 J. Březina, kožišník, 1645 k. Jiří st. Markocius od Daniele Jelínka, 1671 u. V. Klim. Markocius, 1687 k. J. Procházka, 1693 V. Patočka, 1700 J. Svoboda (1785 dr. Fr. Hedvík).

Dům Hrnčířovský (č. 91) (dr. 1543 M. Hulka), 1554 k. J. Nesrovnal, bednář, 1555 Mat. Srna, 1560 Jak. perníkář, 1566 M. hrnčíř, 1609 pr. Jak. ze Zvířetína Mart. Havovi. Potom spustl a byla zde zahrada Jaroměřská.

Č. 92 u. 1528 Říha Zruče, 1548 k. V. Šetelka, 1566 V. Kostků, (1609 dr. V. Hájek), 1614 k. Jindř. Bydžovský, 1616 J. Stochlebius, 1622 Ondř. Marjanka (1785 dr. V. Drager).

Dům Plechovský (č. 93?) dr. 1523 Ondř. sladovník, 1536 k. Filip řezník od Pav. Venhody, 1540 V. Hubáček, 1543 M. Řezáč, 1552 Jak. Lebeda, 1560 Anna Šlechtinka ze Sezemic, 1581 Jak. Jelínek, 1638 k. Sam. Sušický († 1680) od Mik. Jelínka (1785 dr. J. Novák).

Č. 94 k. 1530 V. Plachta od M. Chlubny, 1564 k. V. Horecký. 1564 M. Příhoda, tkadlec, 1566 Pav. mečíř, 1567 Vavř. Kopidlanský, 1585 J. Potens. 1628 co pusté místo prod. Samuelovi pekaři.

Některé domy v ulici Klášterské.

Dům za krchovem nad branou (č. 187) dr. 1524 Uršila Hronkova, 1536 Kříž Konopě, kloboučník, 1542 Mart. hrnčíř, 1547 J. Fixus, 1550 Mikuláš Kandrdas, krejčí, 1557 Mat. Červenka, krejčí (1583 dr. Ažběta Kandrdáska, 1596 kněz J. Kandrdas, 1785 vdova Průchová).

Škola, děkanství (č. 186) 1528—1553 dr. J. Chotouchovský z Nebovid. Alžběta Bohdanecká z Nestajova pr. jej 1583 Alžbětě Lukavecké z Nebovid, Jan Matoušků pr. jej 1596 obci.

Dům Holubovský (č. 185) k. 1525 Tom. Žampach, 1528 k. V. Smíšek, kožišník, od J. Chotouchovského, 1530 Jiř. Trčka, trubač, 1542 Jak. truhlář, 1553 Martin, děkan v Litomyšli (1557 až 1561 dr. Vavř. Kožišník). Po smrti Mart. Mohelnického k. jej

1584 Ondřej Písecký, správce církevní v Dobrovici, 1604 k. Řehoř kožišník od kněze J. Štichy, 1620 J. Procházka, 1702 k. J. Fr. Henesy od Tom. Voborského (1785 dr. Ign. Mikoš).

Místo odtud až k evang. kostelu vyplňovaly násled. domy:
a) dům Marjankovský (na místě zahrady k. 185),
b) dům Červenkovský (tamže, oba v 30til. válce zpustly).
c) dům Hájkovský (tamže),
d) dům Bartovský (č. 178),
e) dům Samsonovský (poustka),
f) dům Šípovský (č. 177),
g) dům Škodovský (č. 176),
h) dům Uzdářovský (zpustl),
i) dům Rábovský (č. 175),
k) dům Trmalovský } prostor mezi č. 175—159?
l) lázeň a játky }
m) dům Kavkovský (č. 159),
n) dům Vrchlabský (č. 158),
o) dům Špičkovský nárožní (k č. 157).

V ulici ke krámům masným byly:
a) dům Višňovský (zpustl a připadl k č. 137),
b) dům Polnický (tamže),
c) dům nárožní v klášteře Hamrlovský (č. 138),
Od těchto na místě č. 130, 205 a t. d. byly: Dům Topičovský, dům Šíchovský, Hanzlovský, Kounický. Poslední byl vedle melhauzu.

U masných krámů byly:
a) dům vedle krámův masných (č. 146). Zde bývala obecní kuchyně, kterou obec pr. 1561 Šim. Krajčkovi,
b) dům Hájkovský (mezi č. 146 a 145),
c) Lázeň až do r. 1557. (Od 1562—1580 dr. ten dům Tob. Kohout), 1591 k. Ad. Táborský, 1593 J. Svoboda, řezník, 1594 M. Ratkovský, řezník (1613 dr. M. Kunda),
d) dům Semínkovský (č. 144),
e) dům Bydžovský (č. 143 zbořené),
f) dům proti klášteru na rohu (č. 157),
g) dům Chrachoňkovský (č. 156),
h) dům v ulici do krámů masných Menšíkovský (č. 155).

V řadě od č. 161 až k vinopalně nacházely se:
a) dům Nešvarovský (k číslu 161 r. 1665 přikoupen),
b) dům Vrbovský (č. 160),

c) dům Kratochvílovský (č. 204),
d) dům nárožní Zuzovský } zahrada za č. 204.
e) dům Kiliánovský a sladovna }
f) dům Veytnerovský (k č. 174),
g) dům a pivovar Plaňanský (č. 174) k. 1522 Vít Novák, 1531 Josue sladovník a dr. až 1587. Po něm jej dr. J. Plaňanský. Po jeho smrti obec d. s pustou sladovnou pr. Jiř. Jemnickému (1648). Později připadl obci a zřízen zde o. 1654 pivovar obecní.

Domy u kostela.

Dům u samé fortny (č. 190) k. 1544 J. Kracavý, švec, 1550 Mat. Srnů, syn jeho, 1552 Mich. Nosek, švec, 1566 Mik. Vokoun, 1674 k. J. V. Zahrádka, 1706 Fr. Svoboda, 1747 Ad. Šinagl, (1785 dr. dědici Holičtí).

Dům Němcovský a Janyskovský ležely mezi č. 190 a 192.

Dům vedle fary (aneb blíž kostnice č. 192) k. 1534 Jiřík Zpěváček od J. Svadby, kloboučníka, 1540 k. J. Koudelka, 1546 Šim. Vokoun, 1548 Mat. Hořice, 1560 Vít Semků, mydlář, 1602 Jiř. Stehlík, 1617 J. Suchánek. Starší obecní koupivše poustku domu tohoto od Anny Khejlové pr. 1677 Viktorinovi ml. Fialovi.

Farhof, fara, škola (č. 193). Dům ten pr. obec 1804 J. Matějkovi.

Dům nárožní stará škola (č. 194 a 195). Starou školu pr. obec 1612 J. Jandovi z Močovic, od něho k. 1637 J. Zelenka. 1666 u. Samuel Zelenka. Na počátku 19. stol. rozdělen na 2 polovice.

V ulici od kostela k Horské ulici byly:
a) dům Zahrádkovský (č. 11),
b) dům Chalupovský (č. 12),
c) dva domy, které připadly k č. 13.
d) dům Horský (č. 10),
e) dům Rafaelovský (č. 196).

Na Kozinci byly následující domky:
a) domek Venusovský (č. 22),
b) domek Hrejsovský (u č. 24),
c) domek Kalivodovský (č. 24).
d) domek Švendovský (č. 25),
e) domek v Koutě (1548) Sobotkovský (č. 26—28),

f) domek Horecký (č. 28—30),
g) domek Olivovský (mezi č. 21 a 208),
h) domek Trubačovský (u č. 21).

II.

Inventář 6 dvorův roku 1623.

Šepmistři a rada na Horách Kutnách vyznávají: že na žádost obce Čáslavské v příčině statkův 1623 postoupených některé svědky přijali a zapsati dali: Václava Aquinasa, Šimona Janůvku, správce dv. Tupadelského, Václava Formiku, Jana Jandu, správce v Łošících a Druhanicích, Mikuláše Kopeckého, správce v dv. Koudelovském, Skovicích a Šintloších, kteřížto učinili přísahu, že při postoupení těch dvorů a statkův inventář sám sebou pravdivý jest.

1. Dvůr Tupadlský.

Odevzdáno žita za 5150 ss. g. č., pšenice 10128 ss., ječmena 399 ss. 45 gr., hrachu 487 ss. 30 gr., ovsa 3260 ss., prosa 76 ss. 30 gr., konopí 33 ss. 12 gr., másla hrnec, sejrův 6 (dělá 20 ss. g. č.).

Koní tažných 9 (v ceně 1350 ss.), krav 14, jalovice 3, volové 2, býk 1, osadky roční 12; summa za dobytek 775 ss.

Ovec 1 ss. 55, beranů 10, skůpat ročních 33, zubáků 8, bahnic 38; summa 1065 ss. gr.

Svinský dobytek za 265 ss.

Od hospodářství postoupeno: vozův 9, řetězův 9, kasáky okované 2, pluhy 4, radlic 8, brány 8, váhy 18, k pluhům váhy 8, krajedel 8, bečka soli, chomoutův 10, šle 8, ohlaví 18 a jiné potřeby v ceně 444 ss. 2 gr. 6 d. Summa 23953 ss. 59 g. 6 d. č. = 55892 fl. 39 k. 4 d. rýn.

2. Dvůr Koudelovský.

Summa za obilí na špejchaře 203 ss. 309 gr. (žita 5 ss.. pšenice 6 ss, ječmena 2 ss., ovsa 5 ss., hrachu 2 ss., semence 2 ss.).

Obilí v stodole v slamách nevymláceného za 12795 ss.

Koní 10 za 1500 ss., dobytka hovězího (krav 10, jalovice dvouleté 3. býk, jalovice osazené 6, volky 4) za 559 ss. 30 gr.

ovčího dobytka 108 kusů = 594 ss.; svinského 35 kusů za 207 ss. 30 gr.

Domácího hospodářství za 125 ss. gr.

Summa za svršky a nábytky 15984 ss. 30 gr. č. = 37297 fl. 10 kr. rýn.

3. Dvůr Skovický.

Žita a obilí sutého i v mandelích.

Žita za 2855 ss., pšenice 3822 ss., ječmena 955 ss., ovsa 2422 ss. 30 gr., hrachu 311 ss. 15 gr., prosa 168 ss., semence 7 ss. 30 gr.

Klisen 8, hřebic 2, hřebce 2 v 1240 ss.

Krav 10, býk, jalovic 6, volků 3 v 515 ss.

Ovčího dobytka 52 kusů za 260 ss.

Svinského 30 kusů za 165 ss.

Hospodářských věcí za 120 ss. gr.

Summa za svrchky a j. . . . . 12841 ss. 15 gr. d.

neb . . . . 29962 fl. 55 kr. rýn.

4. Dvůr Šintlošský.

Obilí, žita za 1940 ss., pšenice 1746 ss., ječmena za 494 ss., ovsa za 1560 ss., hrachu 213 ss., 45 gr., prosa 48 ss.

Koňského dobytka nebylo.

Krav 6, osadky 6, za 270 ss.

Svinského 15 kusů za 85 ss.

Hospodářských věcí za 80 ss.

Summa tudíž 6436 ss. 45 gr. = 15019 fl. 5 kr. rýn.

5. Dvůr Druhanský.

Žita za 3048 ss. 20 gr., pšenice 2948 ss., ječmena 305 ss. 30 gr., ovsa 2317 ss. 30 gr., hrachu 308 ss. 52 gr. 3½ d., prosa a semence za 55 ss. 30 gr., másla nic, sýry 2 za 3 ss. 45 gr.

Klisen 7, hřebíčka 1 za 920 ss.

Krav 10, volky 2, jalovice 3, býče 2, volčat 3 za 494 ss. g. č.

Od hospodářských věcí postoupeno: 2 vozy, 2 pluhy, 4 radlice 4 krajadla, 3 brány, 2 chomouty, 7 šlí, 8 uzed a j. za 120 ss. 47 gr. 6 d.

Summa svršků atd. 10522 ss. 15 gr. 2½ d. č. = 24551 fl. 55 ss. 5 d. rýn.

6. Dvůr Lošský.

Žita za 250 ss., ječmena 65 ss., ovsa sutého 177 ss. 30 gr., ovsa v slámě za 1402 ss. 30 g., hrachu 206 ss. 15 gr., semence 6 ss. 30 g., žita vyseto za 240 ss., pšenice vys. za 156 ss. Summa za obilí 2503 ss. 45 gr.

Koně v tom dvoru nezůstaly, vojáci všechny pobrali.
Krav 8, jalovice 3, býčky 2, volky 2, za 410 ss. gr.
Ovec 83 kusů za 411 ss. 30 gr.
Svinského 35 kusů za 291 ss. 30 gr.
Sýry 2 za 3 ss. 45 gr. 5 d.
Hospodářství za 50 ss.
Summa 3670 ss. 30 gr. 5 d. = 8564 fl. 31 k. 4 d.
Summa ve všech dvořích za 73409 ss. 15 g. 6½ d. č.
146818 ss. 31 g. 6 d. míš.
171288 fl. 17 k. 1 d. rýn.

Stvrzeno to vše pečetí městskou Hor Kuten. Dáno ve středu po památce sv. Trojice jinak 6. Juni 1635.

Rovnaje s tím peněz půjčených 92310 ss. 17 g. 1 d. míš. Trčková více vzala za svršky, nežli půjčila, o 54508 ss. 14 g. 5 d. míš. (Novellae declar. IX.).

III.

Důchody před 30tiletou válkou.

(Sepsané asi r. 1634.)

I. K záduší sv. Petra a Pavla též k špitálu sv. Alžběty:

1. Horky, koupené 1550 od Heřmana Bohdaneckého za 4700 ss. míš. Ourok k záduší sv. Petra atd. dohromady 6 fl 10 k. rýnských. K sv. Alžbětě 14 fl.

2. Druhanice (1605 od Lidmily Škopkovy koupen s mlýnem za 4000 ss. m.), ouroku roč. 28 fl.

Březí (1607 k. za 5550 ss. míš.), pololoročně 37 k. 2 d.: 46 k. 4 d.

Summa vydání za statky zádušní 14250 ss. míš. = 16625 fl.

II. Statky šosovní:

3. Dvůr Koudelovský jinak Řečice (1595 koup. za 3750 ss. míš.). Ouroku k záduší sv. Petra: žita 6 korců 2 věrtele. ovsa 6 k. 2 v.

4. Dvůr Šintlochy (l. 1615 za 3200 ss. míš.). Ouroku k záduší sv. P. ročně žita 2 k. 2 v. 2 č., ovsa 2 k. 2 v. 2 č.

5. Též z dvora v Šintlochách pana Ferdinanda Robmhapa k témuž záduší ouroku žita 2 k. 2 v. 2 č., ovsa 2 k. 2 v. 2 č.

6. Dvůr Lochy (l. 1616 od Jana Bojana za 8000 ss. míš.). Platu k záduší sv. P. a P. žita 2 k. 2 v. 2 č., ovsa 2 k. 2 v. 2 č. K sv. Alžbětě ročně 2 fl. 28 k. 8 d.

7. Močovice ves (kdy koupena jest se vyhledati nemůže, leží v šosu a s mlýnem na Krejnáře, pokládá se v 10000 ss. míš.). K záduší sv. Pet. a P. ročně: při sv. Havlu a Jiří 20 fl. 55 k. 2 d., obilí za rok žita 4 m. a 1 čtv., ovsa tolikéž. K sv. Alžbětě 98 kr. ročně.

Summa za statky šosovní 24950 ss. míš. = 29108 fl. 20 k.

III. Statkové pozemští:

8. Ves Tupadla (1545 k.) za 6800 ss. míš., opět 1547 atd. dohromady s prop. léna za 32700 ss. míš.

9. Ves Potěhy a ves Drobovice. Z Drob. vychází úrok do špitála sv. Alž. poloročně 10 fl. 14 kr. (ročně 20 fl. 28 kr.).

10. Ves Vrdy (1570 od Martina Hanuše z Šaratic za 3500 ss. míš.). K záduší sv. Petra a Pavla poloročně 11 fl. 27 k. 8 d., obilí při sv. Havle: pšenice 3 k., žita 3 k., ovsa 3 k., ječmena 1 k. 2 v., hrachu 2 v., slepice 2.

11. Ves Zbudovice s Novými Dvory l. 1607 za 10000 ss. míš.

12. Dvůr Skovice (1598 k. za 5500 ss. míš.).

Summa za st. poz. = 55880 ss. míš. = 65193 fl. 20 kr.

Summa za všechny obecní statky: 95080 ss. míš. = 110926 fl. a 40 kr. (Novellae declar a Privil. 119—121.)

Taxa 7 vesnic k městu přináležejících.

1. Platové stálí.

V Trčkovské taxe nachází se summa 580 ss. 22 gr. 3 d., proti tomu vyhledáno z register, že scházeti má 730 ss. 27 gr. 6 d. míš.

Plat stálý dle obyčejné taxy = 43827 ss. míš.

2. Role při 6 dvořích.

Těch 52½ lánův, však že se lán po 500 ss. míš. počítá, tomu žádný místa dáti nemůže, aby lán rolí v tomto kraji Čáslavském v poli ourodném i s osením zimním jen 500 ss. míš. měl šacován býti. — Šacujeme po 1200 ss. míš. lán a těch 52½ lánů dohromady 63000 ss.

3. Stavení dvorův samotných.

Tupadelský	500 ss. míš.
Druhanský	300 „ „
Koudelovský	400 „ „
Šintlošský	200 „ „
Skovický	200 „ „
Lošský	200 „ „
Summa . .	1800 ss. míš.

(Trčková dvůr každý po 200.)

4. Štěpnice.

Pokládají se 4, ale jest jich 5 a toliko se šacují po 100 ss. míš., taxirujeme po 150 ss. míš., dohromady 750 ss. míš.

5. Ohrady pro pasení hříbat a dobytka jalového.

Dokládají se 2 ve 300 ss. míš., však mají ceny 600 ss.

6. Louky.

Že se na nich klidívá 122 vozů sena a otavy 50 vozů velkých na 4 koně, z každého vozu užitku toliko po 1 ss. míš., vyneslo 172 ss. míš.; toho se zanechává.

7. Rybníci výsadní na výtah a podtěrní.

Výsady na kapry 336 ss. v summě 47074 ss. míš. Následující násady na výtah mělo býti 501 ss., činí 3607 ss. míš Kaprův na tření 2 ss. 44 kapry = 418 ss. míš.

„Co se štik a rozmanité větší i menší drůbeře dotýče, toho se v taxe Trčkovské mlčením pominulo. Za kteroužto drůbeř rozkošnou, velkou i malou, v skrovnosti se pokládá 1000 ss. míš. Summa 9629 ss. míš.

8. Mlýnové.

Jich 4 (1 pod Dubým řečený, platu roč. 12 ss. míš.) V Trčkové taxe 2 mlýny se vynacházejí, z kterých po srazení nájmu na náklad 225 ss. míš. nechati a dále, kladouc důchod po 20 ss., že by 4500 ss. míš. vynésti mělo. Však důchod činí ne 4500, nýbrž 11250 ss., jelikož jej ne po 20 ss., ale dle obyčeje země po 50 ss. klademe.

9. Krčmy.

Strany piva do roka vydaného neb do krčem vystaveného 520 sudův se zanechává; ale že se důchod po 20 ss. míš. pokládá, to počítáme po 60 ss. a vynáší 2150 ss. míš.

Krčem je 10, však hlavnějších toliko 8; z každé užitku obyčejně se klade 500 ss. míš., v summě 4000 ss. míš.

10. Kostelové filialní.

Takových více ani méně mimo 4 se nenachází a protož klade se za ně dle obyčeje po 200 ss. míš., činí v summě 800 ss. míš.

11. Les dubový, porostliny.

V taxe Trčkové 2000 ss., ale však klademe les v 8400 ss. míš. a vrbiny, porostliny, olšiny v 2000 ss. míš., dohromady 10400 ss. míš.

12. Zvůle neb panství.

Ta v té taxe pokládá se toliko 200 ss. míš., my pak za ní v těch všech statcích od všelijaké čtvernohé a pernaté zvěři, kteréž v hojnosti z požehnání božího bývá, pokládáme v summě 2000 ss. míš.

Summarum platů a taxy užitku 158806 ss. gr. míš. na zlaté 185273 fl. 40 kr. rýnských.

OBSAH.

Strana

ÚVOD

KNIHA PRVÁ.

Čáslav katolická se slovanskými i německými řády (900—1420).

KNIHA DRUHÁ.

Čáslav husitská v největším rozkvětu (1420—1620).

Strana

KNIHA TŘETÍ.

Vnitřní poměry města v 16. století.

KNIHA ČTVRTÁ.

Čáslav katolická po úpadku a v znovuzrození (1620—1871).

PŘÍDAVKY.

Toho času, když kniha tato vydávána, záložnu Čáslavskou spravovali:

Kl. Čermák, starosta.	**Frant. Novotný,** místostarosta

J. Kuthan, jednatel.	**J. Pertold,** účetní.	**J. Horák,** pokladník.

Výborové:

K. Beutel.	A. Hübner.	J. C. Rössler.
Frant. Dubský.	Dr. R. Jablonský.	Fr. Šťastný.
J. Forman.	V. Kovářík.	V. Voleník.
V. Holub.	J. Maloch.	K. Wolf.
V. Hudec.	J. Pertold.	L. Želina.
	J. Písek.	